הלכה · ראשונים

ספר המכריע

רבנו ישעיה דטראני [הרי"ד]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר המכריע

רבנו ישעיה דטראני [הרי"ד]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-המכריע/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 5
סימן ב 5
סימן ג 7
סימן ד 8
סימן ה 10
סימן ו 15
סימן ז 17
סימן ח 17
סימן ט 20
סימן י 20
סימן יא 22
סימן יב 24
סימן יג 25
סימן יד 27
סימן טו 27
סימן טז 28
סימן יז 30
סימן יח 30
סימן יט 31
סימן כ 33
סימן כא 34
סימן כב 40
סימן כג 42
סימן כד 45
סימן כה 46
סימן כו 53
סימן כז 54
סימן כח 55
סימן כט 57
סימן ל 62
סימן לא 64
סימן לב 71
סימן לג 80
סימן לד 82
סימן לה 88
סימן לו 89
סימן לז 90
סימן לח 95
סימן לט 96
סימן מ 100
סימן מא 101
סימן מב 103
סימן מג 105
סימן מד 112
סימן מה 115
סימן מו 117
סימן מז 119
סימן מח 123
סימן מט 124
סימן נ 127
סימן נא 131
סימן נב 133
סימן נג 137
סימן נד 139
סימן נה 143
סימן נו 144
סימן נז 147
סימן נח 151
סימן נט 152
סימן ס 155
סימן סא 157
סימן סב 160

סימן סג 163
סימן סד 166
סימן סה 170
סימן סו 174
סימן סז 175
סימן סח 177
סימן סט 180
סימן ע 182
סימן עא 185
סימן עב 188
סימן עג 189
סימן עד 192
סימן עה 194
סימן עו 195
סימן עז 196
סימן עח 198
סימן עט 202
סימן פ 206
סימן פא 208
סימן פב 213
סימן פג 214
סימן פד 215
סימן פה 218
סימן פו 220
סימן פז 222
סימן פח 224
סימן פט 228
סימן צ 231
סימן צא 234
סימן צב 238

סימן א

גרסינן בפרק ביצה דף ח' ע"ב אמר רבא שחט צפור מעי"ט אין מכסין דמו בי"ט גלגל עיסה מעי"ט מפריש ממנה חלתה בי"ט. אבוה דשמואל אמר אפילו גלגל עסה מערב י"ט אין מפריש ממנה חלתה בי"ט.
כתב רבינו יצחק מפאס זצוק"ל והילכתא כאבוה דשמואל דגרסי' בפרק משילין ולא מגביהין תרומה ומעשרות ואפילו ליתנן לכהן בו ביום ואינו נראה לי דאטו רבא לא חזי ליה מתניתא אלא תרומה טעמא לחוד וחלה טעמא לחוד.
תרומה טעמא לחוד שאינו זכאי בהרמתה שאין אדם רשאי למרח פריו בי"ט ולקובעו למעשר כ"א מבעוד יום. וחלה טעמא לחוד שהוא זכאי בהרמתה כעיסה שגלגל בי"ט והילכך אפי' גלגלה מערב י"ט נמי שרי כיון דטבלה.
וכיון דרבא הוא בתרא מסתברא דהלכתא כוותיה.

סימן ב

גרסינן בפ' יום טוב דף י"ז ב' אמר רבא הלכה כתנא דידן ואליבא דבית הלל.
כתב המורה הלכה כתנא דידן דמתניתין דקתני ובית הלל מתירין בתבשיל אחד וכך השיב הרב ר' יצחק ב"ר יהודא דפת בלא תבשיל לא סגי. אבל בתבשיל בלא פת סגי דהלכה כתנא דידן ואליבא דב"ה.
אבל מורי נוהג בפת ותבשיל וכן הוא בהלכות גדולות שהחמירו על עצמן כחנניה דאין אופין אלא על האפוי.
ולרבינו יעקב זצוק"ל ראיתי כתוב נראה לי שערובי תבשילין צריך פת ותבשיל וכך פוסק בהלכות גדולות דאע"ג דפסקי' בי"ט הלכתא כתנא קמא ואליבא דבית הלל דלא מצרכי אלא תבשיל הני מילי לבשל ולצלות ולהחם חמין דכל הני בכלל בישול הם כדכתיב ויבשלו את הפסח גבי חמין אמרינן נמי במסכת שבת הפשירן זהו בישולן אלמא שייך בהו לשון בישול אבל אפיית הפת לא שייך ביה ל' בישול והכי מוכח בע"ז גבי אלו דברים של עכו"ם אסורין דקא חשיב התם פת ושלקות וכו' עד והא דאמרי ביה עירב בתבשיל אחד עושה בו כל צורכו לא אתו לאפלוגי אלא גבי הטמנת חמין אבל לערב בפת מודה דהא אפייה ליתא בכלל בישול כדפרישית.
ועוד אמרינן בריש פירקין ותנא מייתי לה מהכא את אשר תאפו אפו מכאן א"ר אלעזר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל. מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה והכא ליכא מאן דפליגי.

ועיקר פלוגתייהו דב"ש וב"ה אליבא דר' חנניא בהכי ב"ש סברי דכעין כל בישול צריך לערב וב"ה סברי תבשיל אחד על כל התבשילין אבל בפת כולי עלמא מודו דאין אופין אלא על האפוי בין לר' חנניא בין לתנא דידן.

ואינן נראין לי דבריו חדא דאם איתא דלא פליגי ב"ה אלא אחמין בלחוד אמאי תני ועושה בו כל צורכו הוה ליה למיתני בין חמין בין תבשיל השתא דתני כל צורכו משמע דאף אפת נמי פליגי.

ותו דאמרן לעיל אמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא אלמא תבשיל לחודיה בעינן ולא פת ותבשיל דאי תרווייהו בעינן פשיטא ודאי דפת לחודה לא מהניא.

ואי אמרת דהא מיירי כגון שאינו צריך לאפות אלא לבשל לבד הילכך בתבשיל לחודיה סגי אכתי איכא לדיוקי מינה דבתבשיל לחודיה משתרייא פת דאי אמרת בשלמא דתבשיל לחודיה פטר פת נמי היינו דאיצטרך אביי למימר דוקא תבשיל פטר פת אבל פת לא פטר תבשיל אלא אי אמרת דתבשיל נמי לא פטר פת עד דמערב נמי בפת מאי איצטריך אביי למימר דפת לא פטרה תבשיל פשיט' ודאי דלא פטרה דהא תבשיל נמי לא פטר פת והיכי תיסק אדעתין למימר דפת פטרה תבשיל אלא לאו ש"מ כל היכא דעירב בתבשיל פטר הכל ואפילו פת ואם עירב בפת לא פטר אלא פת לחודה ולא תבשיל.

ומאי דאמר ר' אלעזר אין אופין אלא על האפוי לא אמר היכא דעירב בתבשיל אלא כגון שרוצה לאפות ואינו רוצה לבשל שיש לו מוכן מבעוד יום שמערב בפת ודי אבל היכא דעירב בתבשיל לא צריך מידי כבית הלל. ואע"ג דאפיית פת לא מיקרייא תבשיל מכל מקום תבשיל עדיף מינה והילכך פטר לה.

ובירושלמי גרסינן כתיב את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו רבי אליעזר אומר אופין על האפוי ומבשלין על המבושל ר' יהושע אומר אופין ומבשלין על המבושל מאי טעמא דר' אליעזר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו. ומאי טעמא דר' יהושע את אשר תאפו אפו כאת אשר תבשלו.

הרי מצאנו דפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע היא ור' אליעזר סבר כבית שמאי אליבא דחנניה ור' יהושע סבר כבית הלל ומאי דאייתינן בהלכתין מכאן א"ר אלעזר אין אופין אלא על האפוי וכו' ר' אליעזר גרסינן והוא בר פלוגתיה דר' יהושע כדמפרש בירושלמי וקיל"ן דכל היכא דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע ור' אליעזר שמותי הוא ואין הלכה כמותו בשום מקום.

סימן ג

גרסינן בפ' יום טוב דף כ"א א' עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים ממנה חייבת בחלה ומערבין בה ומשתתפין בה ומזמנין עליה ומברכין עליה ונאפת בי"ט ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה ואין מערבי' בה ואין משתתפי' בה ואין מזמנין עליה ואין מברכין עליה ואינה נאפת בי"ט ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. פירש המורה מברכין עליה המוציא ומזמנין עליה ג' שאכלו כאחת.

ואינו נראה לי דהתם מברכין ברכת המזון משמע מדלא פירש מברכין עליה המוצי' ועוד דקא תני מזמנין תחלה והדר מברכין ש"מ דהאי מברכין ברכת המזון היא. וכיון דחכמים דמברכין הוא ברכת המוציא אם כן מזמנין הוא להצטרף לזימון שאם אכלו שלשה בני אדם ממנה מצטרפין לזימון ואי לא לא.

ומהכא מוכח דמאי דאמרינן בפרק שלשה שאכלו ט' שאכלו דגן וא' אכל ירק מצטרף דוקא לעשרה כדכתיבת במהדורא תליתאה משום רבינו האיי ורבינו יצחק מפאס ורבי' תם אבל לשלשה אינו מצטרף עד שיאכל כזית דגן ומשום הכי בעינן הכא שיהי' הרועים אוכלים ממנה שתהא חשובה פת לזמן עליה דבעינן שכל השלשה המזמנין יאכלו פת.

ואם לאו אינה נאפת בי"ט דכתי' לכם ולא לכלבים ולכם ולא לכלבים תנאי היא דתניא לכל נפש שומע אני אפי' נפש בהמה טמאה במשמע כענין שנאמר מכה נפש בהמה ישלמנה ת"ל לכם ולא לכלבים דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר אפי' נפש בהמה טמאה במשמע אם כן מה ת"ל לכם לכם ולא לעכו"ם ומה ראית להוציא את העכו"ם ולרבות את הכלבים מרבה אני את הכלבים שמזונותן עליך ומוציא אני את העכו"ם שאין מזונותן עליך.

כתב רבינו יצחק מפאס זצוק"ל והילכתא כר' יוסי הגלילי דסתם לן תנא כוותי' דקיימא לן סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין.

וכך כתב המורה בפרדס שחיבר אין שורין את המורסן לעופות בשני ימים טובים הראשונים והאחרונים משום דכתיב לכם לצרככם ולא לצורך בהמתם.

ואינו נראה לי מדאמרינן בגמרא אמר ליה אביי לרב יוסף לר' יוסי הגלילי דאמר לכם ולא לבהמה הני סיפלי לחיות' היכי שרינן להו בי"ט א"ל הואיל וחזיין להסקה א"ל תינח ביבשתא ברטיבתא מאי איכא למימר חזיין להיסק גדול תינח בי"ט בשבת מאי איכא למימר אמר ליה הואיל וחזו לטלטולינהו אגב ריפתא כדשמואל האמר שמואל עושה אדם כל צרכיו בפת פי' כל אוכלי בהמה הן מוקצין אליבא דר' יוסי הגלילי דכיון דלא

טרחינן לבהמה ביום טוב כי היכי דטרחינן לאדם הכי נמי אין מטלטלין אוכלי בהמה לא בי"ט ולא בשבת אף ע"י ריפתא שכל מוקצה הוא ניתר ע"י ריפתא.
ואם כן מאי דתנן מחתכין את הנבלה לפני הכלבים ההיא סתמא אתיא כר' עקיבא ולא כר' יוסי הגלילי.
וגם ההיא דתנן מעבירין מעל גבי שולחן קליפין ועצמות דאלמא מטלטלין העצמות מפני שהן מאכל כלבים כר' עקיבא אתיא.
וגם מאי דתנן בפ' מפנין רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבים כר' עקיבא אתיא.
ומהרבה משניות מוכח שאוכלי בהמה הן מוכנין ומותר לטלטלן ואפילו מאכל בהמה טמאה ומשום הכי נ"ל דהלכה כר' עקיבא שהוא משוה נפש בהמה טמאה לנפש אדם דאע"ג דההיא סתמא דחלה דעיסת הכלבים אתיא כר' יוסי הגלילי כל הני סתמי אתיין כר' עקיבא.
ובין רבי יהודה ובין ר' שמעון סבירא להו גבי נבלה כר' עקיבא דאפילו ר' יהודה לא אסר אלא משום דנתנבלה היום והויא נולד אבל אם נתנבלה מאתמול שרי ולא מצריך פת לטלטלה דכמו שמותר לטלטל אוכלי אדם כך מותר לטלטל אוכלי בהמה.
ולר' יוסי הגלילי כל אוכלי בהמה הן מוקצין ואסור לטלטל בלא פת דהא סופלי אע"ג דהוי ליה מאתמול מצריך להו רבי יוסי הגלילי פת. וכמה אמוראים מוכיחים דאוכלי בהמה הן מוכנין וכולהו סבירא להו כר' עקיבא.
ובי"ט טורח לצורך בהמה כמו שטורח לצורך האדם ובין ביום טוב בין בשבת כך מטלטלין אוכלי בהמה כמו שמטלטלין אוכלי אדם.

סימן ד

גרסינן בפרק השוחט אמר רב יהודה אמר רב השוחט בשנים ושלשה מקומות שחיטתן כשרה. פי' המורה שחתך כאן וחזר והתחיל למעלה או למטה.
וקשיא לי טובא בהאי פירושא דכיון דאיכא שיעור שחיטה במקום אחד פשי' דכשרה אטו משום דחתך למעלה ממקום שחיטה או למטה איטרפא לה דאי בדליכא שיעור שחיטה בחד דוכתא הויא נבלה דאין כאן רוב אלא ודאי בדאיכא שיעור שחיטה בחד דוכתא קא מיירינן וכיון דאיכא שיעור שחיטה בחד דוכתא פשיטא דכשרה השתא שחיטה העשויה כקולמוס שאין החתך בשוה אלא משופע כשרה כאן שהחתך בשוה

לא כל שכן ומה יעשה לו אם ימלא כל הצואר חתיכות ולמה היו אוסרין בזה שמואל וריש לקיש.
משום הכי נראה לי לפרש דהאי שנים ושלשה מקומות כגון שאין באחד מהן שיעור שחיטה אלא בין כולם מצטרפין לרוב והיכי דמי לא שעשה שלשה חתכים זה בצד זה על גבי הסימן דאם כן לא מצטרפי אלא כגון ששחט מיעוט הסימן למעלה עוד מיעוט סימן בצדו ונתגלגל לו הסימן ושחט עוד מיעוט הסימן למטה אע"פ שרצועה הבשר מחברות בין כל חתך וחתך אפי' הכי כיון שלא נשאר בסימן מקום שלם שיהא שם חצי מצטרפין שלשה חתכים הללו שנעשו בהקפו של סימן ומצטרפין לרוב והיא כשרה.
ושמואל וריש לקיש פסלי משום דבעו שחיטה מפורעת שתהא כל השחיטה מחוברת ביחד דומיא דחץ שחותך במקום אחד אבל הכא שהשחיטה מתלקטת בשנים ושלשה מקומות אין זו שחיטה ובין רב ובין שמואל תרווייהו סבירא להו דהאי למעלה ולמטה מצואר בהמה קאי.
ולמעלה יקרא אצל הראש ולמטה יקרא אצל הגוף וכן נמי למעלה ולמטה דברייתא אלא דרב סבר אין השחיטה מחוברת ביחד דשני בני אדם היו ראובן שחט הקנה למעלה אצל הראש ושמעון שחט הושט למטה אצל הגוף ולא מבעיא אם זה שחט כל הקנה וזה שחט כל הושט שהיא כשרה ואע"פ שאין החתכין נוגעין זה בזה אלא אע"פ שראובן שחט רוב הקנה והניח מיעוטו שלם והפכו בעת השחיטה שנמצא שב' מיעוטין מבדילין בין שני החתכים כיון שאין שם מחצה שחיטתו כשרה.
ושמואל סבר לא מבעיא אם זה שחט רוב וזה רוב שב' מיעוטין השלמים מבדילין בין החתכים שהיא פסולה אלא אע"פ שראובן שחט כל הקנה אצל הראש ושמעון שחט כל הושט אצל הגוף כיון שאין החתכים נוגעין זה לזה אינן מצטרפין דבעינן שחיטה מפורעת שתהא כולה מחוברת ביחד ומתניתין ובריתא מיירו בשני בני אדם וסכין אחת שהשחיטה מחוברת ביחד וזה הטה ראש הסכין אצל הראש וזה הטה ראשו האחד אצל הגוף ועשו אותה כקולמוס.
וכדברי מצאתי כתוב משם שאלתי' דרב אחא שאם שחט מעט למעלה מן הסימן ושוב הפכו ושחט מצד אחר קצת אפילו זה שלא כנגד שחיטתו כשרה ומצטרפין א"ל ר' זירא למדתנו רבינו משנתנו בשני סכינים ושני בני אדם.
כך כתוב בספרים ומשמע שכך א"ל ר' זירא שמתוך מעשיך אנו לומדים שמשנתנו בשני סכינים מדברת כרב וכך הלכה כרב דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי ועוד דרב יצחק

עבד הכי עובדא וקי"ל דמעשה רב וליתא לשמואל וריש לקיש דבעי שחיטה מפורעת וכך פסק רבינו יצחק מפאס זצוק"ל וכך פסק בעל הלכות גדולות.
אבל בתשובות רב עמרם גאון זצוק"ל מצאתי כתוב שגורס א"ל ר' זירא למדתנו רבינו משנתנו בסכין א' ושני בני אדם ופסק הלכה כשמואל דאמר בעינן שחיטה מפורעת דהא רבי יצחק דבעא למעבד עובדא כרב אקשי ליה רבי זירא דהא קיימא לן דמתניתן בסכין אחד מיירי כשמואל ושתיק ליה רב יצחק ש"מ דהכי הילכתא.
ואינו נראה לי דמשבש כולהו סיפרי וגם הסברא אינה נותנת שתהיה טריפה כיון דשחט רובא.

סימן ה

גרסינן בפ' השוחט בעי רב פפא החליד במיעוט סימנים מהו.
פירוש המורה לאחר ששחט רובה בהכשר מי אמרינן הא אישתחיט שפי' ברוב סימנין או דילמא כולה חדא שחיטה היא והא אית בה חלדה ובמיעוט קמא פשיטא לן דנבלה ודאי וכל תיקו דאיסורא לחומרא.
ולגבי הגרמה נמי דפירקין קמא בין שחט שליש והגרי' שליש ושחט שליש ובין הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש ובין שחט שני שלישים והגרים שליש מספקא לן דילמא כרבנן טרופאי סבירא לן דמיטרפי' ככל חדא מנייהו ועבדינן לחומרא ואע"ג דתניא לעיל שחט חצי גרגרת ושהה בה וגמרה כשרה ואוקימנ' בעוף וכשרה ממה נפשך דאי מחצה על מחצה כרוב הא עביד ליה רובא אלמא דמכי עביד רובא דכשרות לא חיישינן לפיסולא דמיעוטא לא סמכינן אההיא שינוייא דדחויי הוא דדחייה ומשום דמחצה על מחצה אינו כרוב ובשחיטה קמייתא לאו מידי עבד וכי שהא בפלגו קנה לא מיטריף אבל במיעוט בתרא בין דקנה בין דושט ולמיעוט קמא דושט מיטרפ' ואף בהלכות גדולות כתיב והיכא דשהא במיעוט סימנים בין בתחלה בין בסוף אסור דכיון דלא איפשיט לא עבדינן להיתרא אלא אזלינן לחומרא עד כאן דברי המורה.
והדברים הללו נראים לי קשים כגידין ומרים כלענה ואין הלב מקבלם להטריף במעוט סימנין לא במיעוט ראשון דקנה ולא במיעוט אחרון בין דקנה בין דושט, במיעוט ראשון דקנה אין להטריף מידי דהוה אחצי קנה פגום דתניא לעיל הרי שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא וגמרו שחיטתו כשרה.
וכדתניא נמי שחט חצי גרגרת ושהא בה וגמרה כשירה הילכך בין שהא בין החליד בין הגרים במיעוט ראשון דקנה והשאר שחט יפה שחיטתו כשירה ובמיעוט אחרון בין

דושט בין הקנה אין להטריף דכיון דשחט רובא והויא כבישרא בדיקולא היאך יעלה על לב איש לומר שחלדה ושהייה והגרמ' פוסלין באותו המיעוט אילו הניחו שלם אותו המיעוט שחיטתו כשרה והשתא דשהא בו והחליד בו תהיה פסולה הלכך מכח סברא זו אין פנים להטריף דבר זה וגם מכח ראיות הרבה אין להטריף דבר זה חדא דהא אמרן לעיל בגמרא לא בעוף וכשרה ממה נפשך דאי מחצה על מחצה כרוב הא עבד ליה רובא אלמא מכי עבד ליה רובא שוב אין שהייה פוסלת באותו המיעוט ומה שאמר המורה דלא סמכינן אההיא שינוייא מכל מקום אי לאו דפשיטא להו לאמוראי הא מילתא דאין שהייה פוסלת במיעוט אחרון לא הוה מצי לשנויי ליה הכי ותו דבהדיא תניא בפ' ב' דתוספת' חולין שחט סימן אחד או רובו אע"פ ששהא הרבה שחיטתו כשרה אלמא אין השהייה פוסלת במיעוט סימנין בתראי.

ותו שחט בו שליש והגרים שליש שאמר המורה דמספקא לן דילמא כרבנן טרופאי סבירא לן דמטרפי תמיה אני על אלה הדברים מי היו אלה רבנן דמטרפי הלא בין לרב הונא בין לרב יהודא דפליגי בהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש ופליגי נמי בשחט שליש והגרים שליש ושחט שליש היכא דשחט שני שלישי' והגרים שליש תרווייהו מודו דכשרה דהא רובא בשחיטה איכא כדבעי רב יהודא וכי נפקא חיותא נמי בהכשרה קא נפקא כדבעי רב הונא ולא איפליגו בהא מילתא אלא רבנן ורבי יוסי דמתניתין דרבנן בעי מלא החוט על פני כולה ורבי יוסי בעי מלא החוט על פני רובה ובפלוגתא דרבי יוסי ורבנן נמי אמרן תרי לישני בלישנא קמא אמרן דבשחט שני שלישי והגרים שליש פליגי דר' יוסי אית ליה רובו של אחד כמוהו ורבנן לית להו.

ובלישנא בתרא אמרינן דבשחט שני שלישי והגרים שליש דכולי עלמא לא פליגי דכשרה כי פליגי בהגרים שליש ושחט ב' שלישי ואפי' אי איתא כלישנא קמא הא רב ושמואל דאמרו תרווייהו הלכה כר' יוסי אלמא שום ספק אין בדבר בשחט שני שלישי והגרים שליש אלא כשירה היא ואין לפרכס בדבר.

וכי היכי דחזינן בפירוש שאין הגרמה פוסלת במיעוט בתרא הכי נמי אית למימר בחלדה ובשהייה שאין פוסלין במיעוט בתרא.

ומה ראה רב פפא לשאול בחלדה ורב הונא בר נתן לקמן לשאול בשהייה ומה ראה התלמוד שלא פשט להם מכל אלו הראיות והעמיד בעייתם בתיקו ומה נשתנו חלדה ושהייה מכל שאר הלכות שחיטה למה לא שאלו דרס במיעוט סימנים או עקר במיעוט סימנים או הגרים כאשר שאלו על החלדה ועל השהייה למה נסתפקו באלו יותר מאלו.

הילכך נראה לי דכל היכא דשחט רוב סימנים בכשרות כל מאי דעביד במיעוט בתרא או חלדה או שהייה או הגרמה ודרסה ועיקור אינן פוסלין את השחיטה דכבישרא בדיקולא דמיא ומאי דבעי רב פפא החליד במיעוט סימני' כך נראה לי שיש לפרש בעייתו כי היכי דלא תיקשי לן כל הני דאמרן רב אמר החליד את הסכין בין סימן לסימן ופסקו פסולה אבל החליד תחת העור כשירה דלא מיקרייא חלדה אלא תחת הסימנים שישנן בתורת שחיטה ולא תחת העור שאינו בתורת שחיטה ובבי רב נסתפקו על תחת העור ואליבא דבי רב דאמרי תחת העור איני יודע שאלנו תחת צמר מסובך ותחת מטלת מהו ואיתוקם בתיקו.

והשתא רב פפא בעי אליבא דרב יהודא דפשיטא ליה אליבא דרב דתחת העור כשרה דכל שאינו בתורת שחיטה לא עביד חלדה. ובעי רב פפא החליד במיעוט סימני' כגון ששחט בבהמה רוב הקנה או רוב ושט ונשאר מיעוט זה הסימן והסימן השני שלם והחליד הסכין תחת אותו מיעוט הסימן ושחט הסימן השני על ידי חלדה זו.

אי הויא חלדה תחת מיעוט הסימן אי לא מי אמרינן עור אמאי לא עביד חלדה משום דאינו מעכב בשחיטה והאי מיעוט סימן נמי אינו מעכב בשחיטה דאם מניחו שלם ושחט סי' השני שלא בחלדה שחיטתו כשרה השתא נמי כי החליד תחתיו לא הויא חלדה או דילמא עור דלא עביד חלדה משום דאינו בתורת שחיטה כלל אבל מיעוט סימנים דאינו מעכב בשחיטה בתורת שחיטה הוא כדאמרן בפירקין דלעיל גבי הבדלת עולת העוף לרבנן דכי הוה אמרינן כל המעכב בשחיטה מעכב בהבדלה הוה מפקינן למיעוט סימנין דומיא דעור אבל אי הוה אמרינן כל שישנו בשחיטה ישנו בהבדלה עור אינו בשחיטה ואינו מעכב בהבדלה.

והכי בעי השתא רב פפא אליבא דרב יהודא מעכב בשחיטה הוא דקא עביד חלדה ומיעוט סימן נמי אינו מעכב בשחיטה ולא הויא חלדה או דילמא כל שישנו בשחיטה קא עביד חלדה ועור הוא דלא קא עביד חלדה משום דאינו בתורת שחיטה אבל מיעוט סימנין שהוא בתורת שחיטה עביד חלדה והכי נמי איכא למיבעי במיעוט קמא דקנה שהחליד הסכין תחת מיעוט הקנה ושחט כל הקנה בעוף וקנה וושט בבהמה על ידי חלדה זו דמשום מיעוט הראשון שהוא בפסול לא היינו חוששין מידי דהוה אחצי קנה פגום אלא ששחט כל השאר הסימנים על ידי חלדתו מי אמרינן כיון שאין זה במיעוט הקנה מעכב בשחיטה לא עביד חלדה דומיא דעור.

או דילמא כיון דשייך בתורת שחיטה עביד חלדה ובהחלי' הסכין בין סימן לסימן נמי ודוקא הא מיבעיא ליה לרב פפא אבל היכא דשחט רוב הסימנים בכשרות ובמיעוט

הנשאר החליד הסכין תחתיו ופסקו כשירה וכשירה הוא דברוב הסימנים הוי כבישרא בדיקולא ושוב אין דבר פוסל בה.
ובעייא דרב הונא בר נתן נמי דבעי לקמן שהא במיעוט סימנים מהו כך נראה לפרשה כי היכי דלא תיקשי לן כל הני דאמרן למעלה מבעייתו היא בעייתו של רבה דבעי שהיות מהו שיצטרפו ולא פשטו ליה מידי והדר בעי רב הונא בר נתן שהא במיעוט סימנים מהו וקאי אבעיא דרבה והכי קאמר אם תימצא לומר שהיות מצטרפות היכא דעביד שהיות טובא ברוב סימנים דכי מצרפת להו לית בהו שיעור שהייה ועבד נמי שהייה פורתא במיעוט סימנים מצטרפת שהייה זו עם השאר או לא.
מי אמרינן דכיון דכי גמרה שחיטה ברוב סימנים ואין באותם השהיות שיעור שהייה אין שהייה זו מצטרפת עמהן דכבר כבשרא בדיקולא דמיא וכאלו שחט בלא שהייה דמי.
או דילמא כיון דברוב סימנים עבד שהיו' טובא אע"ג דלא הוה בהו שיעור שהייה כיון דהשלים שיעור השהייה במיעוט הסימנים והוא עסוק עדיין בשחיטה איגלאי מילתא דכל מאי דעבד בשהייה עבד ואין כאן שחיטה כלל בכשרות שהרי בתוך שחיטתו יש שיעור שהייה ונמצא שמתחילה ועד סוף כל מה ששחט בשהייה שחט.
ואם יש לגמגם בזה דכיון דשחט רוב הסימנים ועדיין בשהייה לא נגמרה היאך נוכל לצרף מיעוט השהייה שבמיעוט סימנים לרוב שהייה שברוב סימנים שהרי אין שהייה פוסלת במיעוט סימנים אין לתמוה בזה דהכי אמרינן בפ"ק דסוכה אויר פחות משלשה טפחים מצטרף לסוכה קטנה ואין ישנין תחתיו והוינן בה.
ומי איכא מידי דאיצטרופי מיצטרף ואין ישנין תחתיו ומהדר טיט הנרוק יוכיח שמצטרף לארבעים סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה הנה טיט הנרוק שאין בו כשרו' מקוה ואפי' הכי מצטרף להשלים והאויר נמי אין בו כשרות סוכה ואפ"ה מצטרף להשלים ואין הכי נמי איכא למימר אע"פ שאין תורת שהייה במיעוט סימנין מצטרף להשלים השהייה ואיגלאי מילתא שכל מה ששחט בשהייה שחט. משום הכי נסתפק אם מועיל הצירוף בכאן לפסול השחיטה אם לאו.
ודוקא בזה נסתפק רב הונא אבל היכא דשחט רוב הסימנים בכשרות בלא שהיה שוב אין שהיית מיעוט הסימנים פוסלת ובעבור זה שאלו על החלדה ועל השהייה ולא שאלו על ההגרמה ועל הדרסה ועל העיקור מפני ששום ספק אינו נופל שם לשאול עליו כאשר נופל בחלדה ובשהייה.
ורבינו יעקב זצוק"ל פירש בספר הישר בעי רב פפא החליד במיעוט סימנין מהו רב פפא אדרב יהודא קאי ולא אבי רב והכי בעי שהכניס סכין בתוך מיעוט סימנים ושחט הרוב

כהלכתן אלא שהחליד תחת המיעוט מי הוי כהחליד תחת העור וכשרה ולנקובת הושט לא חיישינן דדרך שחיטה היא כי היכי דלא חיישי' גבי קדשים אם החליד תחת העור לענין מום.

או דילמא חלדה בסימנים הויא חלדה אפילו במיעוטייהו ולא דמו לעור. אבל החליד במיעוט סימנים לאחר ששחט הרוב כשיר' דהוי כמי ששחט שני שלישי והגרים שליש וכדאמרן לעיל גבי גרגרת דאין בה שהייה בעוף וכן פסק הערוך דאין שהייה בעוף ובתוספתא דחולין נמי גרסינן אחד או רוב אחד בעוף אע"פ ששהא לזמן מרובה וגמרה שחיטתו כשירה.

וקשיא לי טובא מה שדימה חלד' מיעוט הושט להחלי' תחת העור בקדשים לענין מום דחתיכת עור אי חשיבת מום בכי האי גוונא שרא רחמנא לחתוך העור ולשחוט וכיון דעור לאו בתורת שחיטה הוא מה לי חתכו למעלה מה לי החליד תחתיו ושחט אבל סימנים שהן בתורת שחיטה כיון שהחליד הסכין בתוך מיעוט הושט זהו נקב גמור וכיון דאין דרך שחיטה בכך כאילו ניקבו בקוץ דמי והיאך יעלה על דעת אדם להכשירו והעמידו בתיקו.

ותו דחתיכת עור לא חשיב מום בקדשים כדבעינן למימר לקמן והילכך אין להוכיח משם להחליד במיעוט ושט ושהא במיעוט סימנים פירוש כגון ששחט מיעוט ושט ושהא כשיעור שהייה וחזר ושחט ברוב מהו כיון דבתורת שחיטה קא פסיק ולא הפסיק שחיטתו לא גמירי שהייה במיעוט אלא במידי דמינבלה בה כגון בין סימן לסימן או כגון רוב גרגרת או רוב ושט בבהמה אבל מידי דמיטרפא ביה כגון נקובת הושט דהוי כנקובת הדקין טריפה ולא נבילה לא גמירי שהייה וטריפה נמי לא הויא דבדרך שחיטה קא עסיק כי היכי דלא הויא שהייה בעור לענין מום בקדשים אי לא דאפילו במידי דמיטרפא ביה גמירי שהייה תיקו.

ומדאמרינן כדי שחיטת בהמה לעוף ליכא למיפשט דאיכא למימר לכתחלה קאמר אי נמי מדרבנן ופסוקת הגרגרת נבילה דהא הדר ביה ר' עקיבא לר' ישבב. אבל נקובת הושט טריפה אם לא על ידי שהיית מיעוט סימנים בתורת שחיטה.

וקשיא לי להאי פירושא טובא חדא דמיעוט סימנים בתרוייהו משמע ומר לא מצי לאוקמה אלא במיעוט קמא דושט אבל במיעוט קמא דקנה לא מידי דהוה אחצי קנה פגום.

ותו דדוחק גדול הוא זה לומר שכל האמוראים שהזכירו שהייה בעוף הוא מדרבנן והיה לו לפשוט משם ואדרבא יש להוכיח דשהיית העוף מדאורייתא סבירא להו מדקא

מיפלגי בשהיית העוף ויש מי שהיה משער בשחיטת עוף לשחיטת עוף אי אמרת בשלמא דשהיית עוף דהוה במיעוט קמא דושט אגמרה רחמנא למשה מסיני משום הכי מחמיר ומשער להההיא שהייה בשחיטת עוף אחר אלא אי אמרת דלא אגמר ליה אלא בסימן א' או רובו והך דעוף דמיעוט ושט הוא מדרבנן היכי מחמירינן בשהייה והיא מדרבנן יותר משהייה דרוב סימן דבהמה דהיא מדאורייתא דהתם משערי' בשחיטת בהמה והכא משערי' בשחיטת עוף אלא ודאי שהיית מיעוט ושט קמא מדאו' הוא.

ותו מאי דמסתייע מר משהיית עור לענין מום בקדשים אנה מצינו שפגימת העור חשיבא מום בקדשים ואפילו מום עובר שיהיה צריך להמתין עד שיתרפא ויעבור מומו והרי כל המומין הן מנויין בבכורות בפרק על אלו מומין ובכולן לא הזכיר פגימת העור.

ואי אמרת יש להוכיח משם דפגימת העור חשובה מום עובר מדתנן נפגמה אזנו מן הסחוס אבל לא מן העור ואמרינן בגמרא אי הכי אפילו מום עובר נמי אלמא תנן ולא מן העור וכו' דאלמא עור נמי איקרי מום עובר אין זו הוכחה דודאי בפגימת אוזן שהיא בראש אבר והיא חשוב' מום התם אמרינן שאם נפגמה מן הסחוס חשוב' מום קבוע ואם נפגמה מן העור חשובה מום עובר אבל בכל גוף הבהמה לא מצינו שפגימת העור חשובה מום כלל ואפילו מום עובר.

ובשלהי פירקין אמרינן השוחט חטאת בשבת בחוץ חייב חטאת. פירוש משום שחוטי חוץ ומשום שבת ומשום ע"ז ומוקמה התם בחטאת העוף וכגון שהיה חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא וגמרו דכולהו בהדי הדדי קא אתיין מוכח מכאן דחצי קנה פגום לא חשיב מום בקדשים דאי חשיב מום אם כן משום שחוטי חוץ לא לחייב דהא אינו ראוי לבא בפנים וכל שאינו מתקבל בפנים אין חייבין עליו בחוץ כדכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וכל שכן דחתיכ' עור לא הויא מום.

תו דבהדיא תניא בפרק שני דתוספת' חולין שחט מיעוט הושט ושהא כדי שחיטה ואחר כך שחט את שניהם טריפה ושחיטה מטהרתה הילכך אין פנים לפתרונו.

ומה שכתבתי נראה לי עיקר.

סימן ו

גרסינן בפרק הזהב אלו דברים שאין להם אונאה הקרקעות והעבדים והשטרות וההקדשות אמר רבא אמר חסא בעי רבי אמי אונאה אין להם ביטול מקח יש להן או אין להם אמר רב נחמן הדר אמר חסא פריש רבי אמי אונאה אין להם ביטול מקח יש להם רבי יונה אמר אהקדשות רבי ירמיה אמר אקרקעות ותרוייהו משמיה דרבי יוחנן

אמרי אונאה אין להם ביטול מקח יש להם מאן דאמר אהקדשות כל שכן אקרקעות ומאן דאמר אקרקעות אבל אהקדשות לא כדשמואל דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל.
מכאן מוכח דבין ר' אמי בין ר' יוחנן סבירא להו דאין אונאה בקרקעות אבל ביטול מקח יש להן.
ורבינו חננאל זצוק"ל כתב וראינו בתלמוד ארץ ישראל בכתובות בפ' אלמנה מתניתא פליגא על ר' יוחנן אלו דברים שאין להם אונאה הקרקעות פתר לה בדבר שאינו מופלג פירוש שלא הגיע הטעות כחצי דמי החפץ.
ולא נתברר לנו דין זה היטב דחזינן בפרק המקבל שדה מחברו בענין זבן במאתים ושוה מאה וכו' ואמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות ממילא שמעי' דרב נחמן פליג על ר' יוחנן דהא מה דשוי מאה זבן במאתים ואמר אין לו אונאה.
ובכמה מקומות בתלמוד אמרינן בקרקעות דבר השוה כל כסף.
ואם תאמר יש להם ביטול מקח גם הקרקע אינו שוה כל כסף וכהנה רבות וכו' ורבינו יצחק מפאס זצוק"ל כתב הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבוותא איכא מאן דס"ל כי האי מימרא דר' אמי ור' יוחנן דאונאה אין להם ביטול מקח יש להם ואיכא מאן דסבירא ליה דהאי דקאמר ר' יוחנן ביטול מקח יש להן לאו יותר משתות הוא אלא על חד תרין הוא וסמיך ליה האי מימרא אגמרא דבני מערבא דאמרי התם אמר ר' יוחנן אם היה דבר מופלג יש בו אונאה מתניתא פליגא על ר' יוחנן אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות.
פתר לה בדבר שאינו מופלג כגון שלא הגיעה אונאה למחצה במחצה ואיכא מאן דמספקא ליה ולא קא פסיק בה מידי.
ואנן עיינן במילתא שפיר ואיסתבר לן דהא מילתא דר' יוחנן ור' אמי ליתא משום דחזינא לרב נחמן דהוא בתרא דסבירא ליה דאין אונאה בקרקעות כלל ואפילו שוה במאתים דאמרינן בענין דינא דבר מצרא זבן במאתים ושוה מאה סבור מינה מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.
אמר ליה מר ינוקא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי אמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה בקרקעות.
ועוד גרסינן בפרק האיש מקדש בו ובשלוחו אמר רבא אמר רב נחמן האחין שחלקו הרי הן כלקוחות פחות משתות קנה מקח יותר משתות בטל מקח שתו' קנה ומחזיר אונאה

אמר רבא הא דאמר' פחות משתות קנה מקח שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן דלא שוי שליח אבל שוי שליח אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.
והא דאמרה יותר משתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות.
ועוד אמרינן בבבא קמא שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות ומאי ניהו קרקעי מאי משמע אמר רבה בר עולא דבר השוה כל כסף ומאי היא דאין להן אונאה שמעינן מהני כולהו דאין לקרקעות לא אונאה ולא ביטול מקח והא דר' אמי ור' יוחנן ליתא דקיימא לן כרב נחמן דהוא בתרא והילכתא כוותיה בדיני ועוד דהוא גופיה אמרה משמיה דחסא משמיה דר' אמי והוא לא סבירא ליה כוותייהו והא דאיתמר בגמרא דבני מערבא משמיה דר' יוחנן לא עדיף מהא דאיתמ' משמיה בגמרא דידן והאי אידחי ליה מדרב נחמן.
ואע"ג דהא דרב נחמן לא איתמר בהאי דוכתא לא איכפת לן בהכי דכמה מילי איתנהו בגמרא דלא מפרשן בדוכתייהו ומיפרשן בדוכת' אחריתי הילכך הלכתא כדכתיבנא ולית בה ספיקא וכל אלה הם ראיות ברורות שאין לפרכס עליהם.

סימן ז

גרסינן בפרק השוחט אמרי במערבא משמיה דר' יוסי בר' חנינא כדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט דקה לדקה וגסה לגסה.
כתב המורה ואע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כיון דקם ליה ר' יוסי בר' חנינא כשיטתיה דרב דאמר דקה לדקה וגסה לגסה ממילא שמעינן ועוף לעוף ועבדינן לחומרא.
ואינו נראה לי דכיון דעיקר החלוקה היא בעוף לעוף או בהמה לעוף היאך לא היה מפרש דבריו ועוף לעוף אלא אין לו שיעור אלא בשחיטת בהמה גם ר' חנינא אביו כך אמר כדי שיביא בהמה אחרת וישחוט אלמא שניהם סוברין כר' יוחנן וכך משמע פסק הלכה וכך פסק רבינו יצחק מפאס זצוק"ל.
ובמה שאמר ר' חנינא כדי שיטיל בהמה לארץ וישחו' נראה לי שאין הלכה כדבריו שהרי רב ושמואל ור' יוחנן חלוקים עליו ולא שיערו אלא בשחיטה בלבד ור' יוסי בשיטת אביו אמרה ובטל במיעוטו ובהלכות גדולות פוסקין כר' יוסי בר חנינא ואינו נראה לי.

סימן ח

גרסינן בשילהי פרק הערל אמרי בבי רב משמיה דרב הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס ובהרכבה ושמואל אמר בקושי ובקידוש וכו' עד קידוש דתנן המסכך גפנו על גבי תבואתו

של חבירו הרי זה קדש וחייב באחריותו ר' יוסי ור' שמעון אומרי' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.
ואמרינן איבעיא להו בקידוש מה לי אמר רב יוסף תא שמע דאמר רב הונא אמר רב אין הלכה כר' יוסי. אמר ליה אביי מאי חזית דסמכת אהא דאמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכה כרבי יוסי. אמרי בי רב מנו רב הונא ורב הונא אין הלכה אמר.
ואי הוי קים לן דרב אמר אין הלכה כר' יוסי אע"ג דאמר שמואל הלכה כר' יוסי הוה פסקינן הלכה כרב דקיימא לן רב ושמואל הלכה כרב באיסורי אלא כאן פליגי תרי אמוראי אליבא דרב דרב הונא אמר רב אין הלכ' ורב אדא בר אהבה אמר רב הלכה לא מצינן למדחי מילתא דשמואל דאמר הלכה כר' יוסי משום מילתא דרב דהא לא ידעינן בבירו' היכא קאמר רב והילכך הלכתא כרבי יוסי דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.
ואע"ג דאמרי' בפרק הגוזל עצים מאן תנא דדאין דינא דגרמי ר' מאיר וסבירא לן כוותיה.
ואמרינן הא ר' מאיר דתניא מחיצת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור ואם נתייאש ממנה ולא גדרה הרי זה קדש וחייב באחריותו ומני ר' מאיר היא וילפי' מינה דבגרמה בלי מעשה מחייב רבי מאיר והילכתא כוותיה לא קשיא דהיכא פסקינן הילכתא כר' מאיר דוקא בגרמה דנזקין דחייב ואע"פ שלא גרם לו נזק אלא בדיבור בעלמא כדסבר ר' מאיר אבל לאסור דבר שאינו שלו לא פסקנו הלכה כר' מאיר.
ובזה פסק שמואל הלכה כר' יוסי דאמר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וגם רב אדא בר אהבה אמר משמיה דרב הלכה כר' יוסי.
ובשילהי פרק השוחט אמרינן אמר רב הונא היתה בהמת חברו רבוצה לפני ע"ז כיון ששחט בה סימן אחד אסרה סבר לה כי הא דאמר עולא אמר ר' יוחנן אף על פי שאמרו המשתחוה לבהמת חברו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה ואמרינן רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק דאמרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואמרינן התם נימא כתנאי עכו"ם שניסך יינו של ישראל שלא בפני ע"א אסרו רבי יהודה בן בתירא ורבי יהודה בן בבא מתירין אותו מפני ב' דברים אחד שאין מנסכין אלא לפני ע"א ואחד שיכול לומר לו לא כל הימינך שתאסור ייני לאונסי ומהדר רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק דאמרי אפי' למאן דאמר אדם אוסר דבר שאינו שלו הני מילי עכו"ם אבל ישראל לצעורי קא מכוין פי' בודאי מילתא דרב הונא ועולא אתיא כתנאי ואינהו דאמרי כתנא קמא ולא כבן בתיר' ובן בבא דאמרי' לא כל הימינך שתאסור ייני לאונסי אבל רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק יכולין לומר אנן דאמרינן אפי' כתנא קמא דעד כאן לא אמר תנא קמא אסרו אלא עכו"ם דעביד בכל לב אבל ישראל יש לומר לצעורי קא מכוין ולא עביד בכל לב.

וקשיא לי אמאי שבק מתניתין דכלאים המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו וכו' דתנא קמא סבר אדם אוסר דבר שאינו שלו ור' יוסי ור' שמעון סברי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפילו על ידי מעשה שהרי מעשה גדול יש כאן שסיכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והוי נמי ישראל ולא עכו"ם דליכא לדחויי הכא כדדחי התם ועוד דהיא מתניתין ואמאי שבק מתני' ונקט מתניתא

ונראה לי לתרץ משום דלא דמו להדדי דהשוחט לע"א אע"פ שיש שם מעשה אין המעשה יכול לאוסרה עד שיחשב עליה לע"א א"כ המחשבה היא שאוסרה והיכא דאיכא מחשבה בלי מעשה כגון המשתחוה לבהמת חברו דהויא מחשבה בלי מעשה ליכא מאן דפליג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפילו לגבוה וכשעשה מעשה בגוף הבהמה ושחטה לשם ע"א פליגו אמוראי דכיון המחשבה זו עשאה על המעשה אמרי רב הונא ועולא דאדם אוסר דבר של חברו במעשה במחשבה זו אפילו להדיוט ורב נחמן ורב עמרם ורב יצחק סברי כי היכי דבמחשבה בלבד לא אסרה הכי נמי מחשבה עם המעשה מפני שאין המעשה אוסר שאם שחטה סתם כשרה אלא המחשבה היא שאוסרת וכמו שבהשתחוה לה לא אסרה אע"פ שחישב ועשאה ע"א גם כששחטה לשם ע"א לא פסל שאין מחשבה פוסלת אדבר של חברו אבל המסכך גפנו על תבואתו של חברו המעשה הוא האוסר שעירב גפנים עם תבואה ומודו בהא רב נחמן ורב עמרם ורב יצחק דבמעשה אדם אוסר דבר שאינו שלו מידי דהוה אמבשל בשר בחלב שאף על פי שהיו של חברו נאסרו בהנאה כיון שעשה בהן מעשה והמעשה הוא שאוסר ומאן דשרו במסכך גפנו אמרי לא דמי למבשל בשר בחלב דהתם כיון שבישלם בנותן טעם כבר נתערבו ולא תוכל להפריד זה מזה אבל כאן אע"פ שנתערבו הגפנים עם התבואה תוכל להפרידם ולהעמיד אלה לבד ואלה לבד ואע"פ שינקו ביחד אין היניקה אוסרת בהם אלא התערובת שהרי אם היה גדר בנתים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"פ שיונקי' ביחד אין בכך כלום כיון שאינן מעורבין משום הכי הביא מן המנסך יין לע"א שאין המעשה אוסר שאם ניסך יינו ושפכו מכלי אל כלי כל היום ולא חישב לע"א אינו אוסר אותו ואם חישב לע"א אוסר אותו כיון שיש מחשבה באותו מעשה וזה ודאי דומה לשוחט לע"א שאין מעשה השחיטה אוסר אלא המחשבה שחישב לע"א.

ולענין פלוגתא דיין נסך נראה לי דהלכתא כתנא קמא דכל סוגיא דתלמודא אזלא כוותיה שהרי כל התלמוד מלא דמגע עכו"ם עושה יין נסך דחיישי' דילמא כשיפשוט ניסכו לע"א אלמא העכו"ם מנסך יינו של ישראל בעל כרחו.

סימן ט

גרסינן בפרק איזהו נשך אמר רב פפא עבד רבינא עובדא ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא וכו' עד עבד רב אשי עובדא ביתומי' קטנים כגדולים.
אמר רבינו יצחק מפאס זצוק"ל האי משכנתא דרב אשי משכנתא בנכיתא כי היכי דלא תוקשי הילכתא אהילכתא דהא משכנתא בלא נכיתא קיימא לן בה כרבינא דריבית קצוצה היא ויוצאה בדיינים.
ואינו נראה לי דמדאמרינן לקמן בסמוך ואמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא האי משכנתא באתרא דמסלקי לא ניכול אלא בנכיתא מכלל דעד השתא בלא נכייתא איירינן ומשום הכי אכל שיעור זוזי מסלקי' ליה דאי בנכייתא אפילו אכל טובא לא מסלקי' ליה ורבינו ברוך זצוק"ל כתב והילכתא כאיכא דאמרי דהא רבינא דהוא בתרא חשיב ואפיק פירי.
וגם זה אינו נראה לי דהא איכא דאמרי נמי פליג רב אשי עם רבינא דאע"ג דמורי רב אשי דאם אכל שיעור זוזיה מסלקינן ליה ולא פליג עלויה מכל מקום לאו משום דהוי רבית קצוצה כדסבר רבינא דהא אי אכל טפי לא מפקינן מיניה ואפילו יתומי' קטנים אלמא אבק רבית הוי וטעמא משום דלא קץ והאי דמודה בשיעור זוזי משום דקסבר לאו אפוקי חשבינן ליה.
והנכון בעיני דעובדא דרבינ' פליגא על עובדא דרב אשי דרבינא חשיב להנהו פירי ריבית קצוצה ורב אשי חשיב להו אבק רבית ולא קשי' הילכתא אהילכתא דלא פסק תלמודא הילכתא לא כמר ולא כמר אלא סידר לנו התלמוד דמר עבד עובדא הכי ומר עבד עובדא הכי והויא לה פלוגתא דרב אשי ורבינא.
ואי קשיא לרב אשי מדתניא בערכין רבית גמורה גבי המוכר בית בבתי ערי חומה ואע"ג דלא קץ ליה מידי, תשובה התם בית ושכירות הבית קצוצה הוי אבל פירות שדה וכרם אינן קצוצין דדילמא אפילו הוצאתו לא יוציא ממנה ולא פליג רב אשי עם רבינא אלא בשדה וכרם אבל לא בבית וחצר.

סימן י

גרסינן בריש פרק אלו טריפות תניא ניקבה הקיבה ניקבו הדקין ר' יוסי בר' יהודה אומר אף ניקבה המרה אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי בר' יהודה.
תשובה זו מצאתי לחכמי צרפת זכרונם לברכה על שתי מרות שאין שופכות זו לזו חזרנו בכמה צדדין על המשנה ועל הגמרא ולא מצאנו צד איסור בניטלה המרה מדקתני ניטלה

הכבד ולא נשתייר ממנה כלום ולא קתני ניטל' המרה ואם איתא דניטלה המרה טריפה הואיל ומרה היא תלויה בכבד הוה ליה למיתני ניטלה המרה כי היכי דקתני ניטלה הכבד ולא נשתייר הימנ' כלום ועוד מדקתני גבי כשירות ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית ואמרינן בגמרא דבעינן כזית במקום מרה ובמקום שהיא חיה דהיינו במקום שהיא תלויה מכלל דכי חסר הכבד אף על פי שניטלה המרה כשירה. ואם נפש אדם לומר כי ניקבה המרה טריפה דהלכה כרבי יוסי בר' יהודה כל שכן כי ניטלה.

יש להשיב הרי הטחול דכי ניקבה טריפה וכי ניטלה כשרה והרי כליות דכי ניטלו כשרה וכי לקו טריפה גבי מרה נמי כי ניטלה כשרה כי ניקבה טריפה. וגבי שתי מרות שאין שופכו' זו לזו יש לומר כל יתר כנטול דמי ונטול במרה כשר'.

ונראה לי שאין לסמוך על הוראה זו כלל להתיר נטולת המרה והמתירה מאכיל טריפות בישראל דכיון דאיפסיקא הילכתא בנקובת המרה כר' יוסי כל שכן וכל שכן הוא אם ניטלה המרה דטריפה מידי דהוה אכל נקובי דמתניתין נקובת הושט ניקב הלב ניקבה הריאה ניקבה הקיבה ניקבו הדקים דבנקב כל שהוא מטרפי וכל שכן בנטולין הכי נמי המרה בנקב כל שהוא מיטרפא וכל שכן בנטולה ולא איצטריך לתנא למיתני ניטלה המרה טריפה כי היכי דלא איצטריך למיתני ניטל הלב ניטל הושט ניטלה הריאה ניטלה הקיבה ניטלו הדקין.

ואי היה תני נטולה בכל חד מנקובי אדרבא הוה מקשינן עלה פשיטא השתא בנקב כל דהוא טריפה בנטולה לא כל שכן. וכל היכא דתני ניטלה הכבד בהכי מיירי כגון שהמרה קיימת ותלויה בחוט אחד בקנה הכבד.

ומה שמסתייעים מן הטחול ומן הכליות הכל הוא ראיה של הבל דסתמא דמלתא כל היכא דתני בנקב טריפה כל שכן בנטולה וכל היכא דתני בנטולה כשרה כל שכן בנקב אלא שבטחול ובכליות אע"ג דתני בהו כשרה בנטולין באו האמוראין ע"י קבלה שהיתה להם מרבותיהם והטריפו בנקב ובלקותא ולא מסברא אמרו מה שאמרו שנלמוד מהם למקום אחר אלא קבלה היתה להם כך דאע"ג דבנטולין לא מיטרפי בנקב ובלקותא מיטרפי אבל מיהו אין ללמוד משם למקום אחר דהשתא לחומרא אמרינן אין אומרין בטריפות זו דומה לזו ולא מחמרי' למילף טריפה מטריפה לקולא לא כל שכן דלא ילפינן דאי בעינא למילף מנייהו אם כן נכשיר בכל נקובי דמתניתין שאם ניטלו כשרין אלא ודאי סתמא הכי איתא כל היכא דמטריף אנקב כל דהוא כל שכן בניטל וכל היכא דמכשיר בניטל כל שכן בניקב לבד מטחול ולקותא דכליות דהכי גמירי לה.

אבל בניטל הכבד וניטל האם וניטל לחי התחתון בנטול כשרין וכל שכן בנקי' ולא ילפינן מטחול וכליות למידי אחרינא ואלו היה כדבריהם שנטול' המרה כשרה כיון דנקובת המרה תני בכלל אלו טריפות היכי לא תנא נטולה בכלל אלו כשירות דבשלמא נקובת הטחול ולקותא דכליו' דלא תני בכלל אלו טריפות אע"ג דנטולין דידהו תנא באלו כשרות משום דאית ביה הכלל כדאמרינן בגמרא ודלא תנא אתייא בזה הכלל אלא נטולת המרה אם איתא דכשרה כיון דנקובה תני באלו טריפות אמאי לא תני נטולה באלו כשירות ושבקה דמשמע מסתמא נקובה טריפה וכל שכן נטולה אלא לאו ש"מ לא שנא הכי ולא שנא הכי טריפה היא.

ונפלאתי מאד על רבני צרפת הקדושים שכל דרכם להחמיר בכל מה שיש להם להיסמך על ראיה קלה והנה הקילו והתירו את הטריפה בראיות שאין להם ממש.

ובעל הלכות גדולות מטריף בשתי מרות ובשני סנייא דיבי וכן בספר השכם.

אמנם זה התיר בעל הלכות גדולות דהיכא דניטלה המרה קרעינן בדוכתא וטעמינן אי מריר כשרה ואי לא טריפה. ומעשה היה וקרעוה לכבד ואשתכח דבליעה לגווה ואכשרוה. אבל ניטלה ואיתיה לתלייה אמרינן מיחסר חסר וטריפה.

וכך נראה לי שהלכה רווחת בישראל ניטלה המרה טריפה ואין מי שיכול לפרכס בדבר וכיון דאם ניטלה טריפה כי משתכחן נמי תרתי ולא שפכן אהדדי טריפה היא דכל יתיר כנטול דמי ונטול דמרה טריפה.

סימן יא

גרסינן בפרק אלו טריפות אמר רבא הני תרתי אוני דסמיכי אהדדי לית להו בדיקותא לאכשוריה והני מילי דקיימי שלא כסדרן אבל קיימי כסדרן היינו רבותייהו.

פירש המורה שלא כסדרן כגון שתים החיצונות שנדבקו בסירכא למעלה לאמצעית או מתחתיה.

אבל קיימין כסדרן היינו רבותייהו ואפילו זו על גבי זו מגינה [זו] על זו והדרה בריא שמתוך ששוכבות זו על זו אין מתפרקות והקרום הולך וחזק אבל כשהן שלא כסדרן זו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן והקרום מתפרד ונסתר וכן הלכה וליכא מאן דפליג עלה.

ואונא הסרוכה באומא והיא אצלה מעשה בא לידי ושאלתי את פי רבינו יעקב בר יקר והתירה לי לאכול ויש אוסרין והוא אמר לי טעמו וטעם האוסרין.

האוסרין אומרין הרי נקב יש ולא מצינו שהותר אלא באוני כדאמר רבא אבל כסדרן היינו רבותייהו אבל אומי לא קאמר וטעמא דאוני מפני שעומדין במיצר החזה ומתחממות והדרא בריא ותדע שהרי בריאה הסמוכה לדופן באוני כשרה ובאומא טריפה כדלקמן. וטעם מורי לא מצינו אומא בתלמוד ורבא לא אמר טעמו בשביל חום דהא בכל הריאה אמרן לעיל דלא שליט בה אוירא ורבא פירש טעמו דהיינו רבותייהו כלומר כך הם גדלות זו על זו ואינם מתפרקות זו מזו הילכך לא שנא אוני ולא שנא אומי ורבא דנקט אוני משום עיקר מילתיה דאורי לן דשלא כסדרן טריפה ואע"ג דאי הוו סמיכי אוני בדופן הויא כשרה כדאמרינן לקמן אשמעינן רבא דהתם היינו טעמא דכיון שהחלל צר הוא הן שוכבות תמיד אצל הדופן ואינן מתפרקות ממנו אבל זו אצל זו שלא כסדרן הן מתפרקות שהרי האמצעית מפריקתן ולא תימא דוחק הדופן מעמידן שלא יתפרקו זו מזו אבל באונא באומא שלא כסדרן לא איצטריך לן לאורויי דכיון דברוחב החלל עומדות מי יחזיק בה שלא יתפרקו וסייג מצאתי לדבריו בתשובת הגאונים וניכרים דברי אמת. ועינוניתא כל היכא דסריכא טריפה דכולהו לגבי דידה שלא כסדרן נינהו.

ומה שפירש המורה שלא כסדרן כגון שתים החיצונות אינו נראה לי דאם כן הוה ליה למימר והני מילי בתרתין ברייתא אבל השתא דקאמר שלא כסדרן משמע דאפילו בשתים הסמוכו' זו לזו קאמר וכגון שהם סמוכות זו על גבי זו וכפתרון רבינו חננאל מסתבר דמטריף כשהן זו על גבי זו ולא כפתרון המורה ועל אונא באומא שמכשי' המורה ראיתי שכתב רבינו תם בספר הישר כל המתיר אונא באומא אינו אלא טועה ומאכיל טריפות לישראל דהא אמרינן הני תרתי אוני דסריכי אהדדי לית להו בדיקותא לאכשוריה.

ומדקדק רבי שלמה כי טעו הראשוני' במה שאמרו דוקא תרתי אוני אבל אונא באומא לא דהא אומה אין שמה אלא אונה ובשביל שוטים שקראוה אומא לא נפסיד אמונתינו. והא ליתא שהראשונים יפה דקדקו ולא מטעם ששמה אומא אלא משום ששמה ריאה והאי דקרו לה אומא כמו אומא רבתי כדאמרינן גבי שניות לעריות ומתוך שכולם יונקות משם וראיה לדבריו מדאמרינן עלה בסמוך אמר רבא חמשה אוני אית ליה לריאה תלת מימינא וכו' ואם באת לקרוא את הגדולה אונא אם כן שבעה יש לה לריאה אלא בעל כרחך הריאה היא האומא רבתא ולא אונא דפירושה דאונה כמו אוזן קטנה והקטנה ביותר קרויה עינוניתא דוורדא כלומר אוזן קטנה מאד אבל האומה גדולה דהיא ריאה לא נקראת אוזן אלא ריאה וכינוי שם קראוה הקדמונים אומא להורות בה הלכה להדיוטות וכי שרו רבנן תרתי אוני בכסדרן דוקא באוני דהיינו רבותייהו אבל הריאה והאונא לא

התירו דלא מיקרי רבותייהו אלא גבי אוני. ועיקר דברי רבא לא באו להתיר אלא לאסור דהוא קאמר לית להו בדיקותא לאכשוריה.
אבל התלמוד העמיד כשלא כסדרן אבל כסדרן היינו רבותייהו ומאי דשרא שרא ומאי דלא שרא הוי כשאר נקובי דריאה וכן מורין בבי מדרשא ובתשובות הגאונים והלכות גדולות ותשובת הרב ר' משה מפכיא"ה והוא נזכ' בערוך בשאר הגאונים וכן נוהגין לאסור בכל מקום חוץ באותן המקומות שפשט היתר רבינו שלמה.
וכל רבותיו של רבינו שוין לאיסור חוץ מרבו הזקן שפילפל מדעתו כן ומצינו באבות העולם שלא עמדו בשמועתם גם אלו לא עמדו אלו השיבום בפניהם. ועוד יש טעמים לאסור שפירש רבינו ודחאם על לא דבר.
ונראה לי שבודאי אלו באו עיקר דברי רבא להתיר כגון שהיה אומר כך הני תרתי אוני דסמיכי אהדדי כשירה והני מילי כסדרן אבל שלא כסדרן טריפה בזה היו נראין דברי רבינו תם דדוקא באוני הכשיר ולא באומא שאין אומא בכלל אונא כדקאמר מר אבל כיון שעיקר דבריו לא באו כי אם לאסור ואמר הני תרי אוני דסמיכי אהדדי לית להו בדיקותא לאכשוריה כלום יש לחלק בדבריו ולומר דוקא באוני קאמר אבל לא באומא כל שכן וכל שכן באומא אם כן אין להוציא אומא מכלל אונא וכשבא וחילק בדבריו או הוא או התלמוד משמע שבכל מה שאסר למעלה פירש ואמר הני מילי שלא כסדרן אבל כסדרן כשירה וגם האומא נמי בכלל היא והילכתא כדברי המורה שהכשיר מסתבר וכך מצאתי שהשיב רב צמח גאון זצוק"ל אונא דריאה דסמיכא לאומא דריאה ששאלתם רבותא היא ומגנו אהדדי וכשרה היא ולא צריכה מיפרקה למיבדקה.

סימן יב

גרסינן בפרק אלו טריפות כולהו חיוי ברייתא הכי אית להו.
כתב המורה ומדסבר רב אשי למיטרפה ש"מ לאו אורחא ובהני דידן דאיתא ברובה דידהו אי משכחינן ריאה דלית בה עינוניתא כשירה.
ויש שאומרין שאם חסרו אונות הימין מצרפינן לה בהדייהו הואיל ויותרת היא ובתשובות הבבליים מצאתי כן אבל לא שמעתי ואין הדבר נראה בעיני דהואיל ולא קמה בדרא דידהו יותרת היא ואותן הראויות חסרו והויא לה כחליף וטריפה.
וכדמשכחינן תרתי עינוניתא שמעתי מפי מורי הזקן שנחלקו בה גדולי הדור ר' יהודה בר' ברוך וחביריו ולא פירש לי דעתן ונראה לי שהיא טריפה דהא יותרת דביני ביני היא

וטריפה ולאו אורחא דחד' גופא לא אכשרו אלא משום דכל הני עיזי ברייתא הכי אית להו עד כאן.
וראיתי שמכשירין מפני טעם זה הלא אם היתה נטולה כולה עינוניתא דוורדא היתה כשרה הכי נמי כי אית בה תרתי אמרינן כל יתר כנטול דמי ואין כאן עינוניתא כלל וכשרה.
ונראה לי שראייה של הבל היא דבחדא עינוניתא אי לאו דכל חיוי ברייתא הכי אית להו הוה חשבינן לה יתר בריאה וכל יתר כנטול דמי השת' דמשתכחן תרתי דברירא לן שהן יתר, יתר בריאה קרינן ליה ולא יתר בעינוניתא והויא לה ריאה דאית לה ה' אונות מימינא וכאילו אית לה תרי דמיא וטריפה דאטו בהמה שיש לה ו' רגלים השתים היתירות חשבינן כנטול או הרגל העיקר וחשבי' לה כבת שלש הם הכי נמי הא לא חשבינן לה כמי שאין לה עינוניתא כלל ואונות הריאה ישארו קיימות אלא כמי שחסרו אונות הריאה וטריפה היא דדוקא בחדא עינוניתא לא מקרייא יתר אבל בתרי מיקרייא יתר ודינה כמו ביצה [אונא] שחסרה.
אבל העידו בפני שהמריאים הנקראים בופאלי בלעז רובם נמצאים בהרבה עינוניות ואם כן יש לומר כשאמר הונא מר דהני חיוי ברייתא הכי אית להו לא על אחת לבדה אמר אלא שדרכן להמצא בהן יותרת ביני ביני ואין לחלק בין א' לשתים שכך הוא ביני ביני להם כמו בדרא דאוני לכל הבהמות שאנו מכשירין כל שהן בין אחת בין שתים.

סימן יג

גרסינן בפרק אלו טריפות רב נחמיה בריה דרב יוסף בדיק לה בפשורי פירוש מילתא דרב נחמיה קיימא אמילתיה דרבין בר שבא דאמר מייתינן סכינא דחליש פומיה וכו' ואריאה הסמוכה לדופן שלא במקום רבותא דאמר אבימי אחד זה ואחד זה חוששין לה עלה אמר רב נחמיה דאע"ג דאשתכח מכה בדופן אפילו הכי בדקינן לה לריאה בפשורי דאי מבצבצא הא חזינן דריאה נמי איתרעא וכן פירש גם המורה בדיק לה בפשורי לאחר שפירקוה ומצא מכה בדופן מנפח לה אי מבצבצא מיא טריפה שהרי ניקבה אבל במקום רבותא לא צריכא בדיקה דאע"ג דקים לן דניקבה הריאה כיון דדופן סותמתה כשרה.
ואית ספרים דכתיבא בהו מילתא דרב נחמיה לבתר דמקשינן ומתרצינן התם במקום רבותא ומשמע באותה הגירס' דהא דרב נחמיה דבדיק לה בפשורי במקום רבותא קאי דאע"ג דסריכא במקום רבותא בדקינן לה בפשורי ואי מבצבצא טריפה משום דהא חזינן שלא נסתם כל הנקב יפה והיכא אמרינן דופן סותמתה כשירה היכא דסותם כל הנקב

יפה אבל הכא דמפקא זיקא הא חזינן דלא נסתם הנקב יפה והילכך טריפה היא ולא מכשרינן לעולם במקום רבותא אלא על ידי בדיקה זו.
ונ"ל דגירסא משובשת היא זו מדאמרינן בגמר' אמר ליה מר זוטרא לרבינא הא דרב נחמיה דבדיק לה בפשורי אנן אדרבא מתנינן לה דאמר רבא הני תרתי אוני דסמיכי להדדי ליה להו בדיקות' לאכשוריה.
רב נחמיה בריה דרב יוסף בדיק לה בפשורי ואהדר ליה רבינא הכי השתא בשלמא התם תלינן בדופן אלא הכא אי האי אינקיב טריפה אי האי אינקיב טריפה מהכא מוכח דהא דרב נחמיה לא קיימא אלא אשלא מקום רבותא דדופן והוה בדיק לה בפשורי ואי לא מבצבצא הוה תלי בדופן ומכשר ומשום הכי אקשי ליה רבינא למר זוטרא דבתרתי אוני דרבא ליכא למימר דההתם אע"ג דלא מבצבצא ליכא למיתלי במידי לאכשורי וטריפה היא אלא אי אמרת דרב נחמיה במקום רבותא קאי דאף על גב דהוי מקום רבותא לא הוה מכשר עד דבדיק לה בפשורי ואי מבצבצא טריפה משום דלא איסתתר נוקבא שפיר אי הכי הכא נמי בתרתי אוני אע"ג דהוו כסדרן דמכשרינן משום דהיינו רבותייהו צריך נמי למיבדק בפשורי ואי מבצבצא טריפה דהא לא סתים נוקבא שפיר.
ואמאי דחייה רבינא למר זוטרא דלא מצי למיתני מילתיה דרב נחמיה אמילתיה דרבא הא שפיר מצי למתנייה דכי היכי דבמקום רבותא בדופן לא הוה מכשר רב נחמיה עד דבדיק לה בפשורי למחזי אי הוי סתימא מעלייא הכי נמי במקום רבותא דאוני צריך בדיקה בפשורי אי הויא סתימה מעליא אי לא אלא לאו שמע מינה מדדחייה רבינא למר זוטרא דלא ליתני למילתיה דרב נחמיה אמילתיה דרבא דכל היכא דהוי מקום רבותא אין אנו מצריכים אותו בדיקה דילמא לא נסתם יפה יפה אלא כיון דחזינן דסריכי אוני כסדרן אמרינן רבותייהו הוי ולא עבידי לאינתוקי ובלא שום בדיקה מכשרינן להו דמסתמא הסירכא סותמת את כל הנקב ובדיקה דרב נחמיה לא נאמרה אלא אשלא במקום רבותא אבל במקום רבותא אינו צריך בדיקה כלל אלא מסתמא מכשרינין לה ולא חיישינן דילמא לא סתים נוקבא שפיר דאחזוקי איסורא לא מחזיקינן.
ומשום דקיימא מילתיה דרב נחמיה אשלא במקום רבותא דדופן משום הכי דחייה רבינא למר זוטרא דלא מצי למתנייה למילתיה אשלא כסדרן דתרי אוני דרבא.
והרחבתי לבאר דבר זה מפני שראיתי לחכמים הרבה שמצריכין לפרק הריאה בסכינ' דחליש פומה ולנפחה בין היכא דסריכא בדופן במקום רבותא בין בתרתי אוני דסריכי כסדרן ואי מפקא זיקא טריפה ואין מכשירין אלא על ידי בדיקת נפיחה אבל בלא בדיקה לא דחיישי' דילמא לא סתים נוקבא שפיר ואין להם סמך על דבר זה מן ההלכה כלל

שלא הוזכרה שום בדיקה ושום חששא אלא אשלא במקום רבותא אבל במקום רבותא לא אלא שרצו להחמיר בדבר ולהסתלק מן הספק.

סימן יד

גרסינן בפרק אלו טריפות אמר רבינא והוא דסביך בבשרא אף על פי שמכח ההלכה נראה שרבינא לא בא לחלוק על רב נחמן אלא בא לפרש דבריו דלא הויא סתימא מעליא אלא בשר הדופן אבל לא עצמות הצלעות ואפי' אם תימצי לומר דפליגי מן הדין לפסוק הלכה כרבינא אפילו הכי כתב בעל הלכות גדולות הא דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ריא' שניקבה ודופן סותמתה כשרה בין סביך בין סריך ואע"ג דלא סביך בבישרא כיון דסותמתה דופן בעלמא בכל שהוא אף על גב דלא סביך בבישרא ואף על גב דאמר רבינא והוא דסביך בבישרא לית הלכתא כרבינא ולא צרכינן לסבוכי ואע"ג דקאמר ליה רבי יוסי לרבינא לדבריך כי לא סביך מאי טריפה אי הכי כי סביך נמי טריפה מי לא תנן ניקב פסול מפני שהוא שותת נסתם כשר מפני שהוא מוליד זהו פסול שחוזר להכשירו ופרקה רבינא לתיובתיה אפילו הכי הילכתא כרב נחמן דאמר כי דופן סותמתה לעולם היא כשרה ואע"ג דלא סביך מפני שדוחקות הצלעות וסותמות הריאה וענינותא עליה וכך מנהג בשתי ישיבות והאי דאמר רבינא והוא דסביך בבישרא לא שנא בבשר שבין הצלעות ולא שנא בצלעות עצמן מאי טעמא דרב נחמן דופן סותמתה סתמא קאמר לא שנא בבשר ולא שנא בצלעות עצמן כשרה.
וכך מצאתי גם בתשובות רב צמח גאון זצוק"ל. ואין אלה אלא דברי נביאות לעקור שיטת התלמוד וסוגייא דשמעתא בלי שום ראיה שבעולם.

סימן טו

גרסינן בפרק אלו טריפות אלא אמר רב אשי חזינן אי קופה לבר וכו' רב אשי מוכח דסבירא ליה כרבנן טרופאי דדוקא באלימת' וקופה לגאו דודאי קים לן דסימפונא נקט ואתא דהא לא מצו לתקוני מבראי ולמיעל התם הוה מכשיר דאפילו רבנן טרופאי בכי האי גוונא הוו מכשרי דהא ליכא למיחש דילמא נקובי נקיב ועאל.
אבל אי הוה קופא לבד אי נמי בקלישתא דאיכא למימר סימפונא נקט ואתא. ואיכא למימר נקובי נקב ועאל תלינן לחומרא כרבנן טרופאי.
וכן בההוא מחטא דאישתכח בסימפונא דכבדא כולהו סבירא להו כרבנן טרופאי דרב הונא בריה דרב אידי מטריף כרבנן טרופאי ואפילו רב אדא בר מניומי דמכשר לא אכשר

אלא משום דאשתכח בסימפונא ומוכחא מילתא דסימפונא נקט ואתא אבל אי הוה משתכח בגו כבדא דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי הוה מטריף כרבנן טרופאי וכן בקשייתא דאישתכח במררתא דאמר רב אשי הני מילי דדיקלא אבל דזיתא מבזע בזע ונקובי נקוב ועאל גם זה מוכיח כרבנן טרופאי דדוקא דיקלא דלא מצי נקובי ולמיעל כשירה אבל דזיתא דאיכא למימר סימפונא נקט ואתא ואיכא למימר נקובי נקוב ועאל דומיא דמחטא תלינן לחומרא כרבנן טרופאי.

אבל המורה כתב והילכתא כהנך רבנן דמכשרי דהא רבי יוחנן וריש לקיש הלכה כרבי יוחנן ועוד דקם ליה ר' אמי כשיטתייהו ולקמן רב אשי נמי קם כשיטתייהו דאמר אי קופא לגאו סימפונא נקט ועאל אלמא עבידא קנה דבלעא ולא מחזקינן איסורא הואיל ואין נקב ניכר בה.

וכך פסק גם בעל הלכות גדולות כרבנן דמכשרי וכך פסק גם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל כרבנן דמכשרי וגם פסק כרב אשי למימרא דרב אשי כרבנן דמכשרי סברי.

ואינו נראה לי כלל דבפי' חזינא דרב אשי כרבנן טרופאי סבירא ליה דעד כאן לא פליגי אלא היכא דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי דהני תלו לקולא והני תלו לחומרא אבל היכא דליכא למיתלי אלא לקולא דכולי עלמא לא פליגי דכשרה ורב אשי לא אכשר אלא באלימתא וקופה לגאו.

ובקשייתא דדיקלא דליכא למיתלי בהו לחומרא כלל אלא לקולא אבל קופא לבר א"נ בקלישת' ובקשייתא דזיתא דאיכא למימר נקובי נקוב ועאל אע"ג דאיכא למימר נמי סימפונא נקט ואתאי הוה מטריף שמע מינה דכרבנן טרופאי סבירא ליה.

וכיון דהכרח הדבר דרב אשי כרבנן טרופאי ס"ל נראה לי דהילכתא כותייהו ואע"ג דרבי יוחנן וריש לקיש הלכה כרבי יוחנן הני מילי כי ליכא אחרינא בהדייהו אבל הכא דאיכא אחרינא בהדייהו ורב אשי נמי קם ליה כריש לקיש קיימא לן דהלכה כרב אשי דהוא בתרא וגם המורה פירש לקמן והני מילי דדיקלא אבל דזיתא מבזע בזע כמחט ומאן דטריף במחט טריף נמי בהאי דאלמא רב אשי דמטריף בדזיתא כרבנן טרופאי דמטרפי במחט סבירא ליה.

סימן טז

גרסינן בפרק אלו טריפות אמרי בני רבי חייא דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים.

פירש המורה כגון ספק דרוסת ארי או שראוהו שדרסה ואין ניכר מקום הדריסה מבחוץ נראה מדברי המורה דדוקא בספק דרוסה צריך לבדוק אבל היכא דחזינן ליה דדרס ומקום הדריסה ניכר מבחוץ דהיינו נעיצת הצפורני' אין לה תקנה בבדיקה דאע"ג דלא האדים הבשר טריפה היא דכיון דבודאי דרסה עתיד הבשר להאדים ולנקב הארס את בני מעים.

ואינו נראה לי דבר זה דכל סוגיא דשמעתא אזלא דדרוסה ודאית צריכה בדיקה דאם איתא אמאי לא אמר ספק דרוסה אלא אמר דרוסה שאמרו ותו הא רב לא חייש לספק דרוסה.

ואמרינן לקמן יתיב רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה דרב נחמן ויתיב וקאמר דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים אמר ליה האלהים מורה בה רב מכפא דמוחא עד אטמא שמע מינה דכל הני בדיקות בודאי דרוסה מיירינן דאפילו היכא דחזינן דדרס אם לא האדים הבשר במקום בני מעיים במקום שדרס כשירה היא דהא חזינן דלא שדא ביה זיהרא ואי נמי שדא ביה לא שלט בה ולא מיטרפא עד דחזינן בפירוש שיאדים הבשר.

וכך כתב נמי בעל הלכות גדולות והיכא דמידרסא חיותא צריכה בדיקה מכפא דמוחא ועד אטמא ככל דוכתא בעלמא דכי מינקוב מיטרפא מיניה אי איכא סומקא להדדי טריפה אלמא דרוסה ודאית נמי בעיא בדיקה מיהו הוא הדין נמי ספק דרוסה דבעיא בדיקה הכי בדקינן לה.

וראיתי מפרשי' שאפילו האדימה בשר כנגד בני מעים אי לא ידעינן בבירור דהוה שונרא איכא למיחש כלבא הוה ואפילו אם תימצי לומר שונרא הוה דילמא ברגל הוה ואם תימצי לומר ביד שמא שלא מדעת הוה.

ונראה לי שאין הדבר כן דכיון דחזינן דהאדימה הבשר היכא מצי' למיתלי בכלבא או ברגל או שלא מדעת והא הנהו לית להו זיהרא והכא הא קא חזינן לזיהרא דקאי הילכך כל היכא דהאדימה הבשר כנגד בני מעים ליכא למיתלי בשום מידי להתירא וטריפה היא דכי אמרן דכלבא ורגל ושלא מדעת דלא עבדי דרסה לומר שאם ראינוה שדרסה בכה"ג מכשרינן לה בלא שום בדיקה דודאי קים לן דלית להו זיהרא.

וכתב בעל הלכות גדולות דכל היכא דצריכה בדיקה כגון דרוסה ונפולה או נשברה השדרה דלא ידעינן אי פסיק חוט השדרה אי לא כיון דצריכה בדיקה אי שחיט לה אסורה דכד הוה בדקינן לנפולה ולדרוסה ולנשברה השדרה הני מילי דרבנן קמאי דהוו חכימין והוו בקיאין למיבדק אבל השתא דלא ידעינן למיקם על בדיקה שפיר אמור רבנן דמשהינן לה תריסר ירחי שתא והדר משתריין ואם נקבה היא ומיעברה וילדה שפיר

דמי למישחטה מקמי תריסר ירחי שתא דאמרינן והילכתא בזכרים כל שנים עשר חדש ובנקבה כל שאינה יולדת.
אבל המורה כתב כהילכתין דלעיל.
ולי נראה שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ומותר לסמוך בדבר ונמטייה שיבא מכשורא וכדברי בעל הלכות גדולות נראה דכיון דרבנן קמאי לא הוו ידעי למיקם אבדיקה שפיר היכי מצינן למיקם אנן דזמנין דשרינן טריפה באכילה ועל כזה נאמר כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק בהן ואין לומר הנה אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות שהרי אין לנו עינים לראות ולעמוד על בוריו של דבר ואיזה דיין רשאי לדון בדבר שאינו בקי הילכך לגבי דידן ספיקא הוי וספיקא דאורייתא ואית לן למיזל לחומרא ולאו למיסמך אנפשין במילתא דלא קים לן.

סימן יז

גרסינן בפרק אלו טריפות הגלודה וכו' רבי נהוראי משמיה דשמואל אמר כרוחב סלע על פני כל השדרה.
רבינו יצחק מפאס זצוק"ל פסק הלכתא כשמואל דמחמיר מכולהו.
ונראה לי שאין שמואל מחמיר מכולהו דהא שמואל לא בעי מקום טיבורו ורבי ינאי בעי ושמואל לא בעי מקום פרקי ורבה בר בר חנה בעי ואי מסתפק' לן הילכתא כמאן מן הדין בעינן כסלע על פני כל השדרה ועל טיבורו ועל ראשי פרקים. ואם הוגלד אחד מהם בלבד אע"פ שכל העור קיים טריפה דהא איתוקם בתיקו.
אבל הנכון בעיני דהלכה כרבי יוחנן דאמר כל העור מציל בגלודה ואפילו עור בית הפרסות דאע"ג דרבי ינאי הוה רבו של רבי יוחנן כיון דכולהו אמוראי פליגי עילויה בטיל למימריה והדרינן לכללא רב ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן וברוב ספרים כתוב רבי אלעזר בר' ינאי ולא ר' ינאי.

סימן יח

גרסינן בפרק בהמה המקשה רב פפי מתני הכי וכו'.
כתב המורה וכלישנא קמא דרב עבדינן לחומרא למעלה מן הארכוב' התחתון' כל מקום שיחתוך טריפה.
וכן שניטל צומת הגידין בלא רכובה דלא חזינן דהדר ביה רב ולקמן פסיק הלכתא הכי אפילו נשבר העצם וכל שכן נחתך לגמרי וגם בהלכות גדולות מצאתי שפוסק כדברי המורה.

ונראה לי שאין שיטת התלמוד הולכת כן דהא רב יהודה דקאמר לה משמיה דרב הדר ביה ורב פפא נמי מתני לה כלישנא אחרינא כעולא דמכשר בארכובה האמצעית ומפומיה דרב לא שמעינן בפירוש באיזו רכובה קאמר אלא רב יהודה אמר לה משמיה והא הדר ביה ומאי דפסק לקמן דאפילו נשבר העצם טריפה מאן לימא לן דבעצם האמצעי קאמר דילמא בעצם השלישי קאמר כעולא וכרב פפא דלמעלה מן הארכובה קאמר בסתמא ולא פירש באיזו ארכובה.

וגם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל לא כתב הלשון הראשון אלא הלשון האחרון של רב פפא דהוא כדעולא למימרא דהכי הלכתא.

גם רבינו שמואל זצוק"ל כתב בהלכות בדיקה שחיבר אם נשבר פרק האמצעי למעלה מצומת הגידין ואין עור ובשר חופין אותו אותו אבר אסור ובהמה מותרת ופרק השלישי שהוא הרחב הסמוך לגוף אם נשבר אותו העצם ואין עור ובשר חופין אותו אסור גם האבר גם הבהמה.

גם בפרק מצות חליצה תנן מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה.

ואמרינן בגמרא שלש רגלים פרט לבעלי קבים פירוש שפטורין מן הראייה אלמא שוק לאו רגל מיקרי והיכי תנן מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה דמשמע שוק כשר לחליצה ומיקרי רגל שאני הכא דכתיב מעל רגלו אי הכי אפילו מארכובה ולמעלה נמי מעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל.

אמר רב פפא שמע מינה האי איסתוירא עד ארעא נחית דאי סלקא דעתך מיפסק פסיק הוה ליה איהו מעל ושוקא מעל דמעל. פירוש איסתוירא הוא עצם הקרסול המפסיק בין שוק לרגל.

מוכיח מכאן דכל עצם השוק קורא התנא מן הארכובה ולמטה ומן הארכובה ולמעלה הוא למעלה מן השוק דהיינו עצם הירך הנקרא קולית והם הכי נמי הכא אם נשבר עצם השוק כשירה והוא למטה מן הארכובה ואם נשבר עצם הקולית טריפה והוא מן הארכובה ולמעלה והא מעשים בכל יום כשחותכים רגלי הגנבים מודדין למעלה מן הקרסול ארבעה טפחים כדי שיתרחקו ולא יחתכו במקום צומת הגידין וחותכין שם והוא חי אלמא כל עצם השוק יקרא למטה מן הארכובה.

סימן יט

גרסינן בפרק אותו ואת בנו אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כחנניא ואזדא שמואל לטעמיה וכו' עד וחכמים אומרים כל מיני פרדות אחת הן.

רבינו יצחק מפאס זצוק"ל כתב דליתא לחנניה דאמר ליה ר' אבא לשמעיה כי מעיילת לי כונדינייתא לריספק עיין בהני דדמיין להדדי ועאל אלמא קסבר אין חוששין לזרע האב וכך כתב בעל הלכות גדולות וליתה לדחנניה דאמר נוהג בין בזכרים בין בנקבות מדאמר ליה ר' אבא לשמעיה וכו'.

ואינו נראה לי להתיר שלא יהא אותו ואת בנו נוהג בזכרים חדא דהא שמואל פסק הלכה כחנניה.

בבכורות בשילהי פרק מומין אלו תנן ואלו כשרין באדם ופסולין בבהמה אותו ואת בנו ויוצא דופן.

ואמרינן בגמרא מאי אותו ואת בנו אילימא אהרן ובניו דכוותה התם תיש ובנו מי אסור והתניא אותו ואת בנו נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים.

ומסיק אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין הדא אמרה חנניה הא דאמר חוששין לזרע האב ונוהג בין בזכרים בין בנקבות אלמא תנן סתמא כחנניה. ותו דהכא אוקמינן לחנניה כרבי יונתן דלא מצריך קרא לחלק ואייתר ליה אותו למדרש שיהא נוהג גם בזכרים.

ובפרק השואל אמרינן דפליגי אביי ורבא אביי סבר לה כרבי יאשיה ומתרץ לקראי כרבי יאשיה ורבא סבר ליה כר' יונתן ומתרץ לקראי כרבי יונתן וקיימא לן הלכה כרבא כיון דרבא סבר לה כרבי יונתן אם כן האי אותו לא איצטריך לחלק ולא אתא אלא למימרא דנוהג בזכרים ורבי אבא נמי דאמר עיין בהני דדמיין להדדי ועייל נהי דלא סבר לה כשמואל דפסיק הלכה כחנניה דאמר חוששין לזרע האב וכל מיני פרדות אחת הן ומתיר הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור אבל מיהו לא מצאנו שיאמר אין חוששין לזרע האב כלל ויתיר פרד עם מינא דאימיה דהא אפילו רבי יהודה דאסר הנולדין מן הסוס עם הנולדי' מן החמור אסיקנא דרבי יהודא מספקא ליה ואסר פרד עם אמו כדאמרינן תא שמע דאמר רב הונא בריה דרבי יהושע הכל מודים בפרד עם אמו שאסו' מאן הכל מודים רבי יהודה אלמא מספקא ליה שמע מינה.

ורבי אבא נמי יש לומר דכרבי יהודה סבירא ליה ומשום הכי אסר הני דלא דמיין להדדי דמספקא ליה ואסר נמי פרד עם אמו ולא פשיט ליה דאין חוששין לזרע האב שיתיר פרד עם מינא דאימיה.

ובשילהי מסכת כתובות אמרינן יצחק שמעון ואושעיא אמרו הלכה כר' יהודה בפרדות דתניא ר' יהודה אומר פרדה שתבעה אין מרביעין עליה לא סוס ולא חמור אלא מינה. יצחק אמר רב נחמן זה יצחק נפחא שמעון זה ר' שמעון בן פזי.

ואמרי לה זה ריש לקיש אושעיא זה ר' אושעיא ברבי אלמא הני פסקי הלכה כר' יהודה דמספק' ליה ואסר פרד עם מינא דאימיה וכהלכתין נמי מוקמינן דבין לרבנן בין לר' אליעזר מספקא להו אי חוששין לזרע האב אי לא וכיון דמספקא להו ליכא למישרי אותו ואת בנו בזכרי' דדילמא חוששין לזרע האב והכא לחומרא והכא לחומרא גבי אותו ואת בנו דילמא חוששין ונוהג בזכרים ולגבי כלאים דילמא אין חוששין והנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור אסורין זה עם זה והילכך מכל דברי האמוראין אין להתיר אב ובנו דאפילו מאן דלא סבר כחנניה נהי דלא סבר כחנניה להתיר הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור כדסבר שמואל אבל להתיר בזכרים ליכא מאן דשרי דלא מספקא ליה.

סימן כ

גרסינן בפרק השותפין תנן לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם פשיטא לא צריכא דנפל לרשותא דחד מנייהו אי נמי דפנינהו חד לרשותיה מהו דתימא נהוי אידך המוציא מחבריו עליו להביא הראיה קמ"ל.

אמר רבינו יצחק מפאס זצוק"ל שמעינן מהא דמלתא דידיעא לתרי שותפי אע"ג דאיתיה השתא ברשותא דחד מנייהו לא נפקא מחזקה דאידך מאי טעמא דשותפין לא קפדי אהדדי וכן תלה הטעם גם רבינו יוסף בן מגש דשותפין כי האי גוונא לא קפדי אהדדי כדגרסינן בפרק הבית והעליה. איבעית אימא שותפין בכי האי גוונא לא קפדי אהדדי.

ונראה לי דאין צורך כאן לזה הטעם כלל ואינו דומה דין זה לדין הבית והעליה שנפלו דהתם לא טענו על גוף האבנים לומר שלי הם הכל אלא הם טוענין על השכר ואומר לו אמת שהאבנים היו שלי ושלך בשותפות אבל שלך נשברו ושלי הם השלמות וכיון שהוא מוחזק בהן והשכר אינו יודע באלו האבנים היה דין שנאמר המוציא מחברו עליו להביא הראייה וזה שהחזיק זכה אי לאו דאמרינן שותפין לא קפדי אהדדי והני שותפי נינהו דקא מודה ליה דהאי כותלא דתרוייהו הוה אבל הכא דטעין כי כל הכותל שלי היה אע"פ שמוחזק בו אינו נאמן מפני שהדבר ידוע לכל כי הכותל היה בחזקת שניהם וכל דבר שהוא ידוע שהוא בחזקת שניהם אינו נאמן היום ומחר אחד מהם לומר כי שלי הוא הכל אע"פ שקדם והוליכו ברשותו ואין צורך לתלות הטעם משום שותפי דהא כפר ליה השתא שותפותיה ולא דמי לבית ועלייה דמודי ליה בשותפותיה אלא הטעם הוא מפני שהדבר ידוע ובבית ועלייה שנפלו שאין הדבר ידוע צריך לזה הטעם דשותפין לא קפדי אהדדי.

וכתב רבינו יוסף זצוק"ל ודוקא היכא דאיכא סהדי דההיא שעתא דאתו לבי דינא חזינהו להנהו אבנים ואשתמודעונהו דאבנים דההוא כותל נינהו דכיון דשותפין לא מחזקי אהדדי משתבע האיך דלא זבין אי נמי דשותפי נינהו בגווייהו ושקיל ליה למאנתיה מינייהו אבל אי ליכא סהדי דמסהדי בהכי אף על גב דקא מודה דברשותיה נינהו כיון דהאי קא טעון ואמר דידי נינהו ולית לך בהו ולא מידי אי נמי זבנתה למאנתך מינך אמרינן בכי האי מילתא מגו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם אי נמי לימא ליה אהדרתינהו ניהלך ומהימן כי אמר נמי דידי נינהו אי נמי זבינתה מינך מהימן ובשבועה. ולפי סברתו שסבר כי הטעם הוא משום דשותפי נינהו בודאי דין א' הוא לשתי הטענות אבל כיון שבארתי שהטעם הוא משום דאנן מוחזקין כי הכותל היה לשניהן ולא אתיא חזקה דידיה דתפיש ומרע לחזקה דידן אפילו אי ליכא סהדי דאיכא מגו ולא פשיט לן דאתי מגו ומרע לחזקה והאי מילתא בעי לקמן תובעו לאחר זמנו ואמר לו פרעתיך בתוך זמנו מהו ודין זה דומה לאותו הילכך אי טעין דידי הוא לא פשיטא לן דמרע לחזקה על ידי מגו אבל ודאי היכא דטעין זבינתיהו מינך כיון דלא מרע לחזקה דידן נאמן ע"י מגו. וכן נמי באבנים דבית ועליה דוקא היכא דאיכא סהדי לא מהימן בחזקה משום דשותפי נינהו אבל אי איכא סהדי נאמן במגו.

וכן דין האומנין ודברים העשויין להשאיל ולהשכי' דאין חזקה מועלת בהן היכא דיש עדים שראוהו תחת ידו אבל בלא עדים נאמן במגו.

סימן כא

גרסינן ברישׁ פרק המוכר את הספינה אמר אמימר הילכתא אותיות נקנות במסירה כך נראה לי הגירסא כדברי רבינו שמואל זצוק"ל דבשלמא אי אמרת נקנות אתא למפסק הלכה כר' אע"פ שהוא יחיד אלא אי אמרת אין נקנות כרבנן מאי איצטריך ליה למיפסק הלכה כחכמי' פשי' ודאי דיחיד ורבים הלכה כרבים ולשתיק ולא ליפסוק מידי וממילא ידענא ליה אלא ודאי לא אצטריך למפסק אלא כר' ומסתייעא האי סברא ממאי דאמרי' בשלהי מסכתין בהלכה שנים שהי' בעיר שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה כך אין מוציאין על אחרי' במאי קא מפלגי באותיות נקנות במסיר' קא מפלגי תנא דמתני' סבר אותיות נקנות במסירה ותנא דברייתא סבר אין אותיות נקנות במסירה.

ואי בעית אימא דכולי עלמא אותיות נקנות במסירה והכא בצריך לראיה קא מפלגי דאיתמר אותיות נקנות במסירה אביי אמר צריך להביא ראיה ורבא אמר אין צריך להביא ראיה.

הנה מוכח משם דסתם מתני' סבר דאותיות נקנות במסירה ותו דמסקינן דכולי עלמא אותיות נקנות במסירה ותו דאביי ורבא תרווייהו סבירא להו דאותיות נקנות במסירה ולא פליגי אלא אם צריך להביא ראיה שכדי לקנות מסרו לו או שמא הפקידו בידו דאביי מצריך ליה ראיה דלא גבי ביה עד דמייתי סהדי שהקנהו לו ורבא סבר כיון דנפיק שטרא מתותי ידיה מהימן אבל תרווייהו מודו דהיכא דמסרו לו על דעת לקנותו דקני ליה במסירה בלחוד ולא בעו כתיבה ומסירה.

וראיתי מי שדחה זו הראיה ואמר דאביי ורבא לא דברו אלא אליבא דמאן דאמר אותיות נקנות במסירה ולאו דאינהו סבירא להו כותי' ולעולם הלכתא כאמימר דאמר אין אותיות נקנות במסירה.

ואינו נראה לי כלל דאי לא סבירא להו הכי דאותיות נקנות במסירה אמאי פליגי אם צריך להביא ראיה ואם לאו כיון דלא סבירא להו הכי מאי איצטר' להו לאפלוגי ביה אלא ודאי הכי סבירא להו דאותיות נקנות במסירה ותו דאמרינן ביבמות בפרק האשה שהלכה היא ובעלה.

יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קא אזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב מי חיישינן לתרי יצחק לתרי יוסף בן שמעון או לא. אביי אמר חיישינן רבא אמר לא חיישינן. אמר אביי מנא אמינא לה דההוא גיטא דאשתכח בנהרדעא וכתוב ביה הכי בצד קלונייא מתא אנא אנדרובילי'אי פטרית ותרוכית ית פלוניתא אינתתי ושלחה אבוה דשמואל מקמי דר' יהודא נשיאה ושלח ליה תיבדק נהרדעא כולה ורבא אם איתא תיבדק לכל העולם כולו מיבעי ליה אלא משום כבודו דאבוה דשמואל הוא דשלחו הכי.

אמר רבא מנא אמינא לה דהנהו שטרי דנפקי במחוזא וכתב בהו הכי חבי בר נאנא ונאנא בר חבי ומגבי בהו רבה בר אבוה זוזי והא חבי בר נאנא ונאנא בר חבי שכיחי טובא ואביי למאי ניחוש לה אי לנפילה מיזהר זהירי בה אי לפקדון כיון דשמי' כשמי' לא מפקיד ליה גבי' מאי אמרת דילמא מסר ליה אותיות נקנות במסירה אלמא אשכחן בפירוש דסבר אביי דאותיות נקנות במסירה.

אם כן מאי דתנן בפרק גט פשוט אותיות נקנות במסירה סברת נפשייהו היא.

וראיתי מי שדחה סברא זו ואמר אדרבא מהכא מוכח דההיא דגט פשוט לאו סברא דנפשייהו היא אלא אליבא דמאן דאמר אותיות נקנות במסירה פליגי דאי סלקא דעתך

דסבירא להו לרבא דאותיות נקנות במסירה היכי מייתי ראיה רבא למילתיה מהנהו שטרי והא כיון דאותיו' נקנות במסירה ליכא למיחש למידי כדדחי ליה אביי אלא ודאי מדמייתי ראיה רבא למילתיה ש"מ דסבירא ליה לרבא דאין אותיות נקנות במסירה ופליג בהא רבא עם אביי דאביי סבירה ליה נקנות ורבא סבירא ליה דאין נקנות וההיא דגט פשוט לאו אליבייהו דנפשייהו איתמר.

וזו הדחייה אינה כלום דאם איתא דסבר רבא דאין אותיות נקנות במסירה היכי מייתי ראי' מהנהו שטרי דמגבי בהו רבה בר אבוה זוזי וסבירא ליה לרבא הכי והא בגט פשוט פרכינן מתני' דדייקינן מינה הא הן על אחרים מוציאין אמתניתא דתני אין מוציאין שטר חוב על אחרים ופרקינן דתנא דמתני' סבר אותיות נקנות במסירה ומשום הכי מוציאין הם על אחרים ותנא דברייתא סבר אינן נקנות ומשום הכי אין מוציאין.

אם כן רבה בר אבוה דמגבי בהו בעל כורחין אית לן למימר דסבירא ליה דאותיות נקנות במסירה ורבא נמי דמסתייע מינה הכי סבירא ליה אלא הכי מסתייע מינה אם איתא דחיישינן לתרי יוסף בן שמעון אפילו היכא דלא איתחזק הכא דאיתחזק מיהא אף על פי דאותיות נקנות במסירה ניחוש לנפילה ולפקדון דילמא הימינוה או דילמא בגניבה אתא לידיה אם היכא דלכולי האי לא חיישינן לתרי יוסף בן שמעון נמי היכא דלא איתחזק לא חיישינן ואביי מהדר ליה לנפילה לא חיישינן דמיזדהר זהירי ביה לפקדון נמי לא חיישי דכיון דשמיה כשמיה לא מפקיד גבי' ולגניבה ליכא למיחש ולמסירה נמי הא אמרינן דאותיות נקנות במסירה אבל לעולם לתרי יוסף בן שמעון אית למיחש אע"ג דלא איתחזק ולעולם זו השטה נמי מוכח כאביי ורבא וגם רבה בר אבוה דמגבי בהו ורבא דמסתייע מינה סבירא להו דאותיות נקנות במסירה.

ולקמן בפרק מי שמת בהלכה שייר קרקע כל שהוא אמרינן אימיה דרב עמרם חסידא הוה ליה מלוגא דשטרי כי קא שכבה אמרה ליהוו לעמרם ברי אתו אחוה לקמיה דרב נחמן אמרו ליה והרי לא משך אמר להו דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו משמע מהכא דאי משך הוה ניחא להו דליקניה אלמא אותיות נקנות במסירה דאי בעינן כתיב' ומסירה הוה להו למימר ליה והרי לא משך ולא כתב לו אלא מדקא אמרי והא לא משך שמע מינה במשיכה בלחוד הוה קני.

ויש מי שמקשים על זו הסברא ממאי דאמרינן בפרק הכותב בהלכה מי שמת כו' ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי אתו יורשין וקא תבעי להו מינה אמרה להו מחיים תפיסנא להו אתאי לקמי' דרב נחמן אמר לה אית לך סהדי דתבוע מינך בחיים ולא יהבית

ניהליה אמרה ליה לא אמר לה אם כן הויא לה תפיסה דלאחר מיתה ותפיסת דלאחר מיתה ולא כלום היא.
ולעיל באידך עובדא אמרינן ההוא בקרא דיתמי דתפשו תורא מיניה בעל חוב אמר מחיים תפישנא ליה ובקרא אמר לאחר מיתה תפיש ליה אתו לקמיה דרב נחמן אמר ליה אית לך סהדי דלאחר מיתה תפסיה אמר ליה לא אמר ליה מגו דיכול למימ' ליה לקוח הוא בידי יכול נמי למימר מחיים תפיסנא ליה.
ומאי שנא גבי מלוגא דשטרי הלא אמרינן מגו כדאמרינן גבי בקרא אלא לאו שמע מינה דאין אותיות נקנות במסירה.
ואין זו הוכחה של כלום דהכי משמע לישנא שהדבר ידוע בעדים שהיו פקדון אצלה מחיי' ומשום הכי אפקידו גבה דמשמע שידוע הדבר שכן היה ולא אמרה ההיא איתתא דהות נקטא מלוגא דשטרי והיא היתה טוענת דמחיי' תפיסנא להו בחובי כיון שהיו בידי ואמר לה רב נחמן ההיא תפיסה לא מהניא כיון דבתורת פקדון היו בידיך דכל היכא דקיימי ברשותא דמרייהו קיימי עד דאית לה סהדי דתבעינהו מינך מחיי' ולא יהבת להו ומגו לא מהימנא למימר לקוחין הן בידי דהא איכא סהדי דבתורת פקדון באו לידה והשתא בדברים העשוין להשאי' ולהשכי' שאין עדים היאך באו לידו אמרינן דלא מהימן לומר לקוחין הן בידי דאמרינן מסתמא ודאי בתורת שאלה ושכירות באו לידו הכא דאיכא סהדי דבתורת פקדון באו לידו לא כל שכן דלא מהימן לומר לקוחין הן בידי אבל לעולם אם לא היה ידוע בעדים שבפקדון באו לידה הכי נמי דהות מהימנא על ידי מגו.
עוד ראיתי שמקשים ממאי דאמרינן בפרק האיש מקדש בהילכתא התקדשי לי בתמרה זו נימא כתנאי התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהן רבי מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת האי שטר חוב היכי דמי אילימא שטר חוב דאחרים היינו מלוה ביד אחרים אלא לאו שטר חוב דידה ובמקדש במלוה פליגי במלוה בשטר במאי פליגי בפלוגתא דרבי ורבנן קא מפלגי דתניא אותיות נקנות במסירה דברי ר' וחכמים אומרים בין שכתב ולא מסר בין שמסר ולא כתב לא קנה עד שיכתוב וימסור מר אית ליה דרבי ומר לית ליה דרבי.
ואי בעית אימא דכולי עלמא לית להו דרבי והכא בדרב פפא קמפלגי וכו' מדקאמר דכולי עלמא לית להו דרבי שמע מינה לית הילכתא כותיה.
ולא קשיא ולא מידי שכן דרך התלמוד לדחות ולהעמיד חלוקתם בכל ענין שהוא מוצא דלא תימא דפליגי במקדש במלוה וליכא למילף מהנך דחיאתה מידי.

ותו אפילו אי אמרינן דרבי מאיר לא סבירא ליה כרבי מה בכך אטו מי לא ידעינן דרבי בלחוד הוה אמר דאותיות נקנות במסירה וחכמי' פליגי ואמרי דאין אותיות נקנות במסירה ורבי מאיר בכלל חכמים הוא ואפילו הכי פסיק אמימר הילכתא כרבי.

עוד ראיתי שמסתייעים ממאי דאמרינן בסוף דיני ממונות בתרא ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה אמרה ידענא ביה דמריעא הוא הימנה רב נחמן אמר ליה רבא כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה.

ופירוש ומגו דאי בעיא אמרה דידי הוא והוה מהימנא השתא נמי דאמרה פריעא היא מהימנ' לא שאני הכא דאי בעייא קלתיה.

ומדקדקים מדקאמר כמאן נראה מכלל דלא סבירא ליה כותיה ואין זה סיוע של כלום שהרי כבר הוכחתי דרבא סבירא ליה דאותיות נקנות במסירה אלא שרצה לחקור את רב נחמן מאיזה טעם היה מאמין אותה אם הוא משום דסבר לה כר' ואהדר ליה רב נחמן דאינו צריך לכך דאפילו לרבנן נמי מהימנא משום דאי בעייא קלתיה.

ובעל הלכות גדולות כתב אמר אמימר הילכתא אין אותיות נקנות בחליפין למימרא דסבר דבמסירה נקנות ומשום הכי כתב בחליפין ולקמיה כתב והילכתא אותיות נקנות במסירה כרבי דהיכא דיהב לחברי' שטרא במתנה ומסריה ניהלי' בפני עדים קנייה ואע"ג דלא קנו מיניה דקיימא לן הלכה כרבי אלעזר בגיטין דאמר עידי מסירה כרתי.

והפסק שלו נראה לי נכון אבל מה שמסתייע מרבי אלעזר אינו נראה לי דלא שייכא פלוגתייהו הכא דגם רבי מאיר מודה בזה מידי דהוה אכל מטלטלי דעלמא דכיון דמסרינהו בידי' קונה. ומה אנו צריכין לעידי חתימה.

גם בהלכות קצובות של גאונים ראיתי ולא כתבו דברי אמימר בזה הפרק כלל למימרא דאינהו גרסי אין אותיות נקנות ומשום דלא סבירא להו כותבין לא כתבי ליה כלל.

ובפרק ג"פ דף קע"ג כתבו כל אותה השטה של אותיות נקנו' במסירה ואביי ורבא דאמרי אותיות נקנות במסירה פלוגתייהו דפליגי בלבד למימרא דסבירא להו דהכי הלכתא ולהורות הלכה למעשה כתבו הכי ולא כתבו לדאמימר כלל.

אבל רבינו האיי גאון זצוק"ל כתב בשער י"ג של מקח וממכר שחיבר מי שיש לו שטרי חוב על חברו ומכרו לאדם אחר אפילו אם כתב לו שטר מכר על אותו שטר חוב לא קנה עד שיתן לו את השטר כדברי רבותינו אותיות נקנות במסירה דברי רבי וחכמים אומרים בין שכתב ולא מסר בין שמסר ולא כתב לא קנה עד שימסו' ויכתוב ונאמר הלכה כחכמים ועל זה אמרו רבי סבר לה כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי.

ור' אלעזר עצמו לא נתקיימו דבריו אלא בגיטין אבל בשאר שטרות אין הלכה כרבי אלעזר.
וזה פירשו רבותינו הראשונים אמר אמימר אין אותיות נקנות במסירה. אמר ליה רב אשי לאמימר גמרא או סברא אמר ליה גמרא. רב אשי אמר אפילו תימא סברא הא אותיות מילי נינהו ומילי במילי לא קנו.
ואם יראה לך בתלמוד שאותיות נקנות במסירה אל תסמוך בהם שכבר נחתכה ההלכה כדברי אמימר ורב אשי ושאר הראיות כולן בטלות הן ונתברר שאין אותיות נקנות במסירה בלבד אלא צריך לכתוב לו גם את השטר עד כאן דבריו.
והפסק שלו אינו נראה לי מפני הראיות שכתבתי. גם מה שכתב דרבי סבר לה כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי. וגם כתב שרבי אלעזר לא נתקיימו דבריו אלא בגיטין אבל לא בשאר שטרות אינו נראה לי כלל שאינה דומה חלוקת רבי ורבנן לרבי אלעזר ורבי מאיר דר' אמר אפי' לרבי מאיר דהכא מה אנו צריכין לעידי חתימה שטר חוב חתום מוסר לו ומקנהו לו וזה קנאו במסירה כדין כל המטלטלין ואע"פ שאין גופו ממון סבירא ליה לר' דנקנה במסירה כשאר מטלטלין ובזה הדבר הוא עיקר חלוקתם ורבנן סברי כיון שאין גופו ממון אינו נקנה במסירה בלבד עד שיכתוב לו שטר אחר.
ואפילו לר' אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי דעד כאן לא אמר ר' אלעזר אלא בשטר העשוי להקנייה כגון גט בשטר קדושין בשטר קרקע כשרוצה לקנות לו בשטר אי נמי כשלוה ממנו וכתב לו שטר שאותו השטר קונה לו קרקעו של לוה לשעבוד בההוא ודאי קאמר אע"פ שאין עליו עדים אלא שמסרו לו בפני עדים קנה אבל האי שטר חוב דזבין לחבריה אינו עשוי אלא לראייה שבו וכיון שאינו מוסר לו המנה שהיה כתוב בו אלא גוף השטר אינו נקנה במסירה עד שיעשה לו שטר אחר עליו ואותו השטר ודאי שכותב לו עליו בההוא שייכה פלוגתיה דרבי אלעזר ורבי מאיר למה אמר שלא נתקיימו דברי רבי אלעזר אלא בגיטין ולא בשטרות והא הויא פלוגתא דרב ושמואל בפרק המגרש דאמרינן התם אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין וכי אמריתא קמיה דשמואל אמר אפילו בשטרות ורב סבר בשטרות לא והא קא תני וגובה מנכסים משועבדין רבי אלעזר תרתי קאמר ורב סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא.
וכיון דשאר שטרות הויא פלוגתא דרב ושמואל קיימא לן הלכתא כשמואל בדיני.
ורבינו חננאל זצוק"ל כתב כיון דפסק אמימר דהוא בתרא הכי שמעינן מינה דהלכתא כחכמים דפליגי עליה דרבי ואמרי בין כתב ולא מסר בין מסר ולא כתב לא קנה עד שיכתוב וימסור ולית הלכתא כרבי כך קבלנו מרבותינו ועייננא בה טובא ולא איפשוט

לן הבעייות דאשכחינן טובא שמעתתא דסלקן דאותיות נקנות במסירה ולולי הקבלה לפי עניותינו הכי הוינן פסקינן שכך דעתינו נוטה מיהו לא סמכינן אלא אקבלה דבידן.
וכן פסקו גם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל ור' יוסף בר מגש דאין אותיות נקנות במסירה כחכמים וכך כתב גם רבינו שמואל בן חפני בספר המתנה שחיבר.
ואינו נראה להורות ולעשות מעשה כי אם כאשר כתבתי.
וכך סברת בעל הלכות גדולות והגאוני' הקדמונים ואחרי כן נתחדשה לאחרונים סברא זו ואין לסמוך אלא על הספר כאשר מוכיחות השיטות.

סימן כב

גרסינן בפרק כירה (ל"ז ב') תנן כירה שהסיקוה בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר.
ואמרינן בגמרא איבעי' להו האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין ואע"פ שאינה גרופה וקטומה וכו'.
וכתב רבינו יצחק זצוק"ל ושקלינן וטרינן ואסיקנא דהאי לא יתן לא ישהא הוא דאפילו לשהות אי גרופה וקטומה אין ואי לא לא וכל שכן להחזי' ומנא לן דהכין מסקנא דהא בתר דשקלי' וטרינן איבעיא לן מהו לסמוך לה תוכה וגבה הוא דאסור אבל לסמוך שפיר דמי או דילמא לא שנא.
מדאמרינן תוכה וגבה הוא דאסור שמע מינה דאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה וגחלי' שעממו או שנתנו עליהם נעורת של פשתן דקה הרי היא כקטומה דאלמא הכי היא הלכתא ורבי הושעיא נמי הכי סבירא ליה.
ועוד הא אמרינן לקמן בענין תנור שהסיקוהו בקש ובגבבה וכו'. סבר רב יוסף למימר תוכו תוכו ממש על גביו על גביו ממש אבל לסמוך שפיר דמי. איתיביה אביי כופח שהסיקוהו בקש או בגבבה הרי הוא ככיריים בגפת או בעצים הרי הוא כתנור. הרי הוא כתנור דאסור הא בכירה שרי. במאי עסקינן אילימא על גביו ובמאי אילימא בשאינה גרופה וקטומה על גבה מי שרי דאלמא הכין היא הילכתא דכירה כי ליתה גרופה וקטומה על גבה אסור.
והאי דאמר רב ששת אמר רבי יוחנן דמתניתין להחזיר תנן אבל לשהו' משהין אע"פ שאינה גרופה וקטומה לית הילכתא היא ולא גמרינן מינה דעל מסקנא דגמרא סמכי' ומדחזי' מסקנא דגמרא וסוגיא דשמעתא דאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה ממילא שמעינן דמימרא דרב ששת וסיעתא דרבא וכל מאי דדמי להו דחייות

נינהו הילכך כירה שאינה גרופה וקטומה אסור לשהות עליה חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא בישל כל צורכו אבל דבר שבושל כל צורכו וחמין שהוחמו כל צורכן משהין אע"פ שאינה גרופה וקטומה ודוקא שהוא מצטמק ורע לו כגון לפידא דייסא ותמרי וכיוצא בהן אבל דבר שמצטמק ויפה לו כגון פולין כרוב ובשר טרוף אסור.
וכך כתב גם בעל הלכות גדולות.
קדרה דמטא בישולא מבעוד יום אם מצטמק ויפה לו אסור להשהות' על גבי כירה בשבת דכיון דקא בעי למיכל מינה בין השמשות מסרהיב ומפיש לה נורא ובתר דקדיש יומא מישתלי ואתי לחתויי בגחלים ואם מצטמק ורע לו מותר להשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה דמסקינן שמעתין ואמר רב נחמן מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר.
וזה הפסק אינו נראה לי דמכמה אנפי מוכח דמותר להשהו' על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה אם התבשיל כמאכל בן דרוסאי וכל שכן אם בישל כל צורכו ומצטמק ויפה לו מפלוגתא דתנאי ומפלוגתא דאמוראי ומסוגיא דשמעתא.
מפלוגתא דתנאי כיצד דהא חזינן דסתמא דמתניתין תנן בפירקא קמא אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום אין נותנין פת לתנור עם חשיכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה דאלמא מכי קרמי פניה שפיר דמי וזהו כמאכל בן דרוסאי ופשטה דמתניתין נמי לא יתן לא יחזיר משמע אבל לשהות משהין כי היכי דלא תיפלוג סתמא אסתמא ואע"ג דרבי יהודה ורבי מאיר פליגי על מתניתין כיון דסתם לן תנא כרבי נחמיה הלכה כוותיה דהא קיימא לן הלכה כסתם מתני' וסתם דמתניתין ומחלוק' דברייתא הלכה כסתם מתניתין.
ומפלוגתא דאמוראי נמי דהא קיימא לן כל היכא דפליגי רבי יוחנן ורב ושמואל הלכה כר' יוחנן. ורב ושמואל דאמרי תרווייהו מצטמק ויפה לו אסור אבל רבי יוחנן שרי כל שהוא כמאכל בן דרוסאי.
ותו הא איכא רב אשי דהוא בתרא דבתראי דשרי טפי מיניה אפילו בבשיל ולא בשיל כדכתיבית בפ"ק ומסוגיא דשמעתא נמי דהכי אמרן בפרקא קמא הילכך האי קידרא חיא שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסיר וכבר פרישנא דבשיל ולא בשיל הוא דלא מטא למאכל בן דרוסאי ואיכא לדיוקי מינה דוקא בשיל ולא בשיל אסיר ובהא הוא דגזרינן שמא יחתה אבל בשיל כמאכל בן דרוסאי מותר.
ומאי דאיסתייע רבינו יצחק מאבעיי' דמה הוא לסמוך ואמר דמהכא משמע דמסקנא דהילכתא אזלא דלשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה אסור נראה לי דלא סייעתא

היא דההיא בעייא אתיא בין לר' נחמיה לסמוך בשבת קא מיבעייא ליה ואפילו אי לא הות אתיא אלא אליבא דרבי יהודה לאו למימרא דהכי סבירא ליה לתלמודא אלא בעי אליבא דרבי יהודה אם אוסר הצדדין כמו על גבה אם לאו ומשום הא לא מידחייא מתניתין דשרי כמאכל בן דרוסאי.

ומה דאיסתייע נמי ממילתיה דרב יוסף דסבר למימר תוכו תוכו ממש וכו'. נראה לי דלאו סייעתא היא דמצינן לפרושי מתניתין כולה להחזיר ואחזרה הוא דאמר רב יוסף אבל לסמוך שפיר דמי דדוקא על גבה אסור להחזי' אבל לסמוך בטענה בשבת מותר וכי אמרינן בכירה אלא כירה שאינה גרופה וקטומה על גבה מי שרי בחזרה הוא דאמרינן דהא בחזרה מפרשינן מתניתין וכל לא יתן לא יחזיר הוא.

וכך כתב רבינו ברוך זצוק"ל מחלב דמותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי וכך כתב גם המורה ואנן דמשהינן קדירה על גבי כירה שאינה גרופה אדחנניה סמכינן הואיל ותנן סתם מתניתין כוותי' כדאמרן הא קרמו שפיר דמי ואע"ג דלא בשיל כל צרכו ואמר רב ששת משמיה דרבי יוחנן כוותיה דמתני' בפרקין משום חזרה הוא דבעי גרופה אבל לשהות לא.

וגם רבינו יצחק מפאס כתב בפרקא קמא דהלכתא כרבי ירמיה דאמר ברחא ולא שריק ודוקא ברחא ולא שריק אבל ברחא ושריק אי נמי דגדייא בין שריק בין לא שריק ואע"ג דהוא בשיל ולא בשיל וכל שכן כמאכל בן דרוסאי שרי והכא כתב דאסור אפילו כמאכל בן דרוסאי קשיא דידיה אדידיה הילכך מה שכתבתי נ"ל עיקר.

סימן כג

גרסינן בפרק כלל גדול (ל"ג ב') הזורה והבורר אלא אמר רב יוסף בורר ואוכל וכו' מאד נדחקתי לעמוד על דיני הברירה ומה שבידי לפרש אפרש.

בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד פירוש האי מניח לאלתר הוא כדי לאכול באותה סעודה דומיא דלאכול ואע"פ שלאלתר הוא עושה דוקא ביד הוא מותר דהוא שינוי גמור אבל בקנון ובתמחוי דהוא שנוי קצת פטור אבל אסור ובנפה ובכברה דהוא מלאכה גמורה חייב חטאת דאע"ג דלאכול מיד קא עביד הוה ליה כאופה ומבשל מיד דחייב חטאת כדאקשינן לעולא.

מתקיף לה רב המנונא מידי קנון ותמחוי וכברה ונפה קתני וכו'. פירוש לא סבר רב המנונא את דברי רב יוסף לומר שאין הלכה כמותו.

דודאי כן הלכה אלא מיהו פירוש דברי הברייתא אינו מיושב יפה דלא תני קנון ותמחוי נפה וכברה אלא אמר רב המנונא בורר ואוכל אוכל מתוך פסולת בורר ומניח אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל לא יברור ואם בירר חייב חטאת.

נראה לי דרב המנונא בנפה ובכברה קאמר (ומשום) [ומש"ה] חייב חטאת בפסולת מתוך אוכל ואע"ג דהוא בורר לאכול וגם רב יוסף שחייב בנפה ובכברה בפסולת מתוך אוכל חייב דאלו אוכל מתוך פסולת שנוי הוי ולא מחייב עליה חטאת לעולם כדתנן בפרקא קמא דביצה הבורר קטנית בי"ט בית שמאי אומרים בורר אוכל אוכל וכו' דאלמא אוכל מתוך פסולת הוי שינוי ורב המנונא ורב יוסף לא פליגי אלא שסבר רב המנונא שרב יוסף לא יישב הברייתא יפה ובא הוא וישבה.

מתקיף לה אביי מידי אוכל מתוך פסולת ופסולת מתוך אוכל קתני פירוש גם אביי סותר תירוצו של רב המנונא שגם הוא לא ישב הברייתא יפה דלא תני אוכל מתוך פסולת ואע"פ שהלכה כדברי רב המנונא לשון הברייתא אינו משמע שידבר בזה אלא אמר אביי בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כמי שבורר לאלתר וחייב.

ופירוש אין לדקדק ולומר דמדקאמר אביי לבו ביום לא יברור ואם בירר חייב חטאת שמע מינה דבנפה וכברה קאמר דאילו ביד ליכא חיוב חטאת דאי בנפה וכברה קאמר היכי הוה שרי לברור ולאכול והא רב יוסף הוה מחייב עליה חטאת ואביי הוה שרי ליה לגמרי ותו כיון דנפה וכברה קא עביד אמאי לא אקשינן עליה וכי מותר לאפות ולבשל כדי לאכול כדאקשינן לעיל לעולא אלא לאו שמע מינה ביד קאמר וסבירא ליה אע"ג דביד הוי שינוי גמור ומותר לכתחילה הני מילי לברור ולאכול או לברור ולהניח לאלתר לצורך אותה הסעודה אבל אם דעתו להניח לו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר שגם ביד דרך העולם הוא לברור ולהניח לאוצר שכן אדם שיש לו דבר מועט בוררו יד על יד והילכך חייב חטאת ולא הותר ביד אלא לצורך סעודתו.

והכי גריס בירושלמי אמר רבי יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב ויש שהוא נוטל כגרוגרת ומיד מתחייב. היך עבידה. היה יושב על גבי כרי ובורר צרורות כל היום אינו מתחייב נטל לתוך ידו כגרוגרת ובורר מתחייב אלמא גם ביד הוי דרך העולם ומתחייב עליו אם דעתו כדי לשמור.

ובפרקא קמא דביצה מייתינן מאי דתנן בפרק רביעי דמעשרות המולל מלילות של חטין מנפח יד על יד ואוכל ואם ניפח ונתן לחיקו חייב ואמרינן עלה אמר רבי אלעזר וכן לשבת דאלמא אע"פ שלא בירר אלא ביד כיון שהניח בתוך חיקו חייב חטאת.

ונראה לי שצריכין אנו לפרש דברי רבי אלעזר כגון שהניח בחיקו שלא לצורך אותה הסעודה אבל אם הניח לצורך אותה הסעודה מותר כי היכי דלא תיפליג דרבי אלעזר אדאביי.

ונראה לי דאביי לא מיירי אלא בפסולת מתוך אוכל ומשום הכי אם בירר להניח חייב חטאת ואפילו הכי לברור ולאכול שרי כיון דביד קעביד ומסקנא דשמעתא סלקא הכי כל זמן שהוא בורר ואוכל או בורר ומניח לאותה הסעודה שהוא יושב בה אם בירר ביד מותר לכתחילה ואפילו פסולת מתוך אוכל אבל בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור ובנפ' ובכבר' חייב חטאת ואע"ג דלאכול הוא בורר ואם בורר ומניח לבו ביום אפי' ביד חייב חטאת ודוקא פסולת מתוך אוכל אבל אוכל מתוך פסול' כיון דשינוי קעבי' פטור אבל אסור ת"ר היו לפניו מיני אוכלים ובורר ואכל ובורר והניח רב אשי מתני חייב ור' ירמיה מדפתי מתני פטור ולר' אשי דתני חייב והא תני' פטור ל"ק כאן בנפה וכברה כאן בקנון ובתמחוי פי' כ"ז הוא בפסול' מתוך אוכל אבל אוכל מתוך פסולת שינוי הוא ולא מחייב עליה כדרב המנונא וכדתנן בפרקא קמא דביצה.

וראיתי כתוב משם רבינו חננאל זצוק"ל שמעינן מרבה ואביי ורב אשי כי בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד שפיר דמי ודוקא אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל לא ואוכל מתוך פסולת דשרי לברור ולאכול או לברור ולהניח כדי לאוכלן לאלתר אבל לברור להניח שלא לאלתר לא.

וזה שאמרנו שמותר לברור ולאכול לברור ולהניח לאוכלו לאלתר הני מילי ביד אבל בקנון ובתמחוי לא ואם בירר פטור אבל אסור ובנפה ובכברה דברי הכל חייב חטאת.

ואינו נראה לי לפרש דברי אביי באוכל מתוך פסולת דאילו כן לא הוה מחייב חטאת אפילו בקנון ובתמחוי כל שכן בנפה ובכברה מפני שהוא שינוי כדפרישית וכל שכן ביד אלא ודאי בפסולת מתוך אוכל קאמר ואפי' הכי לברור ולאכול ביד שרי.

ויש עוד ראיה ברורה על זה מן המולל מלילות דאמרי' מנפח על יד ואוכל והרי המנפח בורר פסולת מתוך אוכל הוא שמפריך את הקשין ומניח את גרעיני החיטין ואפילו הכי משום דהוי מנפח בידו ואוכל שרי שמע מינה דאביי נמי בפסולת מתוך אוכל קא מיירי וכך כתב רבינו יוסף בר' מאיר זצוק"ל אמר לן ר' שיש לסמוך על דברי אביי הואיל ושבחיה רבה הילכך לברור כל דבר בין אוכל מתוך פסולת בין פסולת מתוך אוכל כדי לאכול לאלתר לאחר ברירה דאביי לא חילק בדבריו אלא סתם מתיר לברור כדי לאכול מיד.

עיין במהדורא תליתאה בפרק ר' אליעזר דתולין.

סימן כד

גרסינן בגמרא ירושלמית פרק המוציא יין מהו לצאת ביין מבושל רבי יודא אומר יוצאין ביין מבושל רבי יודא לדעתיה דר' יודא שתי ארבעת כסי דלילי פסחא וחזיק רישיה עד עצרתא הנה למדנו מכאן שיין מבושל לא בטל מתורת יין ומברכין עליו בורא פרי הגפן. אבל בתשובות רבינו פלטואי גאון זצוק"ל מצאתי כתוב דיין כיון שנתן אור תחתיו וחם עד כדי שיעקר להרתיח אין בו משום יין נסך ולאו משום גלוי ואין אומרים עליו שירות ואין מברכין עליו אלא שהכל ואין ראוי לשתותו בין חי בין מזוג אלא כיון שהגיע לשיעור זה שפירשנו יצא מכלל יין ונקרא יין מבושל.

ואינו נראה לי דיין מבושל בטל מתורת יין דאדרבה כשבישלו עילוייה עלייה ואשבחיה כדתנן בפרק בתרא דתרומות אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו ורבי יהודה מתיר מפני שמשביחו אלמא יותר הוא חשוב המבושל ממי שאינו מבושל.

ואי קשיא ממאי דתנן בפרק שני דתרומות תורמין זיתי שמן על זיתי כבש אבל לא זיתי כבש על זיתי שמן ויין שאינו מבושל על המבושל אבל לא המבושל על שאינו מבושל אלמא שיין שאינו מבושל משובח מן המבושל כבר הקשו קושיא זו בירושלמי דגרסינן התם כולה מתניתין רבי יהודה היא דאמר לעולם יהא תורם מן היפ' ולא כרבנן דאמרי מן המתקיים הילכך תורמין זיתי שמן שהן יפים ואין מתקיימין על זיתי כבש שהן מתקיימין ואינן יפין מפני שאין דרכן לעשות שמן מהן כובשין אותן לאכילה וכן יין שאינו מבושל שהוא יפה ואינו מתקיי' תורמין אותו על המבושל שאינו יפה ומתקיים וקשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה הכא אמר המבושל רע ותמן תני רבי יהודה מתיר לבשל יין של תרומה מפני שהוא משביחו אלמא מבושל יפה ופריק רבי אלעזר לעולם שאינו מבושל יפה הוא דהא שתו ליה כולי עלמא אבל המבושל לא שתו ליה כולי עלמא.

והתם דמתיר רבי יהודה לבשלו בכהן עסקינן ומשביחו פירוש בודאי ישראל שיש לו מבושל ושאינו מבושל יתרום משאינו מבושל שהוא טוב וראוי לשתייה לכל העולם שהמבושל מעוטים הם בעולם השותים אותו והילכך לא יתרום אלא דבר הראוי לשתייה. אבל אחר שנתן התרומה לכהן אם רוצה הכהן לבשלו ולשתותו מותר שכיון שהוא אוהב לשתות את המבושל אדרבה יותר ויותר משביחו כשמבשלו שמה שאמרנו שהמבושל אינו יפה זהו לסתם בני אדם שאינם שותי' אותו אבל מי שאוהב לשתותו יותר ויותר הוא משתבח בבישולו.

הנה מכאן למדנו עוד שהיין המבושל יותר הוא משובח ממי שאינו מבושל והילכך מברכין עליו בורא פרי הגפן.

ודברי הגאון נראה לי שהן דחויין ומפני שראה בפרק אין מעמידין דגרסינן התם דיין מבושל אין בו משום גלוי ואין בו משום יין נסך דימה ואמר שגם אין מברכין עליו בורא פרי הגפן ולא היא דהאי דאין בו משום יין נסך לאו משום דלא איקרי יין אלא משום דאין דרכן של עכו"ם לנסכו ולא דמי לחומץ דחומץ ודאי בטל מתורת יין ואין תורמין חומץ על היין ואם תרם אין תרומתו תרומה כדתנן בפרק שלישי דתרומות התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה אינה תרומה אבל יין מבושל אפילו למאן דאמר אין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל זהו לכתחילה משום דבעינן מצוה מן המובחר אבל אם תרם תרומתו תרומה דומיא דזיתי שמן וזיתי כבש וכו' תנן בסיפא דההיא מתניתין תורמין מן היפה על הרע אבל לא מן הרע על היפה ואם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה והילכך כיון ששנינו בתרומות שהוא משביחו וגם הנה בירושלמי אומר שיוצאין בארבעה כוסות של פסח אין לפרכס בדבר שלא נברך על המבושל בורא פרי הגפן שאין לעקור דברי תלמוד ירושלמי אלא כשחולק על תלמוד בבלי שלנו ודבר זה לא נמצא בכל התלמוד שלא נברך על המבושל בורא פרי הגפן.

סימן כה

גרסינן בפרק יש נוחלין שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין כתב רבינו שמואל זצוק"ל נראה בעיני דדוקא נקט שנכנסו לבקר הילכך רצו יעידו רצו יהיו דייני' אבל אם נכנסו כדי להעיד שהזמינום לשם והביאום לשמוע כדי להעיד הרי הן עדים ואין עד נעשה דיין דדמי לנכנסו בלילה דחשיב להו עדים הואיל ומתחלה לא היו ראוין לדון דלילה לאו זמן תחלת דין הוא וכל שכן הכא אם באו מתחלה לשם עדות אין עד נעשה דיין וראיה לדבר בפרקא קמא דמכות דחשיב להו רבי יוסי התם עדים לפסול את השאר אם ראו עמהם את המעשה והך פסולין לעדות וחשיב לה עדות שנמצא אחד מהן קרוב או פסול ותבטל עדות כולן ורב פליג על זה ואמר מה יעשו שני אחים שראו אחד שהרג את הנפש ואמרינן בגמרא דרב נמי מודה דהוי להו עדים בראיה בעלמא אם באו לראות כדי להעיד ואמר רבא הכי אמרי להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו כלומר כשבאו לראו' המעשה לאיזה דעת באתם הלראות או להעיד אי אמרי לאסהודי אתינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אי אמרי למיחזי אתינן מה יעשו שני אחים וכו' ואמר רב נחמן התם הלכה כרב וקיימא לן הלכה כרב נחמן בדיני נמצינו למדין שהבא לראות מעשה כדי להעיד חשבינן ליה עד ואפילו לפסול כל חבריו כדי

לבטל עדותן אם הוא בא לראות וכל שכן היכא דזימנום לבוא לראות צוואת שכיב מרע כדי להעיד דשוב אינו נעשה דיין.
והא דתנן בראש השנה ראוהו שלשה והם בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד התם הוא שלא הלכו מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד דאם כן שוב אין היחיד יכול להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא כשראוהו ממילא בלכתם בשוק או שהי' יושבים במקום אחר וראוהו משם וכאשר פירש רבינו שמואל ההוא דמכות למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו על ראיי' המעשה כך ראיתי שפירשו רוב המפרשים.
והפתרון הזה נראה בעיני קשה מאד כחומץ לשינים וכעשן לעינים לפיכך אני רוצה להביא כל המשניות השנויות באותו הפרק על ענין עדות ומה שכתו' בגמרא עליהן ולבארם היטב ולסלק מהם כל גמגום כפי יכולתי.
הכי תנינן התם על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב שלשה אלא להקיש שלשה לשנים מה שלשה מזימין את השנים אף השנים יזימו את השלשה ומנין אפי' מאה תלמוד לומר עדים רבי שמעון אומר מה שנים אינם נהרגין עד שיהיו שניהם זוממי' אף שלשה אינם נהרגים עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים ואמרי' בגמרא אמר רבא והוא שהעידו כולן בתוך כדי דיבור.
אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור היכי דמי כדי שאלת תלמי' את הרב טובא הוו. אמר ליה כל אחד ואחד בתוך כדי דיבורו של חברו אבל אם הפסיקו בעדותן כל א' ואחד יותר מכדי דיבור אינן נעשין כולן אגודה אחת לומר שאין נהרגין עד שיזומו כולן אלא כל אותן שהן ניזומין הן נהרגין ואותן שאין ניזומין הן עומדים בכשרותן ועדותן קיימת והוא נהרג על פיהן דכיון שלא נצטרפו להעיד בתוך כדי דיבור אע"פ שראו כולן המעשה ביחד ובאו לבית דין ביחד אינם מצטרפין להיות כולן בבת א' עד שיעידו כולם בתוך כדי דיבור כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו אבל אם הפסיקו בעדותן הרי הן כשתי כיתי עדים שאם הוזמה הכת האחת והכת הב' לא הוזמה הכת הראשונה נהרגת וגומרין הדין על פי הכת השנייה והורגין אותו על פיהם וכדאמרי' לקמן הוא והן נהרגין והשניה פטורה.
ונראה לי דהאי דאמר רבא והוא שהעידו כולן בתוך כדי דיבור דוקא בשלא התרו בהן הדיינין לומר להן למיחזו אתיתו או לאסהודי אתיתו כדבעינן למימר לקמן אבל אם כשבאו להעיד שאלו אותן ואמרו להן כולן כי להעיד באנו כבר נעשו כולן אגודה אחת בין לענין הזמה כדבעינן שיזומו כולם בין לענין שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול

עדותן בטילה ובלבד שיראו כולן כאחת כדבעינן למימר לקמן וזה שהצריך רבא להעיד בתוך כדי דיבו' כגון שבאו והעידו מאליהן בלי שום התראת הדיינים אי נמי לר' יוסי דלא איירי בהתראה.

ודוקא בשאר העדים בעינן שיעידו בתוך כדי דיבור כדי לצרפן עם השנים הראשונים אבל השנים הראשוני' אף על פי שהפסיקו בין זה לזה אין בכך כלום דלא מיבעיא לרבי נתן דאמר בפרק דיני ממונות בתרא שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעין דבריו אלא אפילו לתנא קמא דאמר אין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהם כאחת לא אמר אלא לאפוקי מדרבי נתן דאמר אחד היום ואחד מחר ולא שיעידו בתוך כדי דיבור רבי עקיבא אמר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלה וכו'.

ראיתי מפרשים דרבי עקיבא לית ליה דרבי שמעון והכי קאמר לא בא השלישי להקל שנאמר שעד שלא יוזם גם הוא אין השנים שהוזמו נהרגין אלא אע"פ שלא הוזמו אלא השנים נהרגין הן ולא בא הכתוב אלא להחמיר על הג' לעשות דינו כיוצא כאלו אם הוזם גם הוא ואף על פי שבלא הוא היתה העדות מתקיימת מפני שנפסל לעוברי עבירה.

ואינו נ"ל דמלתא דרבי שמעון אליבא דכולי עלמא אתיא וליכא מאן דפליג עליה והאי דקתני לה בשם ר' שמעון לאו למימרא דרבנן פליגי עליה אלא לומר לך דהאי מילתא רבי שמעון קאמר לה אבל מיהו ליכא מאן דפליג עליה.

ורבי עקיבא לא אתא אלא למדרש האי דרשא דעשה הכתוב המטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה וקל וחומר למצוה ולאו לאיפלוגי על רבי שמעון.

מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה אף שלשה נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטילה ומנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים פירוש הכי נמי אליבא דכולי עלמא היא וליכא מאן דפליג עליה שאם העידו עשרה עדים בדבר ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה.

ואמרינן בגמרא אמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה הרוג יציל כשהרגו מאחריו נרבע יציל כשרבעו מאחריו הורג ורובע יציל אישתוק כי אתא לקמיה דרבא אמר ליה יקום דבר במקויים דבר הכתוב מדבר ופירש רבינו יהודא בר' נתן זצוק"ל הרוג יציל את הנידון שהרי ראה את המעשה וקרוב הוא אצל עצמו ותיבטל עדותן וינצל הנידון והעדים הורג או רובע יציל את עצמו ואת העדי' שקרוב הוא וראה את המעשה וזה הפתרון אינו נראה לי כלל שהראיה בלבד שראו כ"א יפסול הקרוב או הפסול את השאר אלא אם כן העידו ביחד בבית דין אבל בראייה בלבד לא שאם כן אין לדבר סוף.

ורבינו שלמה ספרדי משום רבינו חננאל ורבינו גרשום זצוק"ל פירש דהאי דמקשה הרוג יציל כגון שבא הוא עם העדים בצידו מוכה ואמר כי פלוני הכני וכיון שהיה בעת הראייה ובעת הגדת העדות יציל וכן הורג ורובע יודו בהדי עדים ההורג יודע כי הוא הרגו (והנרבע) [והרובע] יודה שהוא רבעו ודמי כמי שהעידו עם העדים וכי אפשר לומר שלא ראו הילכך אם יודו ינצלו ותבטל העדות כולה שהרי נכללו עמהם קרובים.

וזה הפתרון נראה לי נכון דלא חשבינן כאגודה א' לפסול האחד את כולן אלא כשהעידו כולן בבית דין לא בראייה בלבד.

אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיי' העדות בשאר. רבי אומר אחד דיני ממונות וא' דיני נפשות בזמן שהתרו בהם אבל בזמן שלא התרו בהם מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש ואמרינן בגמרא היכי אמרינן להו למיחזו אתיתו או לאסהודי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתינן ונמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אי אמרי למיחזי אתא מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש.

ופירש רבינו יהודא בר' נתן זצוק"ל בזמן שהתרו בהן שאותן הקרובים נשתדלו באותה העדות והתרו באותן עוברי עבירה שלא יעברו פן יחייבוהו מיתה דמהשתא בטלה העדות (כל) [של] אחרים מאחר שנתעסקו אלו להיות עדים אבל אם לא התרו הקרובים בהם אילו היו רואים עם האחרים לא בטלה העדות דמה יעשו ב' אחים או אב ובן שראו באחד שהרג את הנפש וכי מפני שהן אחין יקנסו להן ורבי יוסי סבירא ליה דאפילו לא אתו אלא למיחזי בטלה העדות דעדות קרובים היא דמשעת ראייה קפדינן אקרובים.

וכך מצאתי שפירש גם המורה בפרקא קמא דסנהדרין בהלכת מוציא שם רע דמייתינן לה התם מאי דקאמר רבי מה יעשו שני אחים שראו היכי אמרינן להו לקרובים לידע אם ראו לשם עדות אם לאו למיחזי אתיתו כשראיתם המעשה למה הלכתם לראותו הלכתם כדי להיות עדים או משום ראיית תימה בעלמא כדרך בני אדם שרצים לראות מלחמה.

והפתרון זה נראה לי מר כלענה ואין הלב מקבלו ואין הדעת סובלתו שבראייה בלבד שראו ביחד יפסול הקרוב אותו ואע"פ שנתכוונו להעיד ואם לא העיד עדיין.

וגם יש לפתרון זה כמה קושיות חדא דהא רבי אמר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בזמן שהתרו בהן.

ואי בהתראת הקרובים שיתרו בעוברי עבירה מיירי הא תינח בדיני נפשות שצריכין התראה אבל דיני ממונות מה התראה הן צריכין אם ראו שהלוה ראובן לשמעון מנה מה התראה צריכים לעשות לו ועוד היה לו לומר בזמן שהתרו בו אמאי אמר בהן וגם

התרה היה לו לומר ולא התרו שהרי בקרוב אחד מיירינן כדתנן נמצא אחד מהן קרוב ועוד מאי האי דאמרינן בגמרא היכי אמרינן להו.
ומי אמר שצריכי' בית דין לומר להם שום דבר עד ששואל היכי לימא להו ועוד מה לנו לשאול אותם למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו אין לנו לחקור אלא אם התרו בו בקרובים אם לאו.
ועוד מאי האי דאמר למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו כיון דעל ראיית המעשה קאי הוה ליה למימר למיחזי אזליתו או לאסהודי אזליתו.
ועוד ראייה גדולה שבראייה בלבד אין הפסול פוסל את הכשר ואע"פ שמתכוין לראות כדי להעיד דתנן בפרקא קמא דראש השנה אב ובנו שראו את החדש ילכו לא שמצטרפין זה עם זה אלא שאם יפסל אחד מהם יצטרף השני עם א' אלמא שראו ביחד והולכין לבית דין כדי להעיד אין זה פוסל את זה.
מכל הני נראה לי לומר שאין הפסול פוסל את הכשרין בראייה בלבד ואע"פ שנתכוונו להעיד עד שיעידו ביחד.
ואב ובנו דעדות החדש שהיו הולכים להעיד לא היו מגידין ביחד אלא האחד היה מעיד עם אחר ואם נפסל היה מעיד השני.
וכך הוא פתרון השטה רבי יוסי היה מחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות דדוקא בדיני נפשות אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אבל בדיני ממונות לא.
ורבי פליג עליה דאחד דיני נפשות ואחד דיני ממונות עדותן בטלה בזמן שבאו ביחד להעיד בבית דין והתרו להם בית דין באותן העדים ומה היא ההתראה כדאמרינן בגמרא היכי אמרינן להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו שקודם שיעידו שואלין אותן ומתרין בהן שיגידו להן האמת למה באו אם באו להעיד או אם באו לראות היאך יגמר דינו של זה וכל מי שיאמר להעיד באתי אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה וכל מי שיאמר כי (אם) לא באתי להעיד שתתקיים העדות על פי מפני שאני קרוב אלא באתי לראות היאך יעמוד דינו של זה אע"פ שגם הוא היה בראיית המעשה עמהם ומספר המעשה לבית דין עמה' כיון שהוא אומר כי לא באתי להעיד שתסמכו על פי אלא לראות באתי אינו פוסל אותן אבל אם לא התרו בהן אלא באו כולן והגידו לבית דין והקרוב עמהן אינה בטילה שכך דרך העולם כל הרואים את המעשה באים לבית דין בין קרובין בין אין קרובין ומגידים הדבר שראו אבל לא על דעת זו שיסמכו בית דין בעדותם שהם יודעים כי הם קרובים אלא באים כדי לראות מה יהא בסופו ומגידין מה שראו לבית דין כדי לאמת דברי העדים הראויין להעיד.

וזהו מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש שאם באו לבית דין והגידו מה שראו בעבור זה תיבטל עדות הכשרי' אם לא גמרו ונתכוונו להעיד ולהגמר הדין על פיהם אין זה דין שלא תבטל עד שיתכוונו להעיד.

וכך מצאתי כתוב בהלכות הגאונים וכך אמר רב צמח גאון הלכה כרב נחמן הלכה כרבי הילכך היכא דאתו לבית דין אמרינן להו לאסהודי אתיתו או למיחזי אתיתו אי אמרי למיחזי אתינן ולא לאסהודי לא מיפסלי הנך כשרין ומאן דמסהדין שפיר מסהדין.

היו שנים רואין אותו מחלון זו ושנים רואין אותו מחלון זו ואחד מתרה בו באמצע בזמן שרואין מקצתן אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו הרי אלו שתי עדיות לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת הוא והם נהרגין והשנייה פטורה.

פירוש אימת קא אמרינן שאם העידו כולן ביחד שהן עדות אחת בין לגבי נמצא אחד מהן קרוב או פסול שתהא כל העדות בטילה ובין לגבי זוממין שאינם נהרגים עד שיזומו כולם דוקא אם היתה ראייתם כאחת שראו זה את זה ואז הושוו כולם להיות כת אחת אבל אם שנים היו רואים בחלון זו היאך היה הורגו ושנים מחלון זו והמתרה היה עומד באמצע והתרה בו נמצא שכל שנים ושנים יכולין להעיד שהרגו על פי התראה ויגמר הדין על פיהם ויהרג והרי הם עכשו ב' כיתות כיון שלא ראו אלו את אלו ואם העידו ב' הכיתות עליו אע"פ שהעידו ביחד לא מצטרפי להיות ככת אחת שאם הוזמה הכת האחת ובטילה עידותה לא בטלה הכת השנייה אלא נהרג על ידן וגם הכת שהוזמה נהרגת ולא אמרינן שלא תהרג עד שיזומו כולן אבל אם היו מקצתן רואין אלו את אלו אע"פ שאין כולן רואין אלו את אלו נתחברו כולן להיות ככת אחת שאם ילכו להעיד כולן ביחד והוזמו מקצתן בטלו כולן ואין נהרג על פי השאר וגם המוזמי' אינן נהרגי' עד שיוזמו כולן.

ודוקא אם העידו כולן בבת אחת כל אחת בתוך כדי דיבורו של חברו או שהתרו בהן ואמרו כולן לאסהודי אתינן כדאמרן אבל אם באו לבית דין בזו אחר זו כל כת וכת עומדת לעצמה ואם נמצאת אחת מהן זוממת הן נהרגין והוא נהרג על פי הכת השנייה שאע"פ שהיתה ראיית' כאחת בעינן נמי שתהא הגדתן כאחת כדפרישית. וכל זה אליבא דכולי עלמא וליכא מאן דפליג.

ואחרי שביארתי דין צירוף העדים היאך הם נעשין עדות אחת אני רוצה לבאר דין אין עד נעשה דיין אנה ראוי להיאמר ומהו טעם הדבר למה אין עד נעשה דיין מה שכתב רבינו שמואל דעד שהוזמו להעיד שוב אינו ראוי להיות דיין דאין עד נעשה דיין ואוקי ההיא דתנן בראש השנה ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל

היחיד וכו' התם הוא שלא הלכו מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד דאם כן שוב אין היחיד ראוי להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא בשראוהו ממילא בלכתם בשוק או שהיו יושבים במקום אחד ומשם ראוהו.

אינו נראה לי אלא אע"פ שראה כדי להעיד וגם הוזמן בפי' והוקבע להיות עד אם יש אחרים בלא לו שיעידו לפניו יכול להיות דיין כיון שאינו בצירוף הדיינים ובצירוף העדים שהרי יש שני עדים בלא לו והילכך יכול להצטרף בצירוף הדיינים כאשר אני עתיד לבאר.

וגם מה שכתב רבינו יצחק זצוק"ל בתוספותיו דשלשה שהוזמנו להעיד ביום כיון שהוא שעה הראויה לדין יכולין לדון ביום מחר על פי אותה הראיי' שראו הן בעצמן דאמרינן בהו לא תהא שמועה גדולה מן הראיי' והאי דקיימא לן אין עד נעשה דיין כשראה ביום דהיינו אם העיד כבר בפני בית דין אי נמי חתם על השטר עדות וכו'.

כל זה אינו נ"ל שאע"פ שראו את העדות ביום כיון דלשם עדות הוזמנו אינן יכולין לדון על פי ראיי' עצמן דנמצאו הם עדי' והם דיינים ואנן בעינן שיגמר הדין על פי שנים עדים ושלשה דיינים כאשר אני עתיד לבאר.

ומה שחילק ואמר שאם כבר הגיד עדותו שוב אינו נעשה דיין אינו נ"ל שבין הגיד בין לא הגיד דין אחד יש להם אם הוא רוצה להצטרף עם הדיינים ועם העדים אין עד נעשה דיין שהוא יהיה עד ודיין ואע"פ שלא הגיד עדותו.

ואם יש שנים עדים בלא לו אע"פ שכבר העיד עדותו יכול להצטרף עם הדיינים כיון שיש שנים עדים אחרים בלא לו והדין נגמר בשנים עדים ושלשה דיינים.

וטעם דאין עד נעשה דיין לא מפני שנפסל גופו מפני שראה או מפני שהגיד דאדרבה זה שראה העדות הוא יודע לרדת לעומקו של דין יותר מן האחרים וליפסל גופייהו אלא רבי עקיבא ודוקא בדיני נפשות משום דכתיב והצילו העדה דבעי' דיינים הראוים להפך בזכותו אבל בשאר עדיות לא א"כ טעם הדבר הוא כדפירש רבינו שמואל משום דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' והאי ב' אנשים בעדים קא מיירי כדדרשינן בסנהדרין אשר להם הריב אלו בעלי דינין שני האנשים אלו העדים ולפני ה' אלו הדיינים.

נמצינו למדים מכאן שצריך להגמר הדין על פי שנים עדים ושלשה דיינים וההיא דראש השנה דאמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראייה זה נאמר כשהדיינים בעצמן ראו את הלבנה ביום שהן ראויין להיות דיינין שמקדשין על פי ראייתן ואינן צריכים עדים שם כיון שהדיינים ראו אותה דהשתא על פי שמועה מקדשין על פי ראייה לא כל שכן יותר היא חשובה ראייתן משמועתן ויותר הם ברורים בדבר בראיית עצמן משמועה ששומעים

מפי העדים שהרי כל בית דין שמודה הנתבע בפניה' (אין) גומרין הדין על פי אותה הראייה ואין צריכין לעדים אחרים שיעידו להם וה"ה נמי בקדוש החדש מקדשין על פי ראייתם ואין צריכים לשום עדות אחרת אבל אם ראו בלילה כיון שאינן ראויין לדון באותה שעה נמצאו שאין עדים ואינן יכולין לקדש על פי ראייתם שאין העד כשר להיות דיין שיהיה הוא עד והוא דיין אלא צריכים דיינים אחרים לקדש ע"פ עדותן וכן נמי עדים שהוקבעו להעיד אין יכולי' לגמור הדין הן בעצמן על פי ראייתן ואע"פ שמקבלין אותם דיינים עליהם עכשו מפני שאף על פי שביום ראו עדים הם ואין עד רשאי להיות דיין אלא צריכים דיינים אחרים לגמור הדין על פי עדותן ואע"פ שלא הגידו עדותן אינם יכולים לדון על פי ראייתם כיון שאין שם עדים אחרי' דבעינן שיגמר הדין על פי חמשה היכא דהם עדים שנים עדים ושלשה דיינים ולא שיהיה אחד מן העדים דיין אבל ודאי אם היו העדים רבים אע"פ שהלכו קצתם והגידו עדותן לבית דין ולא הספיקו אותן בית דין לגמור הדין עד שהלכו להם או מת אחד מהן ורוצין בעלי הדין לצרף אחד מן אותן העדים שכבר הגידו עדותן עמהם או שניהם כיון שיש עדים אחרים שמעידין לפניהם שלא יפסקו הדין על פי עדותן אלא על פי עדים אחרים מצטרפין הם שהרי יש כאן שנים עדים ושלשה דיינים ואף על פי שכבר העידו לא נפסל גופן בכך שלא הקפידה תורה אלא שלא יהיה הוא עד והוא דיין ואע"פ שלא הגיד אבל אם יש עדים אחרי' בלא לו אע"פ שהגיד יכול הוא לחזור ולהיות דיין.
זאת הוא הסברא שנראה בעיני עיקר ואין לזוז ממנה.

סימן כו

גרסינן בפרק יש נוחלין ההוא דאתא לקמיה דרבא בר רב חנן אמר מוחזק אני בזה שהוא בכור וכן ההוא דאתא לקמיה דרבי חנינ' אמר מוחזק אני בזה שהוא בכור וכו'.
יפה פירש רבינו שמואל זצוק"ל שהיה עד אחד עמו וכך פירשו נמי חכמי מגנצא.
ומה שכתבתי במהדורא תליתאה דעד אחד נאמן בבכור והבאתי ראיה ממאי דאמרינן גבי יבם ואישתמודעונהי ואפילו על ידי אשה וקרוב משום דגלויי מילתא בעלמא הוא אינה ראיה דדוקא באיסורא אמרינן הכי אבל בממונא בעינן תרי סהדי.
ומה שכתב רבינו חננאל זצוק"ל וקיי' לן עד מפי עד כשר בבכור אינו נראה לי דהא תנן לקמן בפירקין האומר זה אחי אינו נאמן ומוקמינן לה בגמרא דקאמרי אחים אין אנו יודעים שמע מינה דלענין ממונ' בעינן שני עדים ולא שנא בכור מאח.

וכההוא דאתא ליה אחא מבי חוזאי מצרפינן שני עדים שאין לך דבר בממון פחות משנים והאשה שאמרה מת בעלי או עד א' שאמר מת בעלה אין האחים נכנסין לנחלה על פיהם הכא נמי לגבי בכור שני עדים בעינן ואין עד אחד נאמן עליו כי אם אביו לבדו והכי אמרינן בפ' עשרה יוחסין אמר רב נחמן שלשה נאמנין על הבכור ואלו הן חיה ואמו ואביו, חיה לאלתר אמו כל שבעה פירוש כל זמן שלא מסרתו ביד אביו למול אביו לעולם כדתניא יכיר יכירנו לאחרים וכו'.

ואמרינן התם תניא נאמנת חיה לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני במה דברים אמורים שלא יצאה וחזרה אבל יצאה וחזרה אינה נאמנת ודוקא אלו שלשה נאמנין עליו אבל מידי אחרינא לא עד דאיכא תרי סהדי.

סימן כז

גרסינן בפרק יש נוחלין אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא פשיטא בנו גדול לא עשאו אלא אפטורופוס.

כתב רבינו יצחק מפאס זצוק"ל ומפרשי רבנן דוקא הכותב אבל אם אמר פלוני בני יירשני שפיר דמי וירית ליה דקיימא לן כרבי יוחנן בן ברוקא.

ואי קשיא לך ההיא דאמרינן לקמן אמר רב הונא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד אם ראוי ליורשו נוטל משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה אמר רב נחמן גנבא גנובי למה לך אי סבירא לן כרבי יוחנן בן ברוקא אימא הלכה כרבי יוחנן בן ברוקא דשמעתין כרבי יוחנן בן ברוקא אזלא דשמעת מינה דאמר רבי יוחנן בן ברוקא אפילו בכתיבה נמי למי שראוי ליורשו דבריו קיימין ההיא בשאר יורשין כגון בת בין הבנות ואח בין האחין אבל בן בין הבנו' בכתיבה לא עשאו אלא אפוטרופוס כדקאמר שמואל ודרב הונא לא פליגא עליה ולא פליגא נמי אדרבי יוחנן בן ברוקא אלא כל חדא וחדא קיימא באנפי נפשה ולא פליגי אהדדי ואי אמרת בנו מאי טעמא לא קני בכתיבה אלא אמרינן אפוטרופוס היא דשווייה דכולהו יורשין קנו הא מילתא כבר אמרינן עלה בגמ' דהלכת' בלא טעמא הוא ולית לן אלא מאי דאמרו רבנן.

ורבינו שמואל זצוק"ל אמר בהילכתין דלעיל דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן ברוקא הילכך לא שנא אם אמר פלוני בני יירש חצי נכסי לא שנא אם אמר יירש כל נכסי דבריו קיימין ואפילו אם כתב כן דלא שנא אומר ולא שנא כותב כדמוכח לקמן בפירקין אמר רב הונא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואמר ליה רב נחמן גנבא גנבי למה לך אי סבירא לך כר' יוחנן בן ברוקא אימא

כרבי יוחנן בן ברוקא דשמעתין כרבי יוחנן אזלא והא דאמרינן לקמן אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופוס ובנו גדול נמי לא עשאו אלא אפוטרופוס הני מילי שכותב לשון מתנה או אמר לשון מתנה שלכבדו מתכוין ולא להקנות לו נכסיו אבל לשון ירושה קונה הכל כדין תורה כדנפקא לן מביום הנחילו את בניו דבשלמא לשון מתנה איכא למימר דהקנה לו הני נכסים להיותן בחזקתו כדין אפוטרופוס שגם בשעשאו אפוטרופוס נתקיימה מתנתו שיש נותן מתנה גמורה ויש נותן מתנת אפוטרופוס אבל ירושה אינה יכולה להיות אלא אם כן קונה הנכסים קנין גמור דלשון ירושה משמע שהם תחת המוריש לקנות נכסיו לגמרי ולהיות מוחזק בהן להיות שלו כמורישו אבל אם אינו אלא אפוטרופוס נמצא שלא הוריש לו כלל וגם בהלכות גדולות מצאתי סייג לדבריו.
ונראה לי שאין חילוק בין כותב לאומר ובין לשון מתנה ללשון ירושה אלא בכולהו אמרינן לא עשאו אלא אפוטרופוס כיון דלא שייר מידי וההיא דאמרינן דבריו קיימין כגון דשייר מידי ואע"פ שאמר רב הונא שכתב כל נכסיו לאו דוקא כל אלא כששייר פורתא ומשום דלא עסיק התם בהאי דינא משום הכי לא דק.
זה נראה נכון בעיני שאילו היה חילוק בין אומר לכותב או בין לשון מתנה ללשון ירושה היה מחלקו התלמוד אלא מדאמר סתמא ש"מ דאין חילוק ביניהם.

סימן כח

גרסינן בפרק יוצא דופן תנן תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל ואוקמה רב ששת נוחל בנכסי האם להנחיל לאחים מן האב.
ראיתי שכתב רבינו משה בר מיימון זצוק"ל בפרק ראשון של הלכות נחלות שחיבר אם מתה האם ואחר כך מת הבן אפילו היה קטן בן יומו ולא כלו לו חדשיו הואיל וחיה אחר אמו שעה אחת ומת הרי זה נוחל את אמו ומנחיל אותה הנחלה ליורשיו ממשפחת אביו.
ואינו נראה לי דהכי תנן בפרק יוצא דופן ותינוק בן יום אחד מטמא בזיבה ומטמ' בנגעים וכו' עד וזוקק ליבום ופוטר מן היבום ונוחל ומנחיל וההורגו חייב והרי הוא להם ולכל קרוביו כחתן שלם ואמרי' בגמרא למאי הלכתא אמר רב פפא לענין אבלות ודלא כרבן שמעון בן גמליאל דאמר כל ששהא שלשים יום באדם אינו נפל הא לא שהא הוי ספקא ואהדר תלמוד' ואוקי לה דקים לן בגויה דכלו לו חדשיו הנה מצינו שהועמד' משנתינו כרבן שמעון בן גמליאל הא קיימא לן הלכתא כותיה, והכי אמרי' לענין יבום מת בתוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה אם אשת ישראל היא חולצת וכו' אלמא לא מיפטרה יבמה לשוק אלא בבן שיש לו שלשים יום והכי נמי אמרינן לענין אבלות)בשבת דף קל"ו(הוא

דמית בנו בתוך שלשים יום למיתב עליה באבילותא ואמרו ליה צינורייהא בעית למיכל אלמא אין יושבין באבלות אלא לבן שלשים יום והם הכי נמי לענין ירושה אינו נוחל ומנחיל אלא בן שלשים יום שיצא מכלל נפל דקים לן בגוי' דכלו לו חדשיו דהא במתני' בחדא מיתנו כולהו למימרא דדין אחד יש להם ואין לחלק ביניהם וקל וחומר השתא לענין יבום דאיסורא וקיימא לן דבאיסורא אזלי' בתר רובא אפילו הכי בעינן שכלו לו חדשיו כל שכן לענין ממונא דקיימא לן שאין הולכין בממון אחר הרוב דבעינן שכלו לו חדשיו.

ומאי דדחי רב ששת בפרק מי שמת לעולם עובר קנה והכא בן יום אחד אין אבל עובר לא משום דהוא מיית ברישא ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב דמשמע דאי איתא ליה נוחל ומנחיל.

בעל כרחין לא מיירי אלא במאי דקים לן בגויה דכלו לו חדשיו ואי לאו דאיהו מיית ברישא הוה ירית לה האי דלא כלו לו חדשיו אע"ג דמתה אימיה ברישא היכי מצי ירית לה דדמי לאבן ואפילו איתיליד נמי מקמי דכלו לו חדשיו ומתה אמו והדר מת הוא אינו יורשה דכיון דלא כלו לו חדשיו הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת והיאך רוצה לירש ובאיזה עובר אמרינן דקני עובר במעי אמו שראוי לכלות לו חדשיו אע"פ שלא כלו אית ליה זכייה בנכסי דשבק אבוה שהרי ראויין הן למות ואע"פ שהפילה לאחר מכאן כבר ירשן והוה ליה כבן קיימא שמת אחר שנולד וקים לן בגוי' דכלו לו חדשיו הכא נמי בשעה שמת אביו ראוי הוא לירש שהרי ראוי הוא לכלות לו חדשיו ואע"ג דמית לאחר מכאן ולא כלו כבר ירש. אבל האי שבשעה שרוצה לירש קים לן שלא כלו לו חדשיו לעולם הרי הוא כאבן ואינו יורש.

נמצא עכשיו שיותר הוא חשוב עובר במעי אמו למאן דאמר עובר אית ליה זכייה מתינוק בן יום אחד דעובר במעי אמו ראוי לכלות לו חדשיו ולהשלימם במעי אמו אבל האי דנפקא לאויר העולם אם לא השלימם מתי ישלימם הלכך לא ירית עד דקים לן בגויה דכלו לו חדשיו.

וטעם דאיהו מיית ברישא לא איצטריך ליה אלא בעובר דקים לן בגויה דכלו לו חדשיו ועדיין לא נולד שהיה ראוי לירש אי לאו דאמרי' דאיהו מיית ברישא.

סימן כט

גרסינן בפרק שני דמגילה תנן וכל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואיברים זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ואמרינן בגמרא כל הלילה כשר לקציר' העומר דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום.

פירוש בסיפרא ובסיפרי תניא הכי ומייתינן לה במנחות בפרק רבי ישמעאל בהלכות כיצד היו עושים תנו רבנן וספרתם לכם ממחרת השבת שתהא ספירה לכל אחד ואחד ממחרת השבת ממחרת יום טוב וכו' עד מיום הביאכם תספרו יכול יביא ויספור ואימתי שירצה יקצור תלמוד לומר מהחל חרמש בקמה תחל לספור.

אי מהחל חרמש יכול יקצור ויספור ואימתי שירצה יביא תלמוד לומר מיום הביאכם יכול יקצור ויספור ויביא ביום תלמוד לומר שבע שבתות תמימות תהיינה.

אימתי אתה מוצא תמימות בזמן שאתה מונה מבערב הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום.

פירוש אם היה כותב וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם ולא יותר הייתי אומר קבע הבורא יום שני של פסח שבו ביום יביא ובו ביום יתחילו לספור אבל לקצירת העומר לא קבע זמן והייתי אומר שיקדים לקצור כל זמן שירצה תלמוד לומר במקום אחר מהחל חרמש בקמה תחל לספור שתלה הספירה בזמן הקצירה אבל אינו רשאי להקדים הקצירה ליום הספירה.

ואילו היה כותב מהחל חרמש ולא יותר הייתי אומר יקצור ויספור ממחרת השבת אבל הבאת העומר לא תהיה ממחרת השבת אלא אימתי שירצה יביא תלמוד לומר מיום הביאכם שתל' הספירה ביום ההבאה אלמא למדנו שהקצירה וההבאה והספירה כולן יהיו ביום שני של פסח.

ואם היה כותב שני מקראות הללו ולא יותר הייתי אומר שהקצירה וההבאה והספירה יהיו כולן ביום תלמוד לומר לגבי ספירה וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה ואי אפשר להיות תמימות אם לא יתחילו לספור מבערב שהלילה הוא תחלת היום הא כיצד קצירה וספירה בלילה שהרי תלה הכתוב הקצירה בספירה כדכתיב מהחל חרמש בקמה תחל לספור וכמו שהספירה היא בלילה כדנפקא לן בתמימות כך הקצירה לא תהא אלא בלילה אבל ההבאה תהיה ביום כדכתיב מיום הביאכם.

ובשילהי פרק רבי ישמעאל תנן מצות העומר לבא מן הקמה לא מצא יביא מן העומרים מצותו לבא מן הלח לא מצא יביא מן היבש מצותו לקצור בלילה נקצר ביום כשר ודוחה את השבת.

ואמרינן עלה בגמרא תנו רבנן בסיפרא תקריב מנחת בכוריך מה תלמוד לומר לפי שמצות העומר לבא מן הקמה מנין שאם לא מצא יביא מן העומרים תלמוד לומר תקריב דבר אחר תקריב לפי שמצותו לקצור בלילה מנין שאם נקצר ביום כשר תלמוד לומר תקריב תקריב אפילו בשבת תקריב אפילו בטומאה פירוש מצות העומר לבא מן הקמה כדכתיב מהחל חרמש בקמה ומצותו לבא מן הלח כדכתיב כרמל ומצותו ליקצר בלילה כדכתיב לגבי ספירה תמימות תהיינה ותלה הכתוב הקצירה בספירה כדכתיב מהחל חרמש בקמה תחל לספור ומריבוי' דקרא דתקריב מנחת בכוריך דכבר כתיב ברישי' דקרא ואם תקריב מנחת בכורים אלא ללמד על העומר שהקריבו שלא במצותו כגון שלא מן הקמה ושלא מן הלח ושלא נקצר בלילה שהוא כשר.

ורמינן עלה הא דתנן במגילה זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה קתני לילה דומי' דיום מה דיום בלילה לא אף הלילה ביום לא. פירוש אי הוה תני כל הלילה כשר לקצירת העומר ותו לא הוה אמינא מצותו להקצר בלילה לכתחילה ואם עבר וקצר ביום נמי כשר אבל השתא דתני דומיא דכל היום כשר וכו' והדר תנא נמי זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה שמע מינה דוקא קתני מה מצות דיום כגון שחיטה ומליקה וכיוצא בהן הן פסולות בלילה אף מצות הלילה נמי דהיינו קציר' העומר והקטר חלבים הן פסולין ביום אלמא קצירת העומר פסולה ביום שני של פסח כי אם בלילה והקטר חלבים ואיברים נמי אינו כשר אלא עד הבקר ולא ביום המחרת והיכי תנן הכא נקצר ביום כשר ופריק רבא לא קשיא הא רבי והא ר' אלעזר ברבי שמעון דתניא הרי שהיה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת אם יש מנחה אחרת אומר ומביאין אחרת תחתיה ואם לאו אומרים לו הוי פיקח ושתוק דברי רבי.

רבי אלעזר בר' שמעון אומר בין כך ובין כך אומרים לו הוי פיקח ושתוק שכל עומר שלא נקצר כמצותו פסול. פירוש רבי סובר אע"פ שהעומר קרב בטומאה היכא דאפשר למעבד בטהרה עבדינן.

הילכך אם ימצאו שבלים יותר שנגמרו אומר הכהן כי נטמאת זו ומביאין אחרת תחתיה וקוצרין אותה ביום שהעומר שנקצר ביום כשר ולא נאמר לילה אלא למצוה ומוטב שתדחה אותה המצוה ואל יקרב בטומאה ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר אע"פ שיכול

לקצור ולהביא אחרת ביום אומרים לו שישתוק ויקריבנה בטומאה שכל עומר שלא נקצר בלילה פסול הוא דדוקא קאמר רחמנא לילה לא יום הילכך מתניתין דמגילה אתיא כרבי אלעזר בר' שמעון ומתניתין דמנחות אתיא כרבי.

ואמרי' התם אמר רבה [בר] בר חנה אמר רבי יוחנן רבי אלעזר ברבי שמעון בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה דאמר כל מלאכה שאפשר לה להעשות בערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לה להעשות בערב שבת דוחה את השבת.

וסבר לה כרבי ישמעאל דתנן רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירת העומר שהיא מצוה. ואי סלקא דעתך נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דוחה את השבת נקצריה מערב יום טוב אבל מדדחי שבת שמע מינה נקצר שלא בזמנו פסול.

פירוש אם אתה אומר נקצר ביום שני של פסח כשר דלא אמר רחמנא ליל יום שני אלא למצוה הוא הדין נמי שאם נקצר מערב יום טוב כשר ואף על פי שקצרו קודם זמן הקרבתו ואם כן כשחל יום שני של פסח בשבת יקצר בארבעה עשר אלא ודאי מדאמרינן שקצירת העומר דוחה שבת שמע מינה שאין קצירת העומר כשרה אלא בליל הנף וכמו שאם הקדימה מקודם לכן פסולה כך אם איחרה ביום הנף פסולה היא.

ורבי דסבירא ליה שאם נקצר ביום כשר והוא הדין נמי שאם נקצר קודם זמנו כשר סבירא ליה דקצירת העומר לא דחייה שבת שכיון שיכול לעשות מערב יו"ט אינה דוחה שבת.

ותרי סתמי דתנן בפרק רבי ישמעאל דקצירתו דוחה שבת מוקמינן לה דלא כרבי ופליגא דרבי אדרבי ישמעאל דאמר מה חריש רשות אף קציר רשות וכו' וקרא דבחריש ובקציר תשבות מוקי ליה כרבי עקיבא דפליג בהא אדר' ישמעאל כדאמרינן בהילכתא קמייתא דמשקין במ"ק בחריש ובקציר תשבות.

ר' עקיבא אומר אינו צריך לומר בחריש ובקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקצי' של שביעית שיצא למוצאי שביעית ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קצירת העומר שהיא חובה.

פירוש רבי ישמעאל סבירא ליה דקרא אשבת בראשית קאי ולא איצטריך אלא למישרא קצירת העומר שהיא דוחה שבת. ורבי עקיבא סבר דלאו אשבת בראשית קאי אלא בא להזהיר על חריש של ששית הנכנס לשביעית דהיינו שני פרקי' שאסרו חכמים כדאמרינן התם בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת אבל מכאן ואילך הוא אסור שכל מה שעושה לצורך שביעית הוא עושה.

ואמרינן התם אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו והתירום.
פירוש התירו לחרוש מן הפסח ומן העצרת ואילך עד ראש השנה. ואקשינן היאך יכול רבן גמליאל להתירם והרי ב' פרקים הללו הלכה למשה מסיני הן להיות אסורים דאמר רב אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת חורתן עשר נטיעות וניסוך המים וערבה הלכה למשה מסיני.
פירוש עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה.
וממילא דזקנות אסור לחרוש תחתיהן מעצרת ואילך ופריק רב יצחק כי אתאי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו בית שמאי ובית הלל תקין מן הפסח ומן העצרת וכך התנו ביניהם כל הרוצה לבטל יבא ויבטל.
פירוש מן ההלכה היינו יכולים לאסור את הזקנות אלא שלשים יום לפני ראש השנה ולא יותר מאלו נטיעות עד ראש השנה וזקנות עד שלשים יום לפני ראש השנה ומן הפסח ומן העצרת הן מדרבנן ובאו רבן גמליאל ובית דינו והתירום לשני פרקים הללו והעמידו הדבר עד שלשים יום לפני ראש השנה ולא יותר.
תו אקשינן הני הלכתא נינהו הני קראי נינהו דתניא בחריש ובקציר תשבות רבי עקיבא אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית וכו'.
אלמא ר' עקיבא מפיק להאי קרא לחריש של ששית הנכנס לשביעית וכל מה שאדם חורש מן הפסח אינו עושה אלא לצורך שביעית והיאך יכול רבן גמליאל להתירם ומסיק רב אשי דעשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכתא גמירי להו וכי גמירי להו הלכתא בזמן שבית המקדש קיים דאיכא ניסוך המים אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא.
ורבן גמליאל ובית דינו לא סבר לה כר' עקיבא האי קרא לחריש של ששית הנכנס לשביעית אלא כרבי ישמעאל דמפיק ליה לקצירת העומר שדוחה שבת.
אבל חריש דששית לא נאסר אלא מהלכה למשה מסיני דאמר רב אסי אמר רבי יוחנן וכיון דלא נאסר אלא מהלכה למשה מסיני סבר רבן גמליאל ובית דינו דלא גמרינן הילכתא אלא בזמן שבית המקדש קיים דומיא דניסוך המים הנה מצאנו שרבן גמליאל ובית דינו היו סוברין כר' ישמעאל דאמר קצירת העומר דוחה שבת והכי סבירא להו לרבי שמעון בן פזי ולר' יהושע בן לוי ולבר קפרא דאמרי לה להא מילתא דרבן גמליאל ואע"ג דקיימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו וגם קיימא לן דהלכה כרבי מחבירו כיון דרבן גמליאל ובית דינו סבירא להו כרבי ישמעאל וגם אלה האמוראים רבי שמעון בן פזי ורבי

יהושע בן לוי ובר קפרא אמרי לה למילתא דרבן גמליאל למימרא דהכי סבירא להו שמע מינה דהלכתא כרבי ישמעאל דאמר קצירת העומר דוחה שבת וכיון שדוחה שבת נמצא שזמנה קבוע ואם נקצר העומר שלא בזמנו פסול הוא.
דתרי סתמי מוכיחי הכי חדא במגילה דתנן וכל הלילה כשר לקצירת העומר ותרתי בפרק רבי ישמעאל דתנן דקצירת העומר דוחה שבת ולית לן אלא סתמא חדא כר' דתנן נקצר ביום כשר.
ותו דההיא דמגילה תני לה גבי הלכתא פסוקתא כדאמרינן בפרק הגוזל עצים גבי משנה דלא תנא התם אלא משנה וחוזר בפרק האומנים כ"ש הכא במגילה דקתני טובא ותני נמי קצירת העומר בהדייהו למימרא דמה כולהו אם עשאן שלא בזמנן פסולין אף קצירת העומר שלא בזמנה פסולה.
וכיון שלמדנו שאין קצירת העומר אלא בלילה ולא ביום ממילא נמי שאין ספירה כשירה אלא בלילה שהרי עיקר לילה אינו כתוב אלא אצל הספירה כדכתיב תמימות תהיינה אצל הספירה אלא שתלה הכתוב הקצירה בספירה כדכתיב מהחל חרמש בקמה תחל לספור. והילכך מי ששכח ולא ספר בלילה אין לו תקנה לספור ביום.
ובהלכות גדולות בשילהי הלכות הפסח כתוב היכא דאישתלי ולא בריך ספירת העומר בשאר יומי בליליא מברך ביממא.
ובהלכות מנחות כתוב מר רב יהודאי גאון הכי אמר היכא דלא מנה עומר ליליא קמא לא מני בשאר לילואתא מאי טעמא דבעינן שבע שבתות תמימות וליכא אבל בשאר לילואתה היכא דלא מנא מאורתא מני ביממא ושפיר דמי.
ומה שכתב דאי לא מנה בליליא קמא דלא מני בשאר לילואתה דבעי' תמימות וליכא אינו נראה לי דאם כן הוא הדין בשאר הלילו' אם שכח ולא מנה באחד מהם שוב לא ימנה שאינן תמימות אלא ודאי לא אמר רחמנא תמימות אלא שיתחיל מניינה מבערב ולא שיעכבו זה את זה שכל יום ויום הוא מצוה בפני עצמו. ואם חיסר אחד מהם [ו]לא מנה חיסר מצות אותו היום ולא הפסיד שאר הימים בכך.
תדע שהרי בכל יום ויום אנו מברכים על ספירת העומר ואם איתא שאינן אלא מצוה אחת ומעכבין זה את זה כיון שבירך בלילה הראשון לא היה צריך לברך אלא היה מונה בלא ברכה.
ומה שאנו מברכין בכל לילה ולילה שמע מינה שכל יום ויום מצוה בפני עצמו הוא ואין מעכבין זה את זה. גם מה שכתב דבשאר לילואתה היכא דלא מנה מאורתא מני ביממא ושפיר דמי.

אינו נראה דעל כל הימים כתב תמימות וכי היכי דספירת יום ראשון אינה כשירה אלא בלילה ואם שכח ולא ספר בלילה ורוצה לספור ביום לא יברך עליה דאין ספירה אלא בלילה ונמצא עושה ברכה לבטלה וכך מצאתי כתוב משם רבינו תם זצוק"ל שאם שכח לברך בלילה אל יברך ביום.

גרסינן בפרק רבי ישמעאל בהלכה כיצד היו עושים. אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי. רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבוע. אמימר מני יומי ולא מני שבוע אמר זכר למקדש הוא.

פירוש שלא נצטרכו לספור אלא כדי להקריב עומר ביום חמשי' וכיון דרבנן דבי רב אשי עביד כאביי הלכתא כאבוה ואמימר הוה ליה יחיד ואין הלכה כמותו ואע"פ שהוא עכשיו זכר למקדש (אינו) חייב לברך מידי דהוה אלולב כל שבעה שהוא זכר למקדש.

סימן ל

גרסינן בפרק הניזקין אמרינן הפעוטות מקחן מקח ממכרן ממכר במטלטלין פירוש פעוטות הן מזמן המפורש עד שיביאו שתי שערות שאע"פ שהגיעו לשלש עשרה שנים ויום אחד ולא הביאו שתי שערות פעוטות הן ואין ממכרן קיים ולא מתנתן מתנה אלא במטלטלין אבל לא בקרקעות.

וראיתי שנשאלו רב צמח גאון זצוק"ל ורב נחשון גאון זצוק"ל על מי שהוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד אבל לא הביא שתי שערות ונתן מקרקע שירש מאביו במתנה אם מתקיימת מתנתו.

והשיב רב צמח גאון שאם אין עמו אפוטרופו' מתנתו מתנה מדאמרי' בפרק מי שמת. אמר אמימר ומתנתו מתנה ורב נחשון גאון השיב שאע"פ שיש לו אפוטרו' מתנתו מתנה דכי מעכב אפוטרופוס דוקא לפעוטות אבל זה שהוא בן שלש עשרה שנים ויום אחד אין אפוטרופו' מעכבו ואע"פ שלא הביא שתי שערות אין בכך כלום דאמר רב נחמן אמר שמואל בודקין לקדושין ולגיטין ולחליצה ולמיאונין ולמסור בנכסי אביו עד שיהא בן כ'. להני הוא דבדקינן אבל ליתן מתנה לא בדקינן ולא צרכינן עד שיביא שתי שערות דקאמרינן שלח ליה גידול בר מנשייא לרבא ילמדנו רבינו תינוקת בת ארבע עשרה שנה ויום אחד ויודעת בטיב משא ומתן מהו ושלח ליה אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר.

ולישלח ליה תינוק מעשה שהיה כך היה. ולישלח ליה בת שתים עשרה ויום אחד אין הכי נמי ומעשה שהיה כך היה. וקא אמרינן לקמן אמר אמימר מתנתו מתנה וכו'.

ואינן נראין לי דבריהם כלל דכל זמן שלא הביא שתי שערות דינו כפעוטות עד רוב שנותיו או עד שיביא סימני סריס ומעשה התינוקת בדהביאה שתי שערות עסקינן שאם לא הביאה ב' שערות היא קטנה ואע"פ שהיא יודעת בטיב משא ומתן אינו כלום שכל דעת הקטן אינו חשוב דעת ודבר זה הוא מחוור בכל התלמוד שכל זמן שלא הביא שתי שערות הרי הוא כקטן לכל דבריו.

ומה שנסתייע רבינו נחשון מדברי רב נחמן אמר שמואל מהתם אית ליה פירכא דהא קאמר ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים שאפי' הביא שתי שערות עד שלא יהא בן עשרים אין מכירתו מכירה ואעג"ב דמתנה קילא ממכר ובההוא דאין מכרו מכר אמר אמימר דאין מתנתו מתנה נהי דלא בעי בן עשרים שנה כי בעינן לגבי מכר אבל סימנין ודאי בעינן שיהא איש גמור ויצא מכלל הפעוטות שאין מתנתן מתנה אלא במטלטלין וזה מתנתו מתנה אפי' במקרקעי ואפילו אי הוה סגי ליה ההוא דיוקא לרבינו נחשון דדוקא להני בודקין אבל לענין מתנ' אין בודקין נהי דאין בודקין אותו דמסתמא מחזקי' ליה בחזקת שהביא שתי שערות כיון שהגיע לכלל שנים אבל היכא דקים לן שלא הביא שתי שערות שהוא כקטן לכל דבריו מנא לן דמתנתו מתנה במקרקעי הילכך כל זמן שלא הביא שתי שערות הרי הוא כפעוטות ואין מתנתו מתנה במקרקעי אלא במטלטלי והוא דלית ליה אפוטרופוס. ורב צמח דקאמר מתנתו מתנה במקרקעי והוא דליכא עליה אפוטרופוס מאי קסבר אי איש הוי אפוטרופוס מאי בעי אי קטן הוי אין מתנתו מתנה אלא כמטלטלי בפעוטות.

וראיתי שרבינו יצחק בר' מלכי צדק זצוק"ל חילק בין מתנה במקצת ובין אם נתן כל נכסיו ואמר דהיכא אמר אמימר מתנתו מתנה דוקא מתנה במקצת אבל בכל נכסיו דקא מעיקרא נחלה מבני משפחה לא.

ואינו נראה לי שאנא מצא חילוק זה מה שלא חילק התלמוד ואפי' בפעוטות אמרינן מתנתו מתנה במטלטלין אחת מתנה מרובה ואחת מתנה מועטת הכא שהוא איש גמור נחלק בין מקצת ובין כל נכסיו הלכך כל שממכרו ממכר בבן עשרים מתנתו מתנה בבן שלש עשרה שנים ויום אחד שהביא סימנין ודין אחד להם ואמימר סתם קאמר ומתנתו מתנה בין במקצת בין נתן כל נכסיו ואם עוקר נחלה מבני משפחה אין בכך כלום שבלשון מתנה הוא נותן ורשאי הוא לעשות בשלו מה שהוא רוצה.

סימן לא

גרסינן במגילה בפרק הקורא עומד איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה מאן דאמר עולה דהא קא קארי ומאן דאמר אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו המפטיר צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד התורה וכיון דמשום כבוד תורה הוא למניינא לא סליק.

מיתבי המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקים כנגד שבעה שקראו בתורה ואם איתא עשרים וארבעה הויין כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו לא צריך.

ונראה לי דהלכתא כמאן דאמר מפטיר אינו עולה מכמה טעמי חדא דמותיב תלמוד ומתרץ אליבא דמאן דאמר אינו עולה וכתוב במפתחו' התלמוד כללא רבה בתנויי כל אמוראה דמותיבין ליה תיובתא ולבר פלוגתיה לא מותבין הלכתא כותיה דמותיבין ליה. ומזה מביאים ראיה הפסקני' בהרבה מקומות ופוסקין כמאן דמותיבינן ומפרקינן אליבא דידיה.

ותו דגרסי' בירושלמי רבי חלבו ורב מתנה ורב שמואל בר שילת בשם רב שבעה חוץ מן המפטיר בנביא ותו דסוגיא דתלמודין נמי הכי אזלא דגרסי' בפ' בני העיר איתמר חל להיות בואתה תצוה אמר רבי יצחק נפחא קרי שיתא מואתה תצוה עד ועשית וחד קרי מכי תשא עד ועשית חל להיות בכי תשא עצמה אמר רבי יצחק קרי שיתא מן ועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית. מתקיף לה אביי אי הכי למפרע הוא דקרי אלא אמר אביי קרי שיתא מכי תשא עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית.

מוכח מכאן כי כך היה מנהג האמוראים לקרוא ששה בפרשת היום והשביעי בפרשת שקלים ואילו היה להם מנהג להעלות המפטיר למנין שבעה היה לו להזכיר בפירוש ומפטיר קורא מכי תשא עד ועשית.

אלא ודאי כן היה מנהגם לקרוא שבעה בלא המפטיר והשביעי קורא פרשת שקלים והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא השביעי וגם בה"ג כך כתב בהלכות (צורת ציפור) [צרכי ציבור] אין המפטיר עולה למנין חמשה ששה ושבעה מפני שאמרו המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה כדי לעשות כבוד לתורה.

אבל רבינו יצחק מפאס כתב והלכתא עולה דאמרינן בפרק בני העיר ראש חדש אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרי שיתא מואתה תצוה עד ועשית וחד קרי מכי תשא עד ועשית והיינו מפטירין אלמא מפטיר עולה מן המנין וכך הלכה.

ונפלאתי מאד על דבריו ואינם אלא דברי חלומות ומנין לו דחד דקאמר על המפטיר קאמר אדרבא מדלא קאמר ומפטיר קורא אלא חד קורא שמע מינה דחד מן השבעה בלא המפטיר קאמר כדכתיבית לעיל.

ומפני שראה המנהג שנהגו לקרוא בפרשת היום והמפטיר בפרשת שקלים כי אנו צריכין שבעה בלא המפטיר אלמא כי אינו עולה למנין שבעה נסתייע משם ששה קורים בפרשת היום והשביעי דהיינו המפטיר קורא בפרשת שקלים אלמא מפטיר עולה.

ולא היא דההוא חד דקאמר אינו אלא שביעי בלא המפטיר כי המפטיר אינו עולה כלל ומפני שפרשת כי תשא היא חובה בפרשת היום אין נותנין אותה למפטיר שאינו קורא אלא לכבוד תורה אלא אחד מן השבעה שהם חובת היום קורא אותה והמפטיר חוזר עוד וכופלה לכבוד תורה.

ובתוספות של הרב ר' אלחנן זצ"ל ראיתי כתוב ואנו קיימא לן דעולה ממנין שבעה וכך פסק בתשובתו רבינו יעקב לרב ר' משולם שהרי בתעניות וביום הכפורים במנחה אנו עושין הג' מפטיר וכיון דלא קרי מפטיר בתורה אלא מפני כבוד תורה למאן דאמר אינו עולה למנין שבעה אית לן למימר דלמנין שלשה נמי לא סליק כדאמרינן הכא אליביה למנין שבעה.

ואמר רבינו תם דהילכך נהגו לעשות המפטיר ממנין שלשה ומה שאין אנו עושין אותו בשבת ממנין חמשה וששה ושבעה ביום טוב וביום הכפורים משום דהתם מוסיפין עליהם כדתנן במתניתין והשתא הוי אליבא דכולהו דלמאן דאמר עולה הוי המפטיר שמיני ואין בכך כלום דמוסיפים עליהם. ואף אם קטן הוא הרי הוא כגדול שהרי עולה הוא ממנין שבעה.

ולמאן דאמר מפטיר אינו עולה הרי קראי שבעה לפניו וביום טוב קרי כולהו בעניינא דיומא והמפטיר הששי קורא והקרבתם לבדו וכן בשבת דשקלים השמיני קורא פרשת שקלים לבדו וכן כל שאר הפרשיות ובתעניות שלנו שקורין שלשה אין מוסיפין עליהם והילכך הוצרכנו לעשות המפטיר מן המנין כיון דקיימא לן כותיה שאם היו קורין ארבעה הרי היו מוסיפין עליהם.

ואע"ג דלקמן בפרק בתרא קאמרינן בכמה דוכתי קרו שיתא בואתה תצוה וחד קרי בכי תשא תקנו עכשיו לקרוא השבעה בפרשת היום והשמיני המפטיר בפרשה הנוספת וכן בראש חדש קרי שמיני בראש חדש והשבעה בפרש' היום דהואיל ותקנו לעשות המפטיר שמיני ואינו מחשבין השבעה תקנו שכל השבעה שכנגד שבעה רואי פני המלך יקראו בענין אחד.

וכך פסק רב עמרם בסדר שלו ובהלכות גדולות דרב יהודאי גאון שלעולם קורין שבעה בפרשת היום.
וגם אם היה קורא השביעי פרשה הנוספת היה צריך השמיני לחזור ולקרוא ממנה שלשה פסוקים ולא היה נכון לקרוא הפרשה הנוספת פעמים.
ופרשת זכור שאין בה אלא שלשה פסוקים היה צריך לקרוא שתי פעמים. כן נראה.
ותימה מכל מקום כיון שתיקנו השמיני מפטיר בשבתו' אפילו כמאן דאמר מפטיר עולה למנין שבעה למה תקנו שיאמר המפטיר כל פרשה הנוספת הלא אינו קורא אלא משום כבוד תורה ע"כ.
הנה מוכיח מדברי רבינו יעקב שכל שבתות השנה קורין שבעה בני אדם ומשלימין הפרשה והמפטיר שהוא שמיני חוזר וקורא במה שקרא השביעי וכך נוהגים עכשיו בכל העולם ואומרי' קדיש בסוף קריאת השביעי ואחרי כן קורא המפטיר וכל זה אינו אלא אליבא דמאן דאמר מפטיר אינו עולה שחלוקתם כשאר שבתות השנה היא ונמצא שאנו עוקרין דברי האומר מפטיר עולה למנין שבעה.
ומה שאמר רבינו יעקב דהוי אליבא דכולי עלמ' דאף למאן דאמר עולה הוי המפטיר שמיני ואין בכך כלום שהרי שנינו מוסיפין עליהם.
כל זה אינו נראה לי דכשמוסיפין עליהן קורא השמיני מן הפרש' כמו שקרא השביעי שלא סיים השביעי הפרשה אלא שייר שקרא השמיני גם לא הפסיקו בקדיש ביניהם אבל זה שקורא השביעי כל הפרשה וגם הפסיקו בקדיש והשמיני אינו קורא אלא במה שקרא השביעי אין זה תוספת אלא הוא קורא לכבוד תורה בעלמא כמאן דאמר אינו קורא.
ומה שנסתייע רבינו תם מתשעה באב ויום הכפורים במנחה שנהגו העולם לעשות השלישי מפטיר ונמצא מפטיר עולה מן המנין.
נראה לי שאין זה סיוע שלא חייבו חכמים להפטיר אלא בשבתות ובימים טובים שיש שם אסיפת עם כדתנן במתניתין גבי יום טוב ויום הכפורים ושבת אבל בב' ובה' ובשבת במנחה ובראשי חדשי' ובחולו של מועד קתני ואין מפטירין בנביא אלמא לא חייבו להפטיר אלא היכא דקרו חמשה ששה ושבעה דאיכא רוב עם ויום הכפורים במנחה ותשעה באב דליכא אלא שלשה לא חייבו חכמים להפטיר אבל מיהו אע"פ שאינו חובה להפטיר אם רוצין הצבור להפטיר אין בכך כלום דהאי דתנן אין מפטירין לא שאין רשאי להפטיר אלא שאינן חייבים אבל אם רצו להפטיר מפטירין.
והאי דאמרינן בפרק בני העיר שביום הכפורים במנחה מפטירין ביונה ובתשעה באב מפטירין באסוף אסיפם. ומאי דאמרינן נמי בפרק הקורא בתורה שאם חל תשעה באב

להיות בשני ובה' קורין שלשה ומפטיר אחר וכו'. ומאי דאמרינן נמי בפרק במה מדליקין אמר רב אחדבוי בר מתנה אמר רב יום טוב שחל להיות בשבת המפטי' בנביא במנחה אינו צריך להזכיר של יום טוב שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב כל אלה אינן חובה כדתנן במתניתין אלא שאם רצו להפטיר מפטיר ולא פליגי כל הני אמתניתין.
וכך מצאתי כתוב בתשובות רב נטרונאי גאון זצוק"ל.
וששאלתם מה הן מפטירין בנביא בשבת במנחה בדורות הראשוני' כשהיו קורין בתורה בשבת היו מפטירין בספר ישעיה הנביא. וכולן בנחמות שבו ולא היו מוסיפין על עשרה פסוקים ובשני פרסיים גזרו שלא להפטיר וכיון שנסתלקו נסתלקו.
וכיון שכל אלו ההפטרות אינם חובה כמו שהן אותן של יום טוב ויום הכפורים ושבת לא תקנו חכמים שהמפטיר בהן יהא קורא בתורה תחלה לכבוד תורה שהרי אינם חובה וקריאת התורה היא חובה אבל הפטרת יום טוב ויום הכפורים ושבת שהיא חובה כמו קריאת התורה אם לא היה המפטיר קורא בתורה תחלה היו משוין ההדיוטות הנביאים לתורה לכך התקינו שיקרא בתורה. וכיון שאינו קורא אלא לכבוד תורה אינו עולה מן המנין.
אבל אלו ההפטרות שאינן חובה אינו צריך המפטיר לקרוא בתורה תחלה אם נהגו לעשות השלישי מפטיר אין בכך כלום שאין לומר כאן מפטיר עולה למנין שלשה היה חיוב מפטיר זה לקרוא בתורה ומן הדין אם היה רוצה אחר להפטיר היה יכול בלא שום קריאת התורה אלא שנהגו שהשלישי שקרא בתורה משום חובה הוא יהא מפטיר ואינו חולק בזה האומר שאין מפטיר עולה ממנין שבעה מפני שלא היה חייב מפטיר זה לקרוא בתורה תחילה שתמצא קריאתו לכבוד תורה כדפרישית.
וראיתי שרבינו תם הקשה הא דרב אחדבוי בר מתנה אמתניתין דמגילה דתנן אין מפטירין בשבת במנחה [ותי'] הא דאין מפטירין בנביא קאי אנביאי' ודרב אחדבוי קאי אכתובים כדאמרי' בכל כתבי הקדש בנהרדעא פסקי סידרא בכתיבי במנחה בשבתא ולא ביום טוב ופסקי היינו מפטירין ומקומות מקומות יש בכתובים כדאמרינן התם אבל בנביאים מתקנת עזרא הוא בכל מקום ולא תקנוהו אלא בשעת ביטול מלאכה ובשעת כינופייא בין יוצר למוסף.
ואינו נראה לי דהאי פסקי סידרא לא משמע התם אלא שהיו דורשים בכתובים או קורין בהן במנחה בשבת כשלא היה להם זמן בית המדרש שאחר שאכלו לא היו דורשים לרבים משום שכרות והכי אזלא התם סוגיא דשמעתא.

והכי מוכח נמי בירושלמי דגרסינן התם (דלמה) [דלמא] ר' ור' חייא רבא ור' ישמעאל בר' יוסי היו יושבים ופושטים במגילת קינות ובערב תשעה באב שחל להיות בשבת נשיירו בה אלפא בית אחת אמרו למחר אנו באים וגומרין אותה עם בשן נפטר לביתו נכשל באצבעו וקרא על גרמיה רבים מכאובים לרשע. אמר ליה רב חייא רובה בדוכתין מנותיך כן רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם.

אמר ר' ישמעאל בר' יוסי אילו לא היינו עסוקין בענין כן היה לנו לומר על אחת כמה וכמה שאנו עסוקין באותו ענין עלה בביתו ונתן ספוג יבש עליה וקשר עלי' גמי מבחוץ. אמר רבי ישמעאל בר' יוסי ממנו למדנו שלשה דברים ספוג אינו מרפא אלא משמר גמי שהוא מן המוכן ואין קורין בכתבי הקדש אלא מן המנחה ולמעלה.

ובתלמודין נמי בפרק יום הכפורים בהלכה דאומר אחטא ואשוב גרסינן רב הוה פסיק סדרא קמי' דר' עייליה אתא רבי חייא הדר לרישא אתא בר קפרא הדר לרישא אתא רבי ישמעאל בר' יוסי הדר לרישא אתא רבי חנינא אמר כוליה האי נהדר וניזל איקפד רבי חנינא וכו'. אלמא פסיק סידרא לא משמע אלא לכוין דרשה ולא הפטורה.

ובפרק אדם שואל מחבירו גרסינן ותפר האביונ' זו חמדה רב כהנא הוה פסיק סדר קמיה דרב כי מטא להאי פסוקא איתפח רב אמר שמע מינה אזל ליה חמריה דרב אלמא כל פסיק סידרא ענין דרשה הוא.

ומה שכתב רבינו תם וביום טוב קרו כולהו בעניינ' דיומא והמפטיר הששי קורא והקרבתם לבדו. וכן בשבת של שקלים השמיני המפטיר קורא פרשת שקלים לבדו וכן כל שאר הפרשיות. וכן ראש חדש שחל להיות בשבת קרו שבעה בפרשת היום והשמיני המפטיר קורא בפרשת ראש חדש.

כך מצאתי גם למורה בפרדס שחיבר וכך כתוב גם בסדר קריאת כל המועדות בהלכות גדולות וכך ראיתי שנוהגין בהרבה מקומות.

עוד זו רעה חולה ראיתי תחת השמש שנהגו לקרוא שבעה בפרשת היום ומפסיקין בקדיש ואחרי כן קורא השמיני המפטיר פרשת שקלים וכן שאר כל פרשיות וכן פרשת ראש חדש ונראין הדברים שגם רבינו תם כך סובר כיון שהשוה ד' פרשיות ופרשת ראש חדש לקריאת והקרבתם שקורא הששי המפטיר בכל המועדות וכמו שמפסיקים בין קריאת פרשת יום טוב ובין קריאת והקרבתם שקורא הששי המפטיר כך מפסיקין בקדיש בין קריאת פרשת היום ובין קריאת ארבעה פרשיות ופרשת ראש חדש שקורא השמיני המפטיר וכל מה שנשא ונתן רבינו תם לא עשה אלא לקיים המנהג שמצא שנהגו העולם שלא יעקור את ההלכה.

אבל נראה בעיני שהמנהג הזה הוא שלא כהלכה ושלא כדת כי קריאת ארבעה פרשיות ופרשת ראש חדש הן חובה ומפסיקים סדר ההפטורות בעבורם שמניחין ההפטורות של סדר פרשת היום ומפטירין בהן.

וכיון שהם חובה האיך נתן אותם למפטיר שאינו קורא אלא לכבוד תורה והיאך מפסיקים בקדיש ביניהם שמוכיח כי סיימנו קריאת החובה בתשלום פרשת היום והרי עדיין חובה עלינו לקרוא אלו הפרשיות.

ורבינו תם שאמר כי המנהג הזה שנהגו הוא כדי (לבא) [לצאת] אליבא דכולהו אדרבא המנהג הזה עוקר דברי שניהם דמאן דאמר מפטיר אינו עולה היה סובר שהשביעי יקרא מפרשה הנוספת ולא המפטיר כדאמרינן בגמרא שיתא קרו בואתה תצוה וחד קרי בכי תשא ואנו נותנין פרשה הנוספת למפטיר ומאן דאמר עולה סבר שהמפטיר הוא השביעי ועולה למנין שבעה ואנו עושין אותו שמיני ומפסיקין בקדיש ביניהם לומר שאינו עולה ועד כאן לא אמר עולה אלא שלא להפסיק בקדיש ביניהם שיצטרף עם השאר שקראו לפניו אבל כיון שהפסיקו בקדיש ביניהם האיך יכול להצטרף עמהם ואם כן נמצא שאותו שקרא פרשה הנוספת אינו ממנין החובה ועשינו אותה הפרשה טפילה ולא חובה.

וכן כתב גם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל שפסק הלכה כי המפטיר עולה למנין שבעה אלא מיהו אשכחן לרב נטרונאי דאמר משמייהו דרבנן סבוראי היכא דקרו שיתא והפסיקו בקדי' והדר אפטרו אינו עולה והיכא דלא אפסיקו בקדיש מקמי הפטרה עולה למנין שבעה נתברר עכשיו שהמנהג הזה לא יבא לא כמר ולא כמר ונוטה לבי לומר שהמנהג הזה לא נתנהג בעולם אלא מפני שראו שבכל יום טוב קורין חמשה שהם חובה בפרשת יום טוב שהיא חובת היום ומפסיקים בקדיש ואחרי כן קורא המפטיר שהוא ששי בפרשת המוספין וכן ביום הכפורים שהם ששה בני אדם בפרשת אחרי מות ומפסיקין בקדיש ואחרי כן קורא המפטיר שהוא שביעי בפרשת המוספין.

כך הנהיגו גם בארבעה פרשיות ובפרשת ראש חדש לקרו' שבעה שהם חובה בפרשת היום ולהפסי' בקדיש ופרשה הנוספת נותנים אותה למפטיר שהוא שמיני, ואין הנדון דומה לראייה ורחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב שקריאת המוספים אינה חובה שהרי אינה נזכרת לא במשנה ולא בתוספתא ולא בתלמוד שקריאת כל המועדות היא מבוארת במשנה ובברייתא ובגמרא וכמה בני אדם קורין ביום טוב מפורש שביום טוב קורין חמשה ובמשנה שנייה מפורש כמה שאין קורין וקריאת המוספין אינה נזכרת שם כלל בשום מקום לא בבבלי ולא בירושלמי.

ונראה לי שאינו אלא תקון הגאונים ראשי הישיבו' זכרונם לברכה שתקנו שיקרא במוספין כדי לגרוסה שליח צבור ויאמר אותם בתוך התפלה ומפני שאינן חובה לא נתנו אותם לא' מחמשה שהן באים חובה ליום אלא תקנו שיקרא אותם המפטיר שאינו חובה לקרוא אלא לכבוד התורה וכיון שאין קריאתו חובה לא חששו אם לא יקרא כמה שקרא החמישי כמו שאנו עושין בכל שבתות השנה אלא תקנו שיקרא במוספין וזה המנהג הוא יפה ומתקבל.

אבל הד' פרשיות ופרשת ראש חדש שהן חובה ליום וקובעין הפטרה אחר בעבורם אינו דין שיקרא אותם אלא אחד מן השבעה שהן באין חוב' ליום וגם שלא להפסיק בקדיש ביניה' שכמו שפרשת היום היא חובה כך גם זו הנוספת היא חובה ועודפת עליה שמפסיקין הפטרת פרשת היום ומפטירין בפרשה הנוספת הלכך הטוב והישר הוא לקרוא ששה בפרשת היום והשביעי בפר' הנוספת כמו שמפורש בגמרא ואחרי כן אומר קדיש ואחרי כן חוזר וקורא המפטיר לכבוד התורה בפרשה הנוספת שקרא השביעי כמשפטו בכל שבתות השנה.

וסדר קריאת הפרשיות שכתוב בהלכות גדולות נראה לי שאינן דברי בעל הלכות גדולות ששתי נוסחאות ראיתי מהן בנוסח אחד ראיתי כתוב ובנוסח אחר לא ראיתיו כתוב ועוד שדבריו סותרים דברי בעל הלכות גדולות שבהלכות גדולות בהלכות צרכי צבור כתוב בשני הנוסחאות ביום טוב חמשה וביום הכפורים ששה ובשבת שבעה אין פוחתין מהם אבל מוסיפין עליהן ומפטירין בנביא ואין המפטיר עולה למנין חמשה ששה ושבעה מפני שאמרו המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה כדי לעשות סייג לתורה.

ובסדר קריאת הפרשיות כתוב בשבת קרו שבעה גברי וכיון דקרו להו שבעה גברי כמה דלא קדישו להו הם שביעי עולה למנין שבעה אבל היכא דקדישו קרו שבעה גברי והדר קרי מפטיר דכיון דאפסיקו להו אמור רבנן המפטיר צריך שיקרא בתורה תחילה מפני כבוד התורה.

הנה מוכח שאין הן דברי בעל הלכות גדולות אלא מחבר אחד כתבם שם והעושה כסדר שכתבנו יצא ידי כל החלוקות שאף האומרים מפטיר עולה לא אמר שחובה לעשות כן אלא אם רצו להשלים השבעה עמו בלא הפסקת הקדיש ביניהם יכולין ואם אינן רוצין להעלותו אלא יקראו שבעה בלא לו ויפסיקו בקדיש ביניהם עושין ולא בא אלא להקל והמחמיר בדבר יוצא ידי כולן והעושה כסדר זה מביא שלום לעולם ושלום על חכמי ישראל.

(תולעת יעקב תשובה זו הזכירה בשו"ת מהרי"ל סימן קפ"ב יע"ש).

עוד אני הכותב צריך לעיין על ענין המנהג הרע שנוהגין במקומינו לקרוא בחולו של פסח שלשה בני אדם בפרשיות האמורות בפסח משך תורא קדש בכספא וא' קורא בפ' פנחס והקרבתם וכך כתוב בכל הסידורים חדשים וישנים.

סימן לב

גרסינן בפרק אחד דיני ממונו' דיני ממונו' מחזירין בין לזכות בין לחובה וכו'. גרסינן בפרקא קמא תנו רבנן דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי.
פירוש שלשה הדיוטות שדנו דיניהם דין ויש להם כח לכוף את הנתבע לדין ואע"ג דלא קבלום מדעתם ולא הם הזמינוהו לדין וכפו אותו לדין ונגמר הדין על פיהם דיניהם דין דמדתריץ ר' אבהו גבי יחיד הכא במאי עסקינן דקיבלוהו עלייהו שמע מינה דתלתא אע"ג דלא קבלינהו דיניהם דין ולא מצי בעלי דינין למהדר בהו ואם כיוונו את האמת כל מה שעשו עשוי.
ואם טענו כדין נפרש דינן לפנים מה דינן אבל שני הדיוטות או יחיד הוי פלוגתא דשמואל ורבי אבהו דשמואל סבר לכתחלה אין כח בידם להזמין ולכוף את הנתבע בדין אבל מיהו אם הזמינו' ודנו דיניהן דין ואע"פ שלא קבלוה עליהם ולא מצי בעלי דין למיהדר בהו כאילו היו שלשה ודין השלשה כיחיד שוה אלא שהשלשה מזמינין לדין לכתחילה והשנים או היחיד לא יעשו לכתחילה ואם עשו עשוי אלא שנקרא בית דין חצוף.
ור' אבהו סבר אין דינן דין כלל ואע"פ שכיוונו האמת מצי הדרי בהו ולהידיין בפני אחרים אך אם קבלוהו בעלי הדין מרצונם אז דינן דין.
ואם טעה רואין אם קבלוהו מרצונם שידונם כאשר יודע דינו דין ופטור מלשלם ואם אמרו לו דון אותנו דין תורה דינו דין ומשלם מביתו וראיה לדבר מדאמרינן בפירקא קמא הכא במאי עסקינן שקבלוהו עלייהו ואקשינן אי הכי אמאי משלם מביתו ופריק דאמרי ליה דון לנו דין תורה. וחזינא פלוגתא ביני רבוותא איכא מאן דפסיק הלכה כשמואל ואיכא מאן דפסיק הלכה כרבי אבהו.
בהלכות גדולות פוסק הלכה כשמואל ומייתי ראיה ממאי דאמרינן בגיטין בראשונה היה עושה בית דין במקום אחר ומבטלו.
ואמרינן בגמרא בפני כמה מבטלו רב נחמן אמר בפני שנים רב ששת אמר בפני שלשה רב ששת אמר בפני שלשה בית דין תנן ורב נחמן אמר בפני שנים תרי נמי בית דין קרו ליה וקיימא לן הלכה כרב נחמן אלמא תרי נמי בית דין מיקרו למימרא דהלכתא כשמואל.

ורבינו נחשון גאון זצוק"ל פסק הלכה כרבי אבהו.
וגם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל פוסק הלכה כרבי אבהו ממאי דאמרן בפירקין דלעיל ההיא אודיתא דהוה כתיב בה דוכרן פתגמי וכל לישני דבי דיני ולא כתיב בה במותב תלתא סבר רבינא למימ' חייב דריש לקיש אמר ליה רב נתן בר אבימי הכי אמרינן משמיה דרבא כל כי האי גוונא חיישינן לבית דין טועין אמר רב נחמן בר יצחק ואי כתב בה בי דינא לא צריך.
ודילמא בית דין חצוף הוא דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף דכתב בה בי דינא דרב אשי ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דכתב כה אמר לנא רבנא אשי ואמרנא לית לרבנא אשי מהא שמעינן דלית הלכתא כרב אשי ושנים שדנו דיניהם דין.
ונראה לי שזו הראייה של רבינו יצחק היא נכוחה ואין לזוז ממנה דמוכח מינה בפירוש דליתא לדשמואל ומה דמסתייע מההיא דרב נחמן אינה ראיה נכוחה דאע"ג דתנא קרי לבי תרי בית דין לאו למימרא דאם דנו דיניהם דין דהא התם לאו דינא הוי אלא עדות בעלמא ומשום דתרי הוי רובא של בית דין עביד התנא לקרותן בית דין לא שיהו רשאין לדון.
ובריש מסכתין הוכחתי נמי דהלכה כשמואל בפלוגתא דרבא ורב אחא בריה דרב איקא דפלוגי בפלוגתייהו ועד כאן לא פליגו אלא ביחיד שאינו מומחה אבל ביחיד מומחה אפילו רבי אבוהו מודה כדתניא בפירוש ואם היה יחיד מומחה אוקמיה רב יוסף בפירקין קמא דגמיר וסבר אע"ג דלא נקיט רשות' מריש גלותא יש לו כח להזמין ולכוף את הנתבע לדין ודיניה דינא ושוה הוא יחיד מומחה דלא נקיט רשותא לשלשה הדיוטות שדינן דין ואם טעו ישלמו ואי נקיט רשותא דינו דין ואם טעה לא ישלם וכן אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר לינקיט רשותא מבי ריש גלותא אבל יחיד מומחה דלא נקיט רשותא או שלשה הדיוטות דינם דין ואם טעו ישלמו אך אם קבלום בעלי הדין עליהם שידינום לפי דעתם למדנו עכשיו ששלשה הדיוטות או יחיד מומחה אע"ג דלא נקיט רשותא יש כח בידם לכוף ולהזמין לדין אבל מיהו אם טוען הנתבע כי אני איני מסרב מלעמוד בדין אלא בפני אחרים אני רוצה הרשות בידו ודין זה מפורש בפרק דיני ממונות בתרא מכל מקום אם לא טען הנתבע כי אני רוצה לפני אחרים וכפוה לדין דינן דין.
ואמרו הגאונים שאין בדורות הללו מאן דיכיל למימר מומחה אנא וגמירנא כל מילי הילכך אין יחיד יכול לכוף הנתבע לדון עד שיהו שלשה או אם היה יחיד וקבלוהו בעלי

הדין מרצונם דינו דין ואם קנו זה מזה אפילו קודם גמר דין אינם יכולים לחזור בהם ואם לא קנו זה מזה קודם גמר דין יכולים לחזור בהם לאחר גמר דין אינם יכולין לחזור בהם אלא בעל כרחם יקבלו את דינו כדילפינן מפלוגתא דרבי מאיר וחכמים בפרק דיני ממונות בתרא. ואם קבלוהו לדונן דין תורה דינו דין ואם טעה ישלם ואם קבלוהו לדונם כאשר יודע דינו דין ואם טעה פטור מלשל' כדילפינן מרבי אבהו.

ואחר שביארנו משפט הדיינים לכוף ולהזמין את הנתבע בדין נבאר אימתי אם טעו ישלמו ואימתי פטור מלשל' ואימתי דינן דין ואימתי מחזירין הדין.

הכי תנן דיני ממונו' מחזירין בין לזכות בין לחובה ורמינהי דן את הדין חייב את הזכאי זיכה את החייב טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו. פירוש אלמא דינו דין קיים ואינו יכול להחזירו.

ופריק רב יוסף לא קשיא כאן במומחה וכאן בשאינו מומחה פירוש מתניתין דבכורות דדן את הדין הויא בשאינו מומחה דמדתני בסיפא ואם היה מומחה לבית דין פטור מלשלם אלמא רישא דתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו הוי' כשאינו מומחה.

ותו דבפי' תני ברישא מי שאינו מומחה וראה את הבכור וכו' ועלה קאי דן את הדין וכו' וכבר אוקמה רבי אבהו להא דתני ביחיד שאינו מומחה מה שעשה עשוי כגון דקיבלוהו עלייהו אבל אם לא קבלוהו עלייהו אלא הוא הזמין הנתבע וכפאו לדין אין דינו דין כלל והאי דתני ומשלם מביתו כגון שאמרו לו דון לנו דין תורה ומתניתין דהכא דתני מחזירין הויא במומחה והאי מומחה דמוקי רב יוסף למתניתין דהכא בעל כורחין מומחה דנקיט רשותא הוא ומשום דנקיט רשותא מריש גלותא יש כח בידו להחזיר הדין דאי מומחה ולא נקיט רשותא הא אמר איהו בפירקא קמא למר זוטרא דהוה מומחה ולא נקיט רשותא אם קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלם אלמא מה שעשה עשוי ואין כח בידו להחזיר הדין והכא אמר דמחזיר הדין אלא ודאי האי מומחה דמחזיק רשות' הוא ומשום דהאי מומחה דנקיט רשותא יש כח בידו להחזיר הדין וכן מי שאינו מומחה וקיבלוהו לדונן דין תורה אין כח בידו להחזיר הדין ומה שעשו עשוי ומשלמין מביתם.

והמורה פירש מומחה יש לו כח להחזיר ולא מצי למימר ליה בעל דין אנא כי טעמא דידן עבידנא אבל כשאינו מומחה מצי אמר ליה מי יימר דטעמא דידך עיקר דילמא הוא נמי בטעות.

ואינו נראה לי זה הטעם דאם כן מאי שנא בין מומחה דנקיט רשות' בין מומחה דלא נקיט רשותא כך יודע זה כמו זה ולמה אומר רב יוסף בזה מחזירים ובזה אומר מה שעשה עשוי ומשלם מביתו אלא ודאי הטעם הוא כדפרישית דמומחה דנקיט רשותא

מריש גלותא אהני ליה רשותא דיש כח להחזיר הדין אבל מומחה דלא נקיט רשותא אין כח בידו להחזיר הדין.
ואקשינן לרב יוסף ומומחה מחזירין והא קתני סיפא ואם היה מומחה לבית דין פטור מלשלם ומדתני פטור מלשלם שמע מינה מה שעשה עשוי ואינו מחזיר הדין ואע"ג דחייב את הזכאי והפסידו ממונו פטור מלשלם לו דאילו היה מחזיר הדין מה תשלומין שייכי הכא דלא הפסידו כלום והאי מומחה מוסמך הוא וכדאמר רב בפירקא קמא האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעו ליפטר לנקוט רשות מבי ריש גלותא.
ופריק רב נחמן כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין פירוש ההיא דתניא מחזירין כשאין גדול ממנו בעירו דכיון שאין כמותו כח יש בידו להחזיר הדין אבל אם יש גדול ממנו בעירו אין כח בידו להחזיר הדין אע"ג דנקיט רשותא אלא מה שעשה עשוי ואהני ליה רשותא דפטור מלשלם.
והמורה פירוש איפכא אם יש גדול ממנו אותו גדול מחזיר אדבריו ויש בו כח לבטל דבריו ואם אין גדול ממנו לא ציית ליה בעל דין לאהדורי עובדא ואפילו זה אומר טעיתי לא כל כמיניה.
ואינו נראה לי דאם גדול ממנו מחזיר הדין שדן חברו אם כן מומחה דלא נקיט רשותא ומי שאינו מומחה וקבלוהו עלייהו לדון אותם דין תורה אם טעו לא ישלמו ויחזיר הדין מי שגדול ממנו אלא ודאי אין כח בגדול העיר אלא להחזיר דינו ולא דין חברו.
ורבינו שלמה בן היתום זצוק"ל פירש כדבריו.
ורבינו חננאל ורבינו יצחק מפאס זצוק"ל פירשו כאן מומחה כאן שאינו מומחה ההיא דדן את הדין במומחה ומשום הכי דינו דין ומשלם מביתו ומתניתין בשאינו מומחה ומשום הכי מחזירין דדינו בטל.
ואינו נראה לי מכמה קושיין חדא דבספרי כתוב ומומחה מחזירין והא קתני אם היה מומחה לבית דין פטור ואינהו לא גרסי מחזירין אלא מומחה בלחוד ומקשה על מאי דאמר משלם מביתו.
ותו היכי מצו לאוקמה להא דבכורות במומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה מכלל דרישא לאו מומחה.
ואי אמרת רישא מומחה דלא נקיט רשותא וכי היכי דאמר רב יוסף בפירקא קמא וסיפא הויא במומחה דנקיט רשותא וכדרב אם כן כי אקשינן ליה מסיפא אמאי לא פריק הכי.

ותו דאילו דן את הדין וכו' הויא במומחה הכי הוה ליה לתלמודא לאקשויי ליה ומי מצית מוקמת לרישא במומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה מכלל דרישא בשאינו מומחה.

ותו היכי מצית מוקמת לרישא במומחה והא אקשינן מינה לרבי אבהו דאמר שנים שדנו אין דינם דין בפירקא קמא ואוקמא כדקבלוהו עלייהו ואי במומחה מצינן לאוקמא הא מודה רבי אבהו ביחיד מומחה כדתניא בפירוש ואם היה מומחה לבית דין דן אפילו יחיד ולא פליג אלא בשאינו מומחה אלא ודאי מכל הני מוכח דליכא לאוקמה למתניתין דבכורו' אלא כשאינו מומחה וקבלוהו עלייהו לדונם דין תורה כדאוקמה רבי אבהו נמצא עכשיו לר' יוסף יחיד שאינו מומח' וקבלוהו עלייהו לדונם דין תורה וטעה מה שעשה עשוי ומשלם מביתו כדתנן דן את הדין וכו' ולא מיתוקמא אלא ביחיד שאינו מומח' ודקבלוהו עלייהו לדונם דין תורה ומומחה יחיד אע"ג דלא נקיט רשותא יכול להזמינם לדין בלא קבלתם ואם טעה מה שעשה עשוי ומשלם מביתו כדאמר רב יוסף בפירקא קמא.

ושלשה הדיוטות דינן כיחיד מומחה כדתניא בפירקא קמא דיני ממונות בשלשה ואם היה יחיד מומחה לרבים דן אפילו יחידי אלמא דינן שוה ויכולין להזמין ולכוף את הנתבע לדין ואם לא קבלום עליהם וטעו מה שעשה עשוי ומשלמין מביתם כדאמרן ביחיד מומחה אבל יחיד שאינו מומחה שהזמינם לדין מאליו אין דינו דין כלל ואפילו כיון הדין יפה מצי בעלי דינין למהדר בהו וכאילו לא עמדו בדין כלל דמי וכל מה שעשה בטל.

ויחיד מומחה שקיבל רשות אע"פ שלא קבלוהו הם אלא הוא הזמינם לדין וטעה מה שעשה עשוי ופטור מלשלם אבל אם קבלוהו בעלי הדין עליהם לדונם כאשר יודע לא מבעיא שלשה הדיוטות או יחיד מומחה אלא אפילו יחיד שאינו מומחה מה שעשה עשוי ופטור מלשלם כדילפינן מאתקפתא דעברינן לרבי אבהו בפירקא קמא אי הכי אמאי משלם מביתו ואוקמי' דאמרי ליה דון לנו דין תורה אלמא אי אמרו ליה דון לנו כמה דידעת וטעה מה שעשה עשוי ופטור מלשלם.

ויחיד מומחה שאין בעיר כמותו וטעה רשאי להחזיר הדין כדאוקי ר' יוסף למתני' דתני מחזירין ואין בו חילוק בין קבלוהו הם בין הזמינם הוא שהרי אינו תלוי בקבלתם וכח בידו להזמין ולהחזיר הדין אם טעה.

ורב ששת אמר כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת.

פירוש מתניתין דבכורות הויא כגון שטעה בשיקול הדעת ויש בה חילוק בין מומחה לשאינו מומחה דאם היה מומחה לבית דין דנקיט רשותא כדאמר רב בפירקא קמא מה שעשה עשוי ופטור מלשלם.
ואם לא היה מומחה וקבלוהו עלוייהו לדונן דין תור' כדאוקי רבי אבהו לרישא דהא מתני' בפירקא קמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו ובין מומחה דלא נקיט רשותא ולא קבלוהו עלייהו אלא הוא הזמינו לדין וטעה בשיקול הדעת וכן שלשה הדיוטות שהם הזמינום לדין וטעו בשיקול הדעת מה שעשו עשוי ומשלמים מביתם.
דיחיד שאינו מומחה וקיבלוהו עלייהו לדונם דין תורה ויחיד מומחה דלא נקיט רשותא והזמינם הוא לדין ושלשה הדיוטות שהם הזמינם לדין כולם דינם שוה כדפרישית במילתיה דרב יוסף.
ואפי' אם היה מומחה שאין כמותו בעיר וטעה בשיקול הדעת אין כח בידו להחזיר הדין אלא מה שעשה עשוי ופטור מלשלם.
ובהא פליג רב ששת ארב יוסף דלא שני ליה לרב ששת בין מומחה שיש גדול ממנו למומחה שאין גדול ממנו אלא שניהם מה שעשה עשוי ופטור מלשלם ואלו היה יחיד שאינו מומחה ולא קבלוהו עלייהו אע"פ שכיון הדין יפה דינו בטל לגמרי כדאמרן לעיל.
ואם קבלוהו עליהם לדונם כאשר יודע וטעה מה שעשה עשוי ופטור מלשלם כדאמרן לעיל ומתני' דתני מחזירין שטעה בדבר משנה ואין בה חילוק בין מומחה בין שאינו מומחה אם טעה בדבר משנה דינו בטל כדילפינן ממאי דמותבינן לרב ששת מרבי טרפון ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר אלמא אע"ג דהוא מומחה וטועה בדבר משנה חוזר.
ורב יוסף לא פליג עליה דרב ששת היכא דטעה בדבר משנה דבודאי חוזר הדין דאיגלאי מילתא דלא דן שפיר ולא פליגי אלא היכא דטעה בשיקול הדעת דלרב ששת לא שני ליה בין מומחה למומחה אלא בכולהו קם דינא.
ודוחק נראה לי להעמיד מתניתין דהכא במומחה שאין גדול ממנו בעיר ומוקמה בטעה בדבר משנה.
ורב יוסף מוקי תרוייהו בטעה בשיקול הדעת ומפליג בין מומחה למומחה.
ומדלא מפליג רב ששת בין נשא ונתן ביד בין לא נשא יש לומר דלית ליה דרב חסדא דרב חסדא לא שני ליה אלא אם טעה בשיקול הדעת אע"ג דלא נשא ונתן ביד משלם מביתו כדמפורש לעיל.
ואם טעה בדבר משנה אע"ג דנשא ונתן ביד חוזר הדין.

ומיהו רק אם הוא בר אהדורי אבל אי לאו בר אהדורי הוא כגון פרה דרבי טרפון דהאכילה לכלבים או כגון שטימא הטהרות בידו אם היה מומחה פטור מלשלם ואם לא היה מומחה חייב לשלם וחזר דינו להיות כמו שטעה בשיקול הדעת כדילפינן ממאי דאמרינן בגמרא אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קאמותיב רב המנונא לרב ששת פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר.

פירוש וכיון דליתא דתיהדר משום הכי הוה מפטר רבי טרפון וסבר דחייב לשלם ופטריה רבי עקיבא משום דהוה מומחה אלמא מומחה פטור ושאינו מומחה חייב.

ומה שאמר בתלמוד בהרבה מקומות זיל אהדר עובדא כגון שטעה בדבר שנפסקה הלכה כאחד מן האמוראים והוא לא ידע דהוה ליה [טועה] בדבר משנה אבל אם היה טועה בשיקול הדעת לא היה מחזיר הדין אלא מה שעשה עשוי ופעמים היה משלם מביתו ופעמים היה פטור הכל כאשר ביארנו למעלה.

רב חסדא אמר כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד.

פי' היכא דטעה בדבר משנ' לא פליג על רב ששת דודאי דינו בטל וחוזר בין נשא ונתן ביד ובין לא נשא ונתן ביד לא פליג עליה אלא היכא דטעה בשיקול הדעת דרב ששת סבר היכא דטעה בשיקול הדעת קם דינא ומתי משלם מביתו ומתי אינו משלם כדכתבינן לעיל.

ורב חסדא מוקי תרוייהו בטעה בשיקול הדעת ומתני' דבכורות דקתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו כגון שנשא ונתן ביד ויש בה חילוק בין מומחה לשאינו מומחה דאם לא היה מומחה וקבלוהו עלייהו לדונם דין תורה כדאוקמה רבי אבהו ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ומשלם מביתו וכן מומחה דלא נקיט רשותא או שלשה הדיוטות שהזמינום הן לדין דינם שוה ליחיד שאינו מומחה כאשר ביארנו למעלה.

ואם היה מומחה דנקיט רשותא כדאמר רב בפירקא קמא מה שעשה עשוי ופטור מלשלם.

ומתניתן דידן דקתני מחזירין כגון שלא נשא ונתן ביד ואין בה חילוק בין מומחה לשאינו מומחה כיון שלא עשה מעשה חוזר הדין שכיון שאין הדיין חייב לשלם חוזר הדין כדי שלא יפסיד הלה את מעותיו אך אם קבלו בעלי הדין עליהם שידונם כאשר יודע התם ודאי אפילו אם היה יחיד שאינו מומחה דינו דין ופטור מלשלם כדילפינן לעיל מרבי אבהו.

כך נראה לי פתרון הלכה.

ומה שיש בין רב יוסף ובין רב ששת ובין רב חסדא.

ואם יעלה על לב היכי מוקמי' לרישא דמתניתין דבכורות בשאינו מומחה וקבלוהו עלייהו וסיפא במומחא דנקיט רשותא אעג"ב דלא קבלוהו נימא מדרישא קבלוהו סיפא נמי בקבלוהו ולא יהא המומחה פטור מלשלם אלא היכא דקבלוהו עלייהו ואע"ג דלא נקי' רשותא הא לא קשיא ולא מידי דתנא לא אתא אלא לפלוגי בין מומחה לשאינו מומחה והאי בי דיניה והאי בי דיניה האי בעי קבלה והאי לא בעי קבלה.

ואפילו אי דחקת למימר מדרישא בקבלה סיפא נמי בקבלה לא קשיא ולא מידי דהוה מוקמינן סיפא במומחה דלא נקיט רשותא אבל לעולם אי נקט רשותא אע"ג דלא קבלוהו עלייהו פטור מלשלם אם טעה כדאמר רב בפירקא קמא.

רבינו יצחק מפאס זצוק"ל פסק כרב ששת וכרב חסדא דאמר היכא דטעה בדבר משנה לא שנה מומחה ולא שנא שאינו מומחה לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד חוזר הדין והעמיד שתי המשניות מתניתין דידן דתני מחזירין ומתניתין דבכורות דתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו כשטעה בשיקול הדעת.

וחילק בשיקול הדעת חמשה בבי.

בבא קמא אמר מומחה דנקיט רשותא וטעה בשיקול הדעת לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם וכיון דפטור מלשלם הדר דינא כי היכי דלא לימטי' פסידא לבעל הדין.

וקשיא לי בהאי בבא טובא דבשלמא כי לא נשא ונתן ביד מצו למימר דהדר דינא כדאוקמא רב חסדא למתני' דידן דתני מחזירין אבל כי לא נשא ונתן ביד היכי מצי למימר דהדר דינא והא סיפא דמתני' דבכורות תני ואם היה מומחה לבית דין פטור דמשמע מה שעשה עשוי ופטור מלשלם כדאקשי מיניה תלמודא לרב יוסף ונראה לי דליתא אלא מה שעשה עשוי ופטור מלשלם.

ובבבא תניינא אמר מומחה דלא נקיט רשותא וקבלוהו עלייהו נעשה דינו כמומחה דנקיט רשותא ואם טעה בשיקול הדעת בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד חוזר הדין.

ואינו נראה לי אלא אם נשא ונתן מה שעשה עשוי ופטור מלשלם כדפרישית במומחה דנקיט רשותא.

ובבבא חמישאה אמר מאן דליתיה מומחה ולא קבלוהו עלייהו ולא נשא ונתן ביד וטעה הדר מרי דינא על חבריה ושקיל מיניה מאי דיהיב ליה.

ואי לית ליה מאי דלישקול מיניה משלם ליה מדיליה דכיון דלאו דיינא הוא הוה ליה גורם לאבד ממונו של חבירו וקיימא לן דדיינינן דינא דגרמי.

וגאון א' אמר דמילתא דרב חסדא דאמר והוא שנשא ונתן ביד אתיא כרבנן ולא דייני רבנן דינא דגרמי ואנן קיימא לן כרבי מאיר דדיינינן דינא דגרמי.
ורבינו יצחק דחה דבריו ודברי גאון נראה לי דאי אין הלכה כרבי מאיר אמאי אמר איהו וקיי"ל דדיינינן דינא דגרמי ומחייב ליה אע"פ שלא נשא ונתן ביד.
ובבכורות אמרינן על ההיא מתניתין דדן את הדין לימא תנן סתמא כרבי מאיר דדיין דינא דגרמי.
אמר רבי אלעאי אמר רב מתניתין כגון שנשא ונתן ביד אלמא האי אוקמתא לא אתיא אלא כרבנן דלא דייני דינא דגרמי אע"פ שלא נשא ונתן ביד אלמא האי אוקמתא לא אתיא אלא כרבנן דלא דייני דינא דגרמי אע"פ שלא נשא ונתן מחייב.
ומנא לן דהלכה כרבי מאיר מדאמרינן בפרק הגוזל ומאכיל ההיא דאחוי מטסכא דרבי אבא יתיב רבי אבהו ורבי חנינא [בר] פפי ור' יצחק נפחא ויתיב רבי אלעא גבייהו סבור לחיוביה מהא דתנן דן את הדין זיכה את החיי' חייב את הזכאי מה שעשה עשוי ומשלם מביתו.
אמר להו רבי אלעא והא אמר רב והוא שנשא ונתן ביד וכו' עד אתא לקמיה דרבי שמעון בן אליקום ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי חייבוה מהא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה וקיימא לן דאחזי אחזויי אלמא בפירוש מדחיי' התם ההיא מילתא דנשא ונתן ביד אלא אע"ג דלא נשא ונתן ביד חייב.
והפסק נר' שהלכה כרב ששת שאין לחלק בין נשא ונתן ביד ובין לא נשא ונתן ביד אלא בין טעה בשיקול הדעת בין טעה בדבר משנה והחילוק שיש בין מומחה לשאינו מומחה ובין שלשה הדיוטו' ובין מומחה דנקיט רשותא ובין לא נקיט ובין קבלוהו עלייהו הכל כאשר ביארתי כדברי רב ששת ובדורות הללו שאין מומחה ולא נקיטת רשות דינו כשלשה הדיוטות ואינן רשאין להזמין ולכוף את הנתבע בדין אלא אם כן היו שלשה ואם הם קבלוהו עליהם מרצונם אפילו היחיד יכול לדונם.
ואם הזמינוהו השלשה לדין וטעו בדבר משנה חוזר הדין ואם טעו בשיקול הדעת מה שעשו עשוי ומשלמים מביתם מפני שלא קבלום עליהם.
ואם קבלום עליהם שיראום לפי דעתם אפילו אם היה יחיד וטעה בדבר משנה ונגמ' הדין מה שעשה עשוי ופטור מלשלם ואינם יכולין בעלי הדין לחזור בהן.
וקודם גמר דין יכולין לחזור בהם שלא להידיין לפניו עד שיקבלו זה מזה לקבל עליהם כל מה שיראוהו מן השמים לדון.

והילכך מאן דבעא דאם טעה יפטר ויהיה דינו דין יאמר אליהם רצונכם לקבל עליכם דיני כפי מה שיראוני מן השמים.
וכל מה שאמרנו בטעה בשיקול הדעת מה שעשה עשוי ולא הדר דינא הני מילי כשנתן ממון אותו שנתחייב לחברו על פיו אבל אם חייבו ליתן ועדיין לא נתן ונתגלה לו שטעה בשיקול הדעת חוזר הדין ואינו יכול הלה לתובעו ממון שחייבו שהרי נתברר שבטעות נתחייב.

סימן לג

גרסינן בשילהי פרק כל הבשר כתוב במקצת ספרים והילכתא מעמידין בקיבת נבילה ובקיבת שחיטת עכו"ם ובקיבת כשירה שינקה מן הטריפה וכל שכן בקיבת טריפה שינקה מן הכשירה מאי טעמא דחלב המכונס בעור הקיבה פירשא בעלמא הוא.
ובמקצת ספרים אינו כתוב.
ועיין בפסקיי בפרק אין מעמידין שביארתי שזה הלשון אינו ל' התלמוד אלא לשון אחרונים הוא שטעו וסברו כי הקיבה היא פירשא בעלמא ואין לסמוך על לשון זה ועל פסק זה כלל כי הקיבה היא חשובה חלב גמור כאשר ביארתי שם.
וראיתי שכתבו משם רבינו תם זצוק"ל שגורס זה הלשון ופוסק הלכה כן וגם פוסק הלכה כדברי המשנה דתנן כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה וגם כדברי הברייתא דתניא קיבה שבישלה בחלבה אסורה ומחלק ואומר דהאי דתנן כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כגון ששחטו את הגדי מיד לאחר שינקה משדי אמו אותה חלב ודאי אסור שהוא עדיין חלב גמור מתוך שלא שהה בקיבה כי אם מעט וכן נמי מאי דתניא קיבה שבישלה בחלבה אסורה בעוד שהוא מתוק ולא (שהאי) [שהא] והאי דאמרינן הלכתא כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה מותר' היינו שנשתהא בתוך הקיבה והחמיץ שראוי להעמיד בו חלב אחר מפני שהוא חזק וכיון שהחמיץ כבר בין כשירה שינקה מן הטריפה או מן הטמאה מותר ואין בו איסור לא משום חלב טמאה ולא משום חלב טריפה ואין תורת חלב עליו ופירש' בעלמא הוא ומותר למולחו בתוך עור הקיבה עצמה היכא דנשתהא ומהן רגילין העם שלא ימלחו אותה שהחמיצה אטו אותה שלא החמיצה.
ואינו נראה לי זה החילוק כלל שבאותו הלשון דתנן בפרק כל הבשר כשיר' שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה באותו לשון עצמו כתוב בפרק מעמידין בקיבת כשירה שינקה מן הטריפה ואילו היה זה החילוק ביניהן היה לו לבעל התלמוד לבאר דבריו לפרש דהאי דתנן כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה כשלא החמיצה אבל אם החמיצה

מעמידין בה אלא ודאי מדלא ביאר כך אלא כתב סתם מעמידים בקיבת כשירה שינקה מן הטריפה שמע מינה כי זה הפסק בא לעקור דברי המשנה כי המשנה סוברת חלב הקיבה חלב גמור הוא וזה הפסק סובר כי פירשא בעלמא הוא אבל לחלק בין החמיץ ללא החמיץ לא עלתה על לב בעל התלמוד וסברא בעלמא היא שעלתה על לב מי שהעמיק לדקדק מה אבל שיטת התלמוד אינה מוכחת כן שלעולם כל פסק שבתלמוד כך הוא או יעקור מה שאמר למעלה או יחלק בדבריו ויפרש שכל האמור למעלה אינו אלא בענין זה ולא בענין זה.

וכיון שראינו שהנה לא חילק דבריו אלא כתב סתם והילכתא מעמידין בקיבת כשירה שינקה מן הטריפה שמע מינה עקר כל דברי המשנה דתני קיבה אסורה.

אבל נראה לי שזה הפסק אינו לשון בעל התלמוד אלא לשון האחרונים שהרי אינו כתוב בכל הגמרות והמורה לא גריס לה כלל ולשון אחרונים הוא שסמכו על מאי דאמרינן בפרק אין מעמידין דקיבה פירשא בעלמא הוא ולא היא שהרי המורה מבאר בפרק כל הבשר דהוא חלב גמור ולא שם זה החילוק בין החמיץ ללא החמיץ אלא כל חלב הקיבה הוא חלב גמור וכך מצאתי בתשובות רבינו שלמה הקטן בר' שמעון זצוק"ל שכתב חלב הקיבה שנמלח בעורה אני הייתי נוהג בה היתר עד הנה ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר וטועה הייתי בכך שהייתי סבור מדאמרינן גבי קיבת עולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה שמע מינה פירשא בעלמא היא.

ולא מסתברא אלא חלב גמור הוא דתנן כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה שמע מינה חלב גמור הוא ותניא נמי לעיל קיבה שבישלה בחלבה אסורה וקיבה של עולה דשרייא משום דלאו גופה הוא אלא שינקתו מאמו והוה ליה כנוס במעיה כנתון בקערה ומותר כדתנן טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת מפני שכנוס במעיה.

ובהלכות גדולות אינו כתוב זה הפסק ולא כתב אלא לשון המשנה כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה ואילו היה זה הפסק לשון התלמוד היאך לא היה כותבו.

ורבינו יצחק זצוק"ל כתב אותו וגם הערוך כתבו בערך פרש.

ונראה לי שאין לסמוך בזה הפסק כלל לעקור דברי המשנה והברייתא.

וראיתי שאוסרים הקיבה ששהתה בעורה שנים ושלשה ימים ואפילו בלא מליחה ומביאים ראיה לדבריהם מנודות העכו"ם שצריכין עירוי שלשה ימים מפני שבלעו מן האיסור וה"ה הכי נמי הקיבה ששהתה בעורה אפילו בלא מליחה בלעה מן האיסור ואסור להעמיד בה חלב.

ואין הנדון דומה לראיה דלא דמיא הקיבה לנודות דנודות של עכו"ם כיון דרמו בהו חמרא ובלעי מחמרא דאיסורא כי הדר ישראל ומשוי בהו חמרא בלע מטעמא דאיסורא. אבל עור הקיבה כיון דברייתא היא בכך לעמוד שם חלב תמיד כל גישתא דידה מחלב היא וכי שהייה בתר שחיטה כמה יומי אין כח בעור ליתן טעם בחלב משום דגישתא דההוא עור מלא מבליעת החלב הכנוס לתוכו תמיד והילכך לא בלע חלב הקיבה מטעם העור כלל עד שיבשלנו עמה כדתניא בברייתא או שימלחנו עמה דמלוח הרי הוא כרותח ומפני טעם זה אין לאסור הקיבה בלא מליחה כמו שאסרנו יין הנודות כל שכן דבשר בחלב לא נאסר אלא על ידי בישול וכדאמרי' דאי שרו ליה לבשר בחלב כולי יומא לא מיתסר.

סימן לד

גרסינן בפרקא קמא דיבמות לא קשיא כאן שהכיר בה כאן שלא הכיר בה דייקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו.

פירוש דרב אסי כשהכיר בה ומש"ה קדושיה קידושין ומתניתין כשלא הכיר בה דהוי מקח טעות ואין קידושיה קידושין.

וקשיא לי מאי דתנן בפרק אלמנה ניזונת הממאנת והשנייה והאילונית אין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואם מתחילה נטלה לשם אילונית יש לה כתובה מדקתני סיפא ואם מתחילה נטלה לשם אילוני' יש לה כתובה מכלל דרישא כשלא הכיר בה היא.

ואמרינן בגמרא אמר שמואל לא שנו אלא מנה ומאתים אבל תוספת יש להם.

תניא נמי הכי נשים שאמרו חכמים אין להם כתובה כגון הממאנת וחברותיה אין להם מנה מאתים אבל תוספת יש להן השתא איכא למידק מרישא לאילונית תוספת ואע"פ שלא הכיר בה שמע מינה קידושיה קדושין הן דאי אינן קדושין זנות בעלמא הוא ואמאי שקלא תוספת אלא ודאי קדושין הן ובעי גיטא ותו מדקתני אין לה כתובה שמע מינה כתובה הוא דאין לה הא גיטא בעיא דאי לא בעיא גיטא פשיטא דאין לה כתובה דהא לאו איתתיה היא והכי נמי דייקינן בגמרא בפרק המדיר על מאי דתנן התם כנסה סתם ונמצא עליה נדרים תצא שלא בכתובה כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא.

ובפ' השולח גט תנן המוציא אשתו משום אילונית לא יחזיר וכו' והתם מוכח רב שלא הכיר בה הוא ומוציאה בגט.

ופירש התם המורה המוציא אשתו בגט משום אילונית שלא הכיר בה משכנס' ומכל מקום צריכה גט דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין רבי אומר לא יחזיר שמא תינשא ותלד ויאמר אילו הייתי יודע שכן אפילו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשיך לפיכך אומרין לו קודם גירושין הוי יודע שהמוציא אשתו משום אילונית לא יחזיר.

וקשיא לי בהאי פירושא טובא וכי יש אילונית יולדת דאמרינן לא יחזיר שמא תינשא ותלד.

ואמרינן בסיפא דמתניתין נמי נישאת לאחר והי' לה בנים וכו' ואילונית מי קא ילדה והא תני וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות ואם איתא דיש אילוני' שיולדת אמאי אם נמצאו אילונית צרותיהן מותרות וניחוש דילמא ילדה ואישתכח למפרע צרת ערוה וקיימא עליה בכרת ובניה ממזרים אלא ודאי מדאמרינן צרותיהן מותרות שמע מינה קים לן דאילונית לעולם לא ילדה והילכך צרתה מותרת דקידושיה לא הוו קדושין והכא היכי אמרינן דילדה.

ונראה לי לתרץ דאילונית שהוחזקנו בה שהיא אילונית לא ילדה ועלה קאמרינן ביבמות צרותיהן מותרות ומתני' דהשולח גט מיירי בספק אילונית.

והיכי דמיא ודאי אילונית והיכי דמיא ספק אילונית כדתנן בפרק יוצא דופן בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות תביא ראיה שהיא בת כ' והיא אילונית ולא חולצת ולא מתייבמת בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות יביא ראיה שהוא בן עשרים והוא הסריס ולא חולץ ולא מייבם ואמרינן בגמרא ורמינהי אחד בן תשע שנים ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא ב' שערות אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רבי והוא שנולדו בו סימני סריס אמר רבא דייקא נמי דקתני והוא הסריס שמע מיניה.

וכי לא נולדו בו סימנין עד כמה תנו רבי חייא עד (רוב) [ב'] שערות.

וכי היכי דמתרצינן בסריס הכי נמי באילונית דאע"ג דהיא בת עשרים ולא הביאה שתי שערות אינה אילונית שפטורה מן החליצה ומן היבום עד שיולדו סימני אילונית או עד רוב שנותיה שהן ל"ו שנה.

וסימני אילונית הם מפורשין בפרק הערל דאמרינן התם ת"ר איזו היא אילונית כל שהיא בת עשרים ולא הביאה שתי שערות ואפילו הביאה לאחר מכן הרי היא כאילונית לכל דבריה ואלו הן סימניה כל שאין לה דדין ומתקשה בשעת תשמיש.

רשב"ג אומר כל שאין לה שיפולי מעים כנשים.

ר' שמעון בן אלעזר אומר כל שקולה עבה ואינה ניכרת בין איש לאשה ואמרינן נמי התם אמר רבי אבהו סימני סריס ואילונית אין עושין בהם מעשה עד שיהו בן עשרים.
נתברר לנו שאינה אילונית ודאית עד שהגיעה לעשרים שנה ונולדו בה סימני אילונית ולא הביאה שתי שערות ואפילו אם הביאם לאחר מכאן כיון שנולדו סימני סריס ועברו עשרים שנה אינן כלום.
ואם הגיעה לעשרים שנה ולא הביאה שתי שערות ולא נולדו בה סימני אילונית היא בספק עד ל"ו שנה שהן רוב שנותיה אם הביאה שתי שערות הרי היא ככל הנשים ואם יולדו סימני אילונית או שתשהא עד רוב שנותיה ולא תביא שתי שערות היא אילונית גמורה ומתני' דיבמות כגון שנמצאת אילונית גמורה שהיא בת עשרים ולא הביאה שתי שערות ונולדו בה סימני אילונית או שהיא בת ל"ו שנה ולא הביאה שתי שערות זו היא אילונית גמורה שקדושיה קדושי טעות וצרתה מותרת ומתניתין דפרק השולח בספק אילונית כגון שהיא בת עשרים שנה ולא הביאה שתי שערות ועדיין לא נולדו בה סימני אילונית ובעלה חושש שמא תהא אילונית ומוציאה בגט מפני שעדיין לא הוחזקה אילונית גמורה או בסימנין או ברוב שנים שיהו קדושיה קדושי טעות לצאת בלא גט ואין הטעם מפני שכנסה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כדפריש המורה אלא אע"פ שהיא ארוסה כיון דלא מיתוקמא מתניתין אלא בספק אילונית היא צריכה גט והילכך מודיעין אותו שלא יחזיר שמא תנשא לאחר ותלד ונמצאת שאינה אילונית ויקלקלנה וכשמגרשה אינו נותן לה כתובה מפני שהיא ספק אילונית והמוציא מחבירו עליו להביא הראיה הילכך אם נשאת לאחר והיו לה בנים והיא טוענת כתובתה מן הראשון מפני שכבר נתברר שאינה אילונית אמר רבי יהודה אומרין לה שתיקותיך יפה ליך מדיבוריך שלא יקלקלך שאע"פ שהודענו לו שאף אם לא תמצא אילונית לא יחזיר יכול לומר מפני הספק גרשתיה ולא חשתי בחזרתה ונתתי לה גט בכל לב אבל לא ידעתי שתלד ואתחייב בכתובתה שאילולי כן לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרים.
תדע דבספק אילונית מיירי' ולא באילונית גמורה דהא דומיא דשם רע קתני שהוא ספק ואין הדבר ברור אם הוא אמת או אם הוא בדאי (ונראה) [ונדר] נמי ספק הוא אם יזקק לה חכם להתירה ודכותה נמי אילונית בספק אילונית מיירינן שאין הדבר ידוע אם היא אילונית גמורה או אם היא אשה ראויה.
ואע"פ שהוכחתי שאין אנו צריכין לחלק כאן בין ארוסה לנשואה דאפילו ארוסה צריכה גט מכל מקום מה שחילק המורה גבי אילונית בין ארוסה לנשואה דארוסה נפקא בלא

גט ונשואה בעיא גיטא ואע"פ שהוא אילונית גמורה ואין אדם עושה בעילתו בעיל' זנות הוא נכון ועיקר.
ובזה יש לתרץ מאי דקשי לי גבי אילונית דאשכחת דבעיא גיטא כדמוכח בפרק אלמנה נזונת דמתניתין דיבמות מיירי בארוסה דנפקא בלא גיטא אבל נשואה בעיא גיטא ואין צרתה מותרת ודבר זה הוא מחלוקת רב ושמואל דהכי תנן בפרק המדיר המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה על מנת שאין לה מומין ונמצאו לה מומין אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו בה מומין תצא שלא בכתובה.
ואמרינן בגמרא איתמר קדשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה ממנו גט ושמואל אמר אינה צריכה ממנו גט.
אמר אביי לא תימא טעמיה דרב כיון שכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה פירוש ויש לה כתובה אלא טעמיה דרב אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.
פירוש ושמואל סבר כל הבועל על דעת קידושין הראשוני' הוא בועל.
תנן כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה כתובה הוא דלא בעיא הא גיטה בעיא מאי לא קידשה על תנאי וכנסה סתם ותיובתא דשמואל לא קידשה סתם וכנסה סתם פי' סיפא לאו אירשא קאי דלעולם היכא דקדשה על תנאי אע"פ שכנסה סתם על דעת קידושין הראשונים הוא בועל ואינה צריכה ממנו גט וסיפא מילתא באנפי נפשיה הוא והכי קאמר קידשה סתם וכנסה סתם תצא שלא בכתובה שאע"פ שלא פירש לא יכול הוא לומר לה אי אפשי באשה נדרנית או באשה בעלת מום אבל גט בעיא כדמפרש ומאי שנא כתובה דלא דאמר אי איפשי באשה נדרנית גט נמי לא תיבעי.
אמר רבה גט מדבריהם וכן אמר רב חסדא גט מדבריהם פירוש מדאורייתא הכי נמי דלא בעיא גיטא אבל מדרבנן בעיא גיטא מפני שלא התנה עמה בפי' שלא יאמרו העולם אשת איש יוצאה בלא גט הצריכוה גט.
רבא אמר ספוקי מספקא ליה גבי ממונא לקולא גבי איסורא לחומרא.
פירוש לא קים ליה לתנא סתם דעת הבריות אם הם מתרצי' באשה נדרנית ואם לאו הלכך גבי ממונא אזלינן לקולא למי שהוא מוחזק בממון וגבי איסורא לחומרא והיא צריכה גט.
ונראה לי דסתם אילונית אע"פ שלא התנה עמה כשקידשה על מנת שלא תהא אילונית כמפרש דמי דאנן סהדי דאין אדם חפץ באשה אילוני' שאין אדם נושא אשה אלא לבנים ואם נמצאת אילונית הן קידושי טעות ולא בעי גיטא והכי אמרינן בריש יבמות שאם

נמצאו אילוניות צרותיהן מותרות מפני שלא היו קידושיהן קידושין ואין הצרות צרות ערוה.
ואם לא נמצאת עד שכנסה הוי פלוגתא דרב ושמואל דלא עדיף סתמא דאילונית מקידש על תנאי דנדרים ומומין וכי היכי דפליגי רב ושמואל בקדשה על תנאי וכנס' סתם ה"ה הכי נמי פליגי במי שכינס את האילונית דרב סבר צריכה ממנו גט דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קידושין ואע"פ שתמצא אילונית ושמואל סבר כל הבועל על דעת הקדושין הראשונים הוא בועל ואינה צריכה ממנו גט.
וכן אני אומר במומין גדולי' כגון ריח הפה וריח החוטם או שגופה מלא שחוצים במקום שאינו נראה דמסתמא אע"פ שלא התנה עמה אם נמצאו בה מומין הללו אינה צריכה ממנו גט כדאמרינן בפרק אע"פ שהארוסה אינה אוכלת בתרומה משום סימפון פירוש שמא ימצאו בה מומין ויהיו קדושי טעות.
ורבי' פירוש בפרק המדיר בהלכת המקדש את האשה שאין לחלק בין מומין למומין ועיין שם. ומתניתין דכתובות דפרק המדיר דתני צריך להתנות על המומין קא מיירי בשאר מומין הפוסלין בכהנים. ואם כנסה סתם ונמצאו בה מומין גדולים הללו לרב צריכה ממנו גט דאין אדם עושה בעילתו בעיל' זנות לשמואל יוצאה בלא גט.
ומתני' דיבמות דתנן אם נמצאו אילונית צרותיהן מותרות שמואל מוקי לה אפילו בכנוסה ורב מוקי לה דוקא בארוסה אבל בנשואה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וצרתה אסורה.
וקשיא לי דתנן בפרק אלמנה נזונת הממאנת והשניה והאילונית אין להם כתובה וכו' עד ואם מתחלה נשאת לשם אילונית יש לה כתובה אלמא רישא בשלא הכיר בה הוא ואיכא לדיוקי התם כדדייקי' הכא כתובה הוא דלא בעי הא גיטא בעיא ותהוי תיובתיה דשמואל.
ואין לתרץ כאן כגון שקידשה סתם וכנסה סתם כדתריץ גבי מומין ונדרים שטעם של אילונית כמפרש של מומין ונדרים נמי כדפרישית.
ותו שאין לומר בסתם אילונית שני הטעמים שכתבנו כבסתם מומין ונדרים לא גט מדבריהם ולא ספוקי מספקא ליה דאי הוה צריכה גט מדבריהם לא הוה תני צרותיהן מותרות שהרי קדושי קטנה אינם אלא מדרבנן דמדאורייתא לא בעי גיטא ורבנן הוא דאצרכוה גיטא ותנן וכל היכולה למאן ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתייבמת והכא היכי הוה שרי תנא ליבם צרתה.

ואי הוה מספקא ליה כל שכן שתהיה צרתה אסורה מן התורה משום ספק הילכך גבי קדושי אילונית ליכא למימר מידי דודאי קדושי טעות הן ואינה צריכה גט אפי' מדבריהם ומשום דכנסה משמע דבעיא גיטא כרב דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וקשיא לשמואל ויש לתרץ דשמואל מוקי לה להיא מתניתין דתנן אין לה כתובה דמשמע הא גיטא בעיא בספק אילונית שהגיעה לעשרים שנה ולא הביאה ב' שערות ולא נולדו בה סימני אילונית במתניתין דהשולח גט הילכך בעי גיטא מספיקא דילמא לא תמצאה אילונית וקידושיה קידושין ובכתובה לית לה שמא ימצאו בה סימני אילונית או לא תביא שתי שערות עד רוב שנותיה והמוציא מחבירו עליו הראיה. אבל אם היתה אילונית גמורה הכי נמי אע"ג דכנסה לא בעיא גיטא.

אבל תירוץ רחוק נראה בעיני דבשלמא מתני' דהשולח גט מוכח דבספק אילונית מיירי דקתני המוציא את אשתו משום אילונית דמשמע משום חששא אילונית כדתני משום שם רע שאין הדבר אלא ספק אבל התם דתני האילונית אין לה כתובה אילוני' גמורה משמע ולא ספק אילונית.

והנכון בעיני לתרץ כן דשמואל סבר לעולם אפילו גיטא נמי לא בעי ולא תידוק הכי כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא שהרי הממאנת מי בעי גיטא ואפי' הכי קתני אין לה כתובה וה"ה הכי נמי אילונית אע"ג דלא בעיא גיטא קתני אין לה כתובה שכל אותן שאין להם כתובה שנאן התנא ביחד אע"פ שאין דינו שוה שיש מהם שהיא צריכה ממנו גט דהיינו השניה ויש מהן שאינן צריכות גט כגון הממאנת והאילונית ומאי דאמר שמואל התם לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת יש להן לא שנשואיה נשואין כלל אלא שהתוספת לא כתב לה אלא משום חיבת ביאה והרי בא עליה כדפריש המורה התם והא דדייקינן בפרק המדיר כתובה הוא דלא בעי הא גיטא בעיא לא מפני שבכל מקום משמע זה הלשון כך אלא משום דברישא תני המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרי' ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת דמשמע דלא בעיא גיטא והדר תני כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה דמשמע דבעי גיטא שלא רצה לשנות אינה מקודשת כדתני ברישא וגם התנא בא לחלק בין היכא דקדשה על תנאי ולא כנסה ובין היכא דכנסה סתם הלכך בעל כורחין הכי משמע מתניתין כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא אבל לעולם הך דבפרק אלמנה ניזונת אע"פ שאומר אין לה כתובה הכי נמי דאפילו גט לא בעיא דומיא דממאנת ולא קשיא ולא מידי.

סימן לה

גרסינן בפרק השוכר האי בת תיהא עכו"ם בדישראל שפיר דמי ישראל בדעכו"ם אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור ריחא מילתא היא ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא. וק"ל היכי אמר רבא ריחא לאו מילתא היא וקא שרי להריח יין נסך האסור בהנאה והא בפרק כל שעה איפליגו אביי ורבא בהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו דאביי שרי ורבא אסר.

ופירוש המורה התם כגון ריח קטורת של ע"ז והתם מסתיי' רבא מריח הקטורת דאמרינן התם אין מועלין ודייק רבא מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא אלמא מהתם מוכח דסברי דהא ריחא מילתא היא אפילו בעל כרחו כל שכן ברצונו ובשלמא דאביי אדאביי לא קשיא דהתם בעל כרחו והכא מדעתו אלא דרבא אדרבא קשיא.

ונראה לי לתרץ דהיכא שרי רבא הני מילי בריחו דיין נסך דלא חשיב ריחא דיין לברוכי עליה כי היכי דחשיב ריחא דבשמי' וריח הפירות כגון אתרוגא וחבושא וכי היכי דלענין ברכה לא חשיב ריחא ה"ה הכי נמי לענין איסורא לא חשיב.

ושייכא פלוגתא דהכא דאביי ורבא לפלוגת' דרב ולוי בפ' כיצד צולין דאמרינן התם אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור דאזיל האי ומפטם ליה להאיך והדר האיך ומפטם ליה להאי ולוי אמר בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר שמן מותר ריחא לאו מילתא היא עבד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר.

וכתב בעל הלכות גדולות בהלכות דם שחיבר והלכתא כלוי דמסייע ליה קרא משרה לנותן טעם כעיקר שאסור טעמא הוא דקא קפיד רחמנא אבל ריחא לא. ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה לא דעד כאן לא פליגי רב ולוי אלא שצלאו אבל צולין לא אמרינן.

ואי קשיא דעבד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר הכי אמרינן דעבד עובדא דאיבשיל ליה גדי ודבר אחר ושרא ואיתמר האי בת תיהא עכו"ם בדישראל שרי ישראל בדעכו"ם אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור ריחא מילתא היא ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא וקם ליה אביי כשיטתיה דרב וקם ליה רבא כשיטתיה דלוי וקיימא לן אביי ורבא הלכה כרבא והויא ליה הלכתא כלוי דאמר ריחא ולאו כלום הוא, וכך השיב גם רבינו האיי גאון זצוק"ל דהלכה כלוי אבל דוקא בדיעבד ולא לכתחילה דבין רב ובין לוי לא קאמרי אלא שצלאו אבל צולין לא.

וגם רבינו יצחק זצוק"ל פסק כאן הלכה כרבא ובפרק גיד הנשה אתיא בגרא לפלוגתא דרב ולוי ופסק הלכה כלוי ודוקא דיעבד אבל לכתחילה לא וגם המורה אמר בכיצד

צולין דהלכה כלוי משום דפליגי בהא מילתא בבת תיהא ביין נסך אביי ורבא בשילהי ע"ז דאביי אסר ורבא שרי משום דריחא לאו מילתא היא ואביי ורבא הלכה כרבא.
וקשיא לי דמאי דפסקי דכוותה דוקא דיעבד אבל לכתחילה לא דהא רבא שרי ביין נסך לכתחילה שיריח בו ישראל והשתא בריחא דאיסורא לא כל שכן.
ונראה לי דמדברי רבא יש להתיר אפילו לכתחילה והאי דקא אמרי בפלוגתא דרב ולוי שצלאו לאו למימרא דדוקא בדיעבד שרי אבל לכתחילה לא אלא להודיעך כחו דרב דאפילו בדיעבד אסור אבל לוי דסבר ריחא לאו מילתא היא אפילו לכתחילה שרי כרבא.
ורבינו חננאל זצוק"ל אמר אע"ג דאיכא למימר כרבא דריחא לאו מילתא היא קבל מרבותינו דאכתי צריכ' עיונ' ובהאי לא שרינן ליה דהא לא אפסיקא הלכתא בהדיא.
ובפרק כיצד צולין פסק הלכה כרב משום דמיתוקמא מילתיה אליבא דכולי עלמא כדמוקי לה רבה בר בר חנה משמיה דרישׁ לקיש ורב כהנא תני כוותי' ומר בר רב אשי סבר כוותי' דהכי אמרינן התם תני רב כהנא בריה דרב חינן' סבא פת שאפאה עם צלי בתנור אסור לאוכלה בכותח ההיא בוניתא דאטוואי בהדי בישרא אסרה רבא מפרזקיא בכותחא. מר בר רב אשי אמר אפילו במילחא נמי לא דקשה ליה ריחא לדבר אחר.
ואינו נראה לי דאע"ג דתני רב כהנא כוותיה ומר בר רב אשי כוותיה לא סמכינן אלא אפיסקא דתלמודא דפסק אביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם מדפרט יע"ל קג"ם שמע מינה בכל דוכתא הלכה כרבא.
ויש להחמיר כרבינו חננאל משום מר בר רב אשי דהוא בתרא וקיימא לן בכולי תלמודא הלכה כמר בר רב אשי.
ומאי דפסק תלמודא הלכה כרבא דוקא פליג עם אביי אבל מר בר רב אשי דהוא בתרא מיניה הילכתא כוותיה דהילכתא כבתראי בכל דוכתא דאיהו שמע למילתיה דרבא ולא סבר ליה דקים ליה דלית הלכתא כוותיה.

סימן לו

גרסינן בפרק השוכר רב אחאי שיער בחלא בחמשין רב שמואל בר רב חייא שיער בשיכורא בשיתין והלכתא אידי ואידי בשיתין.
מתוך דברי ההלכה מוכח דבטל בששים אבל בהלכות גדולות בהלכות יין נסך מצאתי כתוב חבית שיש בתוכה משקין בין יין בין שמן בין כל משקין ונפל בתוכה עכבר או שרץ שיעורו אחד מאלף והחבית והמשקין מותרין פחות מאלף אסורין החבית והמשקין

ואם ביקש לטהר את הכלי מכניסו לכבשן עד שיהיה כבתחלה והילכתא משערין חלא ושיכרא בשיתין מידי דהוה אכל אסורין שבתורה.
הנה בעל הלכות גדולות מחלק בין חלא ושיכרא ובין שאר משקין דקסבר דלא איפסיקא הלכתא בשיתין אלא אחלא ושיכר' אבל אשאר משקין סמכי' אמילתי' דרב תחליפא בר גזא דאמר לרבינא דילמא כתבלין בקדירה דמי דאפילו באלף לא בטיל.
ומצאתי תשובה לרב האיי גאון זצוק"ל על ענין זה שמונה שרצים שנפל אחד מהם באחד מן המשקין דבר זה כתוב בהלכות דרב שמעון קוארא חבית שיש בה משקין בין יין ובין שמן ונפל לתוכה שמן או עכבר שיעורו אחד מאלף ואם ביקש לטהר את הכלי מכניסו לכבשן עד שיהא כבתחלה ואין אנו יודעים מאין נסח רב שמעון הדברים הללו אלא ששמענו כי המעשים לבני ארץ ישראל שנמצאו בהם הדברים הללו ומשם נסחם ואשר מצינו בתלמוד בענין זה ההוא עכברא דנפל בשיכרא אסריה רב להוהוא שיכרא אמרו' רבנן קמיה דרב ששת נימא קסבר דבנותן טעם לפגם אסור אמר ליה בעלמא קסבר נותן טעם לפגם מותר והאי חידוש הוא דהא מימאס מאיס ובדילי אינשי מיניה ואפילו הכי אסריה רחמנא ואמרי בה אמר רבא נותן טעם לפגם מותר וטעמיה דרב בעכברא בשיכרא לא ידענא מאי הוא אי משום דנותן טעם לפגם אסור ולית הלכתא כותיה אי משום דקסבר עכברא בשיכרא אשבוחי משבח.
ואיבעיא להו נפל לגו חלא מאי ואמרינן בסיפא רב אחא שיער בחלא בחמשין רב שמואל בריה דרבי אבהו שיער בשיכרא בשיתין והלכת' אידי ואידי בשיתין ככל איסורין שבתורה וקאמרי רבנן הני מילי היכא דלא אימרטט שרץ ונמצא כולו אבל אימרטט שרץ לא בטיל דקא אמרינן בשמעתא לענין עכברא דנפל לגו חלא ואמר ליה רב הלל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר אמר ליה ההוא אימרטוטי אמרטט רבינא סבר לשעוריה במאה וחד אמר לא חמיר מתרומה דעולה במאה ואחד אמר ליה רב תחליפא בר גזא לרבינא ולישעריה מר בפלפלין ותבלין דאפילו באלף לא בטילי ובהני רגילי רבנן דמודו ומחמרי עד כאן התשובה ומצאתי כתוב בספר תרומות פרק י' בגמ' דבני מערבא ר' יוסי בר אבין הורה בהדין עכברא חד לאלף.

סימן לז

גרסינן בפרק השוכר תנן התם הניצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והאישבורן חיבור לטומאה ולטהרה אמר רב הונא הניצוק לטומא' ולטהרה לא הוי חיבור אבל לענין יין נסך הוי חיבו' אמר ליה רב נחמן לר' הונא מנא לך הא מילת'

אילימ' מדתנן הניצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומא' ולטהרה הוא דלא הוי חיבור הא ליין נסך הוי חיבור אימא סיפ' האישבורן הוי חיבור לטומא' ולטהרה לטומאה ולטהרה הוא דהוי חיבור הא לענין יין נסך לא הוי חיבור וכל שכן הניצוק אלא מהכא ליכא למשמע מינה.

תנן נטל המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של עכו"ם וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש שם כדי עכבת יין אסור הא עכבת יין במאי מיתסרא לא בניצוק ושמע מינה הניצוק חיבור תני ר' חייא כגון שפחסתן צלוחיתו אלא טעמא שפחסתו צלוחיתו אבל לא פחסתו לא תיפשוט מינה דניצוק אינו חיבור לא לעולם אימא לך פחסתו צלוחיתו תיפשוט לך ניצוק תיבעי לך ת"ש המערה מכלי אל כלי את שמערה ממנו מותר הא דביני ביני אסור שמע מינה ניצוק חיבור אי ניצוק חיבור אפילו דגויה נמי ליתסרי הא לא קשיא דמקטיף קטופי ולטעמיך אימא סיפא את שעיר' לתוכ' אסו' את שעירה לתוכה הוא דאסו' הא דביני ביני שרי אלא מהכא ליכא למשמע מיני' ת"ש המער' מחבי' לבור קילוח היורד משפ' חבית לבור אסור שמע מינה ניצוק חיבור, אי ניצוק חיבור אפילו בגויה דמנא נמי ליתסר לא צריכא דקא מקטף קטיפי מכל מקום קשיא תרגמה רב ששת בעכו"ם המערה דאתי מכוחו. אי הכי דחבית נמי ניתסר כח דעכו"ם מדרבנן הוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דגויה דחבית לא גזרו ביה רבנן. פירוש אע"פ שעיקר הניסוך מכלי אל כלי הוא שהיה מערה הכהן ומנסך מן הכלי להספלים.

וכדמוכח בפרק הנזקין גבי מטמא ומדמע ומנסך אפילו הכי כל כמה דלא שמעוניה דנתכון לנסך מן הדין להיות מותר דהא קיימא לן סתם מחשבת עכו"ם לע"ז לא אמרינן ועוד דהוי שלא בפני ע"ז אלא חומרא דרבנן היא דאמרינן דילמא ניסך והילכ' בההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן אבל בההוא דלא נפק לברא לא גזרו ביה רבנן.

כתב רבינו חננאל זצוק"ל אע"ג דלא איסתייע רב הונא מהני מתנייתא קיימא לן כותיה דליכא מאן דפליג עליה.

ורב נחמן לא פליג עליה אלא אמר ליה מנא לך הא מילתא דילמא אית בדידיה מתניתא וגמרא מינה אבל לא חלק עליו וגם רב ששת לא חילק עליו אלא דחה מתניתא ומתניתין ואמר מצינא לאוקימנהו בעכו"ם המערה ומפני זה נאסר הקילוח ולא משום נצו' אבל בהדיא לא פליג עליה אלא דחה סיועו שלא יכול להסתייע משם אבל בדבריו לא חילק.

אמר להו רב חסדא להנהו סביתא כי מזבניתו חמרא לעכו"ם קטיפו קטופי אי נמי נפוצו נפוצי.

כתב המורה קטופו קטופי שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי של עכו"ם דאי נגע מקמי דליפסוק ראש העליון תו לא מהני הקיטוף דאיחבר ליה בניצוק וסבירא לן דנצוק הוי חיבור וכך הלכה.

או נפוצו נפוצי עמדו מרחוק וזרקו היין לכלי של עכו"ם כי היכי דלא נהוי נצוק.

ובדברי רב ששת כתב המורה הלכה כרב ששת שאין אדם חלוק עליו ואם שפך העכו"ם מן הכלי מותר מה שנשאר בכלי וכיון שפסק המורה דנצוק הוי חיבור אם כן מה שמתיר בשפיכת העכו"ם מן הכלי מה שנשאר בכלי כגון דקטיף קטופי או נפיץ נפוצי שכיון שהקילוח היוצא לחוץ נאסר בשפיכתו גם מה שבכלי נאסר על ידי חיבור הקילוח שהוא נצוק אלא ודאי בכי האי גוונא שרי כגון דקטיף קטופי וכך פסק גם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל דנצוק הוי חיבור.

וכך מוכחת הסברא שכיון ששום אמורא לא חלק על רב הונא ועל רב חסדא דאמר דנצוק הוי חיבור הלכתא כוותייהו ומאי דמקשו לרב הונא ר' נחמן ורב ששת אינן אלא דחיות בעלמא שדחו אותן דלא ליסתייע מהני מתנייתא אבל על דבריו לא חילקו בפירוש שאמרו דנצוק לא הוי חיבור הילכך הלכתא כוותיה דמשום דחייאתה דידהו לא דחינן למימריה כל שכן דרב חסדא קאי כותיה.

וראיתי שכתב רבינו תם זצוק"ל בספר הישר הדברים מוכיחים דנצוק אינו חיבו' חדא דאי רבי חייא סבר דנצוק חיבור אמאי תני בברייתא דפחסתו צלוחיתו אלא ודאי אינו חיבו' והאי דאמר נצוק תיבעי לך אליבא דרב הונא קאמר כלומר לא תשמע מידי אי חיבור אי לא חיבור.

ועוד דאמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל החזיר גרגותני לגת אסור ומקשה תלמודא שמע מינה ניצוק חיבור ולימא רב הונא לטעמיה דאמר נצוק חיבור ליין נסך ואמאי מוקי למילתיה דרב הונא שפחסתו בורו אלא ודאי רב הונא הדר ביה ממאי דאמר נצוק חיבור.

ועוד ראיה אחרת דלעיל אמרנו דטהרות אלימי מיין נסך ולטהרות אמרנו דלא הוי חיבור.

ועוד אין לך נצוק גדול מזה וקנשקין דאנו מתירין.

ונראה לי שאין לדחות דברי רב הונא ורב חסדא האומרים כאן דנצוק הוי חיבור מחמת הראיות הללו מה שנסתייע מדתני רבי חייא שפחסתו צלוחיתן הלא התלמוד מדקדק ומקשה מינה לרב הונא טעמא דפחסתו צלוחיתו אבל לא פחסתו לא תיפשוט מינה דנצוק אינו חיבור. ואהדר לא לעולם אימא לך פחסתו צלוחיתו תיפשוט לך נצוק תיבעי לך.

ואם איתא דההיא מתניתא דרבי חייא איכא למפשט מינה דנצוק לא הוי חיבור מאי האי דקא מתרץ פחסתו תיפשוט לך נצוק תיבעי לך והא מפחסתו איכא לדיוקי דוקא פחסתו אבל נצוק לא והיאך תירץ התלמוד או רב הונא תירוץ שאין לו מעמד.

ואף לדידי נמי קשיא לי בהאי תירוצא דשפיר משמע מדתני רבי חייא פחסתו צלוחיתו דנצוק לא הוי חיבור אבל בעל כרחין כיון דתלמודא או רב הונא מתרצי הכי אית לן לפרושי ולאפוקי מקושיא שאין לדקדק דוקא פחסתו אסור הא נצוק שרי לומר יותר חמור הנצוק מן הפחיסה של משפך מפני שהמשפך מלא יין ועומד בפני עצמו ואינו מתערב עם היין שבכלי אלא בראש הדק של משפך והוה אמינא יתן אצבעו על נקב המשפך מלמעלה ואותו היין שעומד בדקותו של משפך יאסר וכל מה שעומד ברוחב המשפך לישתרי אבל הנצוק יש לומר משמקרבין הכלי ומקלח לכלי התחתי' אינו יכול להפסיק שלא ירד כל מה שיש לו לירד משום הפסקה שיעשה אך יגביה הכלי ויפסוק הקילוח אבל כל זמן שהקילוח הוא קיים הכל הוא חיבור ודוק' בנצוק המשפך תני רבי חייא כגון שפחסתו צלוחיתו אבל נצוק דידיה לא הוי חיבור מפני שיכול להפריך בנתים בדבר מועט ואפי' הכי הפחיסה מחברתן אבל נצוק המערה מכלי אל כלי שכל זמן שהנצוק מקלח אינו יכול להפסיקו אכתי תיבעי לך וליכא למילף היתרא מדתני ר' חייא הילכך אין להסתייע ממנה לרבינו תם שהנצוק אינו חיבור שהרי התלמוד או רב הונא דוחה אותה שלא להסתייע דנצוק לא הוי חיבור והיאך יסתייע ממנה הוא.

ומה שנסתייע ממאי דאמרן לעיל בשלהי פרק רבי ישמעאל על מילתיה דרב הונא דאמר לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל החזיר גרגותני לגת אסור ומקשה תלמודא שמע מינה נצוק חיבור וכו' ודייק מינה דהדר ביה רב הונא משמעתתיה לא יתכן דבר זה כלל שאם כן היה לו להקשות ולתרץ והא יאמר רב הונא הנצוק חיבור ליין נסך והיכי קאמר הכא שפחסתו בידו דאלמא הנצוק לא הוי חיבור ויתרץ הדר ביה רב הונא מההיא ועוד אם תמצא לומר דהדר ביה היאך מציע התלמוד דבריו בפרק השוכר הנצוק הוי חיבור וכבר הציע התלמוד בפרק רבי ישמעאל דהדר ביה אבל כיון שזה מאוחר לאותו הסוגיא שמע מינה אין לומר דהדר ביה אלא האי דפרק ר' ישמעאל אף לדידיה קשיא דאמאי מרחקינן לאוקמי' מילתיה דרב הונא כשפחסתו בורו והא רב הונא גופיה אמר בפירקין דלקמן דנצוק הוי חיבור ליין נסך.

ונראה לי דהכי גרסינן התם תניא נמי הכי לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל החזיר גרגותני לגת אסור ועלה הוא דאמר תלמודא שמעת מינה נצוק חיבור דהאי

גרגותני עצמה בנצוק מיתסרא כשמעתיה אבל האי מתניתא מצינן למפשט מינה דנצוק חיבור. ולסיועי מינה לרב הונא ודחה לא מצינן לאוקמי כגון שפחסתו בורו.
ומה שנסתייע ממאי דאמרינן דטהרות אלימי מיין נסך ולטהרות לא הוי חיבור לאו מילתא היא דההיא לא אמרינן אלא לענין שמירה שיותר החמירו חכמים בשמירת טהרות משמירת יין שלא יתנסך ואין ללמוד משם לכל תורת יין נסך שהרי כוחו של עכו"ם אוסר יינו של ישראל אע"פ שלא נגע מה שאין כן בטהרות שאם שפך טמא שרץ או נבילה או טמא משקין מכלי אל כלי ולא נגע בהם לא טימאה אם לא היה זב שמטמא במשא ומגע העכו"ם נמי אפילו על ידי דבר אחר אוסר כגון מדדו בקנה מה שאין כן בטהרות שאם נגע הטמא בטהרות על ידי קנה אינן טמאות עד שיגע בידו וה"ה הכי נמי לענין נצוק אף על גב דלטהרות לא הוי חיבור ליין נסך הוי חיבור.
ומה שנסתייע מקנשקין ואמר שאין לך נצוק גדול מזה נראה לי דקנשקין גרוע מנצוק ואפילו למאן דאסר בנצוק שרי בקנשקין ששלשה מעלות הן גישתא ובת גישתא נצוק וקנשקין גישתא ובת גישתא עדיף מנצוק שאפילו אם תמצא לומר דנצוק לא הוי חיבור גישתא ובת גישתא הוי חיבור כדאמרינן ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא אתא עכו"ם ואנח ידיה עליה דגישתא אסריה רבא להההוא חמרא אמר ליה רב פפא לרבא ואמרי ליה רב אדא בר מתיא לרבא ואמרי לה רבינא לרבא במאי בנצוק שמע מינה נצוק חיבור שאני התם דכוליה חמרא אגישתא ובת גישתא גרירי.
פירוש אין ללמוד מכאן דסבירא ליה לרבא דנצוק לא הוי חיבור אלא שאלו אותו אם סובר דנצוק הוי חיבור הכא אסור משום דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גרירי.
פירוש שהרי היין עולה מאליו עד שולי החבית ונמשך על ידו לכלי שני והוה לי' כנוגע בחבי' ממש דהויא לה כחבית אריכתא אבל הנצוק היין הקרוב לו והסמוך לו היוצא מאליו עם הקילוח הוא מחובר לו אבל היין שבשולי הכלי העליון אם לא יטה אותו יותר אינו נמשך עם הקילוח הילכך אפילו אם אין הנצוק חיבור הגישתא ובת גישתא הוי חיבור והקנשקין הוא גרוע מן הנצוק מפני שהוא הקילוח העולה ונמשך בפי העכו"ם אינו עולה מאליו אלא על ידי שאיפת רוח שהוא שואף ומוצץ ומעלה אותו ואילו היה מרפה שאיפת היין היה נופל ויורד בכלי ומשום הכי לא הוי חיבור אותו הקילוח הנמשך ומגיע לכלי של עכו"ם לכל היין שבכלי.
אבל הנצוק משעה שהטה את הכלי והתחיל להריקו כל היין הראוי לירד באותה ההטייה הוא יורד מאליו ואין צריך שיטה הכל תדיר שאפילו אם ירפה ידיו הקילוח

יורד מאליו והיין נמשך אחריו הילכך אפילו מאן דאמר נצוק הוי חיבור הקנשקין לא הוי חיבור.

סימן לח

גרסינן בפרק השוכר זה הכלל מין במינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורי שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם. זה הכלל לאתויי כל איסורין שבתורה.

ור' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו כל איסורים שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך שבמינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם.

בשלמא יין נסך משום חומרא דע"ז אלא טבל אמאי כהכשירו כך איסורו כדשמואל דאמר שמואל חיטה אחת פוטרת הכרי.

כתב רבינו חננאל זצוק"ל ואע"ג דרב ושמואל לגבי רבי יוחנן הלכתא כרבי יוחנן הכא קיימא לן הלכה כרב ושמואל וכך כתב גם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל איכא מרבוואת' מאן דפסק הלכה כרבי יוחנן וריש לקיש דקיימא לן דכל רב ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן.

ואיכא מאן דאמר אע"ג דכל רב ושמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן הכא קיימא לן הלכה כרב ושמואל ומסתברא כוותיה דפלוגתא דאביי ורבא בחמיר' דחיטי וחמירא דשערי כרב ושמואל שייכא.

והמורה כתב לעיל בהאי פירקא גבי עכברא דנפל בשיכרא ופסיק תלמודא והלכתא אידי ואידי בששים הכי גרסינן וכן כל איסורין שבתורה בששים וכך הלכה רווחת בישראל כל איסורין שבתורה בששים חוץ מחמץ בפסח במינו דמוקמינן ליה בפסחי' במשהו וטבל ויין נסך במינן דמוקמינן להו לקמן במשהו.

ובפ' כל שעה כתב אמר רבא הלכתא חמץ בפסח בזמנו בין במינו בין בשלא במינו אסור במשהו אלמא כרב ושמואל סבירא ליה בכל איסורין שבתורה ושמעינן מינה דפסק רבא הלכתא דכל איסורין שבתורה במינן במשהו דלא שני לן בין חמץ לשאר איסורין אלא בהא מילתא דגזר שלא במינו אטו מינו ושמע מינה חלב שנפל בקדיר' אוסר במשהו וכן הלכה והא דקיימא לן דכל איסורין שבתורה בששים שלא במינן הוא.

וכן כתב נמי בפרק כל הבשר בהלכות טיפת חלב דהלכה כרב ושמואל דכל איסורין שבתורה במינן במשהו כדסבירא להו לאביי ורבא דבתראי נינהו גבי חלא לגו חמרא וכו' וקשי' דידיה אדידיה.

ורבינו תם זצוק"ל כתב דהלכה כר' יוחנן וריש לקיש דאמרי בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך דבמינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם ואביי ורבא כר' יוחנן סבירא להו דהא איפליגו אביי ורבא גבי חמירא דחיטי וחמירא דשערי וגבי חלא דשיכרא וחלא דחמרא ולא איפליגו במילי אחריני משום דאלו שני דברים בלבד היו מין במינן במשהו דהיינו טבל ויין נסך ובהני אפילו ר' יוחנן מודה דרבא בפירוש סבירא ליה כרבי יוחנן.

וזה הפסק של רבינו תם נראה לי שהוא העיקר והנכון דרבא ודאי כרבי יוחנן סבירא ליה כדאמרינן בפרק גיד הנשה אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים מין בשאינו מינו והתירא בטעמא מין בשאינו מינו ואיסור' בקפילא ומין במינו דליכא למיקם אטעמא בששים כגון שמנונית דגיד הנשה אלמא רבא מין במינו בששים סבירא ליה והכא בחלא וחמירא כטבל ויין נסך דאליבא דכולי עלמא הן במינן במשהו.

ורב אשי ומר בר רב אשי דאינון בתראי כבתראי סבירא להו כרבי יוחנן דאמרינן בפרק גיד הנשה דתרבא דנפל בדיקולא דבישרא משערי ליה בששים.

ובשאלתות דרב אחאי בפרשת צו את אהרן מצאתי שפוסק הלכה כרבא דאמר בפ' גיד הנשה אמור רבנן בששים כגון מין במינו דליכא למיקם אטעמא.

וכר' יוחנן דאמר כל איסורי' שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך.

סימן לט

גרסינן בפרק ארבעה אחין תנן שלשה אחים וכו' עד גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו וכו' טעמא דגירש ואח"כ מת אבל מת ואחר כך גירש אסורה. אמר רב אשי זאת אומרת יש זיקה ואפילו בתרי אחי.

תחלה עלה בדעתי לפרש דכיון דיש זיקה כשמת נשוי נכרית אע"פ שבעלי האחיות שניהם קיימים אין אחד מהן יכול ליבמה מפני שהיא צרת אחו' אשתו בזיקה לכל אחד ואחד ומתני' דתנן לעיל ומת נשוי נכרית וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו דיעבד קתני.

וכן נמי מאי דתנן הכא וכנסה המגרש דיעבד קתני דאע"פ שגירש אסורה היא לו דהיא צרת אחות גרושתו וכל דקדוקו של רב אשי אינו אלא על סיפא דתנן צרותיהן מותרות דמשמע לכתחילה ומצינן לאוקמה דאית ליה לרב אשי דרבא דאמר מיתה מפלת ואפילו הכי סבר דאם מת ואחר כך גירש אסורה דכיון דכשמת נשוי נכרית עדיין לא גירש את אשתו ונאסרה לשניהם ליבמה מפני שהיא צרת אחות אשה אע"פ שאח"כ גירש את

אשתו וכנסה ומת המגרש אסורה הנכרית להתיבם לזה ואע"ג דמיתה מפלת והשתא לא הויא צרת אחו' אשתו דכיון שנאסרה לו בנפילה ראשונה נאסרת עליו עולמית ואע"ג דבנפילה שניה חזיא ליה ומה שאומר לקמן כרבא למעוטי מת בלא גירש הכין פרושי' מת נשוי נכרית בלא גירש את אשתו עדיין ואע"פ שאחרי כן גירש וכנסה ומת אסורה לזה מפני שנאסרה לו בנפילה ראשונה ושוב אין לה היתר בנפילה שנייה.

וסברתי לדחות כל דברי המורה דלא חייש בכל מסקנא דהלכתא לנפילה ראשונה כלל. אחרי כן נראה לי שכל זמן ששני בעלי האחיות קיימין ומת נשוי נכרית שכל אחד ואחד יכול ליבמה ומשום הכי תנן לעיל ומת נשוי נכרית וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו. ומשום הכי תנן נמי במתניתין וכנסה המגרש דאילו הוה אסירא להו בחיי שניהם לא היה שונה התנא כנסה אלא היה שונה בפירוש שאסורה לשניהם אלא ודאי כל זמן ששני בעלי האחיו' קיימין מותרות לשניהם כדתנן בתרתי מתני' ולא דייק רב אשי דאסירא אלא אחרי מות אחד מבעלי אחיות והכין פירושה טעמא אז היא מותרת הנכרית אחרי מות אחד מבעלי אחיות כשגירש את אשתו ואחרי כן מת נשוי נכרית שלא נעשית הנכרית צרת אחות אשתו בזיקה.

אבל אם מת נשוי נכרי' ואחר כך גירש את אשתו ומת המגרש אסורה היא הנכרית להתייבם לזה בין אם כנסה המגרש בין אם לא כנסה שכיון שנעשת זקוקה לו נעשית צרה לאשתו בזיקה ועכשיו כשמת נשארה זיקתו עליה והויה לה להאי צרת אחות אשתו בזיקה.

וטעמא דמילתא אמאי כל זמן שבעלי האחיו' קיימין מותרת הנכרי' להתייב' וכשמת א' מהם אסורה משום צרת ערוה אימת אסורא במקום דנפלה קמיה ליבום ובודאי כי מייתי חד מבעלי אחיות נפלה זיקתו דהות על הנכרית קמי' אידך ובההיא זיקה הות צרת ערוה ואסורא ליה.

אבל השתא דשניהם בחיים אע"ג דנכרי זקוקה לכל חד והויא צרת אשתו כזיקה לכל חד מותרת לשניהם שאע"פ שהיא זקוקה לראובן מותר לשמעון דאי נפלה קמיה שמעון מכח ראובן שתיאסר עליו מחמת זיקתו לא נפלה ליה אלא מכח לוי שהיה נשוי נכרי' ולא מכח ראובן שהרי הוא בחיים והויא לה צרת ערוה שלא במקום מצוה כיון שלא נפלה אותה הזיקה לפניו.

אבל כי מאית ראובן ניתוספה על זאת נכרית נפילה אחרת מכח זיקת ראובן ובההיא נפילה דמכח ראובן הויא צרת ערוה בזיקה הילכך אסורה לו.

ומדקאמר רב אשי אבל מת ואחר כך גירש אסורה שמע מינה דסבירא ליה דכנס ואחר כך גירש אסורה דנשואין מפילין סבירא ליה ולא מיתה מפלת.
דאי סבירא ליה כנס ואחר כך גירש מותרת דמיתה מפלת כרבא אמאי אסירא נכרית לשמעון והא בשעת מיתת ראובן לא היה הנכרית צרת ערוה ואפילו אם נשאה ראובן לנכרית ומת תהא מותרת לשמעון כיון דבשעת מיתה אינה צרת ערוה כ"ש בשלא כנסה שלא נעשית צרה לערוה אלא בזיקה שתהא מותרת לשמעון אחרי מות ראובן דאפי' אי סבירא ליה זיקה ככנוסה דמיא הא אמרן דאפילו אם כנסה מותרת דמיתה מפלת אלא ודאי מדקא אסר ליה לשמעון אחרי מותו של ראובן מחמת זיקת ראובן ואע"פ שבעת מות ראובן כבר גירש את אשתו שמע מינה דסבירא ליה לרב אשי דכונס ואחר כך גירש אסורה דנשואין מפילין ומשום הכי קאסר ליה השתא על שמעון דאפילו לא כנסה ראובן שתעשה הנכרית לאשתו צרה גמורה לבד שהיתה זקוקה לו נעשת כבר צרתה בזיקה ואע"ג דבשעת מותו כבר אינו צרתה לא אזלינן בתר המיתה אלא בתר הנשואין.
אבל רבא דסבירא ליה כנס ולבסוף גירש מותרת וסבירא ליה דיש זיקה לא מצי למעוטי מזו היא אלא מת ראובן ולא גירש את אשתו והנכרית נעשת צרה לאשת ראובן בזיקה אפילו בשעת מיתתו וכמו שאילו כנסה ראובן ולא גירש את אשתו היתה אסורה הנכרית לשמעון דהא צרת אחות אשתו היא ה"ה הכי נמי השתא כשלא כנסה אסורא ליה דיש זיקה וצרה חשובה אבל אם גירש ראובן את אשתו טרם מותו אע"פ שנעשת לה צרה בחייו כיון שבשעת מותו אינה צרתה בתר מיתה אזלינן ובנפילה ראשונה נמי בחיי ראובן מותרת היתה לשמעון כדפרישי' שכל זמן ששני בעלי האחיות קיימין מותרת לשניהם ומשום הכי לא בעי תלמודא אליבא דרב אשי כמאן סבירא ליה בכנס ולבסוף גירש או כרבי ירמיה או כרבא דמתוך דבריו שמענו דכרבי ירמיה סבירא ליה.
ורבינו ברוך זצוק"ל פירש טעמא דגירש ראובן אשת שמעון ואחר כך מת לוי נשוי נכרית אז יוכל לכונסה ויוכל נמי שמעון לכונסה אחריו.
אבל אם מת לוי ועדיין ראובן לא גירש הויא לראובן צרת אחות אשה בזיקה והואיל ואסורה עליו שעה א' אסורה עליו עולמית.
וכן נמי על שמעון אחריו הואיל ונאסרה עליו שעה אחת בנפילתה נאסרת עליו עולמית ואם מת ראובן בלא גירש אשתו לא יוכל נמי לכונסה הילכך מת ואחר כך גירש אסורה לשניהם.
הנה סברת רבינו ברוך נוטה כסברתי הראשונ' שסברתי כי אם מת נשוי נכרית ובעלי האחיות קיימין שניהם אסורין ליבמה ודבריו סותרין זה את זה דאם איתא דאסור ראובן

ליבם אשת לוי הנכרית מי היה גורם לה האיסור אשת שמעון שהיא אחו' אשתו של ראובן וזאת אשת לוי נעשת צרתה בזיקה מפני שהיא זקוקה לשמעון וכיון שהאיסור היה בא לראובן מחמת אשת שמעון מה מועילין לו לראובן גירושי אשתו לא היו מועילין לו כי אם גירושי שמעון שלא תהא צרת אחות אשתו אבל גירושין דידיה לא מהנו לה דאכתי הויא צרת אחות גרושתו ואחות גרושתו ערוה היא כאחות אשתו ולמה אמר רבינו ברוך שאסור ראובן לכנוס אשת לוי הנכרית אם לא גירש את אשתו אם לא גירש שמעון את אשתו מיבעי ליה אילו היתה סברא זו קיימת אפי' סברא זו אינה קיימת שכל זמן שבעלי אחיות קיימין רשאין לכנוס את הנכרית כדפרישית.

וגם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל סבר כסברתי הראשונה ופירש כך אבל מת נשוי נכרית ואחר כך גירש א' מבעלי אחיות את אשתו ומת נכרית מיחלץ חלצה יבומי לא מייבמה דהויא לה נכרית צרת אחות אשה בזיקה ואע"ג דגירש לה אחות אשה לא משתרי' נכרית דגזרינן משום זיקה דעלמא.

ואי קשיא לך צרת ערוה מן הנשואין דהא כיון שגירש לה לערוה או שמתה ואחר כך מת משתריא צרתה ולא גזרינן משום כך דלא נתגרשה התם כיון דערוה היא מיגמר גמירי לה אינשי וקלא אית לה הכא זיקה דרבנן היא אי נמי התם גבי ערוה כיון דנתגרשה מקמי דנפלה לה קמי יבם מהדר בה גירושין דכי נפלה לה קמי בהיתר נפלה קמיה.

אבל הכא גבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מההוא קמא ונראה דמאן דשרי בכנס ולבסוף גירש דקסב' מיתה מפלת שרי נמי הכא וקל וחומר הוא התם דהות צרת ערוה בנשואין כיון דבשעת מיתה לא הויא צרתה שרי הכא דלא הויא צרת ערוה אלא בזיקה בלחוד כיון דבשעת מיתה לא הוי' צרתה לא כל שכן דשרי ומאי דאמר רבינו יצחק אבל הכא גבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין נראה לי דליתיה כדפרישי' לעיל דכל זמן שבעלי האחיות קיימין מותרת היא לשניהם ובשעת מיתת אחד מבעלי אחיות שכנסה נמי מותרת לאחיו דהא כבר גירש את אשתו ולא היתה נכרי' צרת ערוה ומאן דשרי בכנס ולבסוף גירש שרי נמי הכי אלא בעל כורחין איתי לן למימר דרב אשי כר' ירמיה סבירא ליה דהאי תנא סבר נשואין מפילי' ובכנס ולבסוף גירש אסר לנכרית ליבומי והכא אשמעי' רבותא יתירא דאע"ג דלעולם קודם גירושין כיון דהות זקוק לו קודם גירושין אף ע"ג דלבסוף נתגרשה אסירא דככנס ולבסוף גירש דמי דיש זיקה והכי מוכחא מילתא דרב אשי בפירו' דכר' ירמיה סבירא ליה ואע"ג דמוקמינן לקמן רבא כרב אשי סבירא ליה לא סבירא ליה כרב אשי אלא דיש זיקה וכשמת נשוי

נכרית ולא גירש א' מבעלי אחיות את אשתו ומת אסורה הנכרית להתייבם דעד שעת מיתה היתה זקוקה לו והויא לה צרה אחות אשה בזקוקה ולא כרב נחמן דאמר אין זיקה אלא כרב אשי דאמר יש זיקה אבל גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו ואחר כך מת נכרית יבומי נמי לא מייבמה ובהא פליג רבא עם רב אשי דרבא סבר מיתה מפלת סבירא ליה להאי תנא ושריא ורב אשי סבר נשואין מפילין סבירא ליה להאי תנא ואסירא.

ואף ע"ג דפסקי רבוותא הילכתא כרבא וכרב אשי לא קשיא הילכתא אהילכתא דכרבא פסקי בכנס ולבסוף גירש דשריא ולא כרבי ירמיה דאסר וכרב אשי פסקי הלכתא דיש זיקה ודלא כרב נחמן דאמר אין זיקה.

וגם רבינו חננאל סבר כסברתי הראשונה דאם בעלי האחיות קיימי הנכרית אסורה לשניהם וסברתי השניה הוא עיקר והיא סברת המורה ולא תיקשי לך היכא פסקינן הלכה כרבא דכנס ולבסוף גירש דר' אשי דהוא בתרא פליג עליה דרב אשי לא פליג עליה אלא דסבר דהאי תנא סבר נישואים הראשונים מפילין ותברה מי ששנה זו לא שנה זו כר' ירמיה אבל לא פסק הלכה כמשנה זו והלכה כמתני' דפירקין קמא דתני בפירוש דאפילו כנס ולבסוף גירש אשתו מותרת דמיתה מפלת ולא נישואין.

סימן מ

גרסי' בפרק השוכר כיצד מגעילין אמר רב הונא יורה קטנה לתוך יורה גדולה.

כמה אנשים גדולים ראיתי דבריהם שנושאין ונותנין בזה.

יש אומרים שצריך להגעיל את היורה הגדולה תחילה קודם שיגעיל תחילה כלים קטנים שאם לא יגעילנה מקודם לפליטה שלה של איסור חוזרת ונבלעת באותן הכלים.

ויש אומרים שלאחר שהגעיל בתוכה את הכלים צריכה עוד הגעלה אחרת מפני שבלעה פליטתן של כלים אבל הכלים אינן בולעין את פליטתה דכל זמן שהן טהורין לפלוט אינן בולעין.

ויש שהן מתירין משום נותן טעם בר נותן טעם ונשתרבבו כאן דברים מאד וטורח הוא עלי לכתוב כל דבריהם ומה שיש להשיב על דבריהם.

אבל הנכון בעיני זה הוא אע"פ שהיורה אסורה מותר להגעיל בתוכה כלים רק אם ינקוה יפה שלא תהיה מליאה זוהמא ואותו הגיעול שהוא פולטת הוא מתבטל במים עד שהמים הן מותרין לשתייה וכיון שבטל הגיעול במים אין בו כח לאסור את הכלים שכשהם בולעין לא הגיעול לבדו הן בולעין אלא המים שהגיעול מעורב בהן והרי אותן המים מותרין הן בשתיה וכן נמי הגיעול שיצא מן הכלים נתבטל במים וכשהוא בולעת

היורה הגדולה מן המים בולעת שהגיעול מעורב בהן ולא הגיעו' לבדו ואותן המים הן מותרין בשתייה הילכך אם הוגעלה היורה תחילה אינה צריכה הגעלה פעם שנית וכן מותר להגעיל כלים אחר כלים ואין לחוש הגיעול של ראשון יבלע בשני שראשון ראשון שהוא יוצא הוא בטל במים. ואע"פ שנחה היורה מרתיחתה אין בכך כלום שכבר הגיעול נתבטל במים ומה שחוזרי' ובולעי' היתר גמור בולעין ולא איסור.

סימן מא

גרסינן בפרק השוכר תנן והסכין שפה והיא טהורה. אמר רב הונא ונועצה עשר פעמים בקרקע אמר רב ובמקום קשה אמר רב כהנא ובסכין יפה שאין בה גומות אמר רב הונא ברי' דרב יהושע ליכל בה צונן כי הא דמר יהודא וכו'.

פירש המורה שפה לוטשה באבן של נפחים מול"א בלע"ז לשון שופינא לימ"ר בלע"ז ונועצה אע"פ ששפה ויש אומרי' שפה משפשפה בבגד צמר שאינו חלק ומעביר שמנוניתא ואוכל בה צונן אבל רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנ' ברותחין ובכלי ראשון כדאמרן בפרק כל שעה לענין חמץ בפסח.

ואינו נ"ל מה שפירש המורה ונועצה אחר ששפה דהא מעשה דשבור מלכא ראיתי מינה ראיה אין שם אלא נעיצה ולא שיפה וגם מה שפירש שהשיפה אינה מטהרתה אלא ליכל בה צונן אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין קשיא לי טובא ואינו נראה לי מפני שפשט מתני' אינו מוכיח בו דהכי תנן הלוקח כלי תשמיש מן העכו"ם את שדרכן להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבן באור ילבן באור השפוד והאסכלה מלבנן באור והסכין שפה והיא טהורה משמע מתוך דברי המשנה שכמו שההגעלה והליבון מטהרין את הכלים ליכל בה אפי' רותח הם הכי נמי השיפה מטהרת הסכין אפילו ליכל בה רותח שהרי דין כל הכלי' שוה ופסק כיצד היא טהרתן וכפי מה שמתפרשים הכלים דרישא ומציעתא מתפרשת נמי הסכין דסיפא מה אלו ליכל בהן רותחין אף הסכין נמי לחתוך בה רותח דסיפא דומיא דמציעתא ורישא קתני דהא סתמא קתני והיא טהורה דמשמע לכל כדמשני רישא ומציעתא ומשום הכי נטהרת בשיפא ולא הצריכוה הגעלה כשאר כל הכלים מפני שכל הכלים יש להן בית קיבול הילכך בולעין הרבה וצריכין הגעלה אבל הסכין שהיא פשוטה ואין שימושה אלא בחתיכה בשיפה סגי דהא שיפה מסירה מעליה כל קליפה העליונה שהאיסור דבוק בה ועוד שדרך הסכין לשופה ואין דרך הכלים לשופן משום הכי תנא שפה גבי סכין ולעולם בשיפה בלחוד היא נטהרת מכל מה שבלעה על ידי החתיכה כדקתני מתני'.

ומאי דאמרינן ליכל בה צונן נראה לי לפרש דרב הונא דאמר נועצה עשר פעמים בקרקע לאו אשפה (מיני) [דמתני'] קאי אלא מימרא בפני עצמה היא ולא גרסי' ונועצה בו"ו אלא נועצה בלא ו' והכי קאמר נועצה עשר פעמים ונטהרת בכך ואתי רבא לפרושי למילתיה דוקא בקרקע קשה ואתא רב כהנא לפרושי למלתיה דוקא בסכין יפה שאין בה גומות ואתא רב הונא בריה דרב יהושע נמי לפרושי למלתיה דרב הונא דהאי דאמר רב הונא דהיא נטהרת בנעיצה דוקא ליכל בה צונן כמעשה דשבור מלכא אבל ליכל בה רותח צריכה שיפה כדקתני מתני'.

ומאי דאמרינן בפרק כל שעה והלכתא אידי ואידי ברותחין נראה לי שחילוק יש בין סכין לסכין דהכי אמרינן בירושלמי בהילכתין ר' אבא בשם רבי יהודה הדא דתימר בסכין קטנה אבל בסכין גדולה צריכה ליבון והליבון שאמרו שיהא מתיז ניצוצות.

פירוש רבי אבא אמתניתין קאי דהאי דתנן שפה והיא טהורה דוקא בסכין קטנה דלא חזיא אלא למיחתך בה ולא חזיא לצלות בה ההיא היא דנטהרת על ידי שיפה אבל בסכין גדולה שפעמים שצולין בה בשר כמו שפוד אינה נטהרת אלא על ידי ליבון כמו שפוד ואסכלה והכי תניא בתוספתא דע"א הסכינים והשפודין והאסכלאות מלבנן באור והן טהורין ובודאי דהנהו סכינים בגדולים מיירי דומיא דשפודים שפעמים צולין בהם.

ובהלכתא קמייתא נמי דחולין דאמרינן שליבנה באור בסכין גדולה דחזיא לצלות בה קאמר דאפילו לחתוך בה אסור עד שילבננה ויטהרנה כהלכתה וההיא דפרק כל שעה דבעה מיניה רבינא מרב אשי הני סכיני דפסחא היכי עבדינן להו בסכינים גדולים מיירי דפעמים שצולין בהם עיסה ושופדין בהן כעין שפוד.

ומשום דמקשינן מתני' דע"ז אמתניתין דזבחים דבהא תנן מלבנן והתם תנן השפוד והאסכלה מגעילן ברותחין ופריקי בה תרי פירוקי רב פפא פריק האי קדיר והאי לא קדיר ורב אשי פריק האי היתרא קא בלעא והאי איסורא קא בלעא.

בעא מיניה הני סכיני דפסחא דאישתמשו בהו כולה שתא בחמיר' היכי מטהרינן להו בפיסחא משום דהני סכינים דמו להההיא דזבחים בחדא מילתא דהיתרא קא בלעי ולגעולי עכו"ם בחדא מילתא דהדיר אסורייהו, ובריש אהדר ליה פרזילייה בנורא מש' דקדיר ודמו לגעולי עכו"ם כטעמא דרב פפא ולבסוף הדר ביה ואמר ליה אידי ואידי ברותחין כטעמא דידיה משום דהיתרא קא בלעא כדתנן בזבחים וכל זה בסכינין גדולי' ששוכרין ואופין בהן עיסה אבל לעולם בסכינים קטנים שמשתמשין בהם על ידי צונן חתיכה בלבד בשיפה הן נטהרים כדתנן במתניתין ואם הגעילן נמי ברותחין כ"ש שהן טהורין דכלי קיבול נטהרין ברותחין וכל שכן הפשוטים.

סימן מב

גרסינן בפרקא קמא דכתובות כסף ישקו' כמוהר הבתולות שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה.
מפרשים הגאונים מדהוה ליה למיכתב מוהר בתולות וכתב כמוהר הבתולות כ"ה יתירי (דמו) [רמז] לכ"ה זוזי דאינון כתוב' בתולה דמאתים זוז דתנן הן זוזי מדינה שהן ח' בזוזי צורי ויגיעו כ"ה זוזי.
והמורה פי' שיהא זה כמוהר הבתולות הקיש הכתוב קנס דמפתה לקנס דאונס מה להלן חמשים אף כאן חמשים ומה כסף דאמור כאן שקלים דכתיב ישקול אף כסף האמור להלן שקלי' דלא תימא מעות מכאן סמכו לכתובת אשה מן התורה מדקרי לה מוהר.
ופתרון המורה נראה לי נכון דמאן דסבר דכתובה אשה מן התורה סבר דמאתים זוז של בתולה הן כסף צורי שיגיעו נ' שקלי' דומיא דאונס ומפתה וכדאמרי' כל כסף האמור בתורה הוא כסף צורי ושל דבריהן כסף מדינה ומאן דסבר דכתובה אשה אינה מן התורה אלא מד"ס הוה סבר דר' זוז של בתולה הן זוזי מדינה דאינון כ"ה זוזי צורי וכך מפרש בירו' בתולה כתובתה ר' ואלמנה מנה הונא בשם שמאל בשקל הקדש ר' בא בר ביזנא אמר מטב' יוצא מתנית' מסייע' לר' בא בר ביזנא ה' סלעי' של בן במנה צורי לשל עבד נ' של אונס ומפת' ק' של מוציא ש"ר כולן בשקל הקד' במנה צורי ולא תנא כתו' אשה עמהן.
א"ר אבין כלום למדו כתובת אשה אלא מאונס וממפתה מכיון דתנא אונס ומפתה כתובת אשה עמהן אלמא מאן דסבירא ליה דכתובת אשה מן התורה מאונס וממפתה גמר לה כדפריש המורה מדקרי ליה מוהר וסבירא ליה נמי דמאתים זוז הם זוזי צורי ולא זוזי מדינה דאינון כ"ה זוזי צורי כדפרישו הגאונים ומכאן מוכח שפתרון הגאונים דחוי הוא לגמרי.
ומה שאנו כותבין בכתובתינו עכשיו מאתים זוז שהן שמנה זהובים ושליש כתובת תורת משה אליבא דמאן דאמר כתובת אשה מן התורה אתיא.
ומה שאנו משערים מאתים זוז שמנה זהובים ושליש ואינן אלא שמונה דתנן בפרק שור שנגח ושנים הראשונים דינרי זהב שיגיעו כ"ה זוזי כסף בדינר זהב וכך מפורש בהרבה מקומות.
יש שסמכו קדמונינו על מאי דתנן במעילה נתן לו דינר זהב ואמר לו הבא לי טלית והלך והביא לו בשלש חלוק ובשלש טלית.
פירוש בשלש סלעים נמצא עכשיו שהם שש סלעים בדינר זהב המגיעים כ"ד זוזים מכאן לומד שכ"ד זוזים הם בדינר זהב.

וזה הסמך אינו נראה לי שלא חשש התנא לחלק הזוז הנותר לשנים לשלש וחצי זוז חלוק ובשלש וחצי זוז טלית ולעולם דינר זהב היא ששה סלעים ורביע שהם כ"ה זוזים. וכך פוסקים רבינו חננאל ורבינו יצחק ורבינו ברוך [זכרונם] לברכה וכל הגאונים דכתובת אשה מדרבנן היא וכך מצאתי תשובה כתובה לגאוני בבל.

וששאלתם הא דאמור רבנן הואיל ותקנת חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית אלמא קיימא להו דתקנת חכמים הוא ופליג רשב"ג ואמר כתובת אשה מן התורה.

אית גבן תשובות מתחלפות לגאונים קצתם פסקי כרשב"ג וכן כתוב בכתובות הנמצאות במערב מימות הראשונים כסף מאתן דאינון כ"ה זוזי דחזו ליכי מן אורייתא וסמוך על הדא דכתיב כמוהר הבתולות עשרים וחמשה, ומינהון מאן דפסק כחכמים וסופיהון מר בר רב חנניה גאון אבי ארינא ואמר כתובת אשה תקנת חכמים היא ומינה מאן דכתב מן אורייתא אלא דחזו ליכי בלבד ואית דאמרי כרשב"ג.

אית מששא במילי דמאן דסמיך על כמוהר הבתולות אי לא מילתא פסיקתא היא לכל חכמי בבל דכתובה מדרבנן היא ולא מספקא לשום איניש דאית ליה מששא ולית מנהון אדם מעולם דסמכא מאן דאמר כתובת אשה דאורייתא וגמרינן בהדיא בהא ברייתא דתניא המוציא שטר חוב על חבירו כתב בו מבבל מגבהו ממעות בבל ובסיפא תני מה שאין כן בכתובה ואמרינן עלה אהייא אמר רב משרשיא אירשא ולאפוקי מדרשב"ג דאמר כתובה מדאורייתא והאי כ' מן כמוהר וה' מן הבתולות דנקטין מן גמטריא וחשבון כ"ה לית ביה מששא ועיקר האי טעות מן בני ארץ ישראל הוא דבתלמידייהו דרבנן אדרשב"ג ודרשב"ג לרבנן.

ודאמרינן אנן דמטבע קפוטקייא יפה ממטבע ארץ ישראל אינוי אמרין הדא אמרה שמטבע ארץ ישראל יפה מכל הארצות והא מסייעא למאן דאמר כתובת אשה מדאורייתא ודלא כרשב"ג דתני כתובת אשה מדברי תורה רשב"ג אומר מדברי סופרי' והדא אפיכנא בגמרא דילן דבתולה ואינון לא אפכוה ואנחנו לא איכפת לן בהכין ולא חשיבנא ליה דסמכא ושמיע להון לרבותן דההוא אשתכח כמה שיטין ואהדורי אהדורוהי בנוסחאי וכיוצא בהן ותלמודא דידן נקיט להו רבנן לטעמיה כדבר תורה ומאי דמשתכח מן חלופי האי הוא דסמכא וההיא לאו דסמכא הא מלתא מחלוקת אנשי מזרח ובני ארץ ישראל ועדיין מגונה מאד אצלנו מאן דכתב בכתובה דחזי ליכי מן אורייתא ומהדרין ליה רבנן וקמאי דילפין מן בני ארץ ישראל נקטיה להא מילתא ואתון השתא כל מעשיכם במנהגות שלנו ובתלמוד שלנו הכין מיבעי לכון למעבד ולסלוקי מן כתובתכין דוכרין אורייתא אלא כתיבו דחזו ליכי סתם.

ובפרק החובל מוכיח דמאתים זוז דבתולה הם זוזי מדינה שהם כ"ה זוזי צורי דאמרינן התם אמרי כגון דלא נפישא מכתובה דאורייתא והוי דכולי ארבעה זוזי דמשום ארבעה זוזי לא מפסיד כ"ה אלמא כתובת הבתולה כ"ה זוזי צורי אינון.
והמורה פירש שם כ"ה סלעים והוא מנה ק' זוז כתובת אלמנה ופחותה שבכתובות נקט.
ואינו נראה לי דהא זוזי קא נקיט ואמאי שבק זוזי ונקיט סלעים אלא ודאי האי כ"ה זוזי אינון והם זוזי צורי שהם מאתים זוזי מדינה שיעור הכתובה של בתולה שהוא מדבריהם וכל כסף דדבריהם הוא כסף מדינה. עיין מה שכתבתי בשילהי מסכת כתובות.

סימן מג

גרסינן בפרק שני דכתובות אמר רב נחמן אמנה הי' דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו אינן נאמנים. פירש המורה דלא אתי על פה ומרע לשטרא.
וקשיא לי טובא בהאי פירושא דהיכי דמי אי דכתב ידן יוצא ממקום אחר ומשום הכי אינם נאמנים.
אי הכי בהא קאמר מר בר רב אשי מודעא היו דברינו נאמנים והא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דכיון דחתימי בשטר' ומקיימא סהדותייהו כמאן דמסהדי דבלא אונס' זבין ליה כסתם כל שטרי דעלמא והיכי מהימני תו למימר מודעא היו דברינו ולבטלי ליה לשטרא אלא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ומשום הפה שאסר הוא הפה שהתי' הוא דמהימן להו מר בר רב אשי ואי הכי אמאי אמר רב נחמן דאין נאמני' משום דלא אתי על פה ומרע לשטר' והא מתניתין דתנן העדי' שאמרו כתב ידינו זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים דאתי על פה ומרע לשטרא הוא משום טעם דפה שאסר הוא הפה שהתיר והכא נמי יהיו נאמנין מפני זה הטעם.
ונראה לי בודאי שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר קמפלגי ובהא קמפלגי דרב נחמן סבר כי היכי דאמנה הויא עולה ולא מהימן ה"ה הכי נמי מודעא עולה היא ולא הוה להו למיכתב דכיון דחזו דאנסיה לוקח למוכר עד דזבין ליה לא הוה להו למיחתם שטרא דמשמע דברצונו זבין ליה דכל מודעא דנפקא על שטר זביני ומבטלא לשטר זביני היכי דמי כגון דסהדי אחריני חזו ליה לאונסא דמוכר וכתבי ליה מודעא ומבטלי לשטר זביני דעבד קמיה סהדי אחריני.
אבל היכא דסהדי דשטר זביני גופייהו חזי ליה לאונסא דידיה לא הוה להו (למיסתם) [למיחתם] בההי' שטר' ואיבעי' להו למיתא לב"ד ולמימר דהכי והכי אנסיה ולאו דליחתמו ביה.

אי נמי איבעי להו למיכתב ולמיחתם מודעא ברישא והדר ליחתם אזביניה כדבעינן למימר לקמן והילכך כי אמרי השתא מודעא היו דברינו עולה היא ואעולה חתימי דאין אדם משים עצמו רשע.

ומר בר רב אשי סבר אמנה ודאי לא נתן ליכתב אבל מודעא ניתן ליכתב דאי לא חתמי סהדי בשטר זביני לא מצי לאיפצויי מוכר מאונסא דלוקח ולוקח הוא דפייסינהו למיחת' ובתר הכי ליסהדו בבי דינא דאונסא עבד ליה והילכך נאמנים.

וראיתי לפרש חלוקת רב נחמן ומר בר רב אשי ומה שסוברי' שניהם במודעא היו דברינו באר היטב כפי מה שנראה לי מפני שראיתי בה סברות שונות למקצת הרבני' שלא נראו לי.

היכא דשטר זביני חתים וכתיב שפיר ונפק' עלי' מודעא דחתימי בסהדי אחריני דאנוס הוה ואינהו חזו ליה לאונסא דידיה אתיא ההיא מודעא ומבטלא ליה לשטר זביני ואפילו אי לא נפקא עליה מודעא אלא אתו סהדי אחריני על פה ומסהדי דאנוס הוה וחזינן לה לאונסיה ואיהי מסר מודע' קמן מבטלי ליה לשטר זביני דסהדי דשטר זביני לא מכחשי להו דהני אמרי אינהו דחתום אשטר זביני שפיר חתום דאינהו לא ידעי ליה לאונסיה כי היכי דחזינן ליה אנן והלכך מהימני ומבטלי ליה לשטרא זביני והיכא דסהדי דשטר זביני אינון גופייהו מסהדי אמודע' חזינן אי חתימי תחילה אשטר מודעא והדר חתים אשטר זביני אתיא ההיא מודעא ומבטלה לשטר זביני דהא תחילה הגידו דאנוס הוה ואחרי כן בשטר זביני דמשמע דברצונו מכר לו הילכך אתיא ההיא מודעא ומבטלא לשטר זביני ואפי' רב נחמן מודה בזה כדאמרינן בחזקת הבתים טובי תלא לפאפי בכינרא וזבין ליה ארעא פירוש מין אילן כדאמרינן בפרק ערבי פסחים טולא דדיקלא וטולא דכינרא חתם רבה בר בר חנה אמודעא ואאשקלתא פירוש התם אמודעא דאנוס הוה והדר חתם אשטר זביני דאי לא הוה חתים ביה לא הוה מיפטר פאפי מאונסא דהוה עביד ליה טובי ואמר רב הונא אי לאו דחתם אמודעא מאן דהוה חתים אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמר רב הונא תלייה וזבין זבוניה ואע"ג דאונסא זביני הוו כיון דלא מסר מודעה עלייהו הוו זביני דתלייה וזבין זביניה זביני אבל השתא דמוסר מודעא אתיא מודעא ומבטלא להו לזביניה. ואקשינן דהיכי מציא ההיא מודעא לבטולא לאשקלתא והא אמר רב נחמן אמנה היו דברינו אין נאמנין.

פירוש דהיכא אתיא מודעא ומבטלא לשטר זביני הני מילי היכא דחתימי עלה סהדי אחריני אבל הכא דחתימי עלה סהדי דחתימי אשטר זביני לא מהימני דבשטר זביני מסהדי דבלא אונס זבין ליה ובמודעא מסהדי דבאונסא זבין ליה. והא אמר ר' נחמן

מודעא היו דברינו אין נאמנין אף על גב דמקיים שטרא אפומייהו דאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים משום דעולה היא ואעולה לא חתימי. והכא דבשטר זביני מקיים וקאי היכי מהימני במאי דחתימי אמודעא ופרקינן הני מילי על פה דלא אתי על פה ומרע לשטרא אבל שטרא אתי שטרא ומרע לשטרא.

פירוש בודאי אי סהדי דחתימי אשטר זביני אתו בתר הכי ומסהדו על פה דאנן ידעינן דאניס הוה לא מהימני דכיון שהגידו וחתמו בשטר זביני דמשמע דבלא אונס מכר לו אין חוזרין עכשיו ומגידין דאנוס הוה ולא מהימני ואפילו אי כתבו השתא שטר מודעה לא מהני מידי דכיון דתחיל' חתמו על שטר זביני דמוכח דבלא אונס זבין ליה והיא הגדתן כדאמרינן העדים חתומי' על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין ואין יכולין עכשיו לחתום ולהגיד דאניס הוה ואפילו מר בר רב אשי מודה בזה דאי מקיים שטר זביני וקאי דלא מצי תו למימר דמודעא היו דברינו דכיון שהגיד שוב אינו חוזר מגיד אבל היכא דחתימי סהדי תחילה אשטר מודע' והדר חתימי אשטר זביני אתיא ההוא מודעא ומבטלא לשטר זביני דהא תחילה הגידו דאנוס הוה והיא ההגדה שאנו מאמינים אותו והאי דהדר וחתום אשטר זביני לפצויי ההוא גברא מאונסיה הוא דעבוד הכי.

הילכך שפיר עבד רבה בר בר חנה דחתם ברישא אמודעא והדר חתם אאשקלתא ואתי שטרא קמא דמודעא ומבטל לשטר בתרא דאשקלתא.

ואין לומר דמשום הכי פירש המורה הכא בהילכתין דמודעא היו דברינו אין מאמינים דלא אתי על פה ומרע לשטרא כדאמרינן התם בחזקת הבתים דהתם לא אמרינן ליה אלא היכא דשטר זביני מקיים וקאי ואפילו מר בר רב אשי מודה ביה כדפרישית משום דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והכא פליג עליה ואמר נאמנים משום דמקיים שטרא אפומייהו והפה שאסר הוא הפה שהתיר והיכא דאמרינן מגו אתי על פה ומרע לשטרא ופלוגתא דרב נחמן ומר בר רב אשי הויא היכא דמקיים שטרא אפומייהו דיש לומר הפה שאסר הוא הפה שהתיר ואמרי כתב ידינו זה אבל מודעא היו דברינו ורב נחמן סבר אע"ג דנאמנין לבטלו על ידי מיגו הני מילי במילתא דלא הוי עולה אבל במילתיה דהוי עולה אין נאמנין והאי עולה הוא כיון דחזו ליה לאונסיה דעבד ליה לוקח היכי חתמו אשטר זביני אי לפצויי למוכר מההוא אונס הוה ליה למיכתב מודעא קדישא כדעבד רבה בר בר חנה אבל למיחתם שטר זביני בלחוד לא הוה להו למעבד דהא חתומי אשיקרא וכיון דעולה היא לא מהימני כי היכי דלא מהימני לומר אמנה היו דברינו.

ומר בר רב אשי סבר אמנה היו דברינו אינן נאמנים משום דלא ניתן ליכתב הילכך אינן נאמנין אבל מודעא ניתן ליכתב כדי לפתות המוכר לאונסו.

ואי אמרת הוה ליה למיכתב אם ידעא ברישא מירתת מוכר דילמא מרגיש ביה לוקח ואניס ליה טפי. ואי אמרת משום אונסיה היכי חתמי שיקרא מימר אמר להו סוף סוף על פומייכו בעי לאיקיומי' שטרא אתון דמקיימיתו ליה אתון קא אמריתו דאנוס הייתי ותיהמנו על ידי מיגו והילכך סבר מר בר רב אשי דניתן ליכתוב ונאמנים.

ורבינו יצחק זצוק"ל פסק הלכה כמר בר רב אשי דהוא בתרא וכך פסק גם רבינו יוסף הלוי וכך כתב גם רבינו חננאל זצוק"ל בחזקת הבתים דליתיה לדרב נחמן.

ואינו נראה לי זה הפסק חדא דטעמא דרב נחמן עדיף ומסתב' דכיון דחזו ליה לאונסא דידיה היכי חתום אשטר זביניה עד דלא ליכתבו ליה שטר מודעא ברישא ואי משום דסמכין אקיומא דשטרא דלא מקיים אלא אפומייהו ואינהו סמכי ומבטלי ליה ואמרי מודעא היו דברינו דילמא מקיים שטרא אפומא דסהדי אחרינא או אכתב ידם יוצא ממקום אחר ונמצא שהן חתמו על שקר הילכך לא ניתן ליכתב ותו דקיימא לן הילכתא כרב נחמן בדינא ותו דרבא קאי כותיה כדאמרי' לקמן בעא מיניה רבא מרב נחמן תנאי היו דברינו מהו מודעא ואמנ' טעמא מאי וכו' אלמא סבירא ליה לרבא דמודעא היו דברינו אין נאמנים ותו דמקשינן בחזקת הבתים ממילתיה דרב נחמן לרב הונא דאמר מאן דחתם אמודעא שפיר חתם וקיימא לן שאין מקשין אלא מהלכה פסוקה מכל הני טעמי נראה לי שהלכה כרב נחמן וכך פסק גאון אחד כרב נחמן.

וראיתי שפירש רבינו שלמה בן היתום זצוק"ל משום רבינו גרשום זצוק"ל דהני מילי על פה אבל בשטרא אתי שטרא מרע ליה לשטרא הני מילי דאין נאמנים היכא דאמרי עדים על פה שבאונס מכר אבל אם אמר להם כתבו לי שטר מודעא הואיל וניתן לכתוב שהרי אמר להן כתבו אע"פ שלא כתבו כמאן דכתיב דמי. ואם לא אמר כתבו אע"פ שכתבו ומעידים בו ונתברר לנו אונסו בטלה היא ואומרים לא אתי על פה ומרע לשטרא.

אבל אם אמר להם כתבו כמי שכתב הוא ואתי שטרא ומרע ליה לשטרא ואינן נראין לי הדברים הללו דאטו בדבור המוכר תליא מילתא שאמר להם כתבו לי שטר מודעא אין הדבר תלוי אלא בחתימתן שחתימתן היא הגדתן כדדריש ריש לקיש דאם העדים החתומי' על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד.

הילכך אם חתמו על המודעה תחילה אתי' ההיא מודעא ומבטלא לאשקלתא דהא הגידו דאנוס הוה ואע"ג דלא אמר להן המוכר כתבו לי שטר מודעא ואם חתמו תחילה אאשקלתא שוב אין נאמנין לומר מודעא היו דברינו ולא לכתוב בשטר מודעא ואע"ג דאמר להם המוכר מתחילה כתבו לי שטר מודעא כיון דחתום אאשקלתא ברישא הרי

הגידו שבלא אונס מכר ושוב אין יכולין לחזור ולהגיד שבאונס מכר אך אם יתקיים השטר על פיהם אליבא דמר בר רב אשי.
עוד כתב משם רבינו חננאל זצוק"ל מר בר רב אשי אמר אפילו אם מעידין עידי מודעא עדות על פה מיגו דאיבעי כתבי השתא למודעא נאמנין (ומקשי) [ומקדי'] ליה לשטר המקנה.
ומפני סברא זו שסברו שאם יכתבו עכשיו מודעא למוכר אתי שטרא ומבטל לשטר זביני משום הכי נרא' לי שפסקו הלכה כמר בר רב אשי ואמרו דאפי' על פה נאמנין על ידי מיגו דמצו למיכתב.
ואינו נראה לי דמי אלימא כתיבתן בשטר מעדותן על פה והא בריש הילכתין הוה בעינן למימר דטפי עדיפא הגדה על פה מחתימה בשטר ולבסוף אוקימנא דהעדים החתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד הילכך אע"ג דכתבי השתא למודעא לא מהניא מידי דהא כבר חתמו והעידו על שטר המקנה ושוב אין חוזרין ומגידין לא בפה ולא בשטר.
ומאי דאמרינן אבל בשטרא אתי שטרא ומרע לשטרא לאו על שטרא דחתום בתר שטר מקנה הוא אלא דחתום מקמי שטר מקנה.
וכך פירש רבינו שמואל זצוק"ל כדברי הני מילי דאין נאמנים על פה שמערים עכשיו מודעא היו דברינו ובאים לבטל עדות שבשטר שנעשה עד שנחקרה בבית דין משעה שנכתב ונחתם ואין עדות האחרון מבטל את הראשון דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ולא אתי על פה דהשתא ומרע לשטרא דקיים אבל בשטרא שנכתבה המודעא בשטר וחתמו עליה עדים כבר כי הך דרבה בר [בר] חנה שקדמה לאשקלת' אתי שטרא דמודעא דקדים ומרע לשטרא דאשקלתא אבתריה ופירש במילתיה דמר בר רב אשי מודעא היו דברינו נאמנים שהרי ניתן ליכתב דמצוה קא עבידי כדי להציל האנוס מאונסו ואפילו כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים דאין זה חוזר ומגיד אלא מילתא אחריתי קא מסהדי כדאמרי נמי התם חתמנו אבל תנאי היו דברינו ולא נתקיים התנאי דמילת' אחריתי היא דאמרי שעל השטר מעידי' שכשר היא וגם מעידים שאין חייב לו כלום. והיכי דמי חוזר ומגיד התם פסולין היינו קטנים היינו אם כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים שהרי פוסלין את השני לגמרי שהרי אומרי' בפסלות נחתם וחתם הוא ופסלינן ליה לעדותן משום חוזר ומגיד.

ואינו נראה לי שאם היה כתב ידם יוצא ממקום אחר הרי הוחזק השטר ונתקיים ועומד בחזקת שמכר לו כרצונו וכשבאים אלו ומעידים בו מודעא היו דברינו הו"ל חוזרים ומגידים ואין מגיד חוזר ומגיד.

וכך פירשו כל המפרשים שלא אמר מר בר רב אשי נאמנים אלא כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר מדקאמר אמנה היו דברינו אין נאמנים מפני שלא ניתן ליכתב טעמא דלא ניתן ליכתב הא ניתן ליכתב כמו אנוסין היינו ומחמת נפשות או קטנים היינו נאמני' ואי כתב ידם יוצא ממקום אחר מי נאמנים והא תנן אם יש עדים שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים אלא ודאי כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר קאמר מר בר רב אשי דאעג"ב דאיכא למימר מיגו אפילו אין נאמנים לומר אמנה היו דברינו משום דלא ניתן ליכתב ואין אדם משים עצמו רשע אבל מודעא היו דברינו ניתן ליכתב ודומה לאנוסין היינו ולקטני' היינו דתנן במתניתין שאם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנים על ידי מיגו.

וראיתי שנשאל רב צמח גאון זצוק"ל ראובן שהנפק שטרא על שמעון וחתימין על ההוא שטרא לוי ויהודא ואיתחזק חתימות ידיהון בב"ד ואתקרבו לגבי דיין ואמר שמעון לית עלי מן האי שטרא כלום והכין הוה עובדא דבעיתי למפרש בימא ואמרית ליה אוזפן מאה זוזי והב יתהון אוזינקא לביתי ואנא אזבון לך מידי דלהוי בך ביה רוחא ואמר לי כתוב לי שטרא דלא ליהוי זוזי מונחים על קרן הצבי כתבית ליה שטרא ואסהדית ליה לוי ויהודא לבתר דנפקית ומטית לדוכתא אתת לי אררתא מביתו דראובן דסמכתינן עליה למיתן לך אוזינקא וכתבת ליה שטרא לא יהב לן כלום ואמרינן ליה הואיל וכך אהדר לן שטרא דכתב שמעון בעלי על נפשיה ואמר לך דאירכס ליה אלא הנך סהדי לוי ויהודא דחיתמי על השטר נימא להו דהכי והכי הוה ולא יהבית לה לאיתת שמעון כלום שדר ואייתינון ואמר להון דלא יהב להו ולא מידי אמרי ליה בית דין לראובן מה תימר אמר חס ושלום לא היו דברים מעולם אתו לוי ויהודא ואסהידו הכי דשמעון אייתי לן האי שטרא ואמר לן חתומי עלי דאוזיפית מן ראובן מאה זוזי ולא אמר לן דהכי והכי הוה עובדא אלא כדפירש לבתר יומי אמר לן האי ראובן דשמעון כתב לי' שטרא על נפשיה דאוזיפתיה מאה זוזי ולא אוזיפתיה והכי הוה עובדא דאסיק כיתי' עלי למיתן להו אוזינקא ולא איסתייע לי ואמרת לי אינתתיה אהדר לי שטרא ושטר' לא ידענא דוכתיה ודחילנא דילמא אירכס לי' אלא הוו עלן סהדי מהשתא דכל אימת דיפוק ההוא שטרא עליה זייפא הוא וראובן טעין לא היו דברי' מעולם השתא טענת שמעון טענ' היא או לא וכיון דאתו לוי ויהוד' ואסהידו דכך הי' מעש' מיתחזי דלא מתעקר' סהדותהון

והאי סהדותא לחוד והאי סהדותא לחוד והוה ליה שטרא זייפא או דילמא לית בטענתו משום ושטרא כדקאי קאי היכין דינא.

והשיב הגאון כיון דאודי ראובן קמי לוי ויהודה דהאי שטר אמנה הוא וכתב שטרא ולא יהבית ליה זוזי וקנו מיניה דכתבין לוי ויהודה שובר מעליא על שטרא דראובן מה לי אודי קמיה ישששכר וזבולון אילו אודי קמיה תרי סהדי מעלמא דהאי שטרא שטר אמנה מי לא הוו כתבי ליה שובר לשמעון השת' נמי דאודי קמי לוי ויהודה דשטר אמנה הוא אע"ג דלא קנו מיניה כיון דאמר להו הוו עלי עדים מעכשיו וכתובו וחתומו שטרא שובר הוי ולא צריך קנין דלאו שטר מקח וממכר ומתנה אינון דבעו קנין אבל אי הני מילי על פה וקא אמרין ולא כתבין שטר וחתמין לא אתו על פה דידהון ומרע שטר' דאמר רב יהודה אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן והוינן בה דקאמר מאן אי נימא דקאמר לוה כל כמיני' אלא דקאמר מלוה תבא עליו ברכה אלא דקאמרי עדים היכי דמי אי דאין כתב יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימני ואי דכתב ידם יוצא ממקום אחר פשיטא דלא מהימני והכא קא אמרין סהדי דאודי ליה מלוה קמייהו דשטר אמנה הוא הילכך אי כתבין וחתמין בהא הודאה אחרונה דראובן הויא להו שתי עדיות ואתי שטרא ומרע שטר' ומיפט' שמעון מליתן זוזי ואי על פה אמרין ולא כתבין שטרא ויהבין ליה לשמעון שטרא מעליא הוא דהוא שטר קמא ולא אתי על פה ומרע ליה לשטרא.

ונפלאתי מאד על דברי הגאון והוקשו לי דבריו ביותר שחילק בין כי מסהדי על פה בין כי כתבי ליה שטרא.

היכא מצינו בכל התורה כולה שעדות שבשטר חזקה יותר מעדות על פה אדרבה התורה אמרה על פיהם ולא על פי כתבם ובדיני ממונות הוא דמכשרינן ליה לשטרא משום דאמרינן העדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין.

ומדקאמרינן כמי שנחקרה עדותן בב"ד מצינן למשמע מינה דעיקר סהדותא שיעידו העדים בפה ומיהו סהדותא דשטר' אכשרוה רבנן בעדות על פה אבל שתהא חזקה וגדולה ממנה לא נמצא בשום מקום אך גבי מלוה שחילקו חכמים בין על פה ובשטר דבשטר גביא ממשעבדי ובעל פה לא ולא שהעדות שבשטר חזקה יותר מבעל פה אלא משום דשטרא אית ליה קלא ועל פה לית ליה קלא ומשום פסידא דלקוחות דלא ידעי לאיזדהורי ביה.

אבל בכל עדות שבעולם אין עדות שבשטר חזקה יותר מעדות שבעל פה דהא אילו הוציא ראובן שטר על שמעון שחייב לו מנה ושמעון הוציא עדים שפרעו בפניהם ולא חשש לקרוע השטר מפני שהאמינו לא אתיא ההיא עדות על פה ומרע ליה לשטרא וקרעינן

ליה דשטר פרוע הוא וה"ה הכי נמי אי אתו סהדי ואמרי דבפנינו הודה המלוה דשטר אמנה הוה ולא הלויתיו כלום ואמר לן אתם עדי דלא לטעון משטה אני בכם מי לא מהימני וקרעינן ליה לשטרא אע"ג דמסהדי על פה ועל זה אמרנו במילתיה דרב יהודה ואלא דקאמר מלוה תבא עליו ברכה ולא שנא הודה המלוה בפני עדים להודה בפני בית דין וכי היכי דאילו הודה בפני עדים אחרים ששטר אמנה הוא אתו הנך סהדי ומקרעי לשטרא ה"ה הכי נמי כי הודה בפני עידי השטר עצמו כי שטר אמנה היה ולא הלויתים כלום אתו הנך סהדי ומקרעי ליה לשטר דמה לי שאר עדים מה לי עידי שטר עצמו ואע"ג דכתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים הם דהיכא אמרינן במילתיה דרב יהודה אי דכתב ידם יוצא ממקום אחר פשיטא דלא מהימני ורב כהנא נמי קאמר עדי' שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים ואע"פ שלא הוחזק כתב ידם בבית דין הני מילי כי מסהדי על עדות הראשונה ואומרים כי מאותה שעה ידענו שלא הלוה אלא שטר אמנה היה אין נאמנים מפני שמכחישי' עדות שבשטר שבשטר חתמו והעידו כי הלוהו ועכשיו מעידים כי לא הלוה דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואע"פ שלא נתקיים השטר על פיהם אינן נאמנים מפני שאין אדם משים עצמו רשע ואפילו אם יכתבו לו שטר כי באותה שעה ידענו שלא הלוהו ושטר אמנה הוא אינו מועיל כלום אבל עכשיו שמעידי' עדות אחרת ואינן מכחישי' את הראשונ' ואומרים כשחתמו בשטר על דעת שהלוה לו חתמנו וכך אמר לנו הלוה שהלוה לו אבל עכשיו הודה לנו המלוה כי שטר אמנה הוא ולא הלויתיו כלום והוא סמך על אמונתי שאלונו ה"ה הכי נמי דנאמנים שאין זה מגיד וחוזר ומגיד אלא עדות אחרת ומה לי הודה בפני אלה מה לי הודה בפני אחרים והילכך אע"ג דלא כתבו ליה שטרא אלא על פה מסהדי מרעיה ליה לשטרא וקרעינן ליה ולא דמי האי עובדא למלתיה דרב יהודה אמר רב דמייתי מיניה ראייה הגאון ממאי דאמרינן התם ואלא דקא אמרי עדים דהתם אמרי על עדות הראשונה ומשום הכי לא מהימני והכא אמרי עדות שניה ומהימני ולא דמיא אלא למאן דאמרינן התם ואלא דקאמר מלוה תבא עליו ברכה דלא שנא כי אתי מלוה בפני בית דין לא שנא כי אמר בפני עדים אחרים לא שנא כי אמר בפני עידי השטר עצמו כי שטר אמנה הוא הודאה מעליא הויא ואיתרע שטרי' וקרעינן ליה.

סימן מד

גרסינן בפרק שני דכתובות אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהם עד שלא חתמו מעידים עליו וחותם משחתמו אין

מעידים עליו וחותם ערער דמאי אילימא ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו ואפי' עד שלא חתמי אין מעידין.
רבינו חננאל זצוק"ל לא גריס ואפילו עד שלא חתמו אין מעידין ואמר שאי אפשר להעמידה בשנים מעידים שגזל וב' מעידים שלא גזל דבכי האי גוונא לא מיפסיל דאמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקיה.
ואינו נראה דכיון דתרי ותרי נינהו היכי מפקינן ממונא אפומיה אע"ג דאמרינן בשני כיתי עדים המכחישות זו את זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה דקיימא לן כרב חסדא [כר"ה] התם משום דתרי ותרי נינהו אלו מכחישים את אלו ואלו מכחישים את אלו ולא ידעינן מי הם הכשרים ומי הם הפסולי' הילכך אין לנו לפסול את העדי' מספק ולהוציאם מחזקתם אבל הכא דשני עדים מעידים על זה שהוא גזלן והיא עדות שלימה על היחיד ואע"ג דתרי אחריני מכשרי ליה הוה ליה ספק תורה וכל היכא דאיכא ספק תורה לא אמרי' אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה כדאמרי' לקמן בפירקין שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה אם נשאת לא תצא. ומתמהינן אמאי לא תצא הבא עליה באשם תלוי קאי. ואוקמה רב פפא בעד אחד אבל בשני עדים כיון דנחתינן לספק תורה לא אמרי' אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי איתתא אחזקתה אלא אמרינן הבא עליה באשם תלוי קאי והכא נמי כיון דתרי ותרי נינהו הוה ליה ספק גזלן ולא מוקמינן ליה אחזקתיה לאפוקי ממונא אפומיה.
תדע דליתא לדרבינו חננאל דאם איתא דאמרי' אוקי גברא אחזקתיה אמאי כי אקשי ליה תרי ותרי נינהו מוקי לה כגון דאמרי ידעינן ביה דעבד תשובה דליכא הכחשה לימא ליה אע"ג דתרי ותרי נינהו אוקמיה אחזקתי' אלא לאו שמע מינה מילתא ברירה היא דכל היכא דאיכא ספק תורה לא אמרינן אוקמינן אחזקתיה.
ורבינו יצחק זצוק"ל גם הוא כך כתב אי אתו תרי סהדי אחריני ומסהדי דלאו גזלן הוא לא חתים כלל דהוי להו תרי לבהדי תרי והוה ליה גברא ספק פסול והילכך לא מהימנינן ליה כלל ולא מפקין ממונא אפומיה.
וראיה לדבר הא דתנו רבנן שנים חתומים על השטר ומתו ובאו ב' ואמרו כתב ידן הוא זה אבל אנוסין היינו וכו' עד אם היה כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים. ואקשינן ומגבינן ביה נינהו אלמא לא אמרינן אוקי גברא אחזקתיה דמפקינן ממונא אפומיה.
ואינו נמי נראה לי זו הראייה דהתם ליכא למימר אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתי' דמאי חזקה איכא למלוה ללוה יש חזקה דממונה דתפיס אבל למלו' ליכא שום חזקה ואין לומר על העדי' אוקמינהו אחזקתייהו אע"פ שעל גופם הם מעידים ותו

דאדרבא חזקה דפסול הוה להו דאוקמינהו אחזקתייהו והוו קטנים או קרובים אע"פ שעכשיו נתרחקו הילכך אינה דומה לזה כלל והראייה היא מה שכתבתי מן האשה פנויה שמעידים על שנתקדשה דאית לה חזק' דפנויה ולא אמרינן אוקמה אחזקתה.
ואי ערער דפגם משפחה גלויי מילתא בעלמא היא ואפילו משחתמו מעידים.
פירש המורה הפגם משפחה שהעידו עליו שהוא עבד ועבד פסול לדין ולעדות קל וחומר מאשה כדאמרינן בפרק החובל גלויי מילתא בעלמא הוא ומשחתמו אמאי אין מעידין מאי חשד נוגע עדות איכא הכא.
דבר זה צריכין לברר ודבר דעשוי להיגלות הוא שיבדקו אחריו עד שיתברר הדבר ואין עדותן תלוי בהגדתן ואינן אלא מגלה דבר בעלמא.
ואינו נראה לי פתרון זה כלל שאם אתה מצריך בדיקה אחריהם נמצא שאין עדותן כלום אפי' עד שלא חתמו נמי אין סומכין עליהן והיכי תני עד שלא חתמו מעידים עליו וחותם דמשמע דבעדותן סגי הוה ליה לאקשויי אכתי תרי ותרי נינהו וצריך הדבר להתברר אם הוא עבד ואם לאו והיאך הוא חותם על פיהם ואמאי לא מקשי על רישא דקתני חותם אלא מקשה על סיפא דאמר אינו חותם כיון שאתה מצריך בדיקה אחריו מן הדין אינו חותם עד שיבדקו אחריו ויראו כי אינו עבד והיכי מתמה אמאי אינו חותם על פיהם.
מש"ה נראה לי לפרש שבודאי אם אלו שני הדיינין מכחישים את אלה המעידים עליו כי עבד הוא ואומרים הדייני' כי אינו עבד אינו חותם על פיהם דתרי ותרי נינהו כדאמרן בגזלנותא.
אלא כשאומ' ואי ערער דפגם משפחה הכי משמע דבעי למימר שלא יבאו תרי ותרי והכין פירושא ואי ערער דפגם משפחה כגון שבאו שני עדים והעידו על הדיין השלישי שמשפחתו פגומה כי עבד נטמע שם וכל משפחתו בחזק' ספק פסו' הן וכיון שמחזיקין המשפחה בחזקת פסול כל המשפחה פסולין להעיד ולדון ואלו שני הדייני' מעידי' שאנו מכירים את זה שאינו בא מאותן שנטמע העבד בהן כי אמו (חום) [ייחוס] כשרות הוא בא שאינם מכחישין את העדים אלא מוציאין את זה שלא יעמיד בספק פסול בשאר בני המשפחה הילכך עד שלא חתמו שאינן נוגעין בעדותן מעידים בפניו וחותם אבל משחתמו שהן נוגעים אינם מעידין עליו וחותם.
ומקשה ואמאי לא כיון דגלויי מילתא בעלמא הוא שהדבר הזה יכול להתברר עוד על פי אחרי' שנוכל לבדוק אחריו על פי אחרים ויודע כי כשר הוא קיימא לן דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר איניש והילכ' אע"פ שהן נוגעין בעדותן נאמנים להם דבודאי לא משקרי דבאיזה עדות לא נאמנין להם כשהם נוגעין כשלא נוכל להתברר כי אם הם אבל

ייחוס האדם דהיא מילתא דעבידא לאיגלויי על פי אחרי' נאמנים אע"פ שהם נוגעין ויחתום על פיהם בלי שום בדיקה דבודאי לא משקרי.

סימן מה

גרסינן ביבמות פרק הבא על יבמתו הוא אמר מינה ואיהי אמרה מיניה אמר רבי אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת.

פירש רבינו ברוך זצוק"ל שהה עמה השלישי עשר שנים ולא ילדה הוא אומר מינה והיא אומרת מיניה שאינו יורה כחץ אמר רבי אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת ואינו נ"ל דכיון דהחזקה בתרי לא מהימנא אלא ודאי מינה הוא בודאי ותצא בלא כתובה.

ורבינו יצחק זצוק"ל פירש דמילתא דר' אמי על מתני' דהכא אמירה דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שני' ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ותני עלה יוצא ויתן כתובה וקא מיבעיא לן השתא היכא ששהא עמה עשר שנים ולא ילדה ואתו וקא אמר מינה הוא דלאו בת אולודי היא ולית עלי כתובה דבעינא לאפוקא ולמיסב איתת' אחריתי דבת אולודי וקא אמרה איהי האי דקא שהינא גבך עשר שנין ולא אולידנא מינך הוא דאינך יורה כחץ ואי בעית לאפוקן הב לי כתובתי ואמר רבי אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנ' דאיהי קים לה שאינו יורה כחץ הילכך לא מצי לאפוקי עד דיהיב לה כתובה.

וכך פירש רבינו חננאל ורבינו גרשום זצוק"ל וכך משמע גם פתרון המורה. ומוכח מהכא דאילו ברי לן שהוא יורה כחץ כגון שהיא מודית בדבר יוצאה בלא כתובה. וקשיא לי בהאי פירושא דהא כשהוחזקה לנפלים אמרינן דיוציא ויתן כתובה ואע"ג דיורה כחץ אלמא טעמא משום שמא לא זכה שיהי' לו בנים ממנה ובעבור זה אינה מתעברת ויוציא ויתן כתובה. וכך משמע לשון דברייתא דקתני שמא לא זכה להבנות ממנה. והכי אזלא סוגיא דשמעתא.

ונראה לי דלא מיתוקמא מילתיה דרבי אמי אלא קודם עשר שנים והיא תובעת גרושין ממנו מפני שאינו מוליד ובאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרה לקבורה כדאמרינן לקמן והוא אומר מינה הוא שאני ברי' כשאר בני אדם אומר רבי אמי דהיא נאמנת ויוציא ויתן כתובה כדתנן בשילהי נדרים ואפילו למשנה אחרונה דתנן השמים ביני לביניך יעשו דרך בקשה משמע שאם אינה רוצה להתרצות אין כופין אותה לעמוד תחתיו אלא יוציא ויתן כתובה וזה יש בין משנה ראשונה למשנה אחרונה במשנה ראשונה היו מפרידין אותה מיד ויש לומר שהיו סוברים דאשה מיפקדא אפריה ורבי' הילכך לא היו רוצין לפייסה שאפילו אם תתפייס היא הם לא יתפייסו אחרי כן חזרו

לומר דאין אשה מצווה על פריה ורביה והילכך מבקשין ממנה שלא תחוש על הבנים אם תתפייס הרי טוב ואם לאו אין מכריחין אותה דהכי משמע לשון יעשו דרך בקשה וכופין אותה ויוציא ויתן כתובה ואין לומר דרבי אמי אליבא דמשנה ראשונה קאמר ואין הלכה כדבריו שלא בא רבי אמי לחלוק על משנה אחרונה אלא ודאי גם אליבא דמשנה אחרונה קאמר ואתא לאשמועינן דעושין דרך בקשה הכי משמע דאם תתפייס הרי טוב ואם לאו יוציא ויתן כתובה דהיא נאמנת.

אי נמי סיפא דמילתיה אתא לאשמועינן דאי אמר בעל איזיל ואינסי' איתתא ואיבדוק נפשאי ואז יתראה לעולם אם טענתך אמת ואם שקר דלא משגחינן ביה שכל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה ורבא פליג עליה בהא ואמר רשאי אדם לישא כמה נשין והוא דאית ליה למיזנייהו הילכך טענתיה טענה ומתניתין דנדרים כגון דלא טעון בעל הכי א"נ טעין ולית ליה למיזנייהו.

כך נראה לי פתרון שטה זו ובדקתי ומצאתי כל סברתי כתובה בשאלתות דרב אחאי גאון זצוק"ל דכתב הכי בפרשת ואלה תולדות יצחק. אי נמי היכא דלא שהה עמה עשר שנים והיא אמרה מיניה דאינו יורה כחץ והוא אומר מינה מי מהימן.

ת"ש דאיתמר הוא אומר מינה והיא אמרה מיניה אמר רבי אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת ויעשו דרך בקשה לאו משום שלא מהימנא אלא משום דמיתבעי למיסבר דרך בקשה דלא מיפקדה הני מילי היכא דלא באה מחמת טענה אבל באה מחמת טענה תצא ותטול כתובה ואע"ג דלא שנין בדוכתה הכי לפי מאי דאקשין שנין ולעולם מסקנא הכי הוה כל דברי רב אחאי הולכי' כדברי ומאי דאמרי' לקמן עובדא קמיה דרבי יוחנן בכנישתא מעין דקיסרי ואמר יוציא ויתן כתובה וההיא דאתא לקמיה דרבי אמי ואמר לה לא מיפקדה.

וההיא דאמר לה רב נחמן לא מיפקדת וכשבאה מחמת טענה אמרינן דכופין לכולהו (מופרשי) [מפרשי] ככי האי גוונא בתוך עשר שנים היא תובע' גירושין מפני שאינו יורה כחץ והאמינו אותה וכפו את הבעל להוציא וליתן לה כתובה אחר שבקשו ממנה דלא מיפקדת ולא נתפייסה אלא באה מחמת טענה.

וכתב רב אחאי והיכא דאית ליה בני מאיתתא אחריתי והיא לית לה בני ואמרה שהאי בהדיה עשר שנין בעינא למיפק לאנסבוא לגברא אחרינא דילהוי לי בני תצא שלא בכתובה מאי טעמא דהיא לא מיפקדא אפריה ורביה ואי ודאי באה מחמת טענה היא דאמרה לאו משום פריה ורביה אלא דבעינא חוטרא לידה ומרה לקבורה טענתה טענה ומחייבינן לאגבוייה כתובתה.

ואינו נ"ל זה כלל דכיון שיש לו בנים שאינה יכולה לטעון עליו שאינו יורה כחץ וגם אין בית דין כופין אותו להוציא כדתניא לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים אם היא תובעת גירושין יוצאה שלא בכתובה דלא מחייבינן ליה לאפוקי מעשר שנים אלא כשאין לו בנים דאמרינן שמא לא בא ליבנות ממנה ואע"פ שהיא תובעת גירושין יוצא ויתן כתובה אבל הכא דבית דין לא מחייבי ליה אי תבעה גירושין תצא שלא בכתובה.

סימן מו

גרסינן בכתובות בריש פרק האשה שנפלו לה נכסים באושא התקינו האשה שמכרה נכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא [מיד] הלקוחות.
ראיתי בדין זה חלוקות בין גאוני הישיבות מר רב עמרם גאון ורב נחשון גאון ורב נטרונאי גאון זצוק"ל אמרי בלא דמים דלא מחייב בעל למיתן ללקוחות דמי אלא שקיל להו בלא דמים.
ורב מתתיה גאון ורב האיי גאון זצוק"ל אמרי בדמים דעד דלא יהיב בעל דמים ללוקח לא שקיל להנהו נכסי ומסתייעי ממאי דאמר רבא בשנים אוחזין הכיר בה שאינ' שלו ולקחה המעות יש לו השבח אין לו פי' ראובן שלקח שדה משמעון והיה מכיר שאינו של שמעון אלא שהיה של לוי ואחר כך בא לוי וטרפה מראובן והולך ראובן לשמעון שמכרה לו ומחזיר לו מעותיו אבל השבח שהשביח השדה אינו נותן לו.
אלמא מכל מקום הלוקח אינו מפסיד מעותיו ה"ה הכי נמי אם לקח מיד האשה אינו מפסיד מעותיו וכדברי האומר בלא דמים נראה לי שאם אתה אומר בדמים אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם כל אשה תמכור נכסי מלוג שלה ותכלה הדמים ותחלקם לקרוביה ואחר כך יפרע הבעל הדמים ללוקח אלא ודאי הכי איתקון ועביד בעל כלוקח שמשעה שכנס' כאילו קנה כל נכסיה בדמים דמי וכיון שקנאם בחייה מה זכות יש לה למכור לשום אדם ולחייב בעלה ליתן דמים ומאי דמסתייעי מרבא לא הויא סייעתא כלל דהתם בהכיר בה שאינו שלו ולקחה משום הכי יש ללוקח דמים מן המוכר משום דאמר ליה כיון דלא מיקיימו זביני אהדר ליה זוזי דיהיבנא לך.
והכא נמי אי הות אשה הוו תבעי לקוחות לאשה למשקל דמי מינה אבל כיון דמתה האשה היכי מצי טענו על הבעל שום טענתא בעלמא מאי יהבי לי' התובעין מיניה אינהו נינהו דאפסידו אנפשייהו דכיון דידעין שהאשה מכרתן לבעלה כדאמרי' כלוקח שויוה רבנן היכי זביני מינה מידי דלא הוו דידה אילו מכר ראובן שדהו לשמעון וחזר ומכר אות' שדה ללוי ומת ראובן ובא שמעון שהוא לוקח ראשון וטורף אותה מלוי כלום יכול

לוי לומר לשמעון תן לי דמים שנתתי לראובן ותקחנה אלא טורפה בלא דמים והכא נמי טורף הבעל בלא דמים.
ואי אמרת ההוא לוי לא הדר על נכסי ראובן למישקל דמים מינייהו וה"ה הכי נמי יחזרו הלקוחות על נכסי אשה זו למשקל דמים מינייהו.
לאו מילתא היא דהנהו נכסי דראובן דשקל לוי דמים מינייהו לאו דשמעון נינהו דאית לי' נכסי אחריני אלא ההוא שדה דזבן לשמעון דטרפה שמעון מלוי לא מצי למיטרף מינה משום דהיא דשמעון לא הוה ליה ללוי למוזבנה ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה וה"ה הכי נמי הכא כל נכסי דאשה כאילו מסורים לבעלה הם משעה שכנסה וכיון שהם מסורים לבעלה אין כח ללקוחות לטרוף מהם ולא נשתעבדו הנכסים באותם המעות ולוקח הוא דאפסיד אנפשיה ולית ליה מידי.
אמנם בזה יש לעיין אם ידוע שאותם הדמים שלקחה האשה מן הלקוחות נתנתם לבעלה התם ודאי חייב הבעל להחזיר הלקוחות שלא כל הימנו שיזכה בדמים ויטריף הנכסים. אבל אם אינו ידוע שנהנה מהם אין לו לשלם כלום ללקוחות אלא משביעין אותו שלא נהנה מהם ולוקחה בלא דמים.
וכך אמר רבינו חננאל זצוק"ל וקיי"ל האי דקתני מוצי' מיד הלקוחות בלא דמים הוא אלא אם מתברר דאיתנהו להנהו דמי ביד האשה בעידנא דמתה שקיל להו לוקח ולא יכיל הבעל למימר אחריני נינהו ומציאה אשכחה אלא שקיל להו לוקח והאי דאמינא דהיכ' דאיתנהו לדמי או ביד האש' או ביד הבעל שמחזירין ללוקח יש לנו לעיין בדבר אם זה לוקח קנה הנכסים בשוויהן בודאי על דעת לזכות הנכסים מיד נתן מעותיו ונתרמה וכיון שאינו יכול לזכות בנכסים מחזיר לו מעותיו.
אבל אם לא קנאם בשווייהן אלא בטובת הנאה שאם תתאלמן או תתגרש יזכה בהן ואי לא לא אע"פ שהמעות ביד הבעל אינו מחזירם לו שעל דעת כן נתן מעותיו מתחילה אם תתאלמן או תתגרש שיזכה בנכסים ואם תמות קודם לבעלה שיפסיד מעותיו ולא נתרמה לוקח כלל הילכך אינו מחזיר לו מעותיו.
וקשיא לי כיון דתקנ' אושא הוה קודם לרבי טובא כדמוכח בעשרה גליות שגלתה סנהדרין וקיימא לן כי ההיא תקנתא היכי לא תני לה רבי במתניתין.
ונראה לי דהאי דתני מכרה בעל סתם קאמר בין בחייה ולפירות בין בגופה לאחר מיתה. והאי דמוקמינן מתניתין בחייה ולפירות דחיתא בעלמא היא דדחינן דלא חילק ממתני' לתקנתא דאושא. אבל מיהו כיון דקיימא לן כתקנתא דאושא אית לן לפרושי מתני' דסתם קאמר ואפי' לאחר מיתה.

סימן מז

גרסינן בפרק הכותב רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מתה יירשנה שהתנה על מה שכתו' בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אמר רב הלכה כרשב"ג ולאו מטעמיה אלמא הלכה כרשב"ג דאם מתה יירשנה ולאו מטעמיה דאילו רשב"ג סבר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ורב סבר תנאו קיים והא איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה ושמואל אמר אין לו עליו אונאה ומסיק ואלא הלכה כרשב"ג דאם מתה יירשנה ולאו מטעמיה דאילו רשב"ג סבר ירושת הבעל דאורייתא ותנאו בטל ורב סבר ירושת הבעל מדרבנן וחכמי' עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה.

ואי קשיא אמאי לא אהדר ליה לעול' דסבר תנאו קיים והכא באונאה משום דלא ידע דאית ביה אונאה דלימחול כי היכי דאמרינן בפרק הזהב דאמרינן התם לימא רב דאמר כרבי מאיר ושמואל דאמר כרבי יהודא דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי היא מקודשת ותנאו בטל דברי רבי מאיר רבי יהודא אומר בדבר שבממון תנאו קיים.

אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יהודא עד כאן לא אמר רבי יהודא התם אלא דידעה וקא מחלה אבל הכא מי ידע דמחלי. ושמואל אמר אנא דאמרי אפילו לר' מאיר עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא דודאי קא עקר אבל הכא מי יימר דקא עקר. מתיבי הנושא והנותן באמונה והאומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה. לרב דאמר אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה הא מני אלא אמר אביי מחוורתא רב דאמר כרבי מאיר ושמואל דאמר כרבי יהודא. רבא אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש.

פירוש ברייתי' דתני אין לו עליו אונאה כגון שפירש ואמר לו חפץ זה שאני מוכר לך במאתים ידע אני שאינו שוה אלא מנה על מנת שאין לך עלי אונאה התם ודאי אין לו עליו אונאה שאין זו מרמה שהרי הודיעו ואנא הי' אומר רב יש לו אונאה כשמכר לו סתם ולא פירש לו דבהכי אזהר רחמנא ולא תונו שלא ירמה אחד את חבירו ולגבי אשה משו' דידע ומחיל תנאו קיים רב דאמר אפילו לרבי יהודא כדאמרן לעיל. ואמאי לא פריק ליה הכי.

תשובה אי הוה אמר הכי הוה מקשינן מינה לאביי דאמר מחוורתא רב כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודא ולא שני ליה בין ידע ללא ידע תנאו בטל והכא שמעינן ליה דאמר תנאו קיים מפני שידע משום הכי הדר ביה ומפרש למילתיה באנפה אחרינא אבל רבא דמוקי התם למילתיה דרב כרבי יהודא דכל היכא דידע ומחל תנאו קיים בעל כרחין

צרי' לפרש מילתי' דרב הכא הכי הלכה כרשב"ג דתנאו בטל ולא מטעמיה דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל דהיכא דידע ומחיל תנאו קיים והכא משום דירושת הבעל דרבנן וחכמי' עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה.

ובפסק הלכה ראיתי חלוקות בין הגאונים רבינו יצחק מפאס ורב צמח גאון ורב נחשון גאון זצוק"ל אומרי' אין הלכה כרשב"ג אלא אם מתה לא יירשנה כתנא קמא.

ורבי' חננאל ורבינו האי גאון ורב נטרונאי גאון זצ"ל אומרים הלכה כרשב"ג.

ונראה לי שאין הלכה כרשב"ג בין אליבא דאביי בין אליבא דרבא אליבא דאביי דברי רב הם דחויים משום דקם ליה כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודה וכבר קיימא לן כר' יהודה דבדבר שבממון תנאו קיים ורב דפסיק הלכה כרשב"ג אזיל לטעמיה דסבר כרבי מאיר ואין הלכה כמותו אלא כרבי יהודה ועוד דשמואל פליג עליה וקיימא לן הלכה כשמואל בדיני.

ואליבא דרבא דמוקי מילתי' דרב דסבירא ליה כרבי יהודה בכל היכא דידע תנאו קיים והכא נמי ידע ומחל והאי דפסק כרשב"ג משום דהיא מדרבנן וחכמים עשו חיזוק בדבריהם יותר משל תורה אפילו הכי אין הלכה כרב דהא רב כהנא דהוא בתרא פליג עליה דרב ואמר נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר מתנה עליה שלא יירשנ' וקיימא לן הלכה כבתראי הילכך משום הלין טעמיה נראה לי שאין לסמוך על הפסק של רב דפסק הלכה כרשב"ג אלא הלכה כתנא קמא דקם ליה רב כהנא כותיה.

וראיתי שכתב רבינו חננאל זצוק"ל וקשיא לן הילכתא אהילכתא דקיימא לן בעלמא הלכה כרבי יהודה דאמר בדבר שבממון אפילו בדאורייתא תנאי קיים והוא דידע והכא בירושת הבעל אף ע"ג דידע אסיקנא הילכתא תנאי בטל ופרקינן בסוף זכה בהם בפירוקא דרב אשי דאמר ברישא דמתני' אם מתה יורשה מאי טעמא בנכסים ולא לאחר מיתה שמע מינה דכל תנאין דמתנה בהדה בחייה הן שאם מכרה ונתנה קיים אבל ירושה דלאחר מיתה לא דהא גופה של קרקע אין לבעל אלא לאחר מיתה ובחייה דברים שלא באו לידו הן לפיכך התנאתו בטלה בדבר שלא בא לידו דזכות הבעל בנכסי אשתו בגוף, אחר מיתתה היא ומסתייע הדין פירוקא מתלמו' ארץ ישראל דגרסינן רבי ירמיה בשם רב הילכתא כרשב"ג שאם מתה יירשנה אבל לא לענין דברים שהתנה על הכתוב בתורה והמתנה על הכתוב בתורה תנאו בטל בתנאי גוף אבל בתנאי ממון תנאו קיים וזה תנאי ממון היא ולמה אמרו תנאו בטל שבסוף זכה בהם.

וכך מצאתי שגם רבינו תם בספר הישר הקשה קשיא זו דקשיא הילכתא אהלכתא דקיימא לן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו וקיימא לן הלכה כרבי יהודה דאמר בדבר שבממון תנאו קיים.

ונראה לי לתרץ דלגבי ירושת הבעל כולי עלמא מודו דתנאו בטל דירושת בעל דאורייתא שהרי מאחר שהוא מדאורייתא יורש אותה מה מועיל בכך מה שהוא אומר אינו יורש מכל מקום ירושה קמיה נפלה ודמיא לירושת אבא דאפילו אם היה צווח ואומר איני יורש את אבא אינו מועיל לו דיורש הוא מן התורה והירושה לפניו נופלת אבל פלוגתייהו דר' מאיר ור' יהודה אינו דומה להא דהתם גבי שאר כסות ועונה יכולה למחול מה שיש לה מן הבעל והוא כמו כן יכול להתנות שלא יתן לה שהרי כל שעה הוא חייב ליתן לה שאר כסות ועונה ובשביל כך תנאו קיים שהרי בידו הן עדיין ויכול להתנות עליהן שלא להוציאן מידו אע"פ שהן מדאורייתא וכמו כן בכאן אם היתה באה לידו הירושה היה יכול להפקירה וליתנה לכל מי שירצה אבל קודם שלא בא לידו אינו יכול להתנו' שלא יירשנה שהרי בעל כרחו קמיה נפלה וכמו כן הקשה רבינו חננאל זצוק"ל ותירוצו נוטה לתירוצי.

ואינו נראה לי דבריהם כלל חדא מה שנסתייע רבינו חננאל מפירוקא דרב אשי אינו נראה לי דעד כאן לא תירץ רב אשי אלא כי לא כתב לה בחייך ובמותיך כי מקשינן ותימה ליה מכל מילי סליקת נפשך ואתא למימר בנכסיך ולא לאחר מיתה אבל היכא דאמר לה בחייך ובמותיך לא איירי בה רב אשי.

ומה שנסתייע רבינו חננאל מן הירושלמי ומה שדימה רבינו תם ירושת הבעל לירושת הבן אינו נראה לי מפני שהתלמוד שלנו מוכח בפירוש דלא אזיל כתלמוד ירושלמי ולית ליה האי סברא כלל דהא כי אמרינן אילימא הלכה כרשב"ג דאם מתה יירשנה ולאו מטעמיה דאילו רשב"ג סבר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ורב סבר תנאו קיים וקסבר ירושת הבעל מדרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ואם איתא לסברת הירושלמי מי הביאו לומר וקסבר רב ירושת הבעל דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אע"ג דהיא מדאורייתא והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים הכא בטל משום דעדיין לא באה הירושה בידו ולבסוף הוא זוכה בה כדאמרינן בירושלמי וכדמדמה רבינו תם ירושת הבעל לירושת הבן שכמו שאין הבן יכול להסתלק מירושת אביו מפני שעדיין לא באת לידו דהוה ליה מקנה דבר שלא בא לעולם שכמו שמה שירש מאב' מכור לך לא אמר כלום כמו כן אם אמר מה שאירש מאב' יה' נתון לך שאני מסתלק עכשיו מירושתו לא אמר כלום וכמו כן הבעל מירושת אשתו ומי הביאו

לומר דמשום הכי קאמר ולא מטעמיה משום דקסבר דהיא מדרבנן וכו' אלא מדאידחיק להכי ולא קאמר מפני שאינה בידו שעדיין לא זכה בה ש"מ דקים ליה לתלמודא דאי קסבר רב דירושת הבעל דאורייתא וסבר נמי המתנה על מה שכתו' בתורה תנאו קיים אם מתה לא יירשנה ולא דמי' ירושת הבעל לירושת הבן דבן אין לו בחיי האב זכות על נכסיו כלום לא בפירות ולא בגוף שאינו אוכל פירות נכסי אביו בחיי אביו ואם מכר האב בחייו נמי מכרו קיים הילכ' אינו יכול להסתל' מירושתו קודם שתבא לידו אבל הבעל שכבר זכה בנכסי אשתו לאכול פירות בחייה וגם זכה בגוף שאם מכרתם אשתו מחייה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות כתקנת אושא אם כן כל הנכסים בידו הם ויכול להסתלק מליורשם כיון דקסבר' המתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים להכי איצטריך לאידחיקי ולמימר דקסב' דירוש' הבעל מדרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריה' יותר משל תורה.

הא לך בפירוש דלית ליה לתלמודא דידן סברת ירושלמי דיהיב טעמא מפני שלבסוף זכה בהם וסברת רבינו תם דמדמה ירושת הבעל לירושת הבן דאי הות אליבא דרב מדאורייתא הוה תנאו קיים דמיד זכה בכל הנכסים ובידו הם כדפרישית אלא משום דהיא מדרבנן הוי תנאו בטל גם הירושלמי נמי שפי' הלכה כרשב"ג דתנאו בטל מפני שלבסוף זכה בהם ולאו משום טעמא דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אלא קיים הוא בדבר שבממון לית ליה מה שמקשה בתלמוד דידן וסבר רב תנאו קיים והא איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה דאי הות ליה הוה מקשה ליה אלא לפי שיטתו משמע דלית ליה דאמר רב לגבי אונאה תנאו בטל אלא התם נמי תנאו קיים וכיון דפליגו תלמודא דידן עם תלמוד ירושלמי היאך נוכל להניח תלמוד שלנו ולסמוך על הירושלמי אלא ודאי אין לדחות ההלכה של רשב"ג אלא משום דרב הוא דפסיק הלכה כוותי' משום דאזיל כותיה וסבירא ליה כרבי מאיר דאמר המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ולית הלכתא כותיה אלא כשמואל דפליג עליה וסבר כרבי יהודה דאמר תנאו קיים.

ואי משום דקיימא לן שכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו כדכתב רבינו תם הא אמרן לעיל בפרק המדיר בהלכת האיש שהיו בו מומין אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן והכי נמי בפ' המפקיד וכל שכן הכא דפליג עליה ר' יהודה דאמר בדבר שבממון תנאו קיים.

ואפילו למאן דסבר דהלכה כרשב"ג נראה לי דוקא בנכסי' שנפלו בירוש' שמאליו זוכה בהן הבעל התם אמרינן דתנאו בטל אבל במה שאדם נותן לבתו ומתנה עם חתנו שאם

תמות לא יירשנה אלא תחזור נדונייתה לבית אביה ליכא מאן דפליג דתנאו קיים שעל מנת כן נותן לה שלא יירשנה ודמי למאן דאמר נכסי לך ואחריך לפלוני שאין יורשי הראשון יורשין אותו אלא אותו פלוני שהוא נכרי מפני שעל דעת כן נתנם לו הכא לא שנא הילכך כמה שאנו כותבין בכתובותינו שתחזור הנדוניא ליורשי אביה ליכא מאן דפליג.

סימן מח

גרסינן בפרק הכותב רבי שמעון אומר כל זמן שהוא תובעת כתובתה היורשי' משביעין אותה ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה.
כתב רבינו חננאל זצוק"ל וקיימא לן כרבי שמעון וכך פסק גם הלכות גדולות כרבי שמעון ואמר אף על גב דקיימא לן הלכה כרבים כיון דקם ליה ר' שמעון כאבא שאול ואיפסיקא הילכתא כאבא שאול הלכתא כוותיה.
ואינו נראה לי דודאי איפטרה מן השבועה דקם ליה כאבא שאול הלכתא כוותיה דלא מהני ליה תנאה גבי יורשין אבל היכא דלא פטרה דקא סבר ר' שמעון דאינו יכול להשביעה כל זמן שירצה אין הלכה כמותו משום דהוה ליה יחיד ורבים וכל זמן דלא איפסיקא הלכת' כיחיד קיימא לן דהלכה כרבים ורב פפא לא אתי למיפסק הלכה כר' שמעון אלא בא לפרש דבריו דר' שמעון אתא לאפוקי מדר' אלעזר ומחלוקותו.
ורבינו יצחק זצוק"ל כתב חזינן לרבוותא דאמרי לית הלכתא לא כתנא קמא ולא כר' אליעזר אלא הלכתא כרבי שמעון דקתני ר' שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה היורשין משביעין אותה אינה תובעת כתובה אין היורשין משביעין אותה.
ואמרינן ר' שמעון אהייא ואסקה רב פפא למעוטי מדרבי אליעזר ומחלוקתו למימרא דהלכתא כר' שמעון ואנן סבירא לן דהלכתא כתנא קמא דהוא סתם מתניתין וקיימא לן בכל דוכתא דלא איפסיקא הלכתא בהדיא דהלכתא כסתם משנה והכא לא איפסיקא הלכתא בהדיא דרב פפא לא אתא לאפסוקי הלכתא אלא לפרושי בעלמא הוא דאתא דהכי קאמר רב פפא ר' שמעון לאפוקי מדר' אליעזר ומחלוקתו קאתי ולעולם הלכה כתנא קמא ועוד קתני לה גבי הלכתא פסיקתא דתנן אלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית וקיימא לן דהני כולהו הלכתא פסיקתא נינהו ולא מצית למימר דהאי אשה אלמנה היא דאשה סתם קתני בין אלמנה בין אשת איש ועוד דסוגיא דשמעתא כתנא קמא אזלא הילכך הלכתא

כתנא קמא דאמר המושיב את אשתו חנונית או שמינה אפוטרופיא הרי זה משביעה כל זמן שירצה. וכרבינו יצחק נראה לי.
וראיתי תשובת רב צמח גאון זצוק"ל שנשאל על שבועת אלמנה כיצד משביעין אותה ואמר בלשון הזה משביעין אותה שלא נתן לך בעליך בצנעה כספים ולא השתלמת כתובתיך כולה או מקצת' ואגב שמשביעי' אותה שלא נטלת כתובתיך מגלגלין עליה ומשביעין אותה שלא גנבה ולא גזלה כלום אחר מיתת בעלה.
אבל אם רצו להשביעה שלא גנבה קודם מיתת בעלה אינו יכולין שכן שנינו הלכה מקבר בעלה לבית אבי' או שחזרה לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופא אין היורשין משביעי' אותה ואם נעשת אפוטרופ' היורשין משביעים אותה על העתיד לבא ואין משביעים אותה על שעבר.
במה דברים אמורים בזמן שתבעה כתובתה אבל לא תבעה כתובתה אין יכולים להשביעה דתנן ר' שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה היורשים משביעים אותה אינה תובעת כתובתה אין היורשים משביעים אותה.
ואינם נראים לי דברי הגאון כלל דהאי דתנן משביעים אותה על העתיד לבא ואין משביעים אותה לשעבר דוקא אהיכא דפטרה מן השבועה קאי כדמפרש בתוספתא.
והכי משמע משטה דמתני' ואפי' אם תמצא לומר דהלכה כר' שמעון דוקא אם אינה תובעת כתובתה אין היורשים משביעים אותה אבל תובעת כתובתה משביעי' אותה על הכל ואפילו על אפוטרופוסי שעשתה בחיי בעלה וכך הולכת פתרון כל ההלכה וכך אמר רבינו חננאל זצוק"ל בפירוש אע"פ דפסק הלכה כרבי שמעון הלכך התובעת כתובתה משביעים אותה על כל דבר שהיה בידה ואפילו בחיי בעלה משביעים אותה עליהן.

סימן מט

גרסינן בפרק מי שהיה נשוי מי שהיו לו שלש נשים ומת כתובתה של זו מאה ושל זו מאתים ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה חולקות בשוה היו שם מאתים של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות שלשה שלשה של זהב היו שם שלש מאות של מנה נוטלת חמישים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב. וכן שלשה שהטילו לכיס פיחתו או הותירו כך הן חולקין. תניא [זו] משנת רבי נתן אמר רבי אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו אלא חולקות בשוה.
המורה פירש בשוה דר' שאם היו שם ג' מאות כל אחת נוטלת מאה כמו שמתפר' בשוה דאמור ברישא דמתניתין שכל אחת נוטלת שליש וכך פירש גם רבינו יצחק זצוק"ל.

ואינו נראה לי דין זה שתטול בעלת מנה כבעלת שלש מאות שאפילו אם תמצא לומר בשנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע התם מפני שהגופין מרויחים ויש גוף שזהיר יותר מחבירו ואין חבירו מקפיד עליו ביתרון המעות הלכך השכר לאמצע עד שיפרשו שכל אחד יטול לפי מעותיו אבל הכא במתניתין מאיזה טעם תיטול בעלת מנה כבעלת שלש מאות.

ורבי' חננאל זצוק"ל אמר קיימא לן בהא דהלכתא כרבי ואי אפשר להעמיד דבריו בזמן שיש שם שלש מאות חולקות בשוה נוטלת בעלת מנה מאה ובעלת ג' מאות מאה לפי שמדת הדין לוקה בזה אלא העמדנו דברי ר' שאמר חולקין בשוה כל מנה וקתני נוטל בשוה הלכך חולקין כל עזבון המת בששה חלקים של מנה נוטלת חלק אחד של מאתים נוטלת שני חלקים ושל שלש מאות ג' חלקים כל אחת נוטלת לפי מעותי' עד שתפרע כל אחת כתובתה וזהו דין צדק.

וזה שאמר ר' אין אני רואה דברי ר' נתן באלו מבבא דרישא ובבא מציעתא אבל בבבא דסיפא דתנן היו שם שלש מאות של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות ששה של זהב לא חילק ר' אלא אומר בין בתפישה אחת בין בשתי תפישות הדין כך הוא כל אחת לפי מעותיה.

ותוב אשכחנן משנה שלמה בפרק שור שנגח ד' וחמשה שוורים וכו' ר' שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה. חזר ונגח שור אחר שוה מאתי' האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים וזה נוטל חמשים חזר ונגח שור אחר שוה מאתי' האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ושנים הראשונים דינרי זהב.

פי' דינרי זהב עשרים וחמשה זוז ואוקימנא לה כר' עקיבא דאמר שותפי נינהו והכי קיימא לן וחלוקה זו כל אחד לפי מעותיו לפיכך העמדת דברי רבי כל מנה ומנה בשוה שהיא חלוקה זו לפי מעותיו כי היכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא.

ותוב גרסינן בפרק יש נוחלין תניא ר' אומר אני בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן ירשו שטר חוב בכור נוטל פי שנים יצא עליהן שטר חוב בכור נותן פי שנים הנה רבי סובר לפי מעותיו ואם תעמיד דבריו בשו' קשיא דר' אדר' הילכך נראה לרבותי להעמיד דבריו על בוריו אליבא דהלכתא להיות דבר רבי לפי מעותיו וכל ההלכות שוות.

ופתרון רבינו חננאל פתרון נאה ביותר אע"פ שאינו דומה פתרון בשוה של ר' לפתרון בשוה השנוי אריש דמתניתין.

אבל רבינו יצחק זצוק"ל דחה פתרון זה משום דלא סליק אליבא דמתני' והרחיב בזה דברים להראות שאין משנתנו סוברת כך.
ואינן נראים לי דבריו לדחות דברי רבינו חננאל בעבור זה דאטו רבינו חננאל דפירש לפי מעות אליבא דמתניתין פירש הוא לא פירש אלא אליבא דר' אבל מתניתין שהיא ר' נתן לא אזיל אלא בתר שעבודא דקסבר מנה וזה משועבד לכולהו והמנה האחד לשתים והמנה האחד לשלישית ור' פליג עילויה ואמר דחולקין לפי מעות ולעול' פתרון רבינו חננאל אין לדחותו בשום פני' והוא העיקר.
וכן שלשה שהטילו לכיס פיחתו או הותירו כך הם חולקין. פירוש לא קאי האי וכן אלא אבבא תליתאה דמתניתין דקסבר ר' נתן חולקין לפי מעות ואע"ג דלגבי שלש נשים לא סבר הכי התם מפני שהמעות מרויחים קסבר כל אחד נוטל בשבח כפי מעותיו וכמו שיש לו ליטול בשבח כך יש לו ליטול בהפס' אבל בשלש נשים אין לומר כן הילכך כל אחד נוטלת כפי מה שמשועבד לה מנכסי בעלה ונמצא שהישוו ר' נתן ור' בזה לחלוק כפי מעות.
אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע אמר רבה מסתברא מילתיה דשמואל בשור לחרישה ועמד לחרישה אבל שור לחרישה ועמד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו ורב המנונא אמר אפי' שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע.
תנן וכן ג' שהטילו לכיס פיחתו או הותירו כך הן חולקין לפי מעות כדקתני סיפא בהיו שם שלש מאות של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מנה ושל שלש מאות שש של זהב מאי לאו הותירו הותירו ממש פיחתו פיחתו ממש אמר רב נחמן בר אבוה הותירו זוזי חדתי פיחתו איסתרי דציניתא.
רבינו יצחק פירש דמקשה לשמואל אליבא דתרוייהו בין לרבה בין לרב המנונא ופסק הלכה כרב המנונא ומתניתין מיתוקמא בזוזי חדתי ואסתרי דציניתא.
ואינו נראה לי דאתיא מתניתין קושיא לרבה דהא רבה אמר לקחו שור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו והילכך מצי לאוקמי מתנית' שפיר כגון שהיו מתעסקין בפרקמטיא וחולקין לפי מעות ולא אתא קושיא אלא לרב המנונא דאמר דכל טצדקי הוי השכר לאמצע והא מתניתין תנן לפי מעות והיכי מוקים לה ואליבא דידיה אידחיק רב נחמן להעמידה בזוזי חדתי אבל רבה מוקי לר' כפשטה שהיו מתעסקין בפרקמטיא.

וכך אמר גם רבינו חננאל זצוק"ל ויש אומרים קשיא על רב המנונא היא אבל המעמידה קשיא לרבה לאו דוקא היא.
ולענין פסק הלכה נראה לי דהלכה כרבה כדמוכחא סתמא דמתני' ושינוייא דרב נחמן שינוייא בעלמא דלא נקשה מינ' לרב המנונא ובכי האי גוונא אמרינן אשינוי' לא סמכינן. אחרי כן נראה לי לפרש כן.
אמר רבה מסתברא מילתיה דשמואל בשור לחרישה ועומד לחרישה פירוש כיון שהשכר שעושי' הוא מובדל מן הקרן הוי הכל לאמצע וכן נמי אם שמו מעות לכיס להשתכר מהם והותירו כיון שהשכר מובדל מן הקרן השכר לאמצע אבל לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו.
פירוש כיון שהשכר עומד על הקרן כל אחד ואחד לוקח קרנו משובח וכל שכן אם לקחוהו מתחלה לטביחה או אם קנו עגלים לגדלם שכל אחד הוא נוטל לפי מעותיו ורב המנונא אמר אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה השכר לאמצע.
פירוש אף על פי שהשכר עומד על הקרן אם היו עתידין לחלקו לאבריו ולהוליך כל אחד הבשר לביתו היו נוטלין לפי מעות אבל כיון דלמכירה קאי וסוף שיותירו המעות נמצא שהריוח הוא מובדל מן הקרן וכאלו נשתכרו בפרקמטיא דמי שהשכר לאמצע תימא דוקא בשלקחוהו לחרישה תחלה אלא אפילו לקחוהו מתחלה לטביחה כיון דלמכירה קאי ולאו לחלקו לאיבריו הוי השכר לאמצע.
תנן וכן שלשה שהטילו לכיס וכו' פירוש וקשיא לשמואל בין אליבא דרבה בין אליבא דרב המנונא שהרי אם הותירו מעות אף ע"פ שאין השכר עומד על הקרן נוטלין לפי מעות. ופריק רב נחמן הותירו זוזי חדתי.
פירוש ובהא לא מיבעיא רבה אלא אפילו רב המנונא מודה דלאו למכירה קיימי שימצא בהם יתרון עודף על הקרן אלא כל אחד מוליך זוזיו משובחין לביתו אבל שור לטביחה דקאי למכירה וסוף שיהיה יתרון במעות חולקין באמצע והלכתא כשינוייא דרב נחמן וזה הלשון נראה לי יותר מן הראשון.

סימן נ

גרסינן בפרק רבי אליעזר דמילה מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת.

איתמר כי אתא רבין אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן הלכה כרבי אלעזר בן עזריה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין הרחצת כל גופו בין הרחצת המילה מפני שסכנה היא לו.
כתב רב אחאי גאון זצוק"ל בפרשת וירא אליו ביום שלישי למילה מהו לחלל את השבת עליו דהלכתא כרבי אלעזר דאמר סכנה היא לו ומחמין לו חמין בשבת או דילמא הלכתא כרבנן דאמרי לאו סכנ' היא ואין מחמין לו חמין בשבת.
ואם תמצא לומר הלכה כרבי אלעזר בן עזריה דאמר מחמין לו חמין בשבת להרחצת כל גופו או דילמא למילה בלבד תא שמע דכי אתא רבין אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן הלכה כרבי אלעזר בן עזריה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין הרחצת מילה בין הרחצת כל גופו מפני שסכנה היא לו הנה רב אחאי גאון סובר דסכנה ממש היא.
ומאי דתנן מרחיצין כל צורך הרחיצה תנן ואפי' להחם [ואע"ג דלפני מילה לא מישתמע הכי, כדבענן לפרושי אפילו הכי האי כי] דיניה והאי כדיניה.
עוד כתב רב אחאי התם וגם בעל הלכות גדולות כתב בהלכות מילה וגם רבינו יצחק כתב בפסקיו היכא דאישתפוך חמימי' ואיבדור סממניה בתר דאימהיל סכנה היא ומחללינן עליה שבתא. וקשיא לי טובא דהכא שרינן להחם חמין בשבת.
ובפרק הדר עם העכו"ם גרסינן ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו לייתו ליה מיגו ביתאי א"ל אבייי והא לא עירבו.
ניסמוך אשתוף והא לא שתיפו לימרו ליה לעכו"ם דליזיל וליתי ליה אמר אבייי בעאי לאיתובי למר ולא שבקן רב יוסף דאמר רב כהנא כי הוינן בי רב יהודא אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא.
בתר הכי אמר ליה מאי בעית לאותוביה דתניא הזאה שבות ואמירה לעכו"ם שבות מה הזאה שבות ואינה דוחה שבת אף אני אביא אמירה שבות ואינו דוחה שבת.
אמר ליה ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה אלמא אפי' לאיתוייהו במבוי שאינו משותף אמרי כולהו רבה ורב יוסף ואבייי.
והכא היכי אמרי רב יוסף ואבייי מפני שסכנה היא לו ושרי לחממן בשבת.
ונראה לי לתרץ דודאי היכא דאימהול ואישתפוך חמימיה מחמין לו חמין בשבת מפני שסכנה היא לו אחר שנמהל וההוא עובדא לא מיירי אלא לפני המילה שאינו מסוכן עדיין דאע"ג דתנן מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה לאו דשתי

הרחצאות שוות דרחיצ' דלאחר מילה דחייא שבת מפני שסכנה היא לו אבל רחיצה דמקמי מילה לא דחייא שבת דאכתי לא הוי מסוכן והיכא דאישתפוך חמימי' מקמי מילה לא מהלינן ליה משום דאי מהלינן ליה צריך לחלל עליו את השבת וכיון דאכתי לא אמהיל ולא איסתכן לא מהלינן ליה ומייתינן ליה לידי סכנה אלא דחינן ליה למחר והוי כמכשירין דמקמי מילה ולא דחו שבת ואפילו דרך מבוי בלא עירוב לא מייתינן ליה דומיא דאין מלין.

תדע דהכי הוא דהא מדמה לה אביי להזאה והזאה מקמי מיעבד ולא עבדינן לה כי היכי דליעביד פיסחא אלא מידחי לפסח שני וה"ה הכי נמי הכא הבאת חמין דאמר אביי מקמי מילה היא דלא הוי מצו למימהל בלא חמין ומשום הכי הוה אסר אביי והוה בעי דתדח' מילה למחר.

וכדברי מצאתי שגם רב אחאי גאון כתב א"נ בדלא חזי שרי מכשירין דקמי מילה אבל התם דאימהיל אישתפוך חמימיה ואיבדור סממניה סכנה היא ומחללין עליו את השבת התם הוא דאישתפוך חמימיה ואיבדור סממניה קודם דנימהול דאמרינן תדחה המילה למחר דלא איכא סכנה אבל היכא דאיתשור חמימיה ואיבדור סממניה לבתר דנימהול משום סכנתא מחללינן עליה שבתא. הנה שבפירוש מחלק רב אחאי גאון בין נשפכו קמי מילה לנשפכו אחר מילה.

אבל בעל הלכות גדולות כתב בהלכות שבת מחמין חמין לחולה ולחיה ולקטן בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת.

ואינו נראה לי כלל דהא בההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה דאסר לאייתויינהו אפילו דרך מבוי בלא עירוב כל שכן להחם לו בשבת וזו הברייתא של מחמין חמין לחולה בשבת בפרק יום הכפורים מייתינן לה ולא גרסינן התם אלא חולה בלחוד ולא קטן ומשום דסבר בעל הלכות גדולות דגם קטן לפני מילה מסוכן הוא כלאחר מילה כתב קטן עם חולה ולא היא דחילוק יש בחמין של קטן בין לפני מילה בין לאחר מילה כדפרישית.

עוד כתב בעל הלכות גדולות אמר רבא קטן חולה מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת אמר רבא ואם בריא הוא למה ליה חמין להברותו אלא אמר רבא הכל אצל מילה חולים הם ואחד קטן בריא ואחד קטן חולה מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת. וקשיא לי טובא בגוה מההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה שאסרו להביאם אפילו דרך מבוי בלא עירוב.

עוד נראה לי לומר דכל סוגיא דשמעתא אזלא דלא מחללינן עליה שבתא להחם לו חמין כלל דעד כאן לא שרינן ליה אלא רחיצת גופו אבל לא להחם לו חמין בשבת דהא מרחיצין קתני ולא מחמין.

ועוד דתנן בין לפני המילה בין לאחר המילה דמשמע דין א' להם והיאך נוכל לחלק ביניהם ולומר רחיצה דקמי מילה לא דחי' שבת ולאחר מילה דחייה שבת אלא ודאי מוכח' מתני' דלא שרינן ליה אלא רחיצה בלחוד ולא שיעשה לו חמין בשבת והאי דאמר שהוחמו בשבת על ידי מזגו הוא והאי דקאמר מפני שסכנה היא לו לא סכנה ממש שנחלל את השבת שאין המילה מכה של חלל אלא לדחות מפניו הרחיצה שהיא איסור דרבנן ורב אחאי גאון ובעל הלכות גדולות ורבינו יצחק שמתירין היכא דאישתפוך חמימיה ואיבדור סממניה בתר דאימהיל שמחללין את השבת מפני שסכנה היא לו צריכין ראייה גדולה לדבריהם.

ואינו נראה לי ההיתר שלהם לחלל עליו את השבת דכי היכי דמקמי מילה לא מחללינן כדמוכח בפרק הדר ה"ה הכי נמי לאחר המילה לא מחללינן דהכי תנן בין לפני המילה בין לאחר המילה דמשמע דינם שוה ודברי רבא שהביא בעל הלכות גדולות דאמר הכל אצל מילה חולים הן ואחד קטן בריא ואחד קטן חולה מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת.

בפסחים בפרק אלו דברים הם והכי אמרינן התם השיב רבי עקיבא הזאת טמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח שחל להיות בשבת יוכיח שהוא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד' אמות ברשות הרבים וליעברם דהא שמעי' ליה לר' אליעזר דאמר מכשירי מצוה דחו שבת הני מילי היכא דגברא חזי אבל היכא דגברא לא חזי' ליכא חיובא עליה אמר רבא לדברי רבי אליעזר קטן בריא מחמין לו חמין להברותו ולמולו דהא חזי קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו דהא לא חזי.

פירוש קטן חולה דכל זמן שלא ירחיצוהו בחמין לא יראה למול ואם ירחצוהו יראה למול ולהכי קרי ליה חולה שהוא צריך להתחזק בחמין קודם מילה כדי שיוכל לסבול צער המילה אבל לא חולה ממש דאם כן לאו בר מילה הוא כלל כדתנן קטן החולה ממתינין לו עד שיבריא וכיון שבלא חמין אין ראוי למול ולא חל חיובא עליה ואין מחמין לו חמין בשבת.

אמר רבא אי בריא חמין למה ליה אלא אמר רבא הכל אצל מילה חולים הם ולא שנא בריא ולא שנא חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו דהא לא חזי.

כך מצאתי הגירסא כתובה בספרים וכך גורס גם המורה.
ופירוש חולים הם כל זמן שלא נדיחנו בחמין ואפילו לרבי אליעזר צריך להיות מחמין לו חמין מערב שבת.
ובעל הלכות גדולות שגורס מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת נראה לי דבריו בזה. וגירסת הספרים אינה נראה לי דהא כל דדמי חיובא עליה אם כן היאך צוה השם למול כל אדם יכול להפטר משום דלא רמי עלויהו חיובא ולא עברי בעשה אלא ודאי אע"ג דחולים הם כך צוה להחם ולמול כמו שצוה להביא איזמל ולמול וכיון שכך צוה בחול גם השבת דוחין והילכך מחללין גרסינן ולא דמיא מילתיה דרבא לרבה דרבה חילק בין בריאים לחולים והילכך יש לומר על בריאים רמי' חיוב' ולא על חולים.
אבל רבא דאמר הכל חולים הם בעל כרחין הכי רמיא עלייהו חיובא בחול להחם ולמול והילכך גם בשבת מחממין אבל מיהו כל זה הוא אליבא דרבי אליעזר כדאמרי' התם בפירוש לדברי רבי אליעזר אבל לרבנן דאמר שאין המכשירין דוחין את השבת בודאי שאין מחממין חמין בשבת ומפני שקראו הקטן חולה נתן עליו בעל הלכות גדולות תורת חולה לחלל עליו את השבת ולא היא דלא נקרא חולה אלא שצריך להתחמ' לו חמין כדי להתחזק ולמול ולא שיהא מסוכן לחלל עליו את השב' כדין חולה המסוכן למות.

סימן נא

גרסינן בפרק אלמנה נזונת מוכר' והולכת עד כדי כתובתה וסמוך לה שתגבה כתובתה מן השאר.
רבי' האי גאון זצוק"ל דייק מדקתני עד כדי כתובת' וכתב בשער ט' של מקח וממכר שחיבר שאין לה רשות למכור במזונותיה אלא אם כן ישארו בנכסים כדי כתובתה ואם לאו מכירתה בטלה.
ובשער הששי כתב שאין לה רשות למכור במזונותיה יותר מכדי כתובתה וכך כתב גם רבינו חננאל זצוק"ל מכרה ולא שיירה בנכסים כדי כתובתה מכרה בטל וחייבת להחזיר הדמים ללקוחות וכך מסקנא דשמעתא ולקמן בפרק שני דייני גזירו' גבי האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי רצתה ניזונת רצתה גובה כתובתה וכו'.
כתב רבינו חננאל זצוק"ל מהא שמעינן אלמנה נזונת מנכסי בעלה אפילו טפי מכתובתה והאי דקיימא לן עד כדי כתובתה במוכרת למזונות.
וכך הקשה ותירץ גם רבינו יצחק מפאס זצוק"ל וכתב מהא שמעינן דלית לה לזבוני אלא עד כדי כתובתה אבל יותר מכדי כתובתה לא.

וקשיא לן האי דגרסינן בפרק שני דייני גזירות האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים באה ואמרה מת בעלי רצתה נזונת רצתה גובה כתובתה.
אמרה גירשני בעלי מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה ואוקמה שמואל כששמעו בו שמת ומקשינן ומאי שנא עד כדי כתובתה ופסקינן איהי אפסידה אנפשה דאמרה גירשני בעלי ושמעינן מינה דאי לא אמרה גירשני בעלי נזונת והולכת עד לעולם.
ואשכחי' בה פירוקא למקצת רבוותא דאמרי הא דאמרינן עד כדי כתובתה בנכסים מועטים והך אחריתי בנכסים מרובים והאי פירוקא דחיקא היא דלא אשכחן ליה עיקר ועד כמה הם מרובים ועד כמה הן מועטין בהאי דינא הילכך ליכא למיסמך על האי פירוקא ואנן איסתבר לן פירוקא דהאי קושיא דהא דתניא מוכרת והולכת עד כדי כתובתה אבל יותר מכדי כתובתה לא בדלא איפשר לה לאיתזוני אלא בזביני דמקרקעי הילכך לית לה לזבוני אלא עד כדי כתובתה והך אחריתי דשמעת מינה נזונת לעולם בדאפשר לה לאיתזוני מפירי דמקרקעי ומאגרא דביתא ומאי דדמי ליה ודייקי' מדקתני בהא מתנייתא מוכרת ובהך לא קתני מוכרת אלא נזונת.
ואינן נראין לי דבריהם כלל שאין אני רואה כאן שום קושיא ולא סתרי מתנייתא אהדדי ופירוקא דחזא רבי' יצחק למקצת רבוותא דהא אמרינן עד כדי כתובתה בנכסים מועטין והך אחריתי בנכסים מרובין הוא הנראה עיקר והוא הנכון שכל זמן שהנכסים מועטין שאם תמכור למזונותיה לא תשאר בנכסים שיעור גביית כתובתה התם תניא מוכרת והולכת עד שישאר כדי כתובתה שאם תמכור במזונותיה לא יהיה לה במה לגבות כתובתה ומה מועיל לה שמוכרת למזונות ואין לה ממה לגבות כתובת' תמכור מן הנכסי' עד כדי שישארו בהם כדי גביות כתובתה ואחרי כן תקח כל שאר הנכסים לעצמ' בכתובתה ולמה היא צריכה למכרם מעט מעט למזונותיה כיון שהכל הם שלה אבל אם הנכסים מרובים שכל מה שמוכרת למזונות עדיין ישארו בהם שיעור גבי' דכתובה התם תניא שנזונ' מהם כל מה שהיא רוצה ואפי' יותר מכדי כתובתה שהרי יש לה סמך ממה לגבות.
ומאי דתניא הכא מוכרת והולכת עד כדי כתובתה לא מתפרש שאינה רשאה למכור יותר משיעור כתובתה שאם היתה כתובתה מאתים תמכור מלא מאתים כדפרישו הני רבוותא וקשיא להו אלא הכי מתפרש מוכרת במזונותיה עד שיעור שישארו בנכסים כדי כתובתה ואע"פ שאותם הנכסים שמכרה היו אלף זוז כיון שנשארו עוד בנכסי' כדי שיעור גביית כתובתה יכולה היא למכור.

וכך פיר' המורה מוכרת והולכת עד שלא יותר הקרקע ליורשים אלא שיעור כתובתה ולפי זה הפתרון לא קשיא ולא מידי דלא משמע שלא תמכור יותר משיעור כתובתה שאם היתה כתובתה מאתים זוז לא תמכור אלא מאתים אלא הכי משמע לא תמכור כל כך שלא ישארו בנכסים מאתים זוז אבל אם נשארו בנכסים מאתים זוז אף על פי שמכרה אלף זוז בעבור מזונותיה יפה עשתה ולא קשיא ולא מידי.

ואם מכרה נמי ולא שיירה בנכסים שיעור גביית כתובתה אין המכר בטל כדכתבו רבינו האיי גאון ורבינו חננאל זצוק"ל שלמה יהיה מכרה בטל היא הפסידה לעצמ' שכל הנכסים יכולה ליקח לעצמה בתורת כתובתה והיא מוכרתם מעט מעט בתורת מזונות ומה מפסידים היתומי' בכך התנא לא אמר אלא עצה טובה לאשה שאינה צריכה למכור מעט מעט בעבור המזונות אלא כדי שישארו בנכסי' שיעור כתובת' ולא יותר אבל אחר כן גובה הכל בכתובת' ויהא הכל שלה ולמה תמכור למזונות שאין לה ממה לגבות כתובתה אחר כן שמן הלקוחות שמכרה להם בעבור מזונותיה אינה יכולה לטרוף דאחריות דנפשה קבלה עילוה אבל אילו מכרה למזונות הכי נמי דמכרה קיים.

וגם מדבעו מיניה מרב ששת מוכרת למזונות מהו שתטרוף לכתובתה נוכל להבין שמכרה קיים דעד כאן לא קא מיבעיא ליה אלא אם יכולה היא לטרוף אבל אם היא אינה רוצה לטרו' או מי שיעכב על יד הלקוחות וכבר פשטי שגם היא אינה יכולה לטרוף הילכך אם מכרה למזונות ולא שיירה בנכסים כשיעור גביית כתובתה מכרה קיים הוא.

סימן נב

גרסינן בפרק הנושא את האשה איתמר האומר לחבירו מנה אני חייב לך רבי יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור היכי דמי אי דאמר להו אתם עדי מאי טעמא דריש לקיש ואי דלא אמר להו אתם עדי מאי טעמא דרבי יוחנן לעולם דלא אמר להו אתם עדי והכא במאי עסקינן כגון דאמר ליה מנה אני חייב לך בשטר.

רבינו חננאל פירש דבאמירה בעלמא אמר ליה הכי לאו דכתב ליה במגילתא והמורה פירש כגון דכתב ליה הכי במגילתא.

וכדברי המורה נראה לי מדקא מקשינן מכתב לכהן שהוא חייב לו ומערב היוצא לאחר חיתו' שטרות שהם ככתיבה ש"מ בכתיבה מיירינן.

אבל מיהו קשיא לי לפתרון המורה טובא דפריש שמסר לו שטר לפנינו וכתב בו אני חייב לך מנה ואע"פ שכתב ידו הואי והאי דתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב גובה מנכסי בני חורין כגון שחתם בו אני פלוני לויתי מפלוני מנה כדמוכח בפרק האשה

שנתאלמנה אמר אביי לא ליכתוב איניש חתימות ידיה אלא אחספא ודוקא אחספא אבל במגילתא לא מאי טעמא דילמא משכח לי' וכו' ותנן הוציא עליו כתב ידו וכו' אלמא בחתימת ידיה מיירי אבל הכא הכי כתב ליה חייב אני לך מנה ולא חתם בו. ובערב היוצא לאחר חיתום שטרות פירוש תחת חתימות העדים כתוב פלוני הוא ערב והוא מודה בדבר.

ואינו נ"ל פתרון זה כלל דהוציא עליו כתב ידו סתם קתני בין ששמו חתום שם בין שאין שמו חתום שם דכתב ידו קתני ולא שמו חתום.

ואי זה יותר גדול מי שכותב כתב ידו אני חייב לך מנה ולא הזכיר שמו או מעשה דאביי שכתב בכתב ידו ראובן בן יעקב ולא יותר והמלוה מזייף וכותב מלמעלה מה שירצה ומתקיים בעבור שמו שחתום למטה הוי אומר יותר גדול אותו שכותב בכתב ידו תורף הדבר ואומר כי אני חייב לך מאותו שכותב שמו ולא יותר. ומה שפירש בערב היוצא לאחר חיתום שטרות כגון שכתב בו פלוני הוא ערב והוא מודה בדבר אינו נראה לי כלל. וזה שפירש המורה כך ולא פירש כדפריש לעיל כגון שכתב בכתב ידו אני ערב לך ולא הזכיר שמו שם מפני שכתוב כהלכה הא דכתוב ביה פלוני ערב וכיון שהזכיר פלוני נדחק המורה לפרש שלא היה כתב ידו אלא אחרים כתבו כך והוא מודה בדבר. שאם היה הוא חתום אני פלוני ערב היינו הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו שגובה מבני חרי. ולא יתכן פתרון זה כלל שכיון שהוא מודה בדבר ועל פי הודאתו אתה מחייבו ולולי הודאתו אי אתה מחייבו שהרי אינה כתב ידו ולא תוכל לחייבו אלא מפני שמודה בדבר. אי הכי אמאי פליג ר' ישמעאל ובן ננס בהאי מילתא דר' ישמעאל ערב בשעת מתן מעות הוה ומשתעבד מנכסי בני חורין מפני שאין עדים בדבר ובן ננס סבר אינו גובה ממנו כלל דמוכחא מילתא דלאחר מתן מעות הוה ומשום הכי הוא חתום לאחר חיתום שטרות וערב דלאחר מתן מעות אינו משתעבד אלא בקנין.

ומה איצטריכו לאיפלוגי בהא מילתא ולמידן סתמא דמילתא היכי הוה נשאל אותו מתי נכנסתה ערב בשעת מתן מעות או אחר מתן מעות אם יאמר בשעת מתן מעות ישתעבד ואם לאחר כן לא ישתעבד דהכי פסקינן הלכתא בגט פשוט ערב דשעת מתן מעות לא בעי קנין דלאחר מתן מעות בעי קנין ובערב היוצא לאחר חיתום שטרות פסקי' הלכה כרבי ישמעאל.

ואם איתא דהוא מודה בדבר מה לנו לדון סתמא דמילתא היכי הוה נשאל את פיו אלא בודאי אין כאן הודאתו כלל והוא כופר בדבר מפני שהוא כתב ידו אנו מחייבים אותו כדתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין וכך הוכחתי שם בגט

פשוט דבכתב ידו מיירינן ושמע מינה דאף ע"ג דכתב שמו חולק ר"ל דאם איתא דיש חילוק בין היכא דכתב שמו ובין היכא דכתב אני חייב לך בלא הזכרת שמו הוה ליה לשנויי הכא מפני ששמו מוזכר שם ובהא מודינא לך אלא לאו שמע מינה בכל חולק ריש לקיש ואע"פ ששמו מוזכר שם.

ותו אם איתא כדברי המורה דיש חילוק בין היכא דכתב שמו ובין היכא דכתב אני חייב לך מנה אמאי לא אותבינן לריש לקיש מהמוצי' עליו כתב ידו ואוקמה כגון שכתב שם אני פלוני מאי מוכחא ההיא מתניתין דכתב שם אני פלוני טפי מכתב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים כי היכי דאותבינן ליה מינה וסברינן דלא חתם שם שמו הכי נמי הוה לאקשויי ליה מהאי ואיהו בזה מפרק לה כגון שחתם שמו שם.

ותו מאי האי דקא משני ריש לקיש עד כאן לא קאמר ר' ישמעאל התם אלא דשייך ליה נפשי' בשעבודא דאורייתא אטו לוה זה לא משתעבד מן התורה למפרע למלוה והא כתיב והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה.

ומאן משתעבד טפי ערבא או לוה גופיה השת' ערבא משתעבד לוה גופיה לא כל שכן והא דפליגי בגט פשוט בשיעבודא אי דאורייתא אי לאו דאורייתא דוקא בשעבוד נכסים לטרוף מן הלקו' אבל מיניה ליכא מאן דפליג דמשועבד הוא לפרוע חובו.

מכל הני קושיין נר' לי לפרש כך דהיכא דכתב בכתב ידו שאני חייב לך מנה שהלוית לי כולי עלמ' לא פליגי דחייב הוא ליתן לו ועל זה שנינו הוצי' עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין ולא שנא בין כתב אני פלוני בין כתב אני חייב לך ולא הזכיר שמו דין אחד להם ולא איפליגו רבי יוחנן וריש לקיש אלא במי שרוצה לתת לחברו מנה במתנה שלא היה חייב לו כלום אלא הוא מאליו רוצה להכחיש לו מנה וזהו פתרון מנה אני חייב לך אני רוצה להתחייב לך מנה ולא שמודה לו כי הוא חייב לו אלא הוא רוצה להתחייב לו רבי יוחנן סבר אלימא מילתא דשטרא וכמאן דקנו מיניה דמי ור"ל סבר לא אלימא מילתא דשטרא וכיון דלא קנו מיניה מצי למיהדר ביה.

אבל הודה לו שהוא חייב לו מנה שהלוהו וכתב לו בשט' לא פליג ריש לקיש ומשום דפליגי במנה שלא היה חייב לו משום הכי מקשה לריש לקיש מהנושא את האשה שמתחייב לזון את בת אשתו שלא היה חייב לזונה וקס"ד משום דכתב לה בשטרא בלחוד הוא דמשתעבד כאילו קנו מיניה.

והשיב ריש לקיש לעולם בשטרא בלחוד לא משתעבד והכא משום דהוא תנאי דבשעת קדושין וקדושין הוא דמשעבדו ליה ולא שטרא ואקשינן ליה נמי מכתב לכהן שלא היה חייב לו כלום ובכתובתו משתעבד.

והשיב שאני התם דמשועבד מדאורייתא ליתן חמש סלעים ואין כאן אלא בירור בעלמא והמודה לחבירו שהלוהו מנה דומה שהוא חייב לו מן הדין אבל לעולם אם הוא רוצה להתחייב לו מנה שלא היה חייב לו אינו משתעבד בשטרא ומצי מיהדר ביה.

ואקשי' ליה נמי מערב היוצא לאחר חיתום שטרו' דלא הוה חייב ליה כלום אלא בכתיבתו משתעבד. והשיב משום דשייך ליה נפשיה בשעבוד' דאורייי' ודמי למנה אני חייב לך שהלויתני. אבל מי שרוצה לחייב את עצמו בדבר שאינו משועבד מן התורה אינו משתעבד בכתיבתו בלבד. ומיהו אם החתים שם עדים מודה ריש לקיש דהא מערב הכתוב בתוך השטר לא מקשי' ליה משום דחתימי ביה סהדי. והיכי דחתימי עליו עדים לא פליג ריש לקיש.

וכך כתב גם רבינו יצחק זצוק"ל ומדמקשינן עליה דריש לקיש ממתניתין דהנושא את האשה ופסקה עמו שיהא זן את בתה חמש שנים דלית ליה גבה מעיקרא ולא מידי אלא מחייב נפשיה במידי דלא הוה חייב ביה.

ותו אקשינן ליה מהא כתב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים דלית ליה לכהן גביה מעיקרא ולא מידיה ואוקימנא נמי לדרבי יוחנן ברבי ישמעאל דאמר ערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין דלית ליה גביי' מידי אלא איהו חייב ליה נפשיה שמעינן מהני כולהו דפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש כמאן דקביל על נפשיה מילתא דלא הוה מחייב ביה הוא.

וכל זה אינו נראה לי שלשון השטה אינו מוכיח כן דמדקא מתמה היכי דמי דאי דאמר להו אתם עדי או דלא אמר להו אתם עדי ואוקמה הכא במאי עסקינן כגון דאמר ליה מנה אני חייב לך בשטר שמע מינה דכי היכי דהוה סלקא דעתיה מעיקרא דאודי ליה על מנה שהלוהו הכי נמי מוקי לה השתא ולא הוסיף אלא דאמר ליה בשטר ולא בפה כי הוה סלקא דעתיה שאלו כן דלא מוקי לה בהלואה אלא במתנה הכי הוה ליה למימר הכא במאי עסקינן דאמר ליה מנה אני נותן לך בשטרי מדקאמר מי חייב שמע מינה בהלואה קא מיירי כדקא סלקא דעתיה מעיקרא ולא הוסיף אלא השטר והכין פירושא לעולם דלא אמר להו אתם עדי והכא במאי עסקינן דאמר ליה מנה אני חייב לך בשטר כלומר בדיבור הזה שהודה לו לא בפה הודה לו אלא כתב לו בשטר אני חייב לך מנה ולא שמסרו לו בעדים כדפירש המורה אלא בינו לבינו וכתב ידו היא לו לראיה שהודה לו ובהא פליגי רבי יוחנן סבר כיון שההודאה זו לא היתה בפה אלא בשטר אלימא מילתא דשטרא כמי שהודה לו בפה ואמר להו אתם עדי וריש לקיש סבר לא אלימא מילתא

דשטרא דמה לי אם הודה בפיו מה לי אם הודה בכתב ידו ולא אלימא הודאת כתבו מהודאת פיו.
ואי קשיא ממאי דתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין אין זה דומה לזה שאות' הכתיבה אינה הודאה אלא עדות שהלוהו כיון שעל סמך אותה הכתיבה הלוהו כתיבתו ככתיב' עדים דמיא אצל בני חרי ואלו הלוהו בפני עדים כלום צריך לומר אתם עדי אבל זו הכתיבה אינה אלא הודאה שמודה לו כי הלוהו לא עכשיו אלא מקודם לכן וכיון שההלואה לא על סמך כתיבה זו הלוהו אלא בינו לבינו בלא שום דבר ועכשיו בא להודות לו כך הוא אם הודה לו בכתב כמו שאם הודה לו בפה ולא אלימא הודאת כתבו מהודאת פיו דכתב ידו כאילו הודה לו בפני עדים דמי אבל לא אלימא כמאן דאמר להו אתם עדי. תנן הנושא את האשה וכו' מאי לאו כי האי גוונא.
פירוש אחרי שנשאה כתב לו בכתב ידו שיזון את בתה ואילו אמר להם בפה לא הוה משתעבד ובכתיב' משתעבד אלמא אלימא מילתא דשטרא ומשני לא בשטרי פסיקתא.
פירוש שאלו כתב לה הכי אחר שנשאה אינו כלום שגם בכתיבתו אינו משתעבד אלא כעת שנשאה התנה עמה כך דבאמירה בלחוד נשתעבד.

סימן נג

תנן בפרקא קמא דגיטין האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרו' זה לעבדי אם רצה לחזור בשניה' חוזר דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו לאדם אלא בפניו.
וכתב רבינו יצחק זצוק"ל והני מילי לחזרה דלא מצי רביה למהדר ביה אבל עבדא לא נפיק לחירות עד דמטי גיטא לידיה דתנן האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה ושמעת מינה דלחזרה הוא דזבין לו לעבד אבל מיפק לחירות לא נפיק עד דמטי גיטא לידיה ואשכחנן זכייה כי האי גוונא כדאמרינן לקמן הילך מנה לפלוני שאני חייב לו אמר רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר.
ואינו נראה לי דכיון דזכות הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות ואמרי' דכל האומר תנו כאומר זכו דמי וקיימא לן דזכין לאדם שלא בפניו יד שליח כיד עבד דמי ומכי מטי שטר שחרור ליד שליח אישתחרר ואע"ג דלא מטא ליד העבד כלל ומתניתין אמר המורה תנו גט לאשתי גרסינן במתניתין ולא גרסינן תן שלא מסרם ליד השליח בחייו ולפיכך לא נחלקו חכמים בדבר לומר שמשעה ראשונה זכה השליח לעבד להיות משוחרר.

והכי מוכח בפירוש כדפריש המורה דלא מסר הגט לשליח אלא אמר להם תנו גט לאשתי דאם איתא דמסר הגט לשליח דכוותה גבי מנה נמי דתני תנו מנה לפלוני הרי אלו יתנו לאחר מיתה דמסריה לשליח אי הכי אמאי אמר רב והוא שצבורין ומונחין בקרן זוית מדחקינן לאוקומי מתניתין כגון דאמר ליה במעמד שלשתן הא שפיר מיפרשא מתניתין כפשטה דהמוסר גט לשליח ומת קודם שיגיע הגט לידה בטל הגט וכן נמי בגט שחרור דאע"ג דהוא זכות לעבד בעינן שיגיע גט לידו וכיון שלא הגיע לידו בחייו לא הוי גט דאין גט לאחר מיתה אבל במנה כיון שזיכה השליח בעבורו אף על פי שמת קודם שיגיע לידו יתנו לאחר מיתה אלא ודאי שמע מינה לא מיתוקמא מתני' בהכי דאם כן אפילו בגט שחרור הוו פליגי רבנן כדפריש המורה אלא ודאי שמע מינה מתניתין בלא מסירה קאמיירי אלא בצואה בעלמא ומשום הכי מדחקינן לאוקומה במעמד שלשתן או בשכיב מרע ולקמן בהאי הלכתא אמרינן על מאי דתנן במתניתין אומר להם והלא הוא פוסל את עבדו מן התרומה כשם שהוא פוסל את אשתו ואמרי' בגמרא מאי קאמר ומאי קמהדרו ליה וכו' עד וכי תימרו זריק ליה גיטא ופסיל לי' פי' והרי נמצא שבלא השליח יכול לפוסלו מתרומה דעלמא שביק ליה ועריק ואזיל לעלמא ומה אילו עבד כהן שברח ואשת כהן שברחה ומרדה על בעלה הלא הן אוכלין וזה אינו אוכל פירוש לא מצי למיפסליה בגיטא דעריק ואזיל ליה לעלמא אבל על ידי שליח מצו למיפסליה כל היכא דאיתי' דמשעה דמטי גיטא לידה דשליח זכה לו ויצא לחרות.

ומכאן מוכח דבהגעת הגט ליד השליח אע"פ שלא הגיע ליד העבד הוי משוחרר שאם צריך שיגיע הגט ליד העבד שביק ליה נמי ועריק אלא ודאי על ידי זיכוי השליח יכול לשחררו בכל מקום שהוא ואע"פ שלא הגיע לידו והכי נמי אמרינן לקמן בפרק השולח.

תנו רבנן האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני חיישינן שמא זיכה לו על ידי אחר אלמא אם זיכה לו על ידי אחר אע"פ שלא הגיע שטר שחרור לידו משוחרר הוא דזכין לאדם שלא בפניו.

והכי נמי גרסינן ביבמות בשילהי פרק האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים.

בעא מיניה רבא מרב נחמן המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו כיון דסנייא ליה זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו או דילמא כיון דזימנין דרחמא ליה חובה הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו.

וכן בעא מיניה רבינא מרבא המזכה גט לאשתו במקום קטטה מהו כיון דאית ליה קטטה בהדיא זכות הוא לה או דילמא ניחא דגופא עדיף לה ופי' המורה המזכה גט לאשתו שעשה שליח לקבלה וזיכהו לה על ידי שליח שתתגרש מעכשיו במקו' יבם שיש לו אח

ונתכון לפוטרה הימנו דאילו שלא במקום יבם והוא בא לגרשה פשיטא לן דלא מגרשת עד שיגיע לידה דאין חבין לאדם שלא בפניו אלא הכא מי אמרינן זכות הוא לה וכו'.
וכך פירש גם רבינו חננאל זצוק"ל המזכה לאשתו גיטה על ידי שליח כגון שנתן הבעל גט לאדם אחד ואמר לו זכה בגט זה לאשתי ותהיה ידך כידה ותתגרש אשתי בהגעת גט זה לידך.
וגם בפירקין בפלוגתא דחכמים ורבי מאיר פירש חכמים אומרים האומר לשלוחו תן גט שחרור זה לעבדי זכה לו לעבד מפני שיציאתו לחירות זכות הוא לו ואינו דומה לגט אשה שאינו גט עד שיגיע לידה מכלל דבעבד סבר אע"פ שלא הגיע לידו הוא משוחרר.
ואי קשיא היכא דקים לן דזכות הוא לאשה כגון דגליא דעתא ושויא שליח לכך והלך בעלה שזיכה לה גיטה על ידי אחר תתגרש אע"פ שלא הגיע גט לידה אלמה תנן בפרק האומר התקבל קטנה שאמר' התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה שאין הקטן עושה שליח לפיכך אם רוצה הבעל להחזיר יחזיר ואמאי כיון דגילתה דעתה דניחא ליה בגירושי' נהי דאין הקטן עושה שליח תתגרש מיהת בזיכוי שמזכה לה הבעל גיטה על ידו ואומר לו התקבל גט זה לאשתי ותתגרש מיד אע"פ שלא יגיע גט לידה דהא קיימא לן זכין לקטן כדתנן בפרק מי שמת זכין לקטן ואין זכין לגדול דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר לגדול.
ותו דאמרינן בההוא פירקא היכא דאמרה אשה לשליח הבא לי גיטי והבעל אומר לשלי' התקבל לה גיטה אע"פ שהגיע גט לידה אינה מגורשת משום דבעל לא עשאו שליח להולכה אלא לקבלה כיון שאומר לו התקבל גט זה לאשתי תתגרש האש' באותו הזיכוי אע"פ שלא הגיע הגט לידה דהא גליא דניחא לה להתגרש.
תשובה אע"ג דגילתה האשה דעתה שהיא מתרצה בגירושין אפילו הכי אין הבעל יכול לזכות לה גיטה על ידי אחר כיון דקיימא לן דחוב הוא לה דמאן לימא לן שלא נתחרטה בדבר ועציבה היא אם תתגרש ובטל הרצון ההוא הילכך אינו גט עד שיגיע לידה ולא דמי לקטטה ויבם שכל העיתים שוין בה ואם זכות הוא לה תתגרש ע"י אחר.

סימן נד

גרסינן בפרק הניזקין הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר כמטלטלין פירוש מדין תורה אין מעשה קטן כלום שהרי קטן שקידש אין חוששין לקדושיו כל זמן שלא הביא שתי שערות והוא הדין קטנה שנתקדשה מדאורייתא אין קידושיה קידושין אבל מיהו גבי גט אמרינן בפירקין דלקמן דמכי יודעת לשמור גיטה מתגרשת בקדושי אביה משום דלא

בעינן דעת אשה בגט הלכך אע"פ שלא הביאה שתי שערות שאין לה דעת מקבלת גיטה אבל מיהו בעינן שיהא לה דעת קצת שתהא יודעת לשמור גיטה שתהא ידה חשובה ושתהא משתלח' ואינה חוזרת, כלל אומר כל דבר הצריך דעת אין מעשה קטן כלום עד שיביא שתי שערות ומפני זה אין קדושיו קדושין שאין קדושין אלא מדעת ומקחו וממכרו נמי אינן כלו' מפני שאינן נעשין אלא מדעת הקונה והמקנה וכן מציאתו נמי אמרי' לקמן דאין בה גזל מן התורה. ובשנים אוחזין אמרינן נמי דקטן לית ליה זכייה מדאורייתא.

ונראה לי שגם מתנתו אינה מתנה ואם נתן לו גדול מתנה אין בה משום גזל שאינו יכול לקנות בעל כרחו אלא מדעתו. וכיון דצריכה דעת ואין לו דעת אינה כלום.

ולא תימא דוקא מציא' לא קנה מפני שהוא עצמו רוצה לקנותה ואין כאן דעת אחרת מקנה אותו אבל מתנה דדעת אחרת מקנה אותו קנה שהרי הקידושין יש כאן דעת אחרת מקנה אותו דהיינו האשה ואפי' הכי אין קדושיו קידושין וה"ה הכי נמי מתנה.

ומאי דאמרינן לקמן אגוז ונוטלו צרור וזורקו זוכה לעצמו אין זה מדאורייתא אלא מדרבנן שחכמים תיקנו לו שיהא קניינו קנין משעה שיש לו. אבל מדאורייתא עד שיהא לו דעת ודעת אין לו עד שיביא שתי שערות.

תדע דהכי הוא דהא אמרינן לקמן בפרק התקבל מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים לעבדו ולשפחתו העברים הא לך את המעות האלו ופדו בהן מעשר שני אבל לא יאמר כן לבנו ולבתו הקטנים לעבדו ולשפחתו הכנענים מפני שידן כידו.

האי שפחה היכי דמי אילימא דאייתי שתי שערות מאי בעי' גביה אלא לאו דלא אייתי שתי שערות ומוקמינן לה בעציץ שאינו נקוב דמדרבנן אלמא שפחתו העבריה שלא הביאה שתי שערות לא קנתה המעות שנתן לה במתנה כדי שתוכל לפדות בהן מעשר שני דאורייתא בלא חומש כי אם מעשר שני מדרבנן אלמא מתנתו אינה מתנה עד שיביא שתי שערות ויהיה בן דעת ואין שום זכייה לקטן על ידי הגדול אלא בירושה הבאה מאליה.

ונראה לי שגם לזכייה לקטן על ידי גדול מדאוריי' לא קנה דכל מידי דאיהו לא קנה היאך יהיו אחרים קונין לו.

תדע דהכי הוא דאם איתא דמועלת להן הזכייה על ידי אחר אמאי מוקמ' להיא בעציץ שאינו נקוב לוקמה במזכה לו על ידי אחר אלא לאו שמע מינה מדאורייתא כי היכי דלדידיה לא מצי זכי אחרים נמי לא מצי זכו ליה.

ומאי דתנן בפ' מי שמת זכין לקטן ואין זכין לגדול ד"ר אליעזר רבי יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר לגדול הכל הוא מדרבנן ותקנת חכמים כך היא דזכין לקטן על ידי

אחרים משעה שיולד כדאמרינן בפרק מי שמת דפליגי התם במזכה לעובר ואפי' למאן דאמר במזכה לעובר לא קנה דוקא לעובר מפני שלא בא לעולם אבל המזכה לילוד קנה ואע"פ שאין לו יד לקנות מעצמו ועלה תנן זכין לקטן שאין לו יד לזכות לעצמו ותיקנו לו חכמים שיזכה לו על ידי אחר ואין זכין לגדול מפני שיש לו יד ויכול לזכות הוא לעצמו רבי יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר לגדול וכל זה הוא מדרבנן.

ואי אית ליה יד זוכה לעצמו אע"פ שהוא קטן ועלה אמר רבא אגוז ונוטלו צרור וזורקו זוכה לעצמו היינו זוכה לאחרים ולזכות לאחרים פליגי בה בפירקין דלקמן דרב אשי סבר חפץ ומניחו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים וכל זה הוא מדרבנן ושמואל סבר אינו זוכה לאחרים עד שיהא גדול ומאי דאמרינן בפרק לולב וערבה אמר רבי זירא לא ליקני איניש לינוקא הושענא ביום טוב ראשון מאי טעמא קטן מיקנא קני אקנויי לא מקני ומשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו ההוא קנין אינו אלא מדרבנן וכגון שנותנים לו אגוז ונוטלו צרור וזורקו דקני מדרבנן ומיקניא לא קני אלא במקח וממכר במטלטלין משום כדי חייו אבל במידי אחרינא לא ואפי' למאן דאמר מתנתו מתנה דוקא במידי דממונא משום דאחריני ליתבו ליה אבל בנתינה כזו לא.

אי נמי ההיא מיירא כגון דקיימי עשרה ולית הושענא אלא לחד מנייהו ובעי דליפוק איהו והדר ליתבי' מתנה לחבריה כמעשה דרבן גמליאל בספינה והשתא אי איכא ינוקא ביניהו לא ליקנייה לינוקא דינוקא מיקנא קני מדרבנן ואקנויי לאחרים לא מקני קנין גמור אם כן נמצא אותו שיקנה לו הקטן הלולב יוצא בלולב שאינו שלו שאין כח בקטן להקנותו לו.

וכיון שהוכחתי שאין זכייה לקטן מדאורייתא כלל ואין מתנתו שנותנין לה מתנה אלא מדרבנן קשיא לי מאי דאמרן בפירקין דלעיל בההוא עבדא דבי תרי דקם חד מינייהו ושחרריה לפלגיה ואזל אידך ואקנייה לבנו הקטן וכו'.

דאע"ג דאזל ואקנייה לבנו הקטן אותו הקנין של קטן אינו כלום ולא נסתלק רשותו מעליו והיאך יכול הקטן לשחררו ולהתירו בבת ישראל והא קנינו אינו אלא מדרבנן ועדיין עבדו של אביו הוא.

והנכון בעיני לומר דהאי דאמרינן התם ותיתב ליה גיטא דחירותא אינו אלא להפקיע קנין דרבנן שיש לו לאותו קטן עליו אבל מיהו לאביו ודאי כופין לכתו' לו שחרו' שקנינו קנין גמור ולא נסתלק מעליו והוא הרשיע לעשות והקנהו לבנו קטן שאמר בלבו אף על פי שיכופו אותו לכתוב לו גט חירות לבנו שהוא קטן לא יכופו ולא יתירוהו בבת ישראל מפני קנין גט שתקנו לו חכמים זכייה והלכך לא יהו נזקקין חכמים בשחרור של זה

לפיכך קרקשו ליה בזוזי שיתרצה מאליו לשחררו בלא כפייה דפקיע קנין דרבנן שיש לו עליו מאביו שהוא גדול בודאי שכפוהו לכתוב לו גט שחרור להפקיע קנין גמור שיש לו עליו.

וראיתי שנשאלו רב צמח גאון זצוק"ל ורב נחשון גאון זצוק"ל על מי שהוא בן שלש עשרה שנים ויום אחד אבל לא הביא שתי שערות ונתן מקרקעי שירש מאביו במתנה אם מתקיימת מתנתו אם לאו והשיב רב צמח גאון שאם אין עליו אפוטרופוס מתנתו מתנה כדאמרינן בפרק מי שמת אמר אמימר מתנתו מתנה.

ורב נחשון השיב שאף על פי שיש שם אפוטרופוס מתנתו מתנה דכי מעכב אפוטרופוס דוקא לפעוטות אבל זה שהי' בן שלש עשרה שנים ויום אחד אין אפוטרופוס מעכבו ואע"פ שלא הביא שתי שערות אין בכך כלום.

ואמר רב נחמן אמר שמואל בודקין לגטין ולקדושין לחליצה ולמיאונין למכו' בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים להני הוא דבודקין אבל ליתן מתנה לא בודקין ולא צרכינן עד שיביא שתי שערות דקאמרינן שלח ליה רב גידול בר מנשה לרבא ילמדנו רבינו תנוקת בת ארבע עשרה שנה ויום אחד ויודעת בטיב משא ומתן מהו שלח ליה אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר. ולישלח ליה תינוק. מעשה שהיה כך היה. ולישלח ליה בת שתים עשרה שנה ויום אחד. אין הכי נמי ומעשה שהיה כך היה. וקאמרינן לקמן אמר אמימר מתנתו מתנה וכו'.

ואינן נראה לי דבריהם כלל דכל זמן שלא הביא ב' שערות דינו כפעוטות עד רוב שנותיו או עד שיולדו בו סימני סריס ומעשה דתנוקת שהביאה ב' שערות עסקינן ודבר זה מחוור בכל התלמוד שכל זמן שלא הביא שתי שערות הרי הוא כקטן לכל דבריו.

ומה שנסתייע רבינו נחשון מדברי רב נחמן אמר שמואל מדידיה אית ליה פירכא דהא קאמר ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' שאע"פ שהביאה שתי שערות עד שלא יהא בן עשרים אין מכירתו מכירה ואפילו אם תמצא לומר דמתנה קילא ממכר דהיכא דאין ממכרו ממכר אמר אמימר דהויא מתנתו מתנה אין הכי נמי ומיהו לא איירי אמימר אלא במי שלא הגיע לכלל עשרים וגם אינו בקי בטיב משא ומתן דההוא אין מכרו מכר אבל מתנתו הוי מתנה אבל מיהו איש גמור הוי שהביא שתי שערות ויצא מכלל הפעוטות שאין מתנתן מתנה אלא במטלטלין וזה מתנתו מתנה אפילו במקרקעי ואפילו אי הוה סני לי' ההוא דיוקא לרבינו נחשון דדוקא להני בודקין אבל לענין מתנה אין בודקין נהי דאין בודקין אותו דמסתמא מחזקינן ליה בחזקת שהביא שתי שערות כיון שהגיע לכלל שנים אבל היכא דקים לן שלא הביא שתי שערות שהוא כקטן לכל דבריו מנא לן דמתנתו

מתנה במקרקעי הלכך כל זמן שלא הביא שתי שערות הרי הוא כפעוטו' ואין מתנתו מתנה במקרקעי אבל במטלטלי מתנתו מתנה והוא דלית ליה אפוטרופוס.
ורב צמח דאמר מתנתו מתנה במקרקעי והוא דליכא עליה אפוטרופוס מאי קסבר אי איש הוי אפוטרופוס מאי בעי ואי קטן הוי אין מתנתו מתנה אלא במטלטלי כפעוטות.
וראיתי שרבינו יצחק בר מלכי צדק זצוק"ל חילק בין מתנה במקצת ובין אם נתן כל נכסיו ואמר דהיכא אמר אמימר מתנתו מתנה דיקא מתנה במקצת אבל בכל נכסיו דקא מיעקרא נחלה מבני משפחה לא.
ואינו נראה לי שאילו כן היה לו לחלק התלמוד חילוק זה כמו שחילק בפעוטות משום כדי חייו ואפילו בפעוטו' אמרינן מתנתו מתנה במטלטלין אחת מתנה מרובה ואחת מתנה מועטה הכא שהוא איש גמור נחלק בין במקצת בין כל נכסיו הלכך נראה לי שכל מי שמכרו קיים כבן עשרים מתנתו קיימת כבן שלש עשרה שנים ויום אחד ודין אחד להם והוא שהביא שתי שערו' ואמימר סתם קאמר ומתנתו מתנה בין מתנה במקצת בין נתן כל נכסיו.
ואם עיקר הנחלה מבני משפח' אין בכך כלום שבלשון מתנה הוא נותן.

סימן נה

גרסינן בפרק האומר התקבל גט איתמר אמר רב אין האש' עושה שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה ורבי חנינא אמר אשה עושה שליח לקבל לה גיטה מיד שליח בעלה.
ראיתי חלוקו' בפסק הלכה זו.
בעל הלכות גדולות כתב בהלכות גיטין הלכתא כרב משום דהוי דבר בערוה ודבר בערוה חולצת. הוה עובדא ואיצרכה רב יצחק בר שמואל בר מרתא גט וחליצה גט מחיים וחליצה לאחר מיתה.
ורבינו חננאל זצוק"ל כתב וקיימא לן כרבי חנינא דרב לגבי רבי חנינא תלמיד הוה. ותו דההוא דשדר גיטא לדביתהו אזל שליח אשכחה דקא ליישא. אמר לה הא גיטך אמרה ליה ליהוי בידך כלומר תהיה ידך כידי ותהיה שלוחי לקבלה ואמר רב נחמן אם איתא לדרבי חנינא עבידנא בה עובדא ודחאה רבא דהא לא חזרה שליחות אצל הבעל כלומר לא יצא מיד השליח ולא נתקיימה שליחות הבעל וכן שלח רבי אמי ורבי חייא בר אבא מספקא לן והוי דבר שבערוה וחולצת הוה עובדא ואצרכה רב יצחק בר שמואל בר מרתא גט לכתחילה מחיי' וחליצה לאחר מיתה כולהו כרבי חנינא שייכי.

גם רבינו יצחק זצוק"ל כתב הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבוותא איכא מאן דפסק הלכתא כרבי חנינא ומסייע ליה למימריה מהאי מעשה דההוא גברא דשדר גיטא לדביתהו וכו' עד גט מחיים וחליצה לאחר מיתה.

ואמר מדלא אסתפקא למאן דמסתפקא ליה אלא משום דלא חזרה שליחות אצל הבעל ומאן דבטליה לגיטא לא בטליה אלא משום דלא חזרה שליחות אצל הבעל מכלל דפשיטא להו לכולהו דהלכתא כרבי חנינא דאי סבירא להו הלכה כרב אפילו חזרה שליחו' אצל הבעל לא מספקא להו דגט פסול הלכך הלכה כר' חנינא וזו היא סברא של רבינו האיי גאון זצוק"ל ומסתברא כוותיה.

ודעתי מכרעת כרבינו חננאל וכרבינו יצחק מפני ששיטת התלמוד מוכחת כדבריהם שבעל הלכות גדולות סבר דהאי דהוה עובדא ואיצרכה רב יצחק בר שמואל גט וחליצה לאו אחזרה שליחות אצל הבעל קאי אלא אפלוגתא דרב ורבי חנינא קאי והוה עובדא באיתתא דעבדא שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה והתם אצרכה רב יצחק גט וחליצה דהוה מספקא ליה הלכתא אי כרב אי כרבי חנינא ומשום הכי פסק בעל הלכות גדולות אית לן למעבד מספיקא לחומרא כרב אבל אין השיטת מוכחת כן דאילו כן הוה ליה לתלמודא למכתב הכי ההיא איתתא דעבדא שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה ואצרכה רבי יצחק גט וחליצה אי נמי הוה ליה לתלמודא למיכתב הוה עובדא בתר פלוגתא דרב ורבי חנינא מיד והוה משמע דהתם קאי השתא דכתבא בתר ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו וכו' דלא חזרה שליחות אצל הבעל שמע מינה דהאי הוה עובדא נמי הכי הוה עובדא דלא חזרה שליחות אצל הבעל והתם אצרכה רב יצחק גט וחליצה הא אילו חזרה שליחות אצל הבעל לא הוה מצריך מידי דהוה ליה גיטא מעליא כרבי חנינא.

וכך פירש גם המורה הוה עובדא כי האי גוונא ואצרכה גט אחר משום דלא חזרה שליחות אצל הבעל.

סימן נו

גרסינן בפרק האומר התקבל גט הגיעו לעונת נדרים נדריהם נדר והקדשן הקדש וכנגדן הקטנה חולצת.

פירש המורה שנה אחת לפני נערותן כדתנן במסכת נדה בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקים אם יודעת לומר לשם מי נדרה לשם מי הקדישה נדרה נדר והקדשה הקדש וכנגדה בקטנה חולצת אם הביאה סימנים ולא אמרינן שמא נשרו אבל קודם

הזמן הזה קטנה היא ואין סימניה סימנים ואינה חולצת דאיש כתיב בפרשה ואקשינן אשה לאיש.

ואינו נראה לי כלל דהכי גרסינן בפרק יוצא דופן איבעיא להו תוך זמן כלפני זמן או כלאחר זמן ואסיקנא התם אמר רבא הלכתא תוך זמן כלפני זמן ופירוש לפני זמן נקרא כל שנת אחת עשרה לנקבה וכל שנת שלש עשרה לזכר ופסק רבא הלכתא כלפני זמן דמי מה לפני זמן אם הביאה סימנים כשומא נינהו ולא סמכינן עלייהו אף תוך זמן נמי שומא נינהו ולא סמכי' עלייהו עד משלם שתים עשרה שנים ויום אחד של נקבה ושלש עשרה שנים ויום אחד לזכר וכך פסק רבינו יצחק זצוק"ל בפרק בית שמאי וכך פסק בעל הלכות גדולות בהלכות מיאון ואמר הגיעו לעונת נדרים קטן בן שלש עשרה שנה ויום אחד וקטנה בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריהן נדר והקדש הקדש וכנגדן הקטנה חולצת דלא חלצה עד שתהא בת שתים עשרה שנה ויום אחד והוא דאייתיא' שתי שערות איהו נמי לא חליץ עד שיהא בן שלש עשרה שנה ויום אחד והוא דאתייא שתי שערות. איזו היא קטנה מבת אחת עשרה שנה ויום אחד ועד בת שתים עשרה שנים ויום א' ואע"ג דאייתיאת שתי שערות אינה חולצת.

וכך השיב גם רב צמח גאון בתשובותיו שאם לא הגיעו לכלל שלש עשרה שנים ויום אחד לזכר ושתי' עשרה ויום אחד לנקבה אע"פ שהביאו סימנם אינם אלא שומא בעלמא כדאמר רבא הלכתא תוך זמן כלפני זמן דמי.

והגיעו לעונת נדרים פירוש קטן בן שלש עשרה שנים ויום אחד וקטנה בת שתים עשרה שנים ויום אחד. הא לך בפי' דעונת נדרי' האמור' כאן אינה אלא שתים עשרה שנים ויום אחד לנקבה.

ותו דרבא הוא דפסק הלכה בפרק יוצא דופן תוך זמן כלפני זמן דמי ואיהו הוא דקאמר הכא הגיעו לעונת נדרים נדריהן נדר והקדשן הקדש וכנגדן בקטנה חולצת ואי עונת נדרים דהכא בת אחת עשרה שנים ויום אחד היא כדפריש המורה א"כ קשיא דרבא אדרבא דהתם אמר רבא דתוך זמן כלפני זמן דמי וסימנין דכל שנת שתים עשר' לנקב' שומא נינהו. והכא אמר וכנגדו בקטנה חולצת אם הביאה סימנין והא שומא נינהו.

אלא ודאי עונת נדרים דהכא לא מיפרשא אלא כשהיא בת שתים עשרה שנים ויום אחד שנדריה קיימים ואינה צריכה בדיקה שאע"פ שאינה יודעת לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר והקדשה הקדש ואז היא חשובה כגדולה לכל דבריה.

ואע"ג דגרסינן בנזיר בפרק מי שאמר לימא כתנאי עד מתי האיש מדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות דברי רבי יוסי ור' יהודה אומר עד שיגיע לעונת נדרי' וההיא עונת

נדרים דהתם מיפרשא שתים עשרה שנים ויום אחד לזכר שהוא מופלא הסמוך לאיש כדמפרש התם.
ובפרקא קמא דתרומות נמי תנן קטן שלא הביא שתי שערו' רבי יהודה אומר תרומתו תרומ' רבי יוסי אומר אם עד שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה ומשבא לעונ' נדרים תרומתו תרומה לא דמיא ההיא עונת נדרי' דהתם לעונת נדרי' דהכא דתרי עונת נדרי' הם חדא מן התורה בגדולים שהם גדולים לכל דבריהם וחדא מדרבנן שהם קטני' לכל דבריהם ובנדרים לחוד רבינן להו ממופלא סמוך לאיש והוא מדרבנן כדמפרש התם.
וההיא דנזיר ומתרומות היא עונת נדרים דקטנותן דמדקאמר רבי שתי שערות מכלל דעונת נדרים דרבי יוסי בשלא הביא שתי שערות עסקינן וההיא דגיטין היא עונת נדרים דגדלותן שהיא מן התורה והן כגדולים לכל דבריהם ומשום הכי כנגדו בקטנ' חולצת דהיא אשה גמורה לכל דבריה.
ובפרק מצות חליצה מצאתי אמר רבא עד שתגיע לעונת נדרים ובתר הכי גרסינן והלכתא עד שתביא ב' שערות אלמא עונת נדרים דאמר רבא לאו בהבאת שתי שערות היא ופירש המורה התם עונת נדרים שנה אחת קודם לזמן שתי שערות כדתנן בפרק יוצא דופן בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין.
מכאן מוכח דרבא לא בעי שערות בחליצה.
והכא נמי דאמר הגיעו לעונת נדרים וכנגדו בקטנה חולצת לטעמיה אזיל ואין לפרשו אלא שנה אחת קודם לזמן שתי שערות כדמפרש מילתיה התם ואין הלכה כמותו ולא היה למורה לפרש הנה אם הביאה סימנים דלא מהני סימנים בשנת שתים עשרה דשומא נינהו כדפרישית.
ורבא דנקט עונת נדרים לא בעי סימנים ואשתכח השת' דכל עונת נדרים פתרון אחד להם דהיינו כל שנת שתים עשרה לנקבה וכל שנת שלש עשרה לזכר.
וקשיא לי דהכא אשכחינן דרבא אכשר לחלוץ בשנת שלש עשרה לנקבה ולא בעי סימנים ובפרק יוצא דופן גרסינן אמר רבא קטנה כל שתים עשרה ממאנת והולכת מכאן ואילך אינה ממאנת ואינה חולצת וכו' ומשמע מהתם שאין האשה חולצת עד שתהא בת שתים עשרה שנים ויום אחד ותביא שתי שערות.
ונראה דרבא דאמר הכא ובפרק מצות חליצה דבהגעת' לעונת נדרים דהיינו תוך שנת שתים עשרה חולצת לאו דסבירא ליה הכי אלא אליבא דר' יוסי קאמר דסבר איש כתיב בפרשה אבל אשה בין קטנה בין גדולה והכי אמרינן התם א"ר אמי מדבריו של ברבי קטנה חולצת כפעוטות רבא אמר עד שתגיע לעונת נדרים.

פירוש פירשו ר' אמי ורבא דברי רבי יוסי דאע"ג דמכשיר בקטנה מיהו צריך שתהא בת דעת לרבי אמי בפעוטות ולרבא בעונת נדרים אבל מיהו לא סברי אלא כרבנן דאמרי עד שתביא שתי שערות כדתנן בפרק בא סימן התחתון דתינוקת שהביאה שתי שערות חולצת. ואמרינן בגמרא לאפוקי מדרבי יוסי דאמר איש כתוב בפרשה אבל אשה בין גדולה בין קטנה.

וכאשר תירצתי שאלה הדברים באים כפי סברת רבא שאמר בפרק מצות חליצה שהקטנה חולצת משתגיע לעונת נדרים אליבא דרבי יוסי דאמר קטנה חולצת אבל אין הלכה כן אלא עד שתביא שתי שערות כך מצאתי שכתב גם רבינו תם זצוק"ל. ואין הלכה כדברי רבא שאמר כאן וכנגדו בקטנה חולצת. ורבינו יצחק ובעל הלכות גדולות ורב צמח גאון זצוק"ל כדי לפסוק הלכה בכל אלה כרבא.

פירשו שעונת נדרים היא כשנדריה קיימין בלי שום בדיקה דהיינו שתים עשרה שנים ויום אחד לנקבה וי"ג שנים ויום א' לזכר כדכתיבית לעיל וזה לא יתכן אבל עונת נדרים היא משמע שנה אחת קודם לגדלותן כשנדריהן נבדקין כדכתיבי' לעיל.

אבל הנכון בעיני לפרש דהאי הגיעו לעונת נדרים אקטנים קאי והיא כל שנת שלש עשרה וכנגדו בקטנה כשהיא בת שתים עשרה שנים ויום אחד היא אשה גמורה וחולצת תדע דהכי הוא שכל שלש מדות פתרון אחד להם כולן מדברים בזמן הקטן צרור וזורקו אגוז ונוטלו ופעוטות ועונת נדרים וכנגד כל אלה שלשה זמנים פירש דין הקטנה מה הוא ולעולם כל דברי רבא האמורי' כאן כולן הלכה הן ולא קשיא ולא מידי.

סימן נז

גרסינן בפרק הדר עם העכו"ם ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה וכו'.

כתב בעל הלכות גדולות היכא דאייתי איזמל ממעלי שבתא ובשבתא איגניב או איפגים מקמי מילה שרי ליה למימר לעכו"ם לצבותיה.

פירוש לתקנו או לאתויי איזמל אחרינא כהוהו' ינוקא דאישתפוך חמימיה וכו' עד ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה.

ורבינו יצחק זצ"ל כתב עליו ועיינא בהי ואשכחנן דלאו מילי דסמכא אינון ומינה גופיה דהאי עובד' ילפת דאסור למימר לעכו"ם לצבותיה ולאתויי דרך רשות הרבים מדקאמר ליה דהא מר לא אמר ליה זיל אחים ליה.

וכמה מרבוותא דטעו בפירושיה דהאי מימרא דקא סברי דהא דאמר ליה ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דבין שבות דהזא' ובין שבות

דאמירה הוא דשבות דהזאה אית ביה מעשה שבות דאמירה לית ביה מעשה וקשיא להו דאמרי הואיל ואמירה לעכו"ם שבות דלית ביה מעשה הוא מה לי אמר ליה זיל אייתי לי מה לי אמר ליה זיל אחים לי תרוייהו שבות דלית ביה מעשה אינון ושרי ואגיה לכולהו נוסחי דגמר' וקסברי דליכא בגמרא דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי' אלא טעותא היא ולאו כדסברי היא ונוסחאי לית בהו טעותה ולית הכי פירושיה דהאי דאמר ליה ולא שני ליה למר בין שבות דאית ביה מעשה לאו אשבות דהזאה קאמר ליה אלא הכי קאמר ליה דאי דקאמרת אמירה לעכו"ם שבות וקא מדמית לית לשבות דהזאה דאסירה לא שני לך בשבות דאמירה בין שבות דאית ביה מלאכה ובין שבות דלית ביה מלאכה דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי' דאית ביה משום מלאכה אלא אייתי ליה מגו ביתאי קאמר ליה דטלטול בעלמא הוא ולית ביה מלאכה.

ושמעת מינה דכי אמרי' אמירה לעכו"ם שבות בדבר שיש בו מלאכה אבל דבר שאין בו מלאכה לא אמרינן ביה אמירה לעכו"ם שבות. הא נתברר לך דליכא בנוסחאי טעותא ומילי דברירן אינון.

והאי דאמרינן שבות דלית ביה מעשה ולא אמרינן שבות דלית ביה מלאכה מעשה ומלאכה חדא מילת' היא כדאמרי' בין יום השביעי לששת ימי המעשה דהיינו מלאכה. וכבר נתברר לך דאסור למימר לעכו"ם לצבותיה או לאייתויי דרך רשות הרבים והאי דכתב בעל הלכות גדולות טעותא הוא ולא תסמוך עליה נראה לי דדברי בעל הלכו' גדולות והנהו רבוותא דלא גרסי' דהא מר לא אמר ליה על אחים לי' ומשבשי ליה הם עיקר ואליבא דהלכתא ודברי רבינו יצחק הם בטלין שאין לסמוך עליהם והוא אוסר את המותר ומתיר את האסור כאשר אבאר.

תחלת כל דבר אני אומר שלשון הגמ' כבעל הלכות גדולות ולא כרבינו יצחק דאביי הוה מדמה שבות דאמירה לעכו"ם לשבות דהזאה כדאמרינן הזאה שבות ואמירה לעכו"ם שבות מה הזאה שבות ואינה דוחה את השבת אף אמירה שבות ואינה דוחה את השבת וכשהשיב לו רב יוסף ולא שני בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה בעל כורחין בין שבות דאמירה לעכו"ם לשבות דהזאה קאמר ליה שהיה אביי מדמה אותם אמר ליה דלא דמו השבות דהזאתה יש בו מעשה שעושה ישראל בידים אבל שבות דאמירה אין בו מעשה אלא העכו"ם עושה וישראל אומר לו דיבור בעלמ' ואם כדברי רבינו יצחק כך היה ראוי לומר ולא שני לך בין איסור תורה לאיסור דרבנן דהיכא אמרי' אמירה לעכו"ם שבות באיסור תורה אבל באיסור דרבנן לא אלא ודאי מעשה אינו אלא אותו שנעשה בידי ישראל.

ועוד מה שאמר רבינו יצחק ושמעת מינה דכי אמרינן אמירה לעכו"ם שבות בדבר שיש בו מלאכה אבל דבר שאין בו מלאכה לא אמרינן ביה אמירה לעכו"ם שבות. ולפי דבריו מתיר בכל איסורין דרבנן לעשותם על ידי עכו"ם.
ואין הדבר כן שמכמה ראיות יש להוכיח דאפילו באיסור דרבנן אסור לעשותן ע"י עכו"ם ויש בהם משום אמירה לעכו"ם שבות.
חדא מדתנן בשבת בפרק שואל אדם לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר לחבירו לשכור לו פועלים בשבת ואמרינן בגמרא מאי שנא הוא ומאי שנא חבירו אמר רב פפא חבירו עכו"ם מתקיף לה רב אשי אמירה לעכו"ם שבות.
ופירש המורה וכבר סתמה ר' במתני' עכו"ם שבא לכבות אין אומרי' לו כבה ואל תכבה משמע מהכא מדברי רב פפא ורב אשי דאפילו לשכור פועלים בשבת שאין זו מלאכה אצל ישראל כי אם איסור דרבנן משום ממצוא חפצך ודבר דבר הוא אסור לעשותו על ידי עכו"ם ויש בו משום אמירה לעכו"ם שבות.
והכי נמי אמרי' בפרק מי שהפך תנו רבנן מקבלין קיבולת לעכו"ם במועד לעשותה אחר המועד ובמועד אסור וכן אין נותנין קיבולת לעכו"ם במועד כדי לעשותה במועד כלל של דבר כל שהוא עושה אומר לעכו"ם ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לעכו"ם ועושה אלמא אפילו במלאכת חולו של מועד שאינה אסורה אלא מדרבנן אמרינן אמירה לעכו"ם שבות.
ובפ' אין צדין אמרינן אמר רב פפא הלכתא עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר לקרקע אסור ולערב נמי אסור בכדי שיעשו ואם אין מאותו המין במחובר בתוך התחום מותרין חוץ לתחום אסורין והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום מותר לישראל אחר ואמרינן נמי בפרק בכל מערבין ההיא ליפתא דאתא למחוזא חזיא רבא דהות כמישא שרא למיזבן מיניה.
אמר הא ודאי מאתמול עקירא מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכל שכן האי דאדעתא דעכו"ם אתאי. כיון דחזא דקא מפשי ואתו אסר להו אמר הא ודאי בשביל ישראל אתאי. מוכיח מדבריהם דכל שנתלש מן המחובר הוא אסור לכל ישראל ולא אמרינן ביה שיהא מותר לישראל אחר. אבל הכא מחוץ לתחום אינו אסור אלא לו אבל לישראל אחר מותר.
ומכאן יש לדקדק ולהוכיח דסבירא להו תחומין דרבנן דאם תחומין דאורייתא מאי שנא הבא מחוץ לתחום מן התלוש מן המחובר הלא זה וזה אסורין מדאורייתא ויהיה אסור הבא מחוץ לתחום לכל העומדין חוץ לתחום ואפילו הובא על ידי עכו"ם כמו שאפילו

אם תלשו עכו"ם הוא אסור לכל ישראל כך יאסר זה לכל הרחוקים ממנו יותר מאלפים אמה אם איסור תחומין דאורייתא אלא לאו שמע מינה סבירא להו דתחומין דרבנן ומשום הכי בתלו' מן המחוב' דהוא איסור תורה לא חילקו אלא כיון דעכו"ם אדעתא דישראל עבד לכולי עלמא אסור כדאמרינן בכל כתבי הקדש גבי מילא מים ועשה כבש והדליק את הנר אם בשביל ישראל אסור ואינו מחלק בין אותו ישראל שנעשה בעבורו ובין ישראל אחר שלא נעשה בעבורו אלא סתם קתני אסור דמשמע לכל ישראל ובהבא מחוץ לתחום דאיכא תחומין מדרבנן אמרינן הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ואע"פ שאיסור תחומין אינו אלא מדרבנן אמרינן דאותו ישראל שהובאו לו הן אסורין.

ומאי שנא הוא משאר ישראל אלא לאו משום דאמרינן כיון שהוא מכירו גזרינן שמא יאמר לו לך והבא לי יותר ואם איתא דכל מידי דלית ביה איסור מלאכה אצל ישראל אין בו משום אמירה לעכו"ם השתא אתי למימר ליה בהדיא זיל אייתי לי שרי ואי אייתי ליה מנפשיה אסור אלא לאו שמע מינה אפילו באיסור דרבנן נמי אמרינן אמירה לעכו"ם שבות ומש"ה אע"ג דמנפשיה אייתי אי שרית ליה אתי למימר להו זיל אייתי לי טפי.

מכל אלה נתברר שאפילו באיסורין דרבנן אסר לעשותן על ידי עכו"ם ויש בהן משום אמירה לעכו"ם שבות.

ומה שאסר רבינו יצחק שבות שיש בו מלאכה אצל ישראל אפילו לדבר מצוה לא יתכן שהרי הקונה שדה בסוריא כשאומרים לעכו"ם לכתוב לו שטרו בשבת אין הכתיבה מלאכה גמורה וחשובה אצל ישראל ואפילו הכי התירו אותה על ידי עכו"ם משום יישוב ארץ ישראל ואע"פ שסוריא אינה ארץ ישראל גמורה כל שכן במילה שהוא מצוה שיש בה כרת שנתיר להחם לו חמין ולהביאם דרך רשות הרבים וכן האיזמל.

והלכך דברי בעל הלכות גדולות הן עיקר ואין לזוז מהן וזו הגירסא והא מר לא אמר ליה זיל אחים ליה טעותא היא ולא גרסינן ליה וגם המורה לא גריס לה שהרי לא פירשה התם בפרק הדר ואילו היתה כתובה זו הגירסא בנוסחתו היה מפרשה ונראה לי שלא נשתבשו בגירסא זו אלא מדאמרי' התם בתר ההוא עובדא דההוא ינוקא דאישתפו' חמימיה אמר רבא לישלייה לאימיה דינוקא אי צריכא לחום ליה עכו"ם אגב אימיה אמר ליה רב שרביא לרבא והא קאכלה תמרי.

ההוא תונבא הוא דנקיט לה משמע דהשתא דלא הוו חמין בההוא חצר או בחצר אחרת דסמיכה לה שיביאם העכו"ם יהיו צריכין לחמם יאמר רבא שיחממו על ידי עכו"ם ודוקא אי צריכא אימיה דינוקא שכל צרכי חולה נעשים על ידי עכו"ם בשבת ואע"פ שאין בו סכנה ואגב אימי' יחממו לתינוק אבל בלא אימיה לא אלמא אסור למימר לעכו"ם להחם

חמין בשבת בעבור התינוק דדוקא להביא לו חמין התרנו בחצר שאינה מעורבת שהוא איסור מדרבנן אבל להחם שהוא איסור תורה וההיא גירסא דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי' דיקא ולא היא שאין לדקדק כך דהא בעבור מצוה קלה של יישוב סוריא דחינן לשבות דאמירה לעכו"ם ואומרים לו לכתוב אותו בשבת והיא מצוה שאינה עוברת שאם לא יכתוב לו היום יכתוב לו למחר בעבור שהיא מצוה חמורה שיש בה כרת והיא מצוה עוברת לא כל שכן שמותר לומר לעכו"ם להחם חמין לצורך המילה ולא נדחה המילה למחר ורבא שאמר לי שיילוה לאימיה דינוקא שרצה לעשות הדבר בהיתר והוא הדין נמי אם לא היתה אמו צריכה שמותר להחם עכו"ם לצורך המילה.

ורבה דאמר לעיל אמרו ליה לעכו"ם דליזיל ולייתי כגון שלא היתה אמו צריכה לחמין אבל אם היתה אמו צריכה יותר טוב שנעשה על ידי אמו ולא נדחה שום שבות דרבנן. ולעולם גם אם לא היתה אמו צריכה היה מתיר רבא להחם לצורך המילה.

תדע דהכי הוא דאמרינן התם תו בתר ההוא עובדא דההוא ינוק' דאישתפוך חמימיה אמר רבא ליפנו לי מאנאי מבי גברי לבי נשי ואיזיל ואיתיב התם ואבטל ליה רשותא דהאי חצר וכו'.

דהא לאיתויי על ידי עכו"ם בחצר שאינה מעורבת ליכא מאן דפליג דשרי ומאי איצטריך ליה לרבא למעבד כולי האי אלא בודאי כל היכא דמצינן למעבד בהיתרא עבדי' ולא דחינן שום שבות אבל אי מצינן למעבד בהיתרא כגון שהיו ב' בחצר התינוק שלא עירבו שאינו מועיל לבטל רשותם בני חצר זו כדאמרינן לקמן בההוא פירקא היו שנים אומרין על זה שאחד נותן רשות ונוטל רשות ושנים נותנין רשות ואין נוטלין רשות הכי נמי דהוי שרי לאיתויי על ידי עכו"ם הכא נמי דאמר אחים ליה עכו"ם אגב אימיה היה מחזר לעשות הדבר בהיתר.

אבל אם אמו לא היתה צריכה הכי נמי שהיה מתיר לעכו"ם להחם לצורך המילה שאין שבו' העכו"ם מתקיים במקום המצוה.

סימן נח

גרסינן בפרקא קמא דקדושין איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה רב פפא ורב משרשי' אמרי אינה מקודשת רבא ורבינא אמרי מקודשת.

כתב רבינו יצחק זצוק"ל והלכתא כרב פפא ורב משרשיא משום דמותבינן עלייהו דרבא ורבינא מהכא אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם ואע"ג דקא מוקמו לה בשטרי פסיקתא ההוא שנוייא הוא ולא סמכינן עליה דהא רב אשי דהוא בתראה

הכי אוקמה בפרק הנושא את האשה בשטרי אירוסין ממש כרב פפא ורב משרשייא למימר' דהלכתא כותיהו.
ואינו נראה לי זה הפסק דכיון דלא איפסיקא הלכתא כמאן יש לנו להחמיר ולומר מקודשת היא וצריכה גט. ומה דאיסתייע מרב אשי דאוקמה בשטרי אירוסין ממש כרב ורב שרביא.
אדרבא רב אשי בשטרי פסיקתא מוקי לה התם כרבא ורבינא דהכי אמרי' התם גופא אמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו הן הן דברים הנקנים באמירה. אמר ליה רבינא לרב אשי דברים הללו ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב. אמר ליה לא ניתנו ליכתב פירוש דמצי אמר מלוה על פה קבילי עילואי מלוה בשטר לא קבילי עילואי וכו'.
עוד תא שמע אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן מאי לאו שטרי פסיקת' וכדרב גידל פירוש ואתיא סייעתא לרב אשי דאמר לא ניתנו ליכתב עד שיודיעם ודאי לאו שטרי אירוסין ממש וכדרב פפא ורב משרשיא וכו' ולעולם לא תסייע מהכא לרב אשי.
הנה בפירוש שרב אשי רוצה להעמידה בשטרי פסיקתא כרבא ורבינא ובהלכות גדולות פוסק הלכה כרבא ורבינא.

סימן נט

גרסינן בפרק שני דקדושין האב מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו.
תנן התם נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה.
פירש המורה נערה המאורסה והוא הדין לקטנה והאי דפליגי בנערה להודיעך כחו דרבי יהודה וקשיא דידי' אדידיה דכאן פירש הוא הדין לקטנה שיש לה אב שהיא יכולה לקבל גיטה ולא בעינן עד דמטי גיטא לידי' דאב.
ובגטין בפ' האומר תתקבל פירש נערה המאורסה היא ואביה מקבלין גיטה או היא או אביה היא דיש לה יד דהא גדולה היא ואבי' נמי זכאי לקבלו ומכל מקום יד דידה כדקיימא קיימא דהא גדולה היא ואם היתה יתומה היא מהוה עצמה והיא מקבלת גיטה והשתא נמי לא שנא. ומוכיח מדבריו דדוקא גדולה יש לה יד בחיי אבי' אבל קטנה לא.
ומאי דאמרינן נמי התם בשלש מדות וכו' וכנגדו בקטנה מתגרשת בקדושי אבי' פירש משהגיע לימים הללו משלחה ואינה חוזרת קרינה בה ומתגרשת בקבלת עצמה אפילו

קיבל בה אביה קדושין ומת. ומשמע דוקא אם מת אבל אם אביה בחיים אין לה יד דדוקא נערה תנן ולא קטנה.
ובפרק בתרא דגטין נמי בהלכת הרי את מותרת אמרי' תניתו' קטנה מתגרשת בקדושי אביה ופירש קטנה מתגרשת אם קיבלה גיטה לאחר מיתת אביה.
גם רבינו יצחק זצוק"ל פירש בפרק האומר התקבל וכנגדו בקטנה מתגרשת בקדושי אביה אחר מיתת אבי' אבל בחיי אביה היא ברשות אביה ואביה מקבל גיטה ולא היא.
גם רבינו שלמה בן היתום זצוק"ל כתב משם גאון דוקא נערה מאורסה תנן אבל קטנה אין לה יד בחיי אביה.
וכפי מה שפירש המורה כאן נראה לי עיקר חדא דסברא היא דכיון דסבירא להו לרבנן דשתי ידים זוכות כאחת למה נרצה לחלק בין נערה לקטנה מכי יודעת לשמור גיטה היא ראויה לקבלו ואין לחלק בין נערה לקטנה אלא גבי קדושין ומשום דבעינן דעת אשה בקדושין אבל בגירושין שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה למה נרצה לחלק בין גדולה לקטנה מכי אית לה יד לשמור את גיטה היא ראויה לקבלו ותו דהתם בגיטין סתמא קאמר וכנגדו בקטנה מתגרשת בקדושי אביה ומשמע בין ליתיה לאב בין איתיה לאב דאם איתא שיש חילוק ביניהם הוה ליה לאפלוגי מילתיה ודוקא אם אין לה אב אבל אם יש לה אב אינה מתגרשת בקבלתה עד שתהיה נערה מדלא מפלג הכי שמע מינה דאף על גב דיש לה אב היא מתגרשת בקבלתה.
ותו דלקמן בהלכתין מוכח דקטנה מקבלת גיטה אפילו בחיי אביה דאמרינן בעא מיניה רבא מרב נחמן נערה מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה כיד אביה דמיא מה אביה משו' שליח אף היא משוייא שליח או דילמא כחצר אביה דמיא ועד דלא מטי גיטא לידה לא מיגרשא לה אין עושה שליח. איתיביה קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה הא נערה הרי זה גט.
מכאן מוכח קטנה מכי אית לה יד מקבלת גיטה בחיי אביה דהא קא סלקא דעתיה השתא דביש לה אב מיירא מתני' ואפילו הכי קתני אינו גט עד שיגיע גט לידה אלמא מכי מטי גיטא לידה מגרשא לה. ואי לית לה יד לקטנה בחיי אביה היכי סלקא דעתין לאוקמה כשיש לה אב. אלא לאו שמע מינה מילתא פשיטותא היא דקטנה מכי אית לה יד מקבלת גיטא בחיי אביה. ותו כי דחי לה הכא במאי עסקינן כשאין לה אב אמאי אמר ליה כעין דחייה דמשמע דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי.
הכי הוה ליה למימר ותיסברא אי דאית לה אב כשהגיע גט לידה מי מיגרשא אלא ודאי דלית ליה אב מדלא אמר הכי שמע מינה דקטנה נמי מקבלת גיטא בחיי אביה.

ותו כי אמר חסורי מיחסרא וכו' ומפלג בין אית לה אב ולית לה אב לענין זה שאם יש לה אב מצי לשווייה שליח אע"פ שהיא קטנה אמאי לא אפלג נמי ותני במה דברי' אמורי' דאם הגיע גט לידה מגורשת עד שיגיע גט ליד האב אלא לאו שמע מינה מכל הני מוכח דקטנה מכי אית לה יד מקבלת גיטא מיד בעלה בחיי אביה אחרי כן התבוננתי דדוקא נערה אבל קטנה לא מדאמרינן לקמן אמר ריש לקיש כמחלוקת לגירושין כך מחלוקת לקדושין ורבי יוחנן אמר מחלוקת בגירושין אבל בקדושין דברי הכל אביה ולא היא.
אמר רבי יוסי בר חנינא מאי טעמא דרבי יוחנן אליבא דרבנן גירושין דמכנסת עצמה לרשות האב בין היא בין אביה קדושין דמפקעין עצמה מרשות אביה ולא היא.
והרי מאמר דמפקעת עצמה מרשות אביה ותני' קטנה מן האירוסין אין עושין מאמר אלא מדעת אביה והנערה בין מדעת אביה בין מדעת עצמה מה שאין כן בקדושין.
אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי טעמיה דרבי יוחנן אליבא דרבנן קדושין דמדעתה אביה ולא היא גירושין דבעל כרחה בין היא בין אביה והרי מאמר דמדעתה וקתני בין היא בין אביה התם במאמר דבעל כרחה והכי היא דתניא העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה רבי אומר קנה וחכמים אומרים לא קנה פירוש זרק לה כסף בעל כרחה ואמר לה הרי את מקודשת לי אומר רבי דקנה בכל מאמר דצריכה גט למאמרו מאי טעמא דרבי גמר מביאה מה ביאה דיבמה בעל כרחה אף מאמר בעל כרחה. הכי נמי מסתברא כדאמר רבי יוחנן מדקתני סיפא מה שאין כן בקדושין.
פירוש הכי נמי מסתברא דהאי דקתני מאמר כדקאמר בין היא בין אביה במאמר בעל כרחה קאי אבל בשאר קדושין אביה ולא היא כרבי יוחנן מדקתני סיפא דההיא והנערה בין מדעת אביה בין מדעת עצמה מה שאין כן בקדושין.
ומכאן מוכח דדוקא נערה ולא קטנה שאם תאמר אפילו קטנה אדקאמר הכי נמי מסתברא אדרבה ליקשי ליה אי הכי דרבי היא אפילו קטנה נמי כלומר כי היכי דלענין גירושין שהן בעל כרחה לא מפלגת בין גדולה לקטנה ה"ה הכי נמי גבי מאמר שהוא בעל כורחה לא תפלוג בין קטנה לגדולה הכי הוה ליה לאקשוי' והזהרתי למילתיה דלא תוקמה כרבי ומדלא אקשי ליה הכי אלא אמר הכי נמי מסתברא שמע מינה דקים ליה לתלמו' דדוקא נערה ולא קטנה.
ותדע דהכי הוא דאמאי נקט נערה להודיעך כחו דרבי יהודה לישמעינן קטנה להודיעך כוחן דרבנן חדא רבותא דהתירא עדיף ועוד דהלכה כרבנן.
אלא ודאי דוקא נערה שהיא בת דעת אבל קטנה גם רבנן מודים דאביה ולא היא.

ומה שהוכחתי לעיל ממאי דאמרינן קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה מאן לימא לן דהאי לידה שלא מדעת אביה הוא דילמ' מדעת אביה והאי דלא תנא עד שיגיע גט ליד אביה משום דתני קטנה שאמרה התקבל לי גיטי נמי לידה אבל מיהו כדיני' על דעת אביה.
ואין הדבר ברור שיהא לדעת אביה שנסמוך עליו להכשיר ולהתיר יד הקטנה בחיי אביה.
וכדברי כל המפרשים מסתבר דמפרשי ודאי נערה ולא קטנה.

סימן ס

גרסינן בפרקא קמא דקדושין כתנאי מעוך וכתות ונתוק וכרות כולם בבצים דברי רבי יהודה.
בבצים ולא בגיד אלא כולם אף בבצי' דברי רבי יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר כולם בגיד רבי יוסי אומר מעוך וכרות אף בבצים נתוק וכרות בגיד אין בבצים לא.
פירוש כל אלה החלוקות אינן אלא כשלא תלש הבצים לגמרי שאם תלשן לגמרי וחתכן אפי' בביצה אחת הוי מום כל שכן בשתים כדתנן בפרק על אלו מומין אין לו בצים אין לו אלא ביצה אחת וכו'.
והכא מעוך וכתות ונתוק וכרות דפליגי מעוך וכתות היא שמיעכן בידו ושיברן וכיתתן והניחן במקומן והם נקמטין ונכווצין ואינן תלויים כדמעיקרא ונתוק וכרות הוא שתלשן ממקום חיבורן והניחן בכיס והן תלויין ומדולדלין יותר ממה שהיו תחילה ובהני פליגי הני תנאי אי חשיבי כבצי' מומין שבגלוי אי לא דלגבי מומין בעינן מומין שבגלוי והכי מפרש התם פלוגתייהו בפרק על אלו מומין אלא הכא במומין שבגלוי פליגי.
פירוש אי חשיבי הני גבי בצים מומין שבגלוי אי לא דרבי יהודה סבר מעוך וכתות הוי מומא דכוייצן פירוש שעכשיו הם נכווצין ונקמטין יותר ממה שהיו בראשונה ונראה לעין הוא הלכך מומין שבגלוי הן. נתוק וכרות הוי מומא דתליאן פי' יותר הם מדולדלין ותלוין ממה שהיו בראשונה. ור' אליעזר סבר מעוך וכתות לא הוי מומא דמעיקרא נמי זימנין דכוייצן פי' יש בהמה שביציה כווצות ואינן תלויות כל כך בלי שום מיעוך הלכך לא חשיב מום שבגלוי. נתוק וכרות לא הוי מומא דמעיקרא נמי זמנין דתליאן.
פירש יש בהמה שביציה מדולדלות ותלויות יותר מחברתה.
ורבי יוסי סבר מעוך וכתות הוי מומא דהא ליתנהי.
פירוש אין הבצים בעין כמו שהיו שהרי מיעכן וכיתתן הלכך כמאן דתלשינהו לגמרי דמו והוי מומא ונתוק וכרות לא הוי מומ' דאיתנהו פירוש כיון שהבצים בעין אע"פ

שתלשן ממקו' חיבורן לא הוי מומא ואע"פ שנסתרס' הבהמ' בכך אין זה מום שבגלוי אלא מום שבסתר ואינו פוסל.
וכמו שמצאנו לגבי מומי הבכור דעד כאן לא פליג אלא בהני אבל אם חתך הבצי' שנראה מקומן חסר הוי מומא ה"ה הכי נמי יש לנו לפרש גם בסירוס דעבד דפליגי תנאי דלעיל דהא כתנאי אמרינן לחומרא דפלוגתא דהתם כפלוגתא דהכא היא שאם חתך בצים של עבד עם הכיס שלהן שנראה מקומם חסר ליכא מאן דפליג דמומין שבגלוי הן ואנן לא ילפינן משן ועין אלא מומין שבגלוי ואינם חוזרי' והני נמי הכי הוו אלא בסירוס פליגי ולשון סירוס נמי הכי משמע שאין החסרון ניכר בו כל כך אלא שסירסו על ידי מיעוך וכתות ונתוק וכרות.
ונראה לי דכל המומין ששנו חכמים לגבי בכור בכולן עבד יוצא בהן לחירות שהרי מדרש אחד ולשון אחד דרשו חכמים בשניהם דהכא גבי עבד כתיב כלל ופרט וכלל ודרשנו אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין.
והכי דרשי נמי לגבי בכור בריש פרק על אלו מומין דמקשה תלמוד' התם אמאי פסלי כל הני פסח ועור כתיב. ומהדר כתיב כי יהיה בו מום כל מום. ומקשה ואימא כי יהיה בו מום כלל פסח ועור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט פסח ועור אין מידי אחרינא לא. ומהדר כל מום רע חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין. אי מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטלי ממלאכתן ואינם חוזרין אף כל מומין שבגלוי ובטלי ממלאכתם ואינם חוזרים אלמה תנן נפגמה אזנו מן הסחוס אבל לא מן העור ומהדר כל מום רע רבוי' הוא וכו'.
הנה כמו שדרשנו לגבי עבד כך דרשנו לגבי בכור אם כן ריס העין של עבד או אם חתך שפתו או ביציו דהוי מום שבגלוי ואינו חוזר הכי נמי דעבד יוצא בהן לחירות.
וזה ששנו חכמים עשרים וארבעה ראשי איברים לא נשנו אלא גבי צרעת שהן משופין בראשיהם ואין הנגע נראה בה כאחת שאין בראשיהם רוחב כגריס אבל ריס העין והשפה והבצים אין משופין ומטמאין הן בנגעי' וכשאמר התנא ובכולן עבד יוצא בהן לחירות למימרא דלאו דוקא שן ועין דכתיבי אלא גם בהני נמי יוצאים והוא הדין בדומין להם כגון ריס העין והשפה והבצים ולעיל נמי דאייתי' תנא יוצאין בשן ועין וראשי איברים לא תנא כ"ד ראשי איברי' אלא סתם קתני למימרא דבכולהו נפיק תדע דהכי הוא דהא אמרן לעיל תלש בזקנו ודילדל בו עצם עבד יוצא בו לחירות שמע מינה דלאו דוקא כ"ד ראשי

איברים בעינן אלא כל המנויין לגבי בכור הן מנויין גם לגבי עבד והאי דנקיט ראשי איברים למימרא דבעינן מומין שבגלוי וראשי איברים הן מומין שבגלוי למעוטי שאם חיסר ממנו איברים ואינן בגלוי שאינו יוצא בהן לחירות כגון כל אותו שמנו חכמים בפרקא קמא דאהלות רמ"ח איברים באדם שלשים בפיסת הרגל ל' בפיסת היד תשעה בראש וכו' אם חיסר ממנו אבר מאותם הוי מום שבסתר ולא הוי מום בגלוי אלא ראשי איברים והוא הדין נמי גבי בכור.

והאי דבעי רב אחדבוי התם יש מחוסר אבר מבפנים אי לא לאו למיפק ביה לחולין קמיבעיא ליה דודאי לא נפיק בי' לחולין אלא במום שבגלוי אלא לא קמיבעיא ליה אלא לאיפסולי על גבי מזבח דהכי גרסינן התם בהלכת חטאת החיצונות בעי רב אחדבוי בר אמי יש מחוסר מבפנים או לא למאי אי לכבוד פסח כתיב דבעינן מומין שבגלוי כיוצא בהן כדאמרן לעיל.

אי לקדשים עוורת או שבור בעי. ומיהדר לאשתחוטי ולאיתפרוקי לא קמיבעי' לן פירוש דודאי דבר שבפני' לא חשיב מום כי קמיבעי' לן לאיפסולי מעל גבי המזבח מאי תמים יהיה לרצון כתיב תמים אין בעל מום לא אפילו מבפנים או דילמא תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו מה מום מאבראי אף חסרון נמי מאבראי אלמא אין חשוב מום בבכור אלא מום שבגלוי.

ונראה לי דלאו דוקא בחסרון אבר יוצא העבד לחירות אלא גם אם נפגם או נסדק או ניקב והוא מום קבוע יוצא לחירות שכל מה ששנינו לגבי בכור נפגמה אזנו נסדקה ניקבה ריס של עין שנפגם שנסדק חוטמו שניקב שנפגם שנסדק שפמו שניקבה שנפגמה שנסדקה בכל אלו העבד יוצא בהם לחירות ואין לחלק ביניהם שהרי מדרש אחד דרשו חכמים בשניהם ובלשון א' נאמר בשניהם דבעינן מומין שבגלוי ואינם חוזרים ואם כן כל אותן שהן חשובין מומין שבגלוי לגבי בכור הם חשובין לגבי עבד.

סימן סא

גרסינן בהלכתא קמייתא דפסחים אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך מאי מברך רב פפי משמיה דרבא אמר על ביעור חמץ רב פפא משמיה דרבא אמר לבער חמץ דלבער כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע כי פליגי על ביעור מר סבר מעיקרא משמע ומר סבר להבא נמי משמע ומסיק תלמודא והלכתא על ביעור חמץ.

פירוש האי דפסיק תלמודא על ביעור חמץ לאו למימרא דלא ניברך לבער דהא אמרן דלבער כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע אלא בהא בא לפסוק שגם על ביעור

חמץ להבא משמע ולאפוקי מדרב פפא והלכך אין לנו לחלק בין ברכות המצות אלא כמו שירצה אדם כך יברך או לעשות או על המעשה.
אך אם אין המצוה מוטלת עליו כגון שהוא שליח לחבירו אינו יכול לברך לעשות אלא על המעשה.
וכך פתרון המורה כך משמע דפירש והלכתא על ביעור חמץ נמי להבא משמע וגם לגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאיניש דעלמא דהא להבא משמע ועל המילה נמי כלמול דמי.
הנה מוכיח פתרונו ששניהן שוין ואין לחלק ביניהם ולא קבע התלמוד על הביעור ולא לבער אלא גם על ביעור נמי להבא משמע.
אבל רבינו תם זצוק"ל כתב והלכתא על ביעור חמץ ואע"ג דלבער כולי עלמא לא פליגי על ביעור עדיף ליה טפי הואיל ועשיית מצותו זו היא גמר מלאכתו דכיון שנבדק עכשיו שוב אינו צריך לחזור ולבדו' וכגון מילה ושחיטה וכסוי הדם ותקיעת שופר ופדיון הבן וטבילו' כלי' ונטילת ידים ומקרא מגילה ואכילת מרור והפרש' מעשר כל אלו וכיוצא בהן מברך עליהם על המעשה דכיון שעשאן פעם אחת שוב אינו חייב לחזור בו ולהאריך במצותן אבל שאר מצות שאין להם הפסק דכל שעה חייב להתעסק בהם כגון תורה ותפלין וציצית וסוכה ומילה ולהכניסו בבריתו בכולן מברך עליהן לעשות.
ונר חנוכה אע"ג דיש לה הפסק יש לה זמן שצריך שיהא בה שמן להיות דולקת משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ואם לא נתן לא יצא ואע"ג דאם כבתה אינו זקוק לה מיצרך צריך והא דאמרינן במנחות סח בין תפלה לתפלה מברך שתים בשל ראש להניח תפלין ועל מצות תפלין משום שכבר בירך להניח משום הכי מברך על מצות וזה החילוק שחילק רבינו תם בין מצות שיש להן הפסק ובין מצות שאין להם הפסק אינו נראה לי משום דלתרווייהו קשי' דהדלקת הנר של חנוכה אמאי קא חשיב לה ממצות שאין להם הפסק משום דיש לה זמן עד שתכלה רגל מן השוק כיון שהדליקה ושם בה שמן שיספיק לזה השיעור מה יש לה עוד לעשות הלא גמר כל המצוה ולא נשאר לו עוד לעשות דבר ואמאי אמרינן בגמרא דמברך להדליק ניברוך על הדלקת נר חנוכה מאי אמרת דאכתי משכה מצותה כבר דאם כבתה אין זקוק לה מיהו אם רוצה לכבותה קודם שתשקע רגל מן השוק אינו רשאי.
הא לאו מילתא היא דהא מצות הביעור משכה יותר שאסור להכניס חמץ בביתו כל שבעה ואם הכניס שם עכבר חמץ עוד צריך לחזור לבדוק מה שאין כן בנר חנוכ' שאם

כבתה קודם זה השיעור אינו זקוק לה ואפילו הכי חשיב לה במצות שיש להן הפסק כל שכן נר חנוכה.
ותו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו הלא יש לה הפסק משיאיר מזרח של יום שמיני ועד שימול ואמאי אמרינן בגמרא דמברך להכניסו ליברוך על מצות הברית ותו מה שאנו מברכין לגמור את ההלל הלא יש לה הפסק אמאי אינו מברך על גמר ההלל מאי שנא הלל ממגילה.
ואם יעלה בלב אדם לומר דהלל אין לו הפסק מפני שהוא נוהג בכל שמונת ימי החג וכן כל שמונת ימי חנוכה משום הכי מברכינן לגמור הא לאו מלתא היא שגם מקרא מגילה מושך בלילה וביום.
ועוד נטילת ידים שמושכת כל הימים שאסור לו לאכול בלא נט"י אלא על כל פעם ופעם הוי גמר המצוה ומברך על המעשה ובהני נמי ניברוך על המעשה.
ותו מה דכייל מר דכל מצוה שאין לה הפסק ומברך עליה לעשות והרי תורה דאין לה הפסק משחרית מברך עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה ליברוך ללמוד תורה אלא ודאי ליתנהו להני כללי ואין לחלק ביניהם כלל ומאי דבעי איניש ליברוך.
אך השליח שאין המצוה מוטלת עליו לא ליברוך לעשות אלא על המעשה כדאזלא סוגיא דשמעתא.
עוד ראיתי לאחד שחיבר ספר על שבע הברכות וחילק אנה צריך לברך על המעשה והרבה דברים על כל ברכה וברכה הבל הבלים הכל הבל.
אך ראיתי בו דבר אחד טוב אם היה לו מעמד.
כתב נקוט האי כללא בידך כל מצוה שמוטל על האדם ואי אפשר לו לפטור עצמו מחובתו על ידי שליח זולתי על ידי עצמו הוא המצוה שאין מברכין עליה על המעשה אלא לעשות כגון מצות סוכה שטיבעה לישב מפני שאין יוצא בה ידי חובתה על ידי ישיבת אחר וכן מצות עיטוף וכן תפילין מברך עליהם להניח וזה הכלל אין לו מעמד שהרי מצות התורה ליתא על ידי שליח ומברך על דברי תורה ולא ללמוד תורה.
ונטילת לולב ונטילת ידים ואכילת מרור ואכילת מצה ליתנהו על ידי שליח ומברך על המעשה ולא לעשות.
ונר חנוכה אפשר על ידי שליח ומברך להדליק ולא על הדלקת וכן לגמור את ההלל וכן להכניסו בבריתו של אברהם אבינו דאפשר על ידי שליח ומברך לעשות ולא על המעשה אלא ודאי לית משא בהאי כללא ואין לחלק ביניהם כלל כאשר כתבתי וכאשר פירש המורה ומפני זה לא דקדקו חכמים בדבר שפעמים כתבו על המעשה ופעמי' כתבו לעשו'

והבא לחלק ביניהם אינו יוצא מידי קושי' לעולם והוא נצרך להדחק לעיולי פילא בקופא דמחטא וסוף סוף אינו מעלה דבר וכיוצא בזה אמרינן בהלכתא קמייתא דכיצד מברכין. ת"ר על הפת מהו אומר מוציא לחם מן הארץ ר' נחמיה אומר מוציא לחם אמר רבה במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע דכתיב אל מוציאו ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא נמי דאפיק משמע דכתי' המוציא לך מים מצור החלמיש ור' נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע דכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ומסקינן והלכתא המוציא לחם מן הארץ.

והאי פסקא לא אתא לאפוקי דלא תימא מוציא דהא אמרן במוציא כולי עלמא לא פליגי דאפי' משמע ותו' דאמרינן התם משתבחי ליה רבנן לרבי זירא בר רב זביד אבוה דרבי שמעון ב"ר זביד במעמד כל החבורה דאדם גדול ובקי בברכות הוא. אמר להם לכשיבא לידכם הביאוהו אלי. זימנא חדא איקלע קמיה אפיקו ליה ריפתא פתח ואמר מוציא לחם. אמר זהו שאומרים עליו אדם גדול ובקי בברכות בשלמא אי אמר המוציא לחם אמר לן טעמא דרבנן וקמ"ל הלכתא אלא השתא דאמר מוציא מאי קמ"ל ואיהו סבר לאפוקי נפשיה מפלוגתא הרי שגם רבנן מודו במוציא אם כן מאי דפסק תלמודא הלכתא המוציא לא בא אלא לאפוקי מר' נחמיה דאמר דאפי' משמע ולעולם שניהם יכול לומר.

סימן סב

על האילפסין שלנו שהם חצובים מאבני שיש ראיתי חלוקות בין החכמים בהגעלתן. רבי' יצחק בר מלכי צדק זצוק"ל כתב בפרק שני דכלים גבי כלי חרס וכלי נתר טומאתן שוה ובע"ז בפרק אין מעמידין מאי כלי נתר אמר ר' יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף. ויש לומר הם האילפסין שלנו שנחפרין מן ההר הקרוב ברומי וכל רומי מקום סביבותיה נקרא צריף כדאמרינן בספרי בסוף פרשת והיה עקב צריף גדול של רומי צריף גדול של טליאה.

ולפי זה הפירוש אין לטהר האלפסין כפסק כמו הקדרות ואם כן מאי כורמי דגללי דאמרינן ויש לומר כי הם כלי גללים והדבר צריך עיון גדול.

ולענין קדשים נמי אמרינן דכלי נתר טעונים שבירה ככלי חרס ותניא בתוספתא זבחים פרק כל התדיר כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה אין טעונין מריקה ושטיפה אלא הדחה בלבד נמצא דכורמי דגללי הם כלי גללים והם כלי צפיעי בקר עד כאן דבריו.

וכך כתב גם רבינו נתן זצוק"ל בערך חפר בריש גמרא דפרק האשה שנפלו לה נכסים. גפרית ומחפורת של צריף רבי מאיר אומר קרן וחכמים אומרים פירות.

אמר רב שר שלום גאון יש חכמים ששמעו מפי החכמים הראשונים יורות של אבנים שנפסלים מן ההר שאין להם טהרה עד שנכנסים לכבשן ויש חכמי' ששמעו כלים הבאים מן הזרניך.

וכן פירש הא דגרסינן בפרק אין מעמידין בגמ' נודות העכו"ם כלי מחפורת של צריף.

ואינו נראה לי פתרון זה כלל לעשות האילפסין כלי מחפורת של צריף דהא בע"ז בפרק אין מעמידין אמרינן דכלי מחפורת של צריף אין להן טהרה עולמית לענין יין נסך וטעמא דמלתא מפני שהן בולעין הרבה ומפני זה הן חמורים יותר מקנקנים ונודות של עכו"ם שלאלה יש להם טהרה בעירוי שלשה ימים ולישנן שנים עשר חדש כדאמרינן התם ולאלה אין להם טהרה עולמית.

ואלו האילפסין הנחצבין מאבני שיש הא קא חזינן דלא בלעו כולי האי בצונן הלכך אין לפרש האלו האילפסין הם כלי מחפורת של צריף אלא כדפרי' רבינו נתן בערך צרף דכלי מחפורת של צריף הם כלים העשויין מאדמה שחופרין ממנה צריף שקורין אלומי בלעז.

וכך פירש גם המורה בע"ז ובפרק האשה שנפלו לה נכסים כרבינו נתן.

ובפרק יציאות השבת בשמנה עשר דברים פירש נתר מין אדמה לבנה.

ומה שכתב לעיל רבי' יצחק אם כן מאי כורמי דגללי דאמרינן לא הוזכרו כורמי דגללי בכל התלמוד כולו.

אבל בעל הלכות גדולות כתב וכורמי דגללי דאישתמשו ביה כולא שתא חמירא עביד לה גדנפא ומפליט לה ככלי מתכות ואע"ג דמתברא ומצבתא לא דמיא לכלי חרש אלא לכלי מתכות דמיא וסגיא לה בפליטה ושריא לאישתמושי בה בפיסחא דתנן גת של אבן שזיפתה עכו"ם מנגבה והיא טהורה וקתני סיפא ושל חרס אע"פ שקולף את הזפת הרי היא אסורא מדקא משני בין של אבן לשל חרס שמע מינה דהני כורמי דגללי ככלי מתכות דמו ושרו מוכיח מדבריו דכורמי דגללי הם כלי אבנים והן הן האילפסין שלנו ובלשון ישמעאל קורין לאילפס כורמאי.

וכמו שכתב בעל הלכות גדולות דכורמי דגללי הם צריכים הגעלה ככלי מתכות כך כתב גם רבינו יצחק זצוק"ל בפרק כל שעה נקוט האי כללא בידך דמאני דאעא ודפרזלא ושאר מיני מתכו' וכורמי דגללא דאישתמש בהו חמירא כולה שתא בכלי ראשון צריך למעבד להו הגעלה בכלי ראשון אלמא קסבר דברותחין צריך להגעילן.

וזה אינו נראה לי כלל דכיון דכלי אבני' הם אנה מצאנו דכלי אבנים צריכין הגעלה ברותחין בכל התלמוד כולו הרי בשילהי ע"ז אמרי' בעי מיניה מרבי אבהו הני גורני

דארמאי מאי אמר ליה תניתוה הרי שהיו גיתיו ובדיו טמאין וביקש לעשותן בטהרה הזיפין והלולבין והעדשין מדיחין וכו' עד כדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך.
ופירש המורה עדשים גת עצמה מדיחן במים ועל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת מדפשיט מינה רבי אבהו ולא אמרינן זו אינה משנה דקתני בה דסגי לגת בהדחה ומתניתין קתני דבעי ניגוב שמע מינה קמו בה רבנן בתראי ופשטו הלכתא כוותה עד כאן דברי תורה.
אלמא גת של אבן סגי לה בהדחה בעלמא ואפילו לנגבה אינו צריך ומתניתין נמי דקתני גת של אבן שזיפתה עכו"ם מנגבה והיא טהורה.
דוקא זיפתה צריכה ניגוב אבל לא זיפתה אלא דרך בה בלחוד בהדחה בעלמא סגי דהכי אמרינן התם אמר רבא דוקא זיפתה אבל דרך בה לא בעיא ניגוב פירוש אלא בהדחה בעלמא סגי פשיטא זיפתה תנן. מהו דתימא הוא הדין דאפילו דרך בה והאי דקתני זיפתה אורחא דמלתא קתני קמ"ל.
ואע"ג דאמרינן איכא דאמרי אמר רבא דוקא זיפתה אבל דרך בה לא סגי לה בניגוב וכו' לא סתר לשון האחרון את הראשון אלא שניהם קיימים דהיכא דלא זיפתה ודרך בה סגי לה בהדחה.
והיכא דזיפתה ודרך בה לא סגי אלא בניגוב נמצא דגם במתניתין אינו מצריך לגת של אבן שאינה זפותה ודרך בה עכו"ם אלא הדחה בעלמא אע"פ שלשון הראשון של רבא ראיתי כתוב בספרים בענין אחר זו הגירסא שכתבתי היא עיקר והכי גריס ופריש המורה כדכתיבנא.
וגם בתוספתא דזבחים תניא דכלי אבנים אינן טעונין מריקה ושטיפה אלא הדחה בלבד היא הברייתא שהביא רבינו יצחק.
וכך כתב גם המורה בפרדס בהלכות פסח גבי הגעלת כלים ואבן מלח הדחתה היא מטהרתה.
וכך יסד הפייט בקרובץ כמו להגעיל ברותחין יורות המרותחין וכורמי דגללי מדיחין ומני דקוניא בפחרא רוחין.
הנה כלי חרס אסר לגמרי וליורות דצריך להגעיל ברותחין וכורמי דגללי לא עשאן לא ככלי חרס לאוסרם לגמרי ולא כיורות של נחשת להצריכן רותחין אלא בהדחה בעלמא ודברי בעל הלכות גדולות ורבינו יצחק הם נראים לי דחויים לגמרי שאין פנים לעשותן ככלי מתכות אלא או ככלי אבנים או ככלי חרס לאוסרם לגמרי.

והנכון בעיני לאוסרן לגמרי ככלי חרס כרב שר שלום גאון ורבינו יצחק ב"ר מלכי צדק אבל לא מטעמם שעושים אותם כלי מחפורת של צריף כי בבירור אין אלה כלי מחפור' של צריף אלא מפני שאנו רואין שהחכמים השוו האילפסין לכלי חרס לענין טומאה לכל דבר שמקבלין טומאה מאוירן ולא מגבן ככלי חרס ושיעור טהרתן ככלי חרש כדתנן בפרק ג' דכלים האילפס והקדרה שיעורן כזתים אלמא דין האילפס כדין הקדירה ותנן נמי בפ' י' דכלים אלפסין זו לתוך זו ושפתותיהן שוות השרץ בעליונה או בתחתונה היא טמאה וכולן טהורות היו בכונס משקה השרץ בעליונה כולן טמאות בתחתונה היא טמאה וכולן טהורות השרץ בעליונה והתחתונה עודפת כל שיש בה משקה טופח טמאה.

וכיון שאנו רואים שהשוו אותם חכמים לענין טומאה ה"ה נמי לענין הגעלה. ואין בהגעלה ברותחין ככלי מתכות.

ואע"ג דאמרינן כלי אבנים אינם מקבלין טומאה י"ל דוקא שאר אבני' שאין דרך העולם לעשות מהם כלים אבל אלה אבני שיש שדרך העולם לעשות מהם כלים ומלאכתן נאה ודקה הם חשובים ומקבלים טומאה.

וכך יש לומר בכלי אדמה דדוקא (שיש) [טיט] המיוחד ליוצרים לעשות ממנו כלי חרש אותן הכלים מקבלין טומאה אבל עפר אחר שאינו מיוחד לכך אם גיבלו ועשה ממנו כלים אע"פ שהסיקן בכבשן הן כלי אדמה שאינם מקבלין טומאה מפני שאינם חשובים.

סימן סג

גרסינן בפרק כל שעה תנן התם הסופגנים והדובשנין והאיסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה.

כתב רבינו תם זצוק"ל נראה לי דהני דובשנין וסופגנין בלילתם רכה וליכא גלגול וטימטום ומשום הכי פטורי.

וחלת המסרת נמי משום שדרכה במחבת וקאמר ריש לקיש דאין האילפס קובען לחלה וכדמפרש לקמן בהדביק ולבסוף הרתיח ורבי יוחנן אמר מעשה אילפס כי האי גוונא נמי חייבין דאפייתן בהדביק ולבסוף הרתיח קובען לחלה אבל בהרתיח ולבסוף הדביק כולי עלמא מודו דאפייתן קובעתן אבל חמה אינה קובעתן.

וכן מוכיח בפרקא קמא דמסכת חלה דקתני בסיפא דההיא תחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה תחלתה סופגנין וסופה עיסה או תחלתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה וכן כולהו מסתמא ובמאי דפטר בריש' בין לריש לקיש בין לרבי יוחנן

מחייב בסיפא ואפילו בחמה לרבי יוחנן ובהדביק ולבסו' הרתיח לריש לקיש חייבין הואיל ותחילתן עיסה.
ומצה העשוי' באילפס פירוש מצה שאינה יכולה לעשות אלא על ידי אילפס דבלילתה רכה.
שמעינן מהכא דכל גלגול עיסה חייב בחלה אפילו בהנך בר מהנהו דממעט במסכת חלה כגון עיסת כלבים וחלוט שלנו לחם גמור הוא.
וחלוט דמיתני גבי אשישה דאין אדם יוצא בו בפסח חלוט שהיה עיסה מתחלתו ונאפה על ידי חליטה והיא מצה עשירה ואם חזר ואפאו בתנור אפילו לר' יהודה אדם יוצא בו ידי חובתו דמאי דקא מפרש רבא בשילהי שמעתא לרבי יהודה לחם האפוי בתנור אחד קרוי לחם זהו כאותן סופגנין ודובשנין שבלילתן רכה דלא אפשר תחלתה על ידי תנור אלא על ידי אילפס כדי שיקרוש ואחר כך נותנו בתנור ההוא ממעט אבל תחלתה עיסה אפילו כמאה תנורין ואילפסין חייב בחלה.
ר' יהודה אומר לחם הראוי לאפות בתנור אחד והאי דקאמר בתלמוד ירושלמי דמודה רבי יוחנן ע"י משקה בהנך דלאו בני גלגו' נינהו דבלילת' רכה דבישולן אינו קובען כיון שיש משקה.
מהכא שמעי' דפרטרש וחשלש חייבות בחלה ובהמוציא והוא דאיכא תוריתא דנהמא.
וירמיצלי פטורין מן המוציא דליכא תוריתא דנהמא.
הנה רבינו תם סובר שכל זמן שלש את העיסה קשה כדרך שלשין לעשו' לחם אע"פ שחלט ברותחין או אפאה באילפס על ידי הדביק ולבסוף הרתיח או אפילו בחמה לחם גמור מיקרי וחייב בחלה ומברכין עליו המוציא ושלש ברכות.
ומאי דאמרינן דבעינן לחם האפוי בתנור מפרש הראוי להיאפות בתנור כלומר שתהא לישת העיסה קשה ואע"פ שאינו אפוי בתנור.
ונ"ל משום דעיקר חלה היא מן העיסה כדכתיב ראשית עריסותיכם הוזקק לפרש כן דכל זמן שהיא עיסה קשה הוקבעה בחלה ואע"פ שאין בדעתו לאפותה בתנור אלא בחמה או לחולטה ברותחין.
וזו הסברא נראת בעיני מופלגת מאד ורחוקה מן הדעת דכל השטה מוכחת דבעינן שתהא אפויה בתנור ואז מיקריא לחם דאין לחם אלא האפוי בתנור אבל אם אפאה בחמה או חלטה ברותחין ליכא מאן דאמר דמיקרייא לחם דאפוי בתנור על ידי האור בעינן ולא על ידי חמה ואפוי בעינן ולא מבושל והחלוט הוא בישול.

ובאילפס פליגי ריש לקיש ורבי יוחנן דמר מדמה ליה לתנור ומר מדמה ליה לחמה והכי משמע פתרון המורה וגם כך משמע דברי רב אחאי גאון זצוק"ל בפרשת צו.
ואע"ג דעיקרה הויא מן העיסה מכל מקום בעינן שתהא עשויה העיסה על דעת לאפותה בתנור משום דכתיב לחם אבל אם לש העיסה על דעת לעשו' ממנה סופגנין ואסקריטין וחלת המסרת אע"פ שהיתה עיסה קשה פטורה היא משום דבעינן לחם וליכא ומתניתין דחלה הכי מיפרשא עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה פירוש שמתחלתה לש אותה על דעת כן ובסוף עשא' נמי סופגנין שלא אפאה בתנור אז ודאי פטורה מן החלה.
תחלתה עיסה וסופה סופגנין פירוש שמתחלה לש אותה על דעת לאפותה בתנור כסתם כל עיסה ואחר כך נמלך ועשאה סופגנין אע"פ שאינו לחם חייבת בחלה שמתחלת לישתה הוקבע לחלה כיון שלדעת אפיית התנור נעשת ואע"פ שהוא אופה עכשיו בחמה ובאילפס אינו יכול להוציאה מדין חלה כיון שהוקבעה לכך ואם היתה תחלתה סופגנין וסופה עיסה שלש אותה מתחלה לשם סופגנין ולא חל עליה חיוב חלה ואחר כך נמלך עליה ועשאה עיסה שאפאה בתנור כסתם כל עיסה חייבת בחלה שאע"פ שלא הוקבעה בשעת לישה היא נקבעת עכשיו בשעת אפייה ואין הסופגנין פטורין אלא אם כן מתחילת הלישה לש אותה לשם סופגנין וגם המעשה עשה מעשה סופגנין והחלוט ברותחין לא מיקרי לחם כלל דאין זה אפוי אלא מבושל ורבי יוחנן לא פליג אלא במעשה אלפס יבש ולא על ידי מים שהיא חלת המסרת ומה שכתוב בירושלמי דמודה רבי יוחנן על ידי משקה זהו פירושו דלא פליג רבי יוחנן במעשה אילפס ומחייב אלא באילפס יבש דהוי כמעשה תנור.
אבל אם שם משקה באילפס או מים או שמן או כל מין משקה זהו חלוט דהוי מבושל ולא אפוי והיא חלת המסרת דמפרשינן בגמרא חלוט של בעלי בתים ובירושלמי של מסכת חלה מפרש חליטון רמי.
קשיא לי ממאי דאמרינן בפרק אלו מנחות ואיתא בריש כיצד מברכין תניא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה נטלן לאוכלן אומר המוציא לחם מן הארץ אלמא על המנחות אומר המוציא לחם מן הארץ ואע"פ שהן מעשה אילפס כגון מנחת מחבת ומנחת מרחשת וקשיא לריש לקיש ועוד שהמחבת והמרחשת נותנים בהן שמן ומטגנין החלות בשמן ואפילו ר' יוחנן מודה דלא הוו לחם.
ותו קשיא לי דרכוכה של מילואים הוה חלוטה ברותחין כאותה של תודה דתנן בפרק התודה המילואי' היו באים במצה של תודה חלות ורקיקין ורכיכה והכתוב קראה לחם

בשני מקומות בין בצואת המילואי' בפרשת ואתה תצוה כתיב ולחם מצות וחלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחי' בשמן חלות מצות הן כנגד חלו' של תודה ורקיקי מצות כנגד רקיקין של תודה ולחם מצות הוא כנגד רבוכה שבתודה אלמא הרבוכה שהיא חלוטה ברותחין קורא אותה לחם.

ובפרשת צו כתיב ומסל המצות אשר לפני ה' לקח חלת מצה אחת וחלת לחם שמן אחת היא הרבוכה וקורא אותה לחם וקשיא לתרוייהו.

ונראה לי לתרץ דמאי דתניא שהיה מברך המוציא על המנחות דוקא על חלות ורקיקין דמאפה תנור קאמר שהן קרויין לחם שנאפו בתנור אבל לעולם מנחת מחבת ומנחת מרחשת שהיו מטוגנות בשמן לא היה מברך עליהם אלא בורא מיני מזונו' רבוכה דמילואין נמי דמיקריא לחם נראה לי לומר דלאו ברותחין בלחוד הוה עביד ליה אלא בתר הכי הוה אפו לה בתנור כדכתיב ברבוכות חביתי כהן גדול על מחבת בשמן תעשה מורבכת תבואנה תופיני שהיתה עוד נאפת בתנור אחר חליטתה כדפרישית בפרשת צו.

והך דמילואים ודתודה נמי אע"ג דלא כתיב בהו אלא מורבכת בלחוד כההיא דמנחת חביתין הוו עבדי לה.

ומסתברא דהכא הוא דתניא במנחת חביתין אין לך רבוכה בתורה אלא זו בלבד ורבוכה שבתורה ורבוכה שבמילואים עברה משמע שכולן היו שוות ומפני אפייתן בתנור קורא אותן לחם אבל לעולם החלוט לא יקרא לחם.

סימן סד

גרסינן בקדושין בפרק עשרה יוחסין תנן האומר בני זה ממזר הוא אינו נאמן ואפילו שניהן מעידין על העובר שבמעיה ממזר הוא אינו נאמן רבי יהודה אומר נאמן.

שאלה זו נשאלתי אשר נשאלה כבר לפני חכם אחד שנולד לו בן והכניסו אביו לברית מילה ופירנסו וגידלו ולימדו תורה ולימדו אומנות והשיאו אשה והוליד בנים ובנות והבן עושה לאביו כל מצות המוטלות עליו מורא וכיבוד ופרנסה משלו עד שנעשה בן ארבעים שנה בחזקת כשרות והוליד בת והשיאו אותה ועדיין אביו ואמו קיימים זקן וזקנה זה עם זו ועכשיו באו אנשי' ואמרו שבפנינו אמר הזקן קודם נשואי בנו שפלוני זה אינו בנו ומאחרים נתעברה אמו יורונו רבותינו אם נאמנין העדים שאומרים שאביו פסלו או אינו נאמן האב לומר אינו ממני.

ואם תמצא לומר נאמן אם נכנס האב עכשיו לב"ד ואומר אותם דברים שאמרתי חוץ לבית דין בשעת כעס היו או שאמר לא אמרתי אמת נשמעין הדברי' שאמר עכשיו בבית

דין אי לא או אם יש עדים אחרים שאומרי' בפנינו אמר קודם אותו הזמן זה הוא בני ודאי על איזה מהן נסמוך כללו של דבר מי שילדה אשתו בן יכול לומר אינו ממני ונאמן או לא.

ואותו החכם השיב אשר שאל בראשונה אם נאמן האב לומר פלוני זה אינו ממני ומאחרים נתעברה אמו והרי הוא ממזר בדבר זה נחלקו ר' יהודא וחכמים כדתנן בקדושין האומר בני זה ממזר הוא אינו נאמן ואפילו שניהם מעידים על העובר שבמעיה ממזר הוא אינן נאמנין רבי יהודה אומר נאמנים.

ואינם נראין לי דבריו כלל ומה שהורה לעצמו הורה דכיון דכתב מר שעדיין אביו ואמו קיימים זקן וזקנה זה עם זו ואביו מחמת כעס אמר וחזר ואמר שמחמת כעס אמרתי מה שאמרתי נראים הדברים שאשתו מכחישתו ואומרת כי בנו הוא וממנו נתעברה ולא זינתה עם אחר וכל היכא דאשתו מכחישתו אע"פ שהאב לא חזר בו אלא עומד וצווח כי אינו בני ומאחר נתעברה נאמנת מדאמרינן לעיל בהאי פירקא ארוסה שעיברה רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי פירוש בלישנא דאמרינן ביבמות בפרק אלמנה איכא דאמרי בהא כולי עלמא לא פליגי דבתריה דידיה שדינן ליה ולא אמרינן כי היכי דאפקר נפשה גבי ארוס הכי מפקר נפשה אכולי עלמא והכי איתמר ארוסה שעיברה רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי פירוש שיצאת מעוברת ולא נודע מי בא עליה והיא אומרת מארוסי נתעברתי והארוס אינו מודה לה ומכחישה שלא בא עליה ואין זה בנו.

ומסקינן מאי שתוקי דקאמר שמואל בדוקי שבודקין את אמו ואם אומרת מארוסי נתעברתי נאמנ' ואמרי כמאן כרבן גמליאל והא אמרה שמואל חדא זימנא דתנן היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת ורבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיין אלא הרי הוא מעובר' מנתין או ממזר עד שתביא ראיה לדבריה ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל. צריכא דאי מהתם הוה אמינא התם הוא דרוב כשרין אצלה אבל הכא דרוב פסולין אצלה אימא לא צריכא.

נמצא שחולקים בזה רב ושמואל דרב הוה עביד ליה ממזר מספק ואינה נאמנת האם להכחישו ושמואל הוה מאמין האם להכחישו כאבא שאול וכרבן גמליאל.

ובשלהי פרקא קמא דכתובות אמרי' ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף היא אמרה מיניה והוא אמר אין מינאי אמר רב יוסף מאי ניחוש לה חדא דהא קא מודה ועוד

הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל פירוש ועוד אפילו אם אין הארוס מודה לה הלכה כרבן גמליאל ויאמר היא נאמנת והלכה כמותו.
וכר' יוחנן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר אפילו בבתה וכי אמרה מאיש פלוני וכהן הוא אע"ג דאתא ההוא פלוני ואמר לא באתי עליה מעולם הוא נאמנת דאם איתא דהיכא דקא מכחיש לקולא מהימנא אם כן אמאי מהימין לה רבן גמליאל מסתמא יבא אותו פלוני ויאמר אם בא עליה הוא ואם לאו אלא ודאי אע"ג דהוה אתי ומכחיש לה היא נאמנת בין להכשיר עצמה בין להכשיר העובר. והכי נמי אע"ג דאמר ארוס לא באתי עליה מעולם היא נאמנת בין להכשיר עצמה בין להכשיר הולד. אמר ליה אביי ובהא כי לא מודה מי מכשר והאמר שמואל לרב יהודא שיננא הלכתא כרבן גמליאל ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה והכא רוב פסולין אצלה וליטעמיך תיקשי לך הוא גופא הלכה ואת לא תעביד עובדא אלא הא לכתחילה והא דיעבד והכא נמי כדיעבד דמי.
הא לך בפירוש דרב יוסף מכשר ליה אע"ג דקאי ארוס ומכחיש לה ואמר דהיא נאמנת ואעג"ב דקיימא לן דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי הכא הלכה כשמואל משום דקאי כרבן גמליאל דהלכתא כוותיה וקאי נמי כאבא שאול דפסק רבא הלכתא כותיה בעשרה יוחסין ורב יוסף נמי סבירא ליה כותיה ואפילו רב לא פליג עליה דשמואל אלא גבי ארוסה דאסירא לארוס ויש לחוש דכי היכי דאפקר נפשה גבי ארוס אפקר נפשה לכולי עלמא אבל בנשואה אפי' רב מודה שאם אומר לה אינך מעוברת ממני והיא אומרת ממך אני מעוברת היא נאמנת דהלכה כרבן גמליאל וכאבא שאול ולא פליג רב אלא בארוסה והלכך אפילו אם תמצא לומר דבהא פליגי רבי יהודה וחכמים באומר בני זה ממזר הוא כגון שאומר לא נתעברה ממני דרבי יהודא אומר נאמנת וחכמים אומרים אינה נאמנת וקיימא לן בהא דהלכתא כרבי יהודא אתה צריך לפרש דלא מכחשא ליה אימיה כגון שמתה או שהלכה למדינת הים אבל אי קיימא קמן ומכחשה ליה אינו נאמן אלא היא נאמנת והבן כשר.
אבל נראה בעיני דאילו אמר בני זה שאתם מחזקים בו שהוא בני אינו בני אלא מאחרים נתעברה אשתי וממזר הוא לא יאמר בזה רבי יהודה שהו' נאמן דדוקא על בניו האמינתו תורה ולא על מי שאינן בניו דהכי כתיב קרא כי תהיין לאיש שתי נשים וגו' כי את הבכור בן השנואה יכיר ובהא דריש רבי יהודא יכיר יכירנו לאחרים שהוא נאמן לומר זה בני בכורי ולא זה שאתם מוחזקין והוא נאמן להכחיש החזקה דעלמא שמוחזקין על אחר שהוא בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וחלוצה והוא

הדין לעשותו ממזר וחכמים אומרים אינו נאמן לא לעשותו בכור ולהכחיש את החזקה שהיו מוחזקין על אחר ולא לעשותו חלל או ממזר. ודוקא על בניו האמינתו תורה אבל לא ליפסול אותם שאינן בניו.

והלכך כשאומר אשתי זינתה עם אחרים ואין זה בני לא היה מאמינו רבי יהודה לא מיבעייא אי קיימא אשתו ומכחשה ליה שאינו נאמן אלא אפילו לא קיימא אשתו ומכחשה ליה כגון שהלכה למדינת הים או שמתה אינו נאמן כיון שאינו בנו ומשום הכי פירש המורה האומר בני זה ממזר הוא כגון שהוא מודה כי הוא בנו אלא שבא על אחת מחייבי כריתות אבל אם אמר אשתי זינתה עם אחרים שאינו עושה אותו בנו אינו נאמן וזה הפתרון הוא נאה והוא הנכון והעיקר.

ומה שכתב עליו אותו החכם והדין פירושא לא נהירא לן מדקא מפרש בגמרא עלה מאי אפילו שניהם מודים לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא איהו דלא קים ליה אם נתעברה ממנו או מאחר אלא אפילו איהי דקים לה לא מהימנא.

פירוש שהיא יודעת אם נתעברה ממנו או מאחר אלמא פירושא דמתניתין האומר בני זה ממזר הוא כגון שהוא אומר נתעברה מאחר והאי דאמר בני זה לא שיאמר כי הוא בנו אלא לפי שהוא בחזקת בנו וכל העולם קורין אותו בנו נקיט לה בהאי לישנא ורוצה לומר זה שאתם קורין בני ממזר הוא וסברי רבנן דאינו נאמן ואינו ממזר ורבי יהודה חולק עליהם ואומר דנאמן הוא לומר בני זה ממזר הוא ונתעברה מאשה אחרת.

ואתה קיימתה פתרון המורה ואמרת פי' הגמרא כך הוא לא מיבעיא איהו דלא קים ליה כי שמא כמו שזינתה זאת האשה עמו שיש בה כרת כך זינתה עם איש אחר ואינו ממזר בין בא עליה בזנות בין בא עליה בקדושין דהא קדושין דידיה אינן קדושין שאין קדושין תופס' בחייבי כריתו' והויא לה פנויה ואותו הנכרי שבא עליה כבא על הפנויה דמי והולד כשר אלא אפילו איהי דקים לה שנתעברה מזה שחייב עליה כרת ולא מאחר עם כל זה לא מהימנא.

ואדרבה לפתרון המורה תבא הסוגיא יותר טובה כי אותו הפירו' שמפרשים איך נאמר איהו דלא קים ליה דלא אפשר דקים ליה כגון שאומר יש לי זמן גדול שלא שמשתי מיטתי ואפשר שיודע שלא נתעברה ממנו דאיהי נמי דאמרינן דקים לה שהוא ממזר צריכין אנו לפרש שאומרת לא שימש מיטתו כל זה הזמן עד שנתעברתי ויודעת באמת שלא נתעברה מבעלה שאם היה בעלה משמש עמה אע"פ שבא עליה אדם אחר אינו ממזר דרוב בעילות אחר הבעל וכמו שאפשר דקים לה בענין זה כך אפשר דקים לה.

אבל לפתרון המורה יבא בטוב שהוא אינו יודע אם אותה האשה נתעברה ממנו או מאחר שאע"פ שהוא יודע שבא עליה בודאי שמא גם אחר בא עליה ונתעברה ממנו ואינו ממזר אבל היא אפשר דקים לה שהוא ודאי ממזר שאומרת לא בא עלי אחר אלא זה שהוא בכרת כל מה שאמרת הכל כפתו' ופרח.

ומאי דאמרינן בפרק יש נוחלין דאומר על תינוק בין הבנים בכור הוא נאמן. ראיתי למקצת שמפרשים תינוק ממש קטן ובני' גדולי' וכשאומר שהתינוק הוא בכורו עושה הגדולים ממזרים שאינו בניו.

ואינו נראה לי כלל שכבר הוכחתי שהאשה נאמנת לומר מפלוני נתעברתי ואע"ג דקאי אותו פלוני ומכחיש לה והכא נמי אם אמר בעל דהך בני לאו מינאי אינון אלא זינתה עם אחרים והיא אמרה מיניה איהי מהימנא ועד כאן לא פליגי רב ושמואל אלא בארוסה אבל בנשוא' גם רב מודה דאיהי מהימנ' כדפרישית הלכך אין לפרש תינוק בין הבנים אלא תינוק גדול קצת כמו תינוקות של בית רבן והבנים כמו בן קטנים ויש לך נער שנראה קטן מחבירו מפני שהוא גוץ בגופו ובאיבריו והוא גדול ממנו בשנים ובכי האי גוונא אמרינן דהוא נאמן ואע"פ שהיינו מוחזקין עליו שהוא קטן מהם אומר רבי יהודה שהאב נאמן לעשותו בכור ולהכחיש החזקה כך פירשו כל המפרשים רבינו שמואל ורבינו יוסף בן מג"ש ורבינו שלמה הספרדי זכרונם לברכה שהוא נאמן להכחיש החזקה שהיינו מוחזקין אבל על דבר ברור שיעשה הקטן בכור והגדול ממנו ממזר אין אחד מהם שפירש כך.

ואילו היה כן שהיה רבי יהודה מאמינו לעשות הקטן בכור והגדול ממזר היכי שייך למימר וכשם שאדם נאמן לומר זה בני בכורי כך הוא נאמן לומר זה בן גרושה וחלוצה השתא לעשותו ממזר נאמן לעשותו חלל לא כל שכן אלא לאו שמע מינה כשמעיד על בנו שהוא בכור אינו עושה האחרים ממזר אלא לבד שהוא מכחיש החזקה אבל מ"מ בניו הם אלא שזה גדול באיברים וזה גדול בשנים.

סימן סה

גרסינן בפרק אלו טרפות והלכתא בזכרי' כל שנים עשר חדש ובנקבה כל שאינה יולדת לפי זה הפסק של תלמו' דפסק דטריפה אינה יולדת אם כן פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע לא הויא אלא כשעיברה ולבסוף נטרפה ובעובר ירך אמו קא מיפלגי דרבי אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא ורבי יהושע סבר עובר לאו ירך אמו הוא וקיימא לן דרבי אליעזר ור' יהושע הלכה כרבי יהושע.

אבל רבא לא סביר' ליה הכי אלא איהו סבר דטריפה יולדת ומוקי פלוגתייהו בנטרפה ולבסוף עיברה ופליגי בזה וזה גורם אבל עיברה ולבסוף נטרפה דברי הכל עובר ירך אמו הוא דהכי אמרינן בתמורה בפרק כל האסורין על גבי המזבח ולדותיהן מותרין ותני עלה רבי אליעזר אוסר פירש במתניתין תנן [רבי] אליעזר אומר ולד טריפה לא יקרב לגבי מזבח ואתא תנא קמא דברייתא לפרש כי היכי דפליג רבי אליעזר בולד טריפה ה"ה הכי נמי פליג בכל האסורין על גבי המזבח דקאמר תנא קמא ולדותיהן מותרין הוה אמר רבי אליעזר שולדותיהן אסורין כמו שהיה אוסר בולד טריפה.

אמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן מחלוקת כשעיברו ולבסוף נרבעו דרבי אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא ורבנן סברי עובר לאו ירך אמו הוא אבל נרבעו ולבסוף עיברו דברי הכל מותרין ורבא אמר רב נחמן מחלוקת שנרבעו ולבסוף עיברו דרבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור ורבנן סברי זה וזה גורם מותר אבל עיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורין רבא לטעמיה דאמר רבא ולד נרבעת אסור היא וולדה נרבעה ולד נוגחת אסור היא וולדה נגחה.

וכיון דסבר רבא דעובר ירך אמו הוא ולד נרבעת ולד נוגחת אסור גם בטריפה נמי היה מעמיד חלוקתם בנטרפה ולבסוף עיברה כרב אחא בר יעקב אבל עיברה ולבסוף נטרפה דברי הכל אסור דעובר ירך אמו הוא ולית ליה לרבא האי פסקא דתלמודא ורב הונא בר חיננא סבר כפסקא דתלמודא.

והמורה פירש התם רבי אליעזר אומר ולד טריפה לא יקרב לגבי המזבח אבל להדיוט מותר לדברי הכל דלא מגופה קא רבי.

ואינו נראה לי דהא אוקימנא בהלכתין דכי היכי דפליגי לגביה ה"ה הכי נמי פליגי להדיוט והאי דקא מיפלגי לגבוה להודיעך כחו דרבי יהושע דאפילו לגבוה נמי שרי וכי היכי דאמר רבא הכא דעובר ירך אמו הוא הכי נמי אשכחן דאמר הכי בריש פ' שור שנגח את הפרה דאמרינן התם אמר רבא פרה שהזיקה גובה מולדה מאי טעמא גופה הוא תרנגולת שהזיקה אינה גובה מביצתה מאי טעמא פירשא בעלמא פירוש הולד יש לו רוח חיים ועוזר לנגח אבל הביצה אין בה רוח חיים והרי היא כפירשא בעלמא ואע"ג דאמרינן הכא ומודים בביצת טריפה שהיא אסורה כיון דאגידא בה כגופה דמי' הני מילי לענין איתסורי בהד' אבל לענין שלומי נזקא כיון שאין בה רוח חיים לאו בת תשלומי נזקא היא אלא הרי היא כפירשא בעלמא אבל עובר שיש בו רוח חיים ועוזר לנגח חייב לשלם אבל מיהו אי הוה סבר רבא דעובר לאו ירך אמו הוא הוי להו כשני גופים שהזיקו

והיה משלם העובר חלקו המגיעו ולמה ישלם העובר חלק הפרה כי ליתא לפרה אלא לאו ש"מ דקסבר רבא עובר ירך אמו הוא וכחד גופא הוי.
ובפרק הערל נמי אמרינן אמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אינו צריך טבילה אלמא עובר ירך אמו הוא ואע"ג דאמרינן התם מעוברת לא הויא חציצה לרווחא דמילתא נקט לה הכי אבל אין אנו צריכין לכך דכיון דסבר עובר ירך אמו הוא כחד גופא הוי וסלקא ליה טבילה בהדיה אמו.
וכיון דקסבר רבא דעוב' ירך אמו הוא ואם עיברה ולבסוף נטרפה אסור כאחד מאיבריה אם כן מאי דאמרינן לקמן בפרק בהמה המקשה אמר רבי אמי השוחט את הטריפה ומצא בה בן תשעה חי לדברי האוסר מותר ולדברי המתיר אסור רבא אמר לדברי המתיר נמי מותר.
ארבעה סימנין שרא ביה רחמנא דאלמא ילד טריפה מותר אנו צריכים לפרש אליבא דרבא כגון שנטרפה ולבסוף עיברה דהוה ליה זה וזה גורם מותר ורבינא נמי הכי סבר כרבא דעובר ירך אמו הוא דהכי אמרינן בפרק אלו הן הנשרפין תניא פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה ולדה אסור נתערבה באחרי' ואחרי' באחרים כונסין אותן לכיפה רבי אלעזר בר רבי שמעון אומר מביאין אותן לבית דין וסוקלין אותם.
אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה ולדה מותר ואע"ג דכי נגחא הות מיעברא והא אמר רבא ולד נוגחת אסור היא וולדה נגחא ולד נרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה ולדה מותר אם משנגמר דינה וילדה ולדה אסור הניחא למאן דאמר זה וזה גורם אסור אלא למאן זה וזה גורם מותר מאי איכא למימר אלא אמר רבינא אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה ולדה מותר ואם עד שלא נגמר דינה עיברה ומשנגמר דינה ילדה אסור מאי טעמא עובר ירך אמו הוא פירוש אע"ג דלא הוה העובר בעת הנגיחה כיון דהוה בעת נגמר דין כשאוסר גוף הפרה נאסר גם העובר עמה דעובר ירך אמו הוא.
ויש ספרים שכתוב בהן רבינא סבר לה כרב אחא בר יעקב ומתני לה לדאמר מר בהאי לישנא ומוכח בפי' דרבינא סבירא ליה דטריפה יולדת.
ואע"ג דרבא ורבינא דאינון בתראי סברי דעובר ירך אמו היא אנן אפסקא דתלמודא סמכינן דפסק דטריפה אינה יולדת ומוקי פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע כשעיברה ולבסוף נטרפה ובעובר ירך אמו קא מפלגי דרבי אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא ורבי יהושע סבר עובר לאו ירך אמו הוא וקיימא לן רבי אליעזר ור' יהושע הלכה כרבי יהושע.

ואין הלכה כרבא דאמר פרה שהזיקה גובה כל הנזק מולדה דאי ליתא לפרה דלא גבי מולד אלא חולקא דמטא ליה משום דאזיק איהו נמי עם הפרה.
ופתרון המשנה דתני וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה וכו' הוא כדפרשה אביי ואע"ג דקיימא לן אביי ורבא הלכה כרבא הכא שאני דתלמודי דחה דברי רבא ופסק דטריפה אינה יולדת ועובר לאו ירך אמו הוא.
ורבי יוחנן נמי סבר דעובר לאו ירך אמו הוא דהכי אמרינן בתמורה בפרק כיצד מערימים אמר רבי יוחנן המפריש חטא' מעובר' וילדה רצה בה מכפר רצה בולדה מכפר מאי טעמא קסבר אם שיירו משוייר דעובר לאו ירך אמו הוא וכדמפריש שתי חטאות לאחריות דמי.
והתם אותיביניה ממאי דתניא האומר לשפחתו הרי את שפחה וולדך בן חורין אם היתה עוברה זכתה לו ודייקנא מהתם דעובר ירך אמו הוא ואיתוקם בתיובתא מההיא מתניתא ואמרי לימא אם שיירו משויי' תנאי היא דתני' האומר לשפחתו הרי את בת חורין ולדך עבד ולדה כמוה דברי רבי יוסי הגלילי וחכמים אומרי' דבריו קיימים דרבי יוסי הגלילי סבר עובר ירך אמו הוא ואם שיירו אינו משוייר משום הכי ולדה בן חורין כמוה ורבנן סברי אם שיירו משוייר דעובר לאו ירך אמו היא והלכך דבריו קיימין דתרי גופים נינהו ואמר רבי יוחנן דכולי עלמא אם שיירו משוייר דתרי גופים נינהו ואדם יכול לשחרר השפחה והעובר ישאר עבד והכא היינו טעמא דרבי יוסי הגלילי דאמר קרא האשה וילדיה תהיה לאדוניה בזמן שהאשה לאדוניה ולדה לאדוניה אין האשה לאדוניה אין ולדה לאדוניה ואי קשיא לרבא דאמר עד כאן לא פליגי אלא כשעיברו ולבסוף נרבעו אבל נרבעו ולבסוף עיברו דברי הכל עובר ירך אמו הוא. והא הכא דהני רבנן סברי דבריו קיימים דאלמא עובר לאו ירך אמו הוא דאי עובר ירך אמו הוא כשנשתחררה האשה גם העובר ישתחרר עמה דכחד מאיבריה דמי.
יש לומר דרבי יוחנן הוא דמוקי הני תנאי אליבא דידיה אבל רבא אמר לך אנא דאמרי אפילו לרבנן והאי דאמרי רבנן דבריו קיימים משום דקסברי שהמשחרר חצי עבדו קנה כברייתא קמייתא דאמרינן הרי את שפחה ולדך בן חורין זכתה לו והולד בן חורין משום טעמא שהמשחרר חצי עבדו קנה אע"פ שעובר ירך אמו הוא.
והכא נמי בשיחרר את האם והעובר לא שיחרר דבריו קיימין שלא שיחרר אלא חצי הגוף וחציו הניח בעבור עבודתו ומשום הכי דבריו קיימין בין אם שיחרר העובר והאם שפחה בין שיחרר האם והולד עבד.

סימן סו

גרסינן בפרק כיסוי הדם אמר רבי חנינא ומודה ר' יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא אחת.

כתב רבינו תם אומר רבי הסח בין שחיטה לשחיטה חייב לחזור ולברך לפני שחיטה שניה מאחר שהסיח דעתו מברכה וראייתו ממסכת מנחות בפרק הקומץ אמר רבה בר רב שילא אמר רב סח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך שכשהפסיק וסח בנתים הרי גמר מצותו שבירך עליה והסיח דעתו הלכך חוזר לראש הרי שיש לו לשחוט שני עופות ובירך על השחיטה ושחט את האחד וסח בנתים דאי בעי שחיט ליה לשני ואי בעי לא שחיט ליה מכל מקום גמר מצוה איכא שבירך עליה וסגי ליה אע"ג דלא שחיט ליה לשני אבל מצוה שבירך עליה והפסיק וסח בנתים ולא סגי ליה שלא סיימנה אין צריך לחזור ולברך שהרי אף ע"ג דסח בנתים לא הסיח דעתו מברכה שבירך על אותה מצוה שהרי יש לו לגומרה ולא סגי ליה בלאו הכי כגון תקיעת שופר וקריאת ההלל קריאת מגילה וקריאת שמע וכיוצא בהן דלא סגי דלא יגמור כל הלכות תקיעות כולן ואע"ג דסח בנתים לא מסח דעתיה מברכה שבירך הילכך אין צריך לחזור ולברך. מפי הרב רבי מאיר.

ונראה לי שהלכה כדבריו שאם סח בתוך המצוה שאין צריך לחזור ולברך אבל אין הטעם כדבריו מפני שלא הסיח דעתו שהרי אם בירך על המצוה וקודם שהתחיל בה סח חייב לחזור ולברך פעם אחרת ואע"פ שלא הסיח דעתו שהרי הוא עתיד לעשות המצוה וראיה לדבר ממאי דאמרינן בכיצד מברכין אמר רב טול ברוך טול ברוך אינו צריך לברך וכו' אלמא דוקא אם הסיח בעניני הסעודה אינו צריך לחזור ולברך אבל אם הסיח דברי' בטלים אע"פ שלא הסיח דעתו מלאכול צריך לחזור ולברך המוציא מפני שברכה ראשונה בטלה כיון שהסיח קודם שיתחיל לאכול ונמצא אוכל בלא ברכה אבל אם התחיל לאכול ואחרי כן סח אין בכך כלום שכל מה שאוכל על סמך ברכה ראשונה והוא הדין נמי במצוה אם סח קודם שהתחיל המצוה אע"פ שלא הסיט דעתו חייב לחזור ולברך שהשיחה מבטלת הברכה ונמצא שעושה המצוה בלא ברכה אבל אם סח בתוך המצוה אין בכך כלום שהרי חלה הברכה הא' וכל מה שעושה על סמך ברכה הראשונה הוא עושה אבל מיהו לכתחילה אסור להפסיק מצותו ולהשיח דברים בטלים כדתנן המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה וכו'.

אבל לשאול ולהשיב מפני היראה והכבוד התירו לו חכמים כדתנן בפרק היה קורא בתורה.

וכשיש שתי מצות לפניו דין היה לברך על כל מצוה אלא שפטרוהו חכמים לעשות שתיהן בברכה אחת הלכך אם סח בנתים כיון שקודם שהתחיל במצוה שניה סח חייב לחזור ולברך על השניה כגון ב' תפילות ושני עופות לשחוט ואי אמרת מאי שנא משתי כוסות שבירך על הראשון והשיח בנתים ואין צריך לחזור ולברך על השני התם כשבירך בורא פרי הגפן דעתו על כל שתייתו ואפילו הן עשרה כוסות ואין כל כוס וכוס צריך ברכה לעצמו אך אם היה נמלך שלא היה כונתו לברך אלא על האחד אבל המצות כל אחת היא חשובה לעצמה הלכך אם סח בנתים הפסיד הברכה וברכת הכיסוי לא חשיבה הפסקה כיון דבענין וצורך השחיטה הסיח ואין שיחה אלא דברים בטלים ואילו בירך על השחיטה ובין עוף לעוף שח ואמר הבא עוד לשחוט או ששח קודם שהתחיל לשחוט בשיחה זו לא בטלה הברכה אם יסיח דברים שהן לצורכי השחיטה כדאמרינן בטול ברוך טול ברוך.

סימן סז

גרסינן בפרק גיד הנשה אמר ליה שקול אכול האידנא דהתירא שכיח טפי.
כתב המורה רב הונא כרב סבירא ליה דאסר בהעלמה ולא קיימא לן כוותיה בהא אלא אמתנייתא סמכינן נמצא בגבולין ומצא בה בשר ואע"ג דשנינהו בעומד ורואהו שינויא דחיקא נינהו וכי קיימא לן הלכתא כרב באיסורי גבי פלוגתא דשמואל הוא דאמרינן הכי אבל גבי מתניתא לא ורב כהנא הא חזינן דאמר ליה שקיל אכול.
ואינו נראה לי דכיון דלא חזינן דפליג על רב לא תנא ולא אמורא היכי מצינן למדחייה ורב כהנא לא פליג עליה אלא כוותיה סבירא ליה ומשום הכי איצטריך למיתב טעמא למילתיה דהאידנא דהתירא שכיח טפי כלומר דאפילו בשאר עיירות ליכא למיחש אע"פ שרוב עכו"ם מפני שרוב שוחטין של היום ישראל הם שעיר שכולה עכו"ם רוב עיירות שסביבותיה ישראל היו דרים עם העכו"ם הלכך אפילו רובא דעלמא היא בכשרות היום ומפני טעם זה התיר אבל בשאר ימות השנה לא היה מתיר שמע מינה כרב ס"ל והלכך הלכה כרב. וכך כתב גם רבינו יצחק זצוק"ל וקיימא לן כרב.
אבל מיהו נראה לי שאין לחוש לחילוף העורבים אלא במקום שהעורבים מצויין תמיד בחצרותיהן וכדאמרינן נמי לענין בדיקת חמץ חצר אינה צריכ' בדיקה מפני שהעורבים מצויי' שם אבל במקומינו שאין העורבים מצויין שם בחצרותינו ליכא למיחש דמילתא דלא שכיח היא ומילתא דלא שכיח לא גזרו רבנן.

וכך פסק גם רבינו חננאל זצוק"ל דהלכתא כרב דבשר הנעלם מן העין אסור מדמקשה מינה בפרק אלו מציאות ורבינו תם פסק דלא קיימא לן כרב ודייק מדאמרינן ורב היכי אכל בשרא ועוד ראיה מדאמרינן באלו מציאות דלא מקשה אפרגיות שחוטות מדרב כדפריך לעיל גבי ירך והא ליכא למימר דשחיט' הוי סימן דהא התם משמע אם רובא עכו"ם אסור וכל הני אמוראי דהכא איכא למימר דלא כרב סבירא להו אלא עיר שרוב טבחים עכו"ם הוה והיו עכו"ם מצויין ביני דני ברחובות שהיו משימין חביותיהם ברחובות.

ואינן נראין לי דברי רבינו תם שכל סוגית ההלכה הולכת כרב וכל אלו המעשים אם היו בעיר שרובה עכו"ם מה צורך לתלמוד לכותבם וכי לא ידענו שעיר שכולה עכו"ם בשר הנאבד אסור בלא סימן ובלא טביעות עין אלא ודאי כולהו מיירו בעיר שרובה ישראל ודוקא בסימן ובטביעות עין שרו ובלאו הכי אסירי כרב.

והראיה של רבינו חננאל היא ראיה ברורה דהכי אמרינן באלו מציאות ההוא דיו דשקל בישרא ושדא בי צנייתא דבי רב מריון אתא לקמיה דאביי אמר ליה זיל שקול לנפשך והא רובה ישראל נינהו שמעת מינה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפי' ברוב ישראל שאני דיו דכזוטו של ים דמי והא אמר רב בשר שנעלם מן העין אסור בעומד ורואהו.

והנה אע"פ שרוב ישראל הוו מקשה תלמודא והא אמר רב בשר שנעלם מן העין אסור וקיימא לן אין התלמוד מקשה אלא מהלכה פסוקה. וראיתי כתוב שרבינו תם גריס אתא לקמיה דרב ולא גריס אתא לקמיה דאביי והשתא מקשה תלמודא מדידיה אדידיה.

ובירושלמי בפרק אין מעמידין גריס התם אתא לקמיה דרב כהאי עובדא ואינו נראה לשבש כל הספרים ולגרוס כרצונו.

ובירושלמי בפרק אין מעמידין מעשים אחרים מביא שם דאתו לקמיה דרב ולא זה ומאי דגרסינן התם בפרק אלו מציאות רבי חנינא מצא גדי שחוט בין טבריא לציפורי והתירוהו לו ורבי אמי אשכח פרגיות שחוטו' בין טבריא לציפורי ואמר ליה רבי יוחנן שקול לנפשך משום דשחיטה הויא סימן שאין דרך העכו"ם לשחוט אלא לנחור או למלוק וכך פירש שם רבינו שלמה בן היתום זצוק"ל.

ואע"פ שהשיטה אינה מוכחת שם כן דשחיטה הויא סימן דאמרינן התם מדהתירוהו לו משום שחיטה רוב ישראל נינהו ושמע מינה הלכה כר' שמעון בן אלעזר אפילו ברוב ישראל נמי אמר רבא רוב עכו"ם וטבחי ישראל וגם איתא דשחיטה הויא סימן לישני ליה הכי אע"ג דרוב עכו"ם ורוב טבחי עכו"ם שחיטה הויא סימן ומדאוקמה רבא ברוב טבחי ישראל שמע מינה טעמ' דרוב טבחי ישראל הא רוב טבחי עכו"ם אסיר ולא אמרינן

דשחיטה הויא סימן וכיון דשחיטה לא הויא סימן אע"ג דרוב ישראל הוו ניח' לעורבים לרובא דעלמא אלא לאו שמע מינה ליתא.

אמנם כי זו השטה כך מוכחת דלא כרב אבל קשה בעיני ביותר לומר כן דלעיל מינה מקשה תלמודא מדרב אלמא דהלכתא כותיה והשתא מוקי דלא כרב ועוד דסוגיא דשמעתא אזלא כולה כרב והנכון בעיני לתרץ כאן דרבא השיבו לפי שיטתו שהוא דקדק ואמר מדהתירו לו משו' שחיטה אלמא רובא ישראל נינהו וא"כ שמעת מינה דהלכה כרבי שמעון בן אלעזר אפי' ברובא ישראל ואהדר ליה רבא דלפי סברתך שאתה סובר ומדקדק מכאן דרובא ישראל הוו אינך יכול לדקדק אלא רוב טבחי ישראל אבל העיר היתה רובא עכו"ם ומשו"ה התירו לו משום מציאה ולמה אתה מדקדק מכאן דרוב ישראל היתה העיר אבל מיהו אין לסמוך על האי שינוייא דאע"ג דליכא למיחש לרוב אותה העיר איכא למיחש לרובא דעלמא כרב והעיקר הוא משום דשחיטה הויא סימן ואפי' רוב עכו"ם נמי וכיוצ' בזה כתבתי ביבמות בפרק רבן גמליאל שמה שמתרצים האמוראים שם עיקרים שלשה פסקי הלכות ואין לסמוך עליהם שאינם אלא חידודין בעלמא ופלפולים שהיו עושין האמוראים ולא שיסמכו עליהם ובהרבה מקומות בתלמוד אתה מוצא כן וזהו אחד מהן שרבא ודאי לפי שיטתו השיבו ולפי מה שסבר לדקדק מכאן דרוב ישראל הוו ואפי' הכי המציא' שרבא דוחה אותה שנוכל להעמידה ברוב עכו"ם ובטל כל דקדוקך אבל העיקר הוא משום דשחיטה הויא סימן ולא קשי' לרב ותדע דהכי הוא דאי לא תימא הכי אם כן נקשה לרב ממאי דאמרינן בפרקא קמא דחולין תניא הרי שמצא תרנגול' שחוטה בשוק או שאמר לשלוחו צא ושחוט לי והלך ומצא שחוט חזקתו שחוט וממאי דתניא נמי הרי שאבדו לו גדיו ותרנגוליו והלך ומצאן שחוטין וכו' והרי נעלמו מן העין אלא לאו ש"מ לא אמר רב אלא בבשר שאין בית השחיטה נכרת אבל בשלמים שחיטתן הויא סימן.

סימן סח

גרסינן בפרק כל הבשר אמר רב כיון שנתנה טעם בהחתיכ' חתיכה עצמה נעשת נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה.

כתב המורה ועבדינן כרבי יהודה בין בטיפת חלב שנפלה על החתיכה ולא ניער ויש בה כדי ליתן טעם באותה החתיכה בין בחלב הדבוק בחתיכה בשר ויש בו כדי ליתן טעם ואפילו אין בו כזית דהא חצי שיעור אסור מן התורה וחתיכה נעשית נבלה ואין מועילין שאר החתיכות לבטלה וכולן הם נאסרות ואפילו אלף רבוא הא נמי קיימא לן

כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל דהא קם ליה רבי בשיטתיה ורב ושמואל נמי כותיה סבירא להו.
מדסבר המורה הכא בחלב הדבוק בחתיכת בשר אם יש בו כדי ליתן טעם באותה חתיכה דומיא דטיפת חלב שנפלה על החתיכה שמע מינה דחלב ובשר מין בשאינו מינו סביר' ליה למורה דהוי.
וקשיא דידה אדידה דבפסחים בפרק כל שעה כתב המורה דחלב שנפל בקדירה אוסר במשהו דהוי מין במינו.
וכך נראה לי עיקר דמין במינו הוא דהכי אמרי' בפרק גיד הנשה מין במינו דליכא למיקם אטעמא כגון שמנונית דגיד הנשה אלמא החלב מין במינו הוי ואע"ג דהוא מין במינו בטל בששי' שאין הלכה כרבי יהודה אלא כדפסקי רבי יוחנן וריש לקיש בפרק בתרא דע"ז כרבנן דאמרי דאפילו מין במינו בטל בששים חוץ מטבל ויין נסך וכך הלכה כדכתיבת התם.
ומה שכתב המורה דחלב שנתן טעם בחתיכה אותה חתיכה נעשת נבילה וחוזרת ואוסרת שאר החתיכות אפילו הן אלף מפני שהן מינה כך ראיתי כתוב גם לחכמי צרפת הקדמונים זכרונ' לברכ' דתרנגול' שנשלקה והלב והכבד בתוכה שאותה התרנגולת נעשת נבילה ואם נשלקו עמה הרבה תרנגולות נאסרות כולן ממנה מפני שהן מינה ואינה בטילה בששים ומסתייעים מהא דרב דאמר גבי טיפת חלב שנפל על החתיכה אותה חתיכה עצמה נעשת נבלה.
ובפרק גיד הנשה נמי אמרינן גבי חתיכה דנבילה אמר רב כיון שנתנה טעם בחתיכה אחת נעשת נבילה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה.
ואינם נראים לי הדברים הללו כלל ורחוקים הם החלב שנתבשל עם החתיכה והכבד שנתבשל עם התרנגולת מטיפת חלב שנפל לתוך החתיכה והחתיכה דנבילה כרחוק מזרח ממערב שהרי משנה שלימה שנינו בתרומות בפרק ה' סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונדמעו ונפל מן המדומע למקום אחר רבי אליעזר אומר מדמע כתרומה ודאי וחכמים אומרי' אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון וקיימא לן דיחיד ורבים הלכה כרבים.
ובפרקא קמא דתמור' תנן סתמא כרבנן אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון אלמא עיסת חולין שנתחמצה בשאור של תרומה אם נפל מאותה העיסה לעיסה אחרת וחימצה לא אמרינן כל העיסה הראשונה נעשת חתיכה דאיסורא

וכל טעם היוצא ממנה טעם של איסור הוא ואוסר העיסה השניה אלא משערין אותה שנפל ממנה לעיסה השניה שהיא מעורבת מאיסור והיתר אם יש באיסור המעורב בו לבדו לאסור את העיסה השני' אז היא אסורה ואם לאו מותרת וה"ה הכי נמי אית לן בחלב שנתבשל עם חתיכת בשר וחזרה אותה חתיכה ונתבשלה עם שאר החתיכות אין אנו אומרין שכל הפליטה היוצאת מחתיכה הראשונ' פליטה של איסור היא אלא פליטה של חלב ובשר מעורבין והלכך רואים אם יש באותה הפליטה טעם מן החלב שיוכל לאסור שאר חתיכות שאין בהם ששי' לבטל טעם החלב שבה אז ודאי כולן אסורות.

אבל אם יש בחתיכות ששים כנגד החלב שנתבשל בחתיכ' ראשונה דוקא החתיכה הא' עומדת באיסורה אבל שאר החתיכות מותרות הן אע"פ שאין בהם ששים כנגד אותה החתי' שאין משערין בכל אותה החתיכה אלא בחלב המובלע בה ולא חשבינן כל החתיכה כנבילה ודם הכי נמי יש לומר בתרנגולת שנתבשלה עם הכבד שאם אין בתרנגולת ששים לבטל הכבד ונאסרה כשחוזרת ומתבשלת עם השאר לא משערינן בכל התרנגולת מפני שאין כל פליטתה אסורה אלא טעם דם ובשר מעורבים שם ואין אנו משערי' אלא כפי טעם הדם שיש בה.

ולא דמי הני להני דרב דאמר חתיכה עצמה נעשת נבילה דדוקא בחתיכה דנבלה אמרינן הכי מפני שהן מין במינו וכשנאסרה חתיכה הראשונה מטעם הנבילה חוזרת ואוסרת אפילו אלף שאם לא תשאר בטעם פליטת הנבילה שבה מין במינו הוא ולא תוכל לבטלו בששים כדאמרינן דרב סבירא ליה כרבי יהודה דאמר מין במינו אפי' באלף לא בטיל הילכך אותה החתיכה שבלעה מן הנבלה כיון שהן מין אחר חוזרת ואוסרת אפילו אלף חתיכות שהן מינה.

ובטיפת חלב נמי אע"פ שהיא מין בשאינו מינו כיון שנתנ' טעם הטיפה בחתיכת כבד נעשת אותה חתיכה בשר בחלב ודומה אותה החתיכה לחתיכה דנבילה שכל פליטה היוצאה ממנה היא פליטת אסור ואפילו פליטת הבשר שבה מפני שנתבשל הבשר בחלב והלכך אותו טעם בשר היוצא ממנה אוסר אפי' אלף חתיכות מפני שהו' מינה ומין במינו לא בטיל.

אבל חלב ודם שנתבשלו עם הבשר שהן מינו בשאינו מינו כדסבר המורה גבי חלב ובשר אפילו רבי יהודה מודה שאין אותה הבשר חשובה כנבילה ואינו אוסר אלא כפי טעם האיסור המובלע בתוכו. אבל טעם פליטת הבשר אינו אוסר שיהא חשוב מינו במינו אלא טעם החלב והדם אוסרי' והלכך בטלים בששים.

סימן סט

גרסינן בפרק כל הבשר כגון שנפל לתוך יורה רותחת דמיבלע בלע מיפלט לא פליט. קשיא לי טובא בהא דא"כ חתיכת הנבילה שנפלה לתוך תבשי' רותח וקדם וסלקיה קודם שינוח התבשיל מרתיחתו לא נאסר התבשיל דאמרינן חתיכה דנבילה מיבלע בלע מן התבשיל מיפלט לא פלטא ואם כן אמאי נקט כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב דמשמע מפני זה חלב מותר מפני שאין שיעור לבשר לאסור החלב הא אם היה הבשר מרובה שאינו בטל בחלב בששים גם החלב אסור ואמאי והא אמרינן דמיבלע בלע מיפלט לא פלטא.

ונראה לי דלעולם החתיכה אע"פ שהקדירה רותחת בולעת מאחרים ופולט טעמה לאחרים והאי דאמרינן דמיבלע בלע מיפלט לא פלט הכין פירושיה מיבלע בלע טעם מאחרי' ואותו הטעם שבולע מאחרים אינו חוזר ופולט אותו בעוד שהקדרה רותחת עד שתשקוט מרתיחתה אבל טעמו בודאי פולט ואלו היה בבשר בנותן טעם בחלב היה גם כן החלב אסור.

וכך משמע גם פתרון המורה שפירש מיפלט לא פלט דמה שבלע אינו פולט ומשמע מדברי רבינו דדוקא מה שבלע אינו פולט אבל טעמו בודאי הוא פולט.

וכי היכי דאמרינן הכא דמיבלע בלע מיפלט לא פלט ה"ה הכי נמי אמר המורה בהגעלת כלים דכל זמן שהיורה רותחת מיפלט פלט מיבלע לא בלע דמה שפולט הכלי גיעולו לתוך המים רותחין אינו חוזר ובולעו כל זמן שהמים רותחין ולא נחו מרתיחתן אבל אם נחו מרתיחתן חוזר הכלי ובולע גיעולו שפלט דהכי כתב המורה בהגעלת כלים כל כלי מתכות כגון יורה ומחבת וכל כלי שיש לו בית קבול בין של מתכת בין של נחושת יעשה להם שפה של טיט על שפתם כדאמרינן במסכת ע"ז ובעוד שהן רותחין יטבול וישקיע בהן כל כלים כוסות וקערות סכין וכסו' קדירה כל כלי עץ וכל כלי מתכות דהלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון ובלבד שיהיו מנוקין ומודחין תחילה ויזהר שלא יטביל הכלי פעמים פן יחזור ויבלע גיעולו.

ואם שוקטים המים מרתיחתן לא תועיל הטבילה ויזהר שלא תניח היורה גדולה מרתיחתה לפי שחוזרין ונבלעין בתוכה והקטני' אע"פ שנגעלו בה בזה אחר זה כולן טהורין לפי שכל זמן שהמים רותחין אין כלי בתוכה בולע אלא פולט.

ובמה שכתב המורה שאם תנוח היורה מרתיחתה חוזרת ובולעת גיעולה קשיא לי טובא דממה נפשך אם אין במים שיעור לבטל גיעול היורה היאך נטהרת היורה גדולה לעולם מגיעולה אלא בודאי יש שיעור במים כדי לבטל גיעול היורה וכיון שגיעול היורה יצא

ונתבטל במים ואין כח באותו הגיעול לאסור את המים היאך יחזרו אותן המים עוד ויאסרו היורה והלא אותם המים מותרין בשתי' כיון שלא הי' הגיעול שיעור לאוסרן כדאמרינן הכא כזית בשר שנפל ליורה של חלב כיון שלא היה כח בכזית בשר ליתן טעם בחלב החלב מותר וה"ה הכי נמי הכא באלו המים כיון שאין כח בגיעול ליתן בהם טעם המים מותרים הם וכשחוזרת היורה ובולע מהם מהיתר היא בולעת שכל גיעולה נתפזר ונתבטל באותן המים ואינה נאסרת באותן המים והלכך אע"פ שנחה היורה מרתיחתה טהורה היא ואינה נאסרת בכך וכל הכלים שמטביל בתוכה אפילו בזה אחר זה לבד שיהיו המי' רותחין כדי שיוציאו גיעולן אע"פ שנחין מרתיחתן בעוד שהכלים שם אינן חוזרין ונאסרין שכיון שיוצא הגיעול מהם מיד מתבטל באותן המים וכשחוזרין הכלים ובולעים מכל המים בולעין ולא מגיעול לבד ואותן המים מותרין הם בשתיה כדפרישית דלא משערינן אלא במאי דנפיק מן הכלי ולא בכל הכלי וההוא גיעול דנפיק מיניה דבר מועט הוא ומיד הוא בטל במים.

אע"פ שראיתי לחכמי צרפת הקדמונים זכרונם לברכה שאומרים אם הכניס אדם כף חולבת בתוך התבשיל של בשר שאם אין ששים בתבשיל כנגד כל הכף שנכנס שם התבשיל אסור דלא משערינן במאי דנפיק מיניה אלא בכוליה משערינן ומסתייעי' ממאי דאמרי' בפרק גיד הנשה גבי כחל פשי' דבדידי' משערינן דאי סלקא דעתך במאי דנפיק מיניה משערינן מנא ידעינן.

וקשה בעיני מאד דבר זה דאם כן דבדידיה משערינן אין תקנה להגעיל הכלי אלא א"כ יהיו במים ששים כנגד כל הכלי והיורה גדולה לא תהי' לה טהרה לעולם שאי אפשר שתכיל מים ששים כנגד כל היורה ועוד קדירה שבישל בה בשר ובישל בה חלבים לאחר מכאן דאמרן לעיל בנותן טעם אי בכל הקדירה משערינן היאך יתכן שיהיה בחלב ששים לבטל כל הקדירה והיאך נסמוך בזה אקפילא אלא לאו שמע מינה אין משערין בכל הכלים הבולעין אלא במאי דנפיק מיניה.

ובפרק כל שעה אמרינן נמי אמר רב קדירות בפסח ישברו ומקשה אמאי ולישהינהו לאחר הפסח וליעביד בהו שלא במינו ואי סלקא דעתך שבכל הקדרה משערינן היאך מקשה שיעשה בהם לאחר הפסח שלא במינו והא רב הוא דאמר התם חמץ לאחר הפסח בנ"ט אלא בודאי הדבר מבואר כשמש שאין משערין ככל הקדירה אלא במאי דבלעה קדרה.

והכי תנן נמי אין מחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון ואי בכוליה משערינן היכי תני לפי חשבון אלא לאו שמע מינה במאי דנפיק מיני' משערינן ומאי שנא גבי כחל דאמרינן

דבכוליה משערינן ובכל האיסורין משערינן במאי דנפיק מיניה משום דבכל האיסורין כשבלע ההיתר ממנה מצינן למיקם אקושטא דמילתא שאם כל האיסורין שהיה בצדו בלע נשער ככל אותו האיסור ואם קצת ממנו בלע נשער כמה שחיסר ממנו אבל הכחל לא בלע מאחת אלא ברייתו היא הלכך לא מצינן למיקם במאי דנפיק מיני' ומשו' הכי משערינן בדידיה והוא הדין בכבד שלא בלע דמו מאחרים אלא ברייתו בכך היא דלא מצינן לשעורי' במאי דנפיק מיניה משערינן בדידיה אבל כל חתיכה דבולעת מאחרים שפיר מצינן למיקם ולשער אותה הבליעה והלכך משערינן כמה שבלעה והכא נמי גבי כף נביא חלב רותח ונשים כף כיוצא בה לתוכו ומה שמחסר הכף מן החלב כאותו נשער. וכשם שאין לו לאדם להתיר את האיסור כך אין לו לאסור את המותר שמכמה מקומות מצאנו שהתורה חסה על ממונם של ישראל.

אמנם יש לו לאדם להתרחק מן האיסור שלא לשער הדבר בכיוון ובצמצום אלא שיהא ההיתר מרווח לעין שהוא יותר משמים אבל לשער ככל הכף זה אינו נכון שהכף היא יותר מכלי החלב שנכנס לתוכו כל שכן כמה שבלע ממנו וזהו איבוד ממון בידים בלא שום טעם וסמך.

סימן ע

גרסינן בפרק כל הבשר אמר ליה רבי אלעזר לשמעיה קרע לי ואנא איכול.

מאי קמ"ל מתני' היא הא קמ"ל דלא בעינן שתי וערב אי נמי לקדרה כך מצאתי כתוב בספרים והכי גרי' רבי' יצחק זצוק"ל והכין פירושא קמ"ל רבי אלעזר דלא בעינן שתי וערב אלא בקריעה בעלמא סגי אי נמי הא קמ"ל דבקריע' מישתרי אפי' בקדרה וסתם קדר' משמע בקדרה של בשר ואתא לאשמועינן דלא תימא מתניתין דקתני קדרה דוקא לבשלו לבדו אבל לבשלו עם בשר אחר אסור אפילו בקריעה קמ"ל רבי אלעזר דמתני' אפילו לבשלו עם הבשר בקדרה קאמר.

אמר להו רב נחמן זויקו לה כחלי פירש רבינו נתן זצוק"ל בערוך עזבו הכחל מלא מן החלב כמו זיקים מלאים וזה פתרון נכון שצוה להם שלא יקרעו הכחל אלא יבשלוהו בחלבו ויאכליהו כדי שתטעום בשר בחלב ואקשינן ליה והא אנן כחל קורעו תנן דאלמא אסו' לבשלו בלא קריעה ואהדר ההיא לקדירה.

פירוש מתניתין מיירי לבשלו בקדרה עם הבשר שלא יצא חלבו ויאסור את הבשר דחלב הפורש ממנו אסור מדרבנן אבל לבשלו הוא לבדו מותר שאינו נאסר בחלבו מפני שתולדתו ובריית בכך. תו אקשינן והא קתני כחל שבשלו בחלבו מותר דיעבד אין

לכתחלה לא פירוש אע"פ שאינו נאסר בחלבו מכל מקו' לא שרי ליה האי תנא אלא בדיעבד ורב נחמן היכי שרא לבשולי לכתחלה. ומהדר הוא הדין דאפי' לכתחלה נמי ואיידי דבעא למיתני סיפא קיבה שבשלה בחלבה אסרה דאפי' דיעבד נמי לא תנא רישא נמי כחל שבישלו. כך נראה לי פתרון הלכה זו.

אבל המורה פירש כל היתר בישול שבהלכה זו דוקא בצלי ולא שיבשלנו בקדרה ומילתי' דרב דאמר אינו עובר עליו ומותר פירש בצלי ומילתיה דרבי אלעזר פירש קרע לי כחל קודם שתצלנו ואנא איכול מתניתין היא דקורעו מתחלה ומותר הא קמ"ל דקריעה בעלמא קאמר ליה או שתי או ערב לפי שהחלב הנוטף יוצא למטה ומשיצא והרי הוא חלב גמור לא חזר אליו ולא בעינן שתי וערב אלא לקדרה דהתם ודאי צריך להוציאו מתחלה לפי שכשהו' יוצא הרי הוא חלב גמור וחוזר ומתבטל עמו ומאי דקתני לעיל שבשלו מותר בצלי קאמר דצלי נמי קרי בישול דכתיב בדברי הימי' ויבשלו את הפסח ומילתי דרב נחמן פירש זויקי לה כחלי שפודו וצלו לה כחל בשפו' ועלה מקשה והא אנן קורעו תנן ההוא לקדר' דכי נפיק מיניה הוה ליה חלב שחוטה ומיתסר וכי הדר ומיבלע ביה אסר ליה ודקתני לא קרעו אינו עובר עליו רב נחמן סבירא לי' כלישנא בתרא דרב ובריית‍א מוקי לה בצלי דכתיב ויבשלו את הפסח.

תו מקשה לרב נחמן והא קתני שבישלו דיעבד והא ודאי צלי הוא מדקתני מותר דאי בקדרה אמאי מותר הא יצא החלב מותר ונבלע הנה כל סברת המורה הולכת כך דכחל שבשלו בלא קריעה לבדו אסר דכי היכי דחלב היוצא ממנו אוסר בשר אחר ה"ה הכי נמי אוסר הכחל עצמו כשחוזר ונבלע בו והאי דקתני כחל שבשלו בחלבו מותר הוא בצלי.

וסברא זו אינה נראית בעיני וקשי' לי טובא בגוה חדא דסוגי' דשמעתא לא אזלא הכי ותו היכא אשכחן בכולי תלמודא שיקרא הצלי בישול ומילתא דלא משמע בכולי תלמודא לא במתני' ולא בתוספתא לא הוה מפרש תלמודא למילתיה דרב דאמר אינו עובר עליו ומותר ובריית‍א דתניא כחל שבשלו בחלבו מותר הני מילי בצלי אבל בישול בקדר' אסור אלא לאו שמע מינה האי בישול כפשטי' משמע לבשלו בקדרה. ותו מדאמרן בפרקין דלעיל אמר רב נחמן כחל בששים וכחל מן המנין.

ואמר רב יצחק בריה דרב משרשיא וכחל עצמו אסור פירוש מפני שקיבל טעם מן הבשר ונאסר וכך פירש גם המורה התם וכחל עצמו אסור שהרי הבשר נותן בו טעם והוא עצמו לא נתן טעם בבשר לפי שמועט היה משמע מהכא דדוקא מפני שהיה עם הבשר ונתן בו הבשר טעם מפני זה הוא נאסר הא אם היה לבדו לא היה נאסר והיכי דמי אי כשנצלה עם הבשר אי הכי כחל בששים בקליפה בעלמא סגי כדאמרינן התם אמר

שמואל לא שנו אלא שנתבשל בה אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד אלא לאו שמע מינה מדקאמר בששים כשנתבשל עם הבשר קאמר והיכי דמי אי כשקרעו אמאי אוסר בששים והרי כבר יצא כל חלבו ונסחט אלא ודאי בשלא קרעו ומשום הכי אוסר הבשר בס' ואע"פ שלא קרעו אינו נאסר הכחל אלא מטעם הבשר שנתבשל עמו אבל אם נתבשל הוא לבדו אע"פ שלא קרעו אינו נאסר מחלבו ואין לפרש דלעולם היכא דלא קרעו אפילו הוא בעצמו אסור והכא במאי עסקי' כשקרעו דאע"ג דקרעו אסור לבשלו עם הבשר והא דתנן הכחל קורעו אינו אלא לבשלו בפני עצמו אבל לבשלו עם בשר אחר אסור דמה נפשך אי מהני' ליה קריעה להוציא כל חלבו גם עם בשר אחר יהא מותר ואי לא מהניא ליה קריעה להוציא כל חלבו גם לבשלו בפני עצמו יהא אסור שכך הוא נאסר כשבולע חלב היוצא ממנו כמו שנאסר בשר אחר הבולעו לפי דברי המורה אלא בודאי היכא דקרעו אפילו עם הבשר מותר לבשלו והאי דאמרינן כחל בששים הוא כשלא קרעו וכך כתב גם בעל הלכות גדולות בהלכות גיד הנשה שחיבר הא דתנן הכחל קורעו ומוציא את חלבו לא קרעו אינו עובר עליו ואמר רבי זירא אמר רב אינו עובר עליו ומותר ותניא כלישנא קמא דרב כחל שבשלו בחלבו מותר היכא דבשליה לחודי' ולא קרעיה ודקא אמרינן בפרק גיד הנשה כחל בס' וכחל מן המנין היכא דלא קרעיה ובשלי' בהדיה בשר והיכא דקרעי' וחתכיה ומלחיה ושריה בקדרה שרי דאמרינן כיון דקרעיה ומלחיה בצד חלביה.

וכך כתב גם רבינו יצחק זצוק"ל בפ' גיד הנשה כחל בששים היכא דלא קרעי' ובשלי' בהדי [בשרא] שרא ובפרקין כתב כחל שבשלו בחלבו מות' והני מילי שבשלו לכחל בחלבו מפני עצמו אבל אם בשלו עם בשר אחר אסור דקיימא לן כחל בששים וכחל מן המנין וכחל עצמו אסור וכתב דאיכא תיקו והלכתא היכא דקרעיה שתי וערב וטחייה בכותל שדי למטווי לכתחלה אבל לבשוליה לכתחלה לא.

ואינו נראה לי וממעשה דרב נחמן דפירש דהאי דקתני כחל שבשלו בחלבו מותר דמשמע דוקא דיעבד אבל לכתחלה אסור והוא הדין דאפילו לכתחלה נמי והאי דקתני כחל שבשלו איידי דקבעי למיתני סיפא קיבה שבשלה וכו' דאלמא אפי' לכתחל' מותר לבשלו בלא בשר אחר ואם לבך נוקפך משו' מעשה דרמי בר דיקולי דאמר ליה רב חסדא במה טויתון דאלמא לא אכלי להו אלא צלי אין זה כלו' דמשום שהיה (בשרה) [בשדה] לא איתא ליה קדרה לבשלה דאפילו אם תמצא לומר דאסור לבשלו לכתחלה היה לו לקורעה שתי וערב אלא ודאי משום שהיה בשדה ולא היתה לו קדרה.

סימן עא

גרסינן בפרק ערבי פסחים תנו רבנן זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו וכו'.
מכאן למדנו שקידוש היום הוא מן התורה והכי נמי אמרינן בפרק מי שמתו מוטל אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה אמאי מצות עשה שהזמן גרמא היא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אמר אביי מדרבנן אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר.
ועוד אי הכי כל היכא דפטורי מדאורייתא וחייבינהו מדרבנן אלא אמר רבא זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה והכי נמי מוכח בפרק ג' דשבועות אבל האי דקתני על היין נראה לי דלאו מן התורה הוא אלא מדרבנן כדאי' בפ' כיצד מברכין אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין שאין אומרין שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים והיכ' דלית ליה חמרא מקדש אריפתא כדאמרינן התם דרב אימת דחביבה ליה ריפתא מקדש אריפתא ואימת דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא והכי אמרי' התם תנו רבנן אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין וכי היכי דברכת המזון מצוה היא לברך על הכוס והיכא דלית ליה כוס מברך בלא כוס ולא מפטר ליה לברכת המזון ה"ה הכי נמי בקידוש מצוה לקדש על הכוס ואי ליכא כוס אי חביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא ואי לית ליה מדעם מקדש בולא מידי.
וקשיא דבפרקא קמא דנזיר מוכח דמן התורה הוא לקדש על היין דהכי גרסינן התם ורבי שמעון נמי הא כתיב מיין ושכר יזיר ההוא מיבעי ליה לאסור יין מצוה ביין רשות מאי היא קידושא ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא כי הא דאמר רבא שבועה ששתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות חיילא על שבועתו אלמא כל כך הוא מן התורה לקדש על היין עד שהנזיר מותר בו ואע"ג דנזירות דחייא לשבוע' ששתה מצות קידושא ואבדלתא לא דחייא.
ואי לא הוי אלא מדרבנן היכי מצינן למימר דלא חיילא נזירות עליה וכך מצאתי לרוב מפרשי' דמפרשי דאין נזירות חלה על יין קידושא ואבדלתא מפני שהוא מושבע ועומד מהר סיני.
וכך כתב גם המורה בפרדס שחיבר דהא תניא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו לאו דוקא יין אלא הוא הדין פת יכול לקדש עליו ואורחא דמילתא נקט יין המשמח אלהים ואנשים ואפילו אם נדור הוא מערב שלא לאכול יכול הוא לקדש

על הפת ולאכול דאין שבועה בתוך שבועה ומושבע ועומד מהר סיני הוא שיקדש ואין קידוש אלא במה שהוא קובע סעודתו או פת או יין דכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג הלכך חייב הוא לאכול ולעבור על שבועתו ועל נדרו כדי שיהא עונג במקום קריאה.

וכן מצינו במסכת נזיר דאמרינן התם נזיר חייב בקידוש היום מאחר שקידש ביין והתם מפרש טעמא וכן מי שנדר שלא לאכול וקידש על הפת חייב לאכול מה שבצע מאחר שקידש בפת מיהו אנן לא שרינן לכתחלה שיקדש הנזיר על היין וישתה אלא יקדש על הפת ויפטר מן היין אבל אם מיהר וקידש על היין נתחייב לשתות ואם אין לנזיר פת יקדש על היין לכתחלה וישתה דאין נזירות חלה על יין קידוש מאחר שהוא מצוה לקדש בו וכן למי שנדר על הפת דאין חילוק בין פת ליין לענין קידוש.

מכל אלה מוכיח דהא דתניא זכרהו על היין מן התורה הוא לקדש על היין ואע"ג דלא כתיב בקרא כך קיבל משה בסיני דצריך לקדש על היין או על הפת שגם היא חשובה כיין.

אבל קשיא לי דאמאי מתמה תלמודא על קידושא ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא ואם הוא מושבע מהר סיני מה בכך הרי מצינו שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות כדתנן בפרק אלו מותרין חומר בנדרים מבשבועות אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרי' אסור בשבועות מותר ואפילו אם תמצא לומר דנזירות לא דמיא לנדרים אלא לשבועות דנדר הוי מידי דאסר חפצא עליה כגון דאמר ישיבת סוכה עלי בקונם וכן נטילת לולב והנחת תפילין עלי בקונם והילכך חייל אדבר מצוה אבל שבועה הוי מידי דאסר נפשי' בההוא חפצא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה ושלא אטול לולב ושלא אניח תפילין וכיון שהוא מושבע מהר סיני לעשות אינו יכול לאסור את עצמו שלא לעשות כדאמרינן בפרק ואלו נזירות ונזירות נמי כשבועות דמיא דכיון דאמר הריני נזיר משמע דקאסר נפשיה מחפצא והילכך לא חייל על חמרא דקידושא ואבדלתא אי הכי אמר שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אמאי חיילא והא אין חלה על שבועה.

ותו היכא מתמה תלמודא על קידושא ואבדלתא דהוא מושבע מהר סיני נהי דבקידושא הוי מושבע כדנפקא לן מזכור אבל באבדלתא מי הוי מושבע אטו הבדלה מדאורייתא הויא והרי לא תקנוה אלא אנשי כנסת הגדולה כדאמרינן בפרק אין עומדין בתחלה קבעוה בתפלה ולבסוף העשירו וקבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדי' על הכוס. הנה בפירוש מצינו שבתחלה היו מבדילין בתפלה ולא בכוס והיכי אמרינן דיין הבדלה הוא מהר סיני.

ומצאתי שכתב אחד והרי מושבע ועומד מהר סיני היא דכתיב זכור את יום השבת זכרהו על היין בכניסתו ואין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין תלמוד לומר את יום וזו הגירסא מצאתי כתובה גם בשאלתות דרב אחאי גאון זצוק"ל בפרשת והיה כי תבא אבל בגמרות אינה כתובה גירסא זו לא בהלכות גדולות ולא בהלכות רבינו יצחק מפאס ולא יתכן לקיים זו ותהא הגירסא דהא בפירוש מוכח בפרק אין מעמידין דהבדלה תקנת חכמים הוא ואינה מן התורה.

ורבינו תם זצוק"ל כתב שהמתיר הנזיר ביין קידוש והבדלה טועה הוא מכמה תשובות חדא דמאי פריך הרי מושבע ועומד הוא בהר סיני מכל מקום אתא קרא לאסור יין מצוה ועוד כי מוקי לה בשבועה אין לך מושבע מהר סיני גדול מזה ואומר רבינו תם דהכין פירושיה מושבע מהר סיני הוא מתמיה דאיצטריך קרא למיסריה והלא אסמכת' בעלמ' הוא.

ואם תאמר והרי אמרינן בפ' מי שמתו נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה אלמא קידוש דאורייתא תירץ רבי שקידוש היום מן התורה הוא אבל על היין הוא מדרבנן וכך נראה לי עיקר כדפריש רבינו תם דבתימה בעינן לפרושי משום דמידחיק תלמודא לפרישי מאי יין מצוה הוא זה דרבי קרא דאילו ביין מעש' שני ליכא לאוקומי' דסיפא דמתניתא הכי מיתניא בסיפרי רבי יוסי הגלילי אומר מיין ושכר יזיר למה נאמר לפי שהוא אומר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר מעשר דגנך תירושך ויצהרך אף במשמע וכו' עד תלמוד לומר מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה ביין רשו' מכלל דתנא קמא לא איירי ביין מעשר שני ומשום הכי בעי תלמודא מאי יין מצוה הוא דקאמר תנא קמא אי דקידוש ואבדלת' מושבע ועומד מהר סיני הוא בתימה דאיצטריך קרא לרבויי פשיטא ודאי דחיילא (לא) נזירות עליה דהא מדאורייתא לא מחייב ביה ואוקמה רבא בשבועה שאשתה ולא גרסינן הרי ולפי הדברים הללו מוכיח שאין יין הקידוש מן התורה אלא מדרבנן ואם כן מאי דאמרינן דקידוש היום הוא מן התורה כמאי בהוא דאזהר לן רחמנא כיון דלא אזהר לן לא בחמרא ולא בריפתא ועלה בדעתין לומר שעיקר קידוש היום הוא לקדש בו לא כלום לא בפת ולא ביין אבל תקנו לקדש על היין או על הפת מפני חובת הקידוש אבל לא יתכן לאומרו שאם כן ביום הכפורים דליכא סעודה נקדש אלא לאו שמע מינה אין קידוש נוהג אלא במקום סעודה אבל היכא דליכא סעודה לא מחייב בקידוש ומשום הכי לא מקדשי' ביום הכפורים ואע"פ שחל להיות בשבת ומשום הכי אמר רבה לתלמידיה טעמו מידי דילמא עד דעליתו לביתכו מיעקרא לכו שרגא ולא מקדש להו דאין קידוש אלא במקום סעודה דאי יש

קידוש שלא במקום סעודה אי מיתעקרא שרגא ולא אכלי מה בכך יקדשו בלא סעודה אלא לאו שמע מינה אין קידוש אלא במקום שעתיד לסעוד וכיון דאין קידוש אלא במקו' סעודה עיקר קידוש דאורייתא במאי הוא.
והנכון בעיני לומר דנפיק אדם ידי חובה בקידושא דתפלה שמברך מקדש השבת שאינו מן התורה לקדש בתפל' ועל הכוס כי אם בתפלה בלבד ועל זה אמרינן שנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה אבל הקידוש שבסעודה הוא תקון חכמים אע"פ שמצאתי כתוב בהלכות גדולות בהלכות קידוש החדש והבדלה שחיבר ואע"ג דמדכר בקידושא צריך לאדכורי בצלותא מאי טעמא זכור וזכרת תרי קראי כתיבי ואתי מועדים ילפי' משבת מה שבת בתפלה ועל הכוס אף יו"ט בתפלה ועל הכוס.
נראה לי שאין זה כתוב בשום מקום אלא מלבו אמר הדברים הללו ליתן טעם לדברי חכמים שהצריכו לקדש בין בתפלה בין על הכו' ועיקר קידושא דאורייתא אינו אלא מה שאנו מברכין בתפלה מקדש השבת וזה שבסעודה מדרבנן הוא.

סימן עב

גרסינן בפרק כל הבשר כבדא מה אתון ביה וכו'.
לפום מסקנא דהלכתא וסוגי' דשמעתא משמע דהכי הלכתא דכבד אע"פ ששלקוה בקדרה לבדה מותרת ואינה נאסרת בדם היוצא ממנה דאפילו אם תמצא לומר דדם הנפלט ממנה אוסר היא עצמה אינה נאסרת מפני שתדיר היא עשויה לפלוט ואינה בולעת והכי פשיטא ליה לאביי דאמר למיסר נפשה לא קא מיבעיא לי דאלמא פשיטא ליה דאינה נאסרת היא והכי נמי אמרינן אמר דשלקי ליה ואכיל והכי נמי סבירא ליה לרב נחמן דכבדא שליקא שרייא ורב בר שבא דלא הוה בעי למיכל אמר להו גאמו לישבא וכיון דהני אמוראי סבירא להו הכי בעל כרחין הכי הלכתא.
ורב הונא דחלטו ליה ואכיל ורב נחמן דחלטו ליה ואכיל ההוא הוי לבשולי עם בשרא אחרינא והכי נמי פירש המורה חליט ליה בחלא צומתי בחומץ לפי שהחמץ צומתי ושוב אינו פולט עולמית הדר מבשל ליה עם בשר אחר.
והאי דאמרן כתנאי רבי אליעזר אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת מפני שהיא פולטת ואינה בולעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר מתובלת אוסרת ונאסרת שלוקה אוסרת ונאסר' לא גרסינן הכי אלא הכי גרסינן שלוקה אוסרת ואינה נאסרת ולא פליג רבי ישמעאל אלא במתובלת מפני שהתבלין מרככין אותה דאם איתא דבשלוקה נמי פליגי אמאי לא ערבינהו ותנינהו רבי ישמעאל אומר מתבלת ושלוקה אוסרת ואינה

נאסרת אלא לאו שמע מינה דשני ליה לרבי ישמעאל בין מתובלת לשלוק' ובמקצת ספרים וגם בתוספתא דתרומות מצאתי כתוב שלוקה אוסרת ואינה נאסרת ומודה הוא בזה לתנא קמא ולא פליג אלא במתובלת ואפילו אם תמצא לומר דפליגי נמי אשלוקה עם ר' אליעזר הא קאמר דינן במתניתין דתרומות דקאי רבי יוחנן בר נורי כותיה דתנן ר' יוחנן בן נורי אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת מפני שפולט ואינה בולעת ואין דבריו של אחד במקום שנים ואפי' אי הוה חד וחד הא קא חזינן דכולהו אמוראי סבירא להו דכבד שלוקה מותרת והלכתא כאמוראי.

אבל ודאי למישלק' עם בשר אחר אסור מפני שדמה אוסר את הבשר כדתנן הכבד אוסרת ואע"ג דדחה אותה אבייי ואמר התם בסברא דאיסורא לא סמכינן אההיא דחיתא דהא אבייי לא פשיטא ליה הכי אלא מספקא ליה והוה דחי הכי כי היכי דלא תיפשוט מינה וכיון דאשכחן דרב הונא ורב נחמן הוו חלטי לה בחלא כדי לבשלה עם בישר' אחרינא שמע מינה מפשט פשיטא להו בדם הכבד כיון שפירש אוסר הוא את הבשר דאע"ג דאמרן לעיל אסר לן דמא שרא לן כבדא הני מילי לאכול הכבד בדמו שכולו דם הוא אבל דם הפורש ממנו אוסר כדאמרינן גבי כחל.

ורבינו יצחק זצוק"ל כתב דשדרו ממתיבתא דהאידנא לא בקיאינן בחלוטה דספק איסורא לחומרא ולא שרי למיכל כבדא שלוקה אלא היכא דטוו ליה מעיקרא ושלקו ליה בתר הכי אבל אי שלקו לה מעיקרא אסור וכך המנהג בכל ישראל וכך כתב גם בעל הלכות גדולות בהלכות דם כבד שנשלקה או נתבשלה אסורה היא גופה וכל מאי דאיתבשיל בהדה.

וקשיא לי בגוה טובא דהחליטה לא הוזכרה אלא לבשלה עם בשר אחר כדפרישית אבל היא עצמה אינה נאסרת ולמה אסרו לאכול כבדא שליקה כלל.

ונראה לי כי היו סוברים הם דרב הונא ורב נחמן דחלטי לה ואכלי לה לאו לבשולה עם בשר אחר בלחוד הוו חלטי לה אלא אפילו למיכלה באנפי נפשה נמי לא הוו אכלי לה עד דהוו חלטי לה.

ואין זה נראה בעיני דהא רב נחמן גופיה אוכליה לבד שבא כבדא שלוקה ואבייי נמי פשיטא ליה דכבדא שלוקה אינה נאסרת ורבי אמי נמי שקיל ליה ואכיל ליה.

סימן עג

גרסינן בפרק כל הבשר איתמר כבדא עילויה בישרא שרי דמא מישרק שריק פירוש בישרא עילויה בישרא פשיטא דשרי ואע"ג דדמא דעילאי אזיל על גבי תתאי שרי דכל

זמן שהוא טרוד לפלוט אינו בולע וכדאמרינן נמי בהלכתין לקמן גבי מליחה דלא שנא גרמ' גרמא לא שנא בהדי הדדי שרי למימליחינהו וטעמא דמילתא דכל זמן שהן טרודין לפלוט לא בלעי מהדדי והוא הדין גם לצלי מפני טעם זה מותר לצלות בשר בשפוד ואע"פ שדם חתיכה זו זב על זו ולא פליגי הכא אלא בכבדא מפני שהוא פולט תדיר ואע"פ שכבר נצלה הבשר ונח מפליטתו עדיין דכבר פולט וזב עליו אבל בשר על גבי בשר אין בו שום מיחוש לאיסור.

לא מיבעיא בשר על גבי בשר שאע"פ שהעליון על התחתון יזוב מן התחתון על ראש שהרי מגולין הם שניהם אלא אפילו בשר בתוך בשר שהפנימי הוא מכוסה בחיצון ואין לו מקום לצאת בו אלא כל מה שפולט הפנימי החיצון בולע הוא מותר כדאמרינן בכיצד צולין אמר רבה האי מלייאתא שריא אמר לי' אביי והא בלעא דמא אמר ליה כבולעה כך פולטה.

ופירש המורה התם מלייאתא כמו שממלאין התרנגולין והטלאים בין בשר לעצמות שרייא ואפילו לא בשלו את הבשר שנותני' לתוכו מותר ואפילו במליחת צלי דאי במליחת קדרה פשיטא הנה מצאנו שהתיר רבא אפילו בשר בתוך בשר ואע"פ שכל פליטת הפנימי בולע החיצון משום דאמרינן כבולעו כך פולטו כ"ש כשהן שפודין בשפוד זה על גבי זה שהוא מותר אבל ליתן בשפו' בשר חי על גבי בשר צלי בודאי הוא אסור שכיון שהתחתון גמר פליטתו חוזר ובולע פליטתו של עליון ולא אמרינן הכא כבולעו כך פולטו שלא מצינו שנאמר דבר [זה] אלא כששניהם חיים שהחיצון נמי הוא טרוד לפלוט אבל זה צלי וזה חי לא שכיון שהצלי בולע דמו של חי ונאסר אינו ניתר לעולם על גבי האש שאם כן כל מי שבלע ונאסר נצלנו באש ויותר אלא ודאי לא אמרינן הכי שכיון שנאסר שוב אין לו היתר עולמית ולא התרנו אלא כששניהם חיים ומרימר דרש דיעבד אין לו היתר אלא בכבד וכחל שאיסורן מדרבנן אבל דם האיברים שהוא מדאוריי' בלאו [הכי] אין להתיר ועוד כיון שהיו הכחל והכבד והבשר חיין מה שפולטין הכבד והכחל לאחר שנצלה הבשר כבר קליש ליה איסוריה ומשום הכי שרי דיעבד אבל בשר חי על גבי בשר צלי שדם היוצא מן החי הוא אסור מן התורה ובריא איסוריה לא שרי ויש להביא ראיה על דבר זה ממאי דאמרינן לקמן בהלכתין דגי' ועופות שמלחן זה עם זה אסורין אפי' בכלי מנוקב משום דבתר דנייחי דגים פלטי עופות ובלעי דגים מינייהו וכל שכן בשר חי דפליט בשר חי ובלע בשר מלוח וכמו שאסור למולחן ביחד כך אסור לשופדן בשפוד זה על גבי זה ולא סמכינן בזה למימר כבולעו כך פולטו שכיון שהתחתון נח מפליטתו הדם שיורד עליו נבלע בו ונאסר ואע"פ שיוצא באש אי אפשר

שיוצא כולו והדגים שנמלחו עם העופות שהן אסורין אי נמי אם מלח בשר בכלי שאינו מנוקב שהוא אסו' לעולם הן אסורין ולא אמרינן יצלה אותם באש ויסחט הדם שנבלע בהן על האש דכיון שנאסרו אין להם תקנה והוא הדין נמי בשר חי על גבי בשר צלי שהצלי בולע פליטתו של חי ונאסר ואינו פולט הכל על גבי האש ואסור.

וזה שהתרנו לשפוד שתי חתיכו' זו על גבי זו דוקא משום דם שדרך כל דם לצאת ולירד על גבי האש אבל אם היתה חתיכה של נבילה על גבי חתיכה של כשרה אע"פ שהיו שתיהן חיות ונצולו ביחד אסורה מפני שומן של נבילה שזב על השחיטה ונבלע בה ונאסרה ולא סמכינן בהא למימרא דכל זמן שהשחיטה טרודה לפלוט אינה בולעת אי נמי כבולעה כך פולטה שההיתר הזה לא נאמר אלא גבי דם שדרך האש לבלוע כל הדם אבל בשמנוניתא דאיסורא לא ומנא תימרא מהאי דתנן בכיצד צולין נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול מקומו סכו בשמן של תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי ידיחנו ואם צלי יקלוף החיצון פי' חרס התנור כל מה שנצלה בו הוא אסור באכילה דבעינן צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר והלכך אם נגע הפסח בחרסו של תנור יקלוף אותו מקום שנגע בו ודיו אבל אם נטף משמנו על החרס ונאסר אותו השומן שנתבשל בחרס התנור ועוד חזרה אותו הטיפה ונפלה על הפסח לא סגי ליה בקליפה אלא יטול מקומו כולו יפה יפה מפני שהשומן הוא לח ונבלע בו הלכך יטול כל מקומו סביב סביב וגם בפנים כל מה שיש לומר שפשט טעמו צריך ליטול ולא אמרינן הכא כבולעו כך פולטו והוא הדין בשסכו בשמן של תרומה צריך לקלף החיצון ואמרינן בגמ' בשלמ' למאן דאמר עילאה גבר אמטו להכי סגי ליה בקליפה דאקורי קא מיקר ליה אלא למאן דאמר תתאה גבר אחומי קא מיחם ליה וקא בלע טפי וכוליה אסור ומהדר שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא דעבדי ליה אלמא מוכח מהכא טעמא דהיא משהו אבל אם היה מרובה היה כולו אסור וכל שכן אם היה חם מעיקרו ולא אמרינן כבולעו כך פולטו והוא הדין בשומן של נבילה שנפל על השחיטה שכל השחיטה אסורה שלא נאמר כבולעו כך פולטו אלא גבי דם ולא גבי שאר איסורין ולא שרא אמימר כבדא עילויה בישרא אלא משום דחלב שחיטה הוא מדרבנן ואעג"ב דבקדירה אוסר בצלי אינו אוסר אלא לכתחלה הוא אסור אבל בדיעבד שפיר דמי דסמכינן למימר כיון שנופלת הטיפה על הבשר חוזרת ונפלת על האש אבל אם היה חלב של בהמה חיה שנפל על בשר השפוד שפוד שאיסורו מן התורה לא היה מתיר דיעבד שאין האש מתיר אלא דם ולא כל שאר האיסורין ומאי דאמרינן לקמן בהלכתין רב מרי בר רחל אימלחה ליה חתיכה דנבילה בהדי שחוטה ואתא לקמי' דרבא לשאול

אילו היו נצלות ביחד זו על זו ששומן הנבילה זב על השחוטה ונבלע בה פשיטא ליה דהוה אסור ולא מיבעיא ליה אלא במליחה שאין שומן הנבלה יוצא במליחה אלא מוהל וליחלוח בעלמא הנקרא ציר ולא ידע שהוא אסור ופשט לו ממתניתא שגם ציר האיסורין הוא אסור כמו השומן שלהם.

סימן עד

גרסינן בפרק שור שנגח ארבע וחמשה שוורים ההוא גברא דתקע ליה לחבריה שלח רב טובי בר מתנה לקמיה דרב יוסף וכו' עד אמר ליה זיל הב ליה פלגא דזוזא אמר ההוא גברא הואיל ופלגא דזוזא הוא ניתבי לעניי הדר אמר להו ניתביה ניהלאי ואיזל איברי ביה נפשאי אמר ליה רב יוסף כבר זכו ביה עניי ואע"ג דליכא עניי הכא אנן יד עניי אנן דאמר רב יהודא אמר שמואל יתומים אין צריכין פרוזבו' רבן גמליאל ובית דינו הן הן אביהן של יתומים כתב רבינו יצחק זצוק"ל איכא מאן דפשי' מהכא דמאן דיהיב מידי לעניי באמירה ובעא למיהד' ביה מצי למיהדר ביה ואמר הכי מדאמר רב יוסף ואע"ג דליכא עניי הכא דליזכו ביה אנן יד עניי אנן שמעינן דדינא דעניים כדינא דהדיוט דמי דאי אמר ליה לחבריה מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ואי לא לא קנה ה"ה הכי נמי דינא דעניים ומשום הכי אמר רב יוסף ואע"ג דליכא עניים הכא דליזכי ביה בדינא במעמד שלשתן אנן יד עניי אנן ואנן אמרינן דליכא למשמע מינה הכי דכההיא אמרינן בפיך זו צדקה אלמא בדיבור בעלמא מחייב.

והאי דאיצטריך רב יוסף למימר הכא ואע"ג דליכא עניי הכא יד עניי אנן דאלמא אי לאו הכי הוה מצי למיהדר ביה לאו משום דדין עניים כדין הדיוט דמי אלא משום דההוא פלגא דזוזא לאו ברשותיה הוה קאי דהא לא אתא לידיה וכדאמרינן אמר רב דכל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינין והקדישו אינו קדוש ואקשינו הא יכול להוציאו אע"פ שלא הוציאו קדוש והא אמר רבי יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואוקימנ' להא דרב במקרקעי דכי יכול להוציאו בדיינים ברשותא דמריה קאי ושמעת מינה דבמטלטלי אפילו ממון שהוא יכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו מקודש ומשום הכי הכי אמר ליה רב יוסף אנן יד עניי אנן דלא גרע מדינא דהדיוט דקני במעמד שלשתן אבל מידי דאיתא ברשותיה ואמר הרי הוא של עניים כבר זכו ביה עניים ולא מצי למיהדר ביה כדאמרינן בפיך זו צדקה ואמר רבא וצדקה מחייב לאלתר דהא קיימי עניים.

וקשיא לי להאי פירושא למיתליה הכא טעמ' דמילתא משום דלא אתי ברשותיה דהיכא אמרינן במטלטלי הכי הני מילי במטלטלי דכפריה דצריך למיקם עלייהו בדינא ואקדשינהו מקמי דליקמו בדינא אע"ג דבתר הכי קמו בדינא ואיתברר דדידיה הוו לא קדשיה אלא בתר דפסקי דייני לדינם וחייבוהו ליתן ליה אע"ג דאכתי לא אהדר ליה אי אקדשינהו קדשי.

וגם רבינו יצחק אמר הכי בהלכתא קמייתא דבבא מציעא ומטלטלי נמי דקאמרינן אע"פ שהוא יכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו קדוש הני מילי היכא דכפרי' דצרי' להוציאו בדיינים אבל היכא דאית ליה פקדון גבי חבריה וכי תבע ליה מיניה יהיב ליה ניהלי' כמקרקעי דמי דקיימא לן דפקדון ברשותא דמאריה הוא והכי נמי איתמר משמיה דגאון כדאמרינן הכא נמי אע"ג דלא אתא ברשותי' מצי מקדיש ליה דאינו צריך להוציא בדיינים דהא פסקו ליה לדיניה ולא תימא דוקא בפקדון אמרינן הכי משום דכל היכא דקאי ברשותיה דמאריה קאי אלא מלוה דלהוצאה עבדה לא דהא לא אמר רבי יוחנן אלא גזל דלא למיתב ליה דצריך לתובעו בדין אבל מלוה דלא כפר ביה דאינו צריך לתובעו בדין יכול להקדיש וטעמא דמילתא אמאי אמר רב יוסף אנן יד עניי אנן.

ונראה לי משום דלא אמר להוו לעניים אלא נתביה לעניי דודאי אילו אמר להוו לעניי תו לא מצי הדר ביה אבל השתא דאמר ניתביה לעניי עד דלא יהיב להו מצו הדר ביה דשליחא שווייה מדלא אמר נתפסי' לעניי משום הכי אמר אנן יד עניי אנן ודמי לתנהו לפלוני במעמד שלשתן דקנה.

ורבינו חננאל זצוק"ל משום האי קושיא פירש הכי הא גברא לאו אחרוטי הוא דאיחרט והדר ביה מדלא קתני הדרי בי אלא הכי קאמר ליתביה לי השתא לדידי איזיל איברי ביה נפשאי ובתר הכי יתיבנא אנא סלע לעניי מדידי ואמר ליה רב יוסף אנן יד עניי אנן וכיון דאמרת ליתביה לעניים כאילו אמרת מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמ' שלשתן דקנה ותיב לית לך רשותא לשנותה דתנו רבנן האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת לידי גבאי מותר לשנותה משבאת לידי גבאי אסור לשנותה ואנן השתא יד עניי אנן וכאילו באת לידי גבאי וזכו בה עניי ותוב לית לך רשותא למישקלה השתא ולאהדורא בתר הכי. ואינו נראה לי.

ויש עוד לומר דהנה עניי הוה ומשום הכי אמר איברי ביה נפשאי ואי לאו דזכה ביה רב יוסף משום עניי הוה שקיל לה איהו לנפשיה משום דאיהו עני אבל השתא דזכה ביה משום עניי הוה ליה כאילו יהבית לעניי דתו לא מצי למישק' מנייהו וכל זה אינו נראה לי.

והנכון בעיני מפני שעדיין לא בא ברשותו ולא זכה בה מפני שההקדש הוא על שני פנים או שיאמר הרי עלי כך וכך או שיאמר הרי זה הקדש אבל כשאמר מה שחייב לי פלו' יהא הקדש אין בהם כלום מפני שאינו בעין והיאך יחול הקדש על דבר שאינו בעין איצטריך ליה למימר אלא גזל שאע"פ שהוא בעין אינו יכול להקדישו כיון דצריך להוציאו בדיינים אבל מלוה דלית' בעין אע"פ שאינה צריכה להוציאה בדיינים לא קדשה וה"ה הכי נמי דאין אדם יכול להקנות הלואתו לחבירו מפני שאינה בעין כדכתבית בפרק מי שמת הלכך זה שנתחייב לו חצי זוז ועדיין לא נתנו לו אע"פ שאמר יהא אותו חצי זוז לענים אם רוצה לחזור בו יכול לחזור בו אי לאו דאמר רב יוסף אנן יד עניי אנן והוי כמעמד שלשתן.

סימן עה

גרסינן בפרק הכונס צאן לדין איתמר שומר אבדה רבה אמר כשומר חנם דמי ורב יוסף אמר כשומר שכר דמי.

כתב רבינו יצחק זצוק"ל וקיימא לן בהא כרב יוסף דאמרינן בפרק השוכר את האומנין ובפרק שבועת הדיינים דכולי עלמא אית להו דרב יוסף אלמא הלכתא כוותיה וכך כתב גם רבינו יצחק זצוק"ל וקיימא לן בהא דהלכתא כרב יוסף דאקשו עליה ופרקינהי ואשכחן נמי בפרק אין בין המודר הנא' מחבירו בענין ומחזיר לו אבידתו לא שנו אלא כשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה אבל אם נכסי בעל אבידה אסורין על המוצא אבידה לא יחזיר דקני ליה בפרוטה דרב יוסף והאי הוא דלא מחייב למיתב ריפתא לעני.

ואע"ג דאמרינן הא דרב יוסף לא שכיחא לא דחי' ואמרו ליתא לדרב יוסף מכלל דמודו דאיתה ולא קשרו אלא משום דלא שכיחא.

גם בפסקי הגאוני' ראיתי כתוב והלכתא כרב יוסף גם בעל הלכות גדולות כתב והלכתא כרב יוסף.

וקשיא לי להאי פיסקא טובא חדא דמאי דקאמר ר' יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל סתם קאמר כל גנב שבעולם ומאי דמוקי לה רב יוסף בליסטי' מזויין שנוייא הוא וליתא למיסמך עליה.

ותו מדאמרינן בפרק השותפין ובפרק יש נוחלין ובפ' מי שמת והלכתא כרב יוסף בשדה קנין ומחצ' שמע מינה דוקא בהני תלת הויא הלכה כרב יוסף אבל בכל דוכתא הויא הלכה כרבה דאם איתא אמאי לא מנייה להא נמי בהדי הנך אלא לאו שמע מינה הכא נמי הלכה כרבה והראיה שהביא רבי' חננאל אינה נראה לי דאטו מי פליג רבה על רב

יוסף דאית ליה ההיא תנא דלא מחיי' למיתב ריפתא לעני משום דהוא עסוק במצוה לא פליג עליה אלא דלא חשיבא ליה ההיא הנאה לשווייה כשומר שכר.
והראיה שהביא רבי' יצחק ממאן דאמרי' דכולי עלמא אית להו דרב יוסף עיין שם בקונטריסים ותראה שם פירוש מבואר שפירשתי דהש"ס נמי מפרש מילתיה אליבא דכולי עלמא ולא איצטריך תלמודא אלא במילתיה דרב יוסף אבל מילתיה דרבה פשיטא ליה דאתיא אליבא דכולי עלמא ואין הוכחה משם כלל דסבירא ליה לתלמודא כרב יוסף אלא כרבה מדפסק תלמודא הלכה כרב יוסף בשדה קנין ומחצה מוכח דבכולהו סבירא ליה כרבה וכך כתב רבינו אלחנן זצוק"ל הלכה כרבה דליסטים מזויין גזלן הוא ודר' יוחנן ראיה גדולה דשומר אבידה כשומר חנם דמי.

סימן עו

גרסינן בפרק החובל אלא כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס וכו' עד כי קאמר רבא בשן ועבד דמועדין מתחלתן נינהו.
כתב רבינו חננאל זצוק"ל כל שהוא ביוצא בשן ורגל גובין אותו בבבל כגון אבות נזיקין דשור בשן ורגל ובור במבעה והבער ושאר אבות דרבי חייא ודרבי אושעיא וכגון ארבע שומרים ורפוי ושבת וגזלן וגנב בקרן ועדים זוממים והמסור אע"ג דדיבור אחד בעלמא הני כולהו וכיוצא בהן דאינון נזקי ממון גובין בבבל ואפילו דינא גובין בבבל כרפרם דכפייה לרב אשי ואגבי בדינ' דגרמיה כי כשורא לצילמי ובההוא דאחזי כריא דחיטי וחייביה רב נחמן ואמר רבא ואם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן דמי והנה דן רב נחמן בדיבורא ואחזויי וכל שכן ביותר מזה וכן נזקי בהמה לאדם כגון ההוא ברחא דאכליה ללישא איחבל ומות וחמרא דאכל לנהמא ופלסיה.
וכיוצא בהן שהן נזקי בהמה בבהמה כולן מגבינן להו בבבל וקרן אין גובין בבבל לפי שהוא תם וקיימא לן פלגא נזקא קנסא ומועד הא אמר רבא אי תפס לא מפקינן מיניה.
ורב צמח גאון זצוק"ל כתב בתשובותיו ושכתבתם אמרו חכמים אין דנין דיני קנסות בבבל ולא גזילות וחבלות וכל שכן בשא' ארצות החובל בחברו בזמן הזה כגון צרם באזנו קטע ראש חוטמו או אחד מראשי איברים מה יעשה באותו הנחבל.
גזילות מיהא כבר אנו גובין בין בבבל בין בשאר ארצות בכל בתי דיני ישראל אבל קנסות וחבלות אם קדם נחבל ותפש מן החובל שיעור מה שקבל בו מה שתפס תפס ואין אדם בעולם שיכול להוציא ממנו שכך אמרו חכמים בההיא תורתא דאלס ידא דינוקא לא צריכא דקדם ותפס.

ואם טוען אותו נחבל בבית דין ואומר שלחוהו עמי לזה שחבל בי לארץ ישראל שדנים שם דיני קנסות וחבלות משלחין אותו לארץ ישראל ואם אינו הולך עמו מנדין אותו שכך אמרו חכמים והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא האי כלבא דאכל אימרי וכו' וכך מנהג בשתי ישיבות שכל מי שחובל בחברו או בעינו או בשינו או באחד מכל ראשי איבריו אע"פ שאין פוסקין עליו דין לשלם לו דמי נזקו ודאי ודמי עינו ודאי אבל מנדין אותו עד שמפייס אותו בין מעט בין מרובה.

וכך כתב גם מר חנניה גאון זצוק"ל וששאלתם אלו נערות שיש להם קנס מהו להגבותם כדי שלא יהא חוטא נשכר כלל זה אמרו חכמים אין מגבין קנסיות בבבל אלא בארץ ישראל ובסנהדרי קטנה של עשרים ושלשה אלא משום שלא יהא חוטא נשכר ולא יהיו בני ישראל פרוצים בנזיקי' שכיון שהן יודעין שאין מגבין חבלות בבבל שולחין יד זה בזה נהגו חכמים אחרונים לנדותו עד שהוא מפייסו בממון או שירב' עליו רעים ומעשה באחד שהפיל שינו של חברו ונידהו רב יצחק גאון זצוק"ל ואמר לו דבר קצוב אין אני חותך עליך אלא לך ופייסהו בממון או בדברים ועכשיו כל דיני קנסות בטלו ומנהג שהנהיגו אדונינו מר רב יצחק גאון כך אנו נוהגין.

סימן עז

גרסינן בפרק מצות חליצה אמר אמימר האי מאן דמסגי אליחתא בכרעיה לא יחלוץ אמר רבינו חננאל זצוק"ל יש מי שאומרים לית הלכתא כאמימר ומדקאמר רב אשי למאי דאמר אמימר מכלל דאיהו לא סבירא ליה ותנן נמי מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה ורמינן עלה רגלי' פרט לבעלי קבין כלומר מי שאין לו רגל פטור מלעלות ברגל ואע"פ שקיימת ארכובתו. ופריק שאני הכא דכתי' מעל רגלו ושוקו הוא שעל רגלו ובא מעל רגלו לרבות מן הארכובה ולמטה. והביא דברי הגאון שכת' מכדי אם נקטע' רגלו חליצתה מן השוק ולמטה מן הארכובה כשירה כל שכן מי שרגלו קיימת והשבה. ומפני מה אמר אמימר מאן דמסגי אליחתא דכרעיה חליצתו פסולה.

ושמענו פירוקא אהאי טעמא דמאי דצריך למיתרצי כרעי' משום דבעי' חליצה מעל רגלו וכיון דההיא דמסגי על ליחתא לא יכיל למיתרץ לכרעיה ולא תריצה הוה ליה כמי שאינו ראוי לבילה שבילה מעכבת בו.

אבל היכא דהוו תריצן כרעיה מעיקרא ואי לא הוו פסיקן הוה יכיל למיתרצינון אע"ג דאיפסיקן חלוץ למטה מן הארכובה דהוי ראוי לבילה שאין הבילה מעכבת בה.

ואינו נראה לי האי תירוצ' דכיון שנקטעה רגלו גם זה אינו ראוי לתרצו וכל שכן הוא ואין ראוי לבילה קרינן ביה ולא הוי מתכשר משום האי טעמא אלא מאן דאית כרע' תריצא ולא תרצית אבל האי דלית ליה כלל אין ראוי הוי ורבינו יצחק זצוק"ל אמר איכא מאן דאמר לית הלכתא כאמימר דמדאמר רב אשי למאי דאמר אמימר מכלל דאיהו לא סבירא ליה.

ועוד דהא תנן מן הארכובה למטה חליצתה כשרה ואנן לא סבירא לן הכי דאי איתא להא סברא הוה ליה מפלג אמתני' וליכא למימר דפליג אמימר אמתניתין ועוד אי פליג אמתניתין הוה מותבינן ליה תיובת' מינה ומדלא מותבי עליה מינה שמע מינה דמתניתין טעמא לחוד ואמימר טעמא לחוד דסביר' ליה לאמימר דבעי לתרוצי לכרעיה אארעא וחליץ כדקאמר בהדיא האי מאן דחליץ צריך למדחפיה לכרעי' והאי מאן דמסגי אליחתא דכרעי' לא מצי לתרוצי לכרעיה על ארע' הלכך לא חליץ ומתני' דקתני מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה לאו כגון דנקטעה רגלו אלא כגון שקשר רצועות הסנדל למטה מן הארכובה וכיון שהתירתן היבמה משום מעל רגלו קרינא ביה והכי גרסינן בירוש' מתניתא בקשור מן הארכובה ולמטה וגרסי' נמי התם עיקר חליצה בהתרת רצועות וכיון דהתירתן מעל שוקו מקום חליצה הוא דמעל רגלו אמר רחמנא ושוקו מעל רגלו הוא הלכך לא קשיא לאמימר דמתניתין טעמא לחוד ודאמימר טעמא לחוד וליכא בין דיליה למתניתין פלוגתא.

ואינו נראה לי דמדמקשינן בגמרא ורמינהי פרט לבעלי קבים שמע מינה דלגבי חליצה מכשירינן לבעלי קבים ואע"פ שנקטעה רגלו והירושלמי דפריש בקושר ההוא נמי עיקר הוא דכיון דהתרת רצועות מעכבת בעינן שלא תתירם מן הארכובה ולמעלה אבל הוא הדין נמי אם נקטעה רגלו מן הארכובה ולמעלה פסולה מן הארכובה ולמטה כשרה דלא שמעי' מירוש' דפסיל בנקטעה רגלו ואפילו אי הוה שמעי' ליה הוא פלוגתא בין הירושלמי לבבלי ואנן כל היכא דאיכא פלוגתא בנייהו אבבלי סמכינן ותלמודא דידן דאייתי מילתא דאמימר והוא פריש מתניתין בנקטעה רגלו.

ותירוץ קושיא זו נראה לי כדפריש המורה ואע"ג דתנן מן הארכובה ולמטה כשרה התם הוא דכי נחתך דגם קם ליה שוק ורחמנא אמר מעל רגלו דהיינו שוק אבל האי לאו רגלו הוא וזה הפתרון הוא נכון שאינה דומה חליצה השוק של קיטע לחליצה מי שרגלו הפוכה דכי נקטעה רגלו ונשארה שוקו השוק במקום רגלו עומדת דכתיב מעל רגלו אבל מיהו היכא דלא נקטעה רגלו לא הוכשרה השוק לחליצה שאם היתה רגלו מגולה שוקו נעולה ואין חליצתה חליצה וזו שרגלו הפוכה חליצה בשוק לא מהניא דהא איכא רגל

וברגל נמי לא מהניא דלאו רגל מיקרייא מפני שהיא הפוכה הלכך לית ליה תקנתא וחליצתו פסולה ולא דמי לקיטע שחולץ בשוקו ונועל את שוקו בין מן הצדדי' בין מלמט' כמין רגל ורחים על ראש שוקו וכיון דרחמנא מכשרה הויא חליצה מעליא אבל מי שרגלו הפוכה כיון שאין רגלו ככל אדם אין זו נעילה יפה דתיהוי חליצה כשרה.

סימן עח

גרסינן בסיפרא פרשת ויקרא דבר אל בני ישראל וסמך בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות רבי יוסי ורבי שמעון אומרים נשים סומכות רשות.

אמר רבי יוסי אמר לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והוציאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים ושחטנוהו ולא מפני שיש סמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים פירוש בהא קא קמיפלגי דתנא קמא סבר כיון דאין סמיכ' בנשים ולא הוזהרו עליה אין מניחין אותן לסמוך משום דקא עבר בבל תוסיף ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים אע"ג דאין חייבות אם רוצות לסמוך הרשות בידן ואין כאן משום בל תוסיף והכי נמי אמרינן במסכת ראש השנה אין מעכבין את התינוקות מלתקוע ביום הא נשים מעכבין והא תניא אין מעכבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע. אמר אביי לא קשיא הא רבי יהודה והא רבי יוסי ורבי שמעון דתניא דבר אל בני ישראל וכו'.

פירוש תקיעת שופר ביום טוב אין בה איסור כדאמרינן יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שאין בה אלא חכמה ואינה מלאכה.

ואין מעכבין הנשים אלא משום בל תוסיף ורבי שמעון ורבי יוסי מתירין שאינה אלא רשות ואין שם משום בל תוסיף והכי נמי אמרינן בפרק המוצא תפילין דמיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בידן חכמים ומוקמינן לה כרבי [יוסי] ורבי שמעון דאמרי נשים סומכות רשות אבל לרבי יהודה דהיא תנא קמא דסיפרא כדאמרי' סתם סיפרא רבי יהודה היה אוסר האשה להניח תפילין או לעלות לרגל וכן היו חולקין בכל מצות עשה שהזמן גרמא שרבי יהודה אוסר הנשים לעשות אותן משום בל תוסיף ורבי יוסי ורבי שמעון מתירין.

ומסתברא דהלכתא כר' יוסי דנימוקו עמו וכל שכן דרבי שמעון קאי כותיה ואין דבריו של אחד במקום שנים.

ומה שנהגו עכשיו הנשים ליטול את הלולב אין איסור ברכה. אלא שאם יברכו עליו הויא לה ברכה לבטלה וקא עברי בבל תוסיף כיון שהן מברכות עליו אקב"ו דעד כאן לא שריא רבי יוסי אלא משום רשות ולא משום חובה.

וראיתי שכתב רבינו תם זצוק"ל נשים מותרות לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא וליכא משום לא תשא את שם זה המברך ברכה שאינה צריכה דהאי דרשה דרבנן היא ואסמכתא היא דהא אמרינן ספק קרא אמת ויציב ספק לא קרא חוזר וקורא ואי דאוריי' היא הא דחי מספיקא לאו דלא תשא אלא ודאי דרבנן היא.

ומהא דאמרינן הכל עולין למנין שבעה אפילו עבד אפילו אשה אין להביא ראיה להתיר נשים בשא' ברכות דהא ברכת התורה דמלפניה ומלאחריה לאו משום מצות תלמוד תורה היא שאפי' בירך ברכת הערב נא או באהבה רבה חוזר ומברך לחיבת התורה שלשה ארבעה חמשה ששה שבעה תדע שהרי כהן במקום שאין לוי מברך וקורא וחוזר ומברך וקורא אלמא מהכא יש ללמוד דאמרינן נשים סומכות רשות ומיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בידה חכמי' ואשתו של יונה היתה עולה לרגל ומיכל היתה מברכת אע"ג דפטורה ודמי לברכה שאינה צריכה ואשתו של יונה היתה מביאה עולת נדבה במקום עולת ראיה דאי משום עליית רגל לחודה ליכא קפידא אי לא מחייבה.

ורבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות. ואם תאמר הא איכא סתמא במתניתין ומחלוקת בברייתא דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע האנשים מעכבין והאי פלוגתא דרבי יוסי ברייתא היא יש לך להשיב דלית הלכתא כי סתמא דמעשה דמיכל ודהוציאונוהו לעזרת נשים דבר גדול הוא ותו דאמר רב יוסף בפרק החובל מעיקרא כל דאמר לי הלכה סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דלא מיפקידנא ועבידנא ואי קים לן בסתמא מאי יומא טבא עביד הרי לא היה מברך שום ברכה לא על ציצית ותפילין שופר ולולב וסוכה ומקרא מגילה וקידוש והבדלה ותפילות בין בחול בין בשבת בימים טובים ובראש השנה וביום הכפורים ולא שום ברכה ולא קורא קריאת שמע בברכותיה שחרית וערבית והאי דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דברכו' והוא לא מצי לקיומי ומאי יומא טבא הוה ליה למעבד ועוד דאמרינן בערבי פסחים אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה.

ומקשינן והא אמר רבינא אמר לי מרימר שאלתינהו לדבי רב ששת ודבי רב יוסף מאן אמר הגדה בי רב ששת ורב יוסף ואמרו לי רב ששת ורב יוסף אלמא מחוייבין הם דאי לא מחייבי לא פטר אחריני.

ומשני קסברי רב ששת ורב יוסף מצה בזמן הזה דרבנן ואתי רשות דנשים מברכו' רשות וסומין מברכין רשות ופטרי מצה דרבנן שמע מינה כיון דמברכי רב ששת ורב יוסף לעצמן לא פריך תלמודא אלא מדמוציאין אחריני ודאי פשיטא דמותר ופטרי דרבנן דקיימא לן כרבי יוסי ולא כסתמא דאין מעכבין ומשום הכי מותר לתקוע להן ולברך

דכי היכי דמברכינן דרשותן מוציא את אחרים מדרבנן הכי נמי במילי דרבנן מפקי' להו ומתעסקינן בהן לעשות להן נחת רוח.
ואינן נראין לי דברים הללו שאם היתה הקפידה בעבור ברכה לבטלה אז היו כל ראיותיו נכוחות דבודאי ברכה לבטלה לא אסירא אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כדאמר מר ומן הסומין היתה ראיה גדולה לנשים אלא שהקפדה אינה אלא משום בל תוסיף דרבי יהודה סבר בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות וכיון שהבורא פטרן מן הסמיכה אילו יסמכו קא עברן בבל תוסיף ורבי יוסי ורבי שמעון סברי נשים סומכו' רשות דודאי אילו מכוין לשם חובה הוו עברי בבל תוסיף שאין איסור בל תוסיף אלא במתכוונין לעשות מצוה ורבי יהודה סבר אע"ג דלשם רשות קא עבדן איכא בל תוסיף דבל תוסיף לא בעו כונה וכדאמרינן בריש פרק המוצא תפילין דתנן התם המוצא תפילין מכניסן זוג זוג רבן גמליאל אומר שנים שנים ומוקמינן התם טעמא דרבן גמליאל כדרב שמואל בר רב יצחק דאמר מקום יש בראש שראוי להניח שתי תפילין.
ואמרינן התם לימא בדרב שמואל בר רב יצחק קא מפלגי תנא קמא לית ליה דרב שמואל בר רב יצחק ורבן גמליאל אית ליה. לא דכולי עלמא אית ליה דרב שמואל בר רב יצחק והכא בשבת זמן תפילין קא מפלגי תנא קמא סבר שבת זמן תפילין הוא פירוש ואם ישים ב' תפילין קא עבר בבל תוסיף.
ורבן גמליאל סבר שבת לאו זמן תפילין הוא פירוש והלכך ליכא משום בל תוסיף דדמי לישן בשמיני בסוכ' ורשאי להכניס שנים שתכשיט הוא לו וכדרב שמואל בר רב יצחק ואיבעית אימא דכולי עלמא שבת זמן תפילין הוא והכא בלצאת בעי כונה קא מפלגי מר סבר דלצאת בעו כונה ומר סבר לא בעו כונה.
פי' דרבן גמליאל סבר לצאת בעו כונה וכיון דלא מכוין לשם מצוה כי אם להצניען ליכא משום בל תוסיף ותנא קמא סבר לא בעי כונה וכך הוא שאינו מתכוין כמתכוין.
ואיבעית אימא דכולי עלמא לצאת לא בעי כונה והכא בלעבור משום בל תוסיף קא מפלגי מר סבר לעבור עליו משום בל תוסיף לא בעי כונה ומר סבר בעי כונה ובהדין פלוגתא פליגי הכא רבי יהוד' ורבי יוסי דרבי יוסי סבר נשים סומכות רשות דכיון דלא מכונין לשם חובה אלא לשם נחת רוח בעלמא ליכא משום בל תוסיף ורבי יהודה סבר כך הוא שאינו מתכוין כמתכוין ואיכא משום בל תוסיף ועד כאן לא שרי רבי יוסי אלא משום רשות אבל אי מתכוין לשם חובה מודה דאסור משום בל תוסיף והלכך אם יברכו עליהן אקב"ו לא נמצא שעושות לשם חובה ולשם מצוה ואיכא תרתי לריעותא חדא

דקא עברן בבל תוסיף ועוד שמברכות ברכה לבטלה שאף מדרבנן לא נצטוו שאין כח לחכמים לבטל לאו דלא תוסיף.

ואין להביא ראיה מן הסומין דאע"ג דרבי יהודה פטר את הסומא מכל מצות האמורות בתורה מדרבנן חיובי מיחייב משום דלא עבר בבל תוסיף דהא לא מיפקד הוא בבל תוסיף וכיון שאין כאן איסור בל תוסיף מצו רבנן שפיר לחיובי' וכיון דחייב מדרבנן בודאי כי הוא מברך על כל המצות וכיוצא בסומא כמו קטן שהגי' לחינוך דאע"ג דפטור מדאורייתא הוא חייב מדרבנן בכל המצות ומברך עליהם כגדול ויש כח בחכמי' לחייבו משום דלא יעבור בבל תוסיף דהא לאו בר הכי הוא אבל נשים דאי מחייבי להו רבנן עברן בבל תוסיף דהא מיפקדן בכל לאוין שבתורה כאנשים אין כח בהן לחייבן ולעקו' דברי תורה נמצא שאם ברכו על מצות עשה שהזמן גרמא שהן עוברי' בבל תוסיף ומברכות ברכה לבטלה שלא צוה אותן לא הבורא ולא חכמי' וסומא בהגדה ודאי הויא תיובתא דמדקא פטר לי' רב אחא בר יעקב מלומר הגדה משום דכתיב בעבור זה ש"מ דבכל התורה מיחייב לי' ולית ליה דרבי יהודה דאמר סומ' פטור מכל המצות האמורות בתור' ומיפקיד הוא בבל תוסיף ואי אמר הגדה ומברך קא עבר בבל תוסיף וליכא לחיובה מדרבנן כדאמרן גבי נשים וכי מקשה מרב ששת ורב יוסף גם ממה שהיו אומרין ומברכין לעצמן מקשה וכי הדר מתרץ מצה בזמן הזה דרבנן מתרץ שפיר דכיון דמדרבנן היא ולא אמרה תורה לחם עוני שעונים עליו דברים אלא בזמן דאיכא פסח אין כאן בל תוסיף דדמי למאי דאמרינן בעירובין שבת לאו זמן תפילין היא ולישן בשמיני בסוכה דלא לקי.

ולבסוף מקשה והא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון פירוש ונהי דאינהו אמרי לעצמן משום דליכא בל תוסיף אבל לא ליפטרו אחריני ומתרץ דסומא חייב מדאורייתא וליתא לדרב אחא בר יעקב אי נמי אפי' אי הוי מצוה דאורייתא ואיתא לדרב אחא אי אמר סומא הגדה לנפשיה אין בכך כלום דמאי ברכה איכא בהגדה מאי דחתים ברוך אשר גאלנו היא שבח והודייה למקום שגאלנו ואין זו ברכת מצוה שתקבענ' עליו חובה ואם יברך על אכילת מצה הא אמרינן כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ומרור בזמן הזה ליכא מאן דפליג דהא מדרבנן ועוד דבאכילת מצה ומרור כך הם הסומא כשאר כל אדם לא פטרו רב אחא מלומר הגדה וכיון שאין בהגדה ברכה יכול לאומרה כדאמרינן נשים סומכות רשות וליכא לאקשויי אלא מדקא פטרי אחריני.

נתברר עכשיו שאסורות הנשים לברך על שום מצוה שאם יברכו עוברות בבל תוסיף וגם מברכות ברכה לבטלה ולעשות המצוה בלא ברכה לבי מגמגם וסומך אני בזה להחמיר דאע"ג דקיימא לן כרבי יוסי ורבי יהודה הלכה כר' יוסי הא איכא סתם מתניתין דאין

מעכבין כר' יהודה וקיימא לן סתמא דמתניתין ומחלוקת דבריית' הלכה כסתם מתניתין ומרב יוסף אין להוכיח דסבירא ליה כרבי יוסי כדפרישית אבל מיהו יש לומר אע"פ שהעמדנו מתניתין דאין מעכבין כר' יהודה אין זו סתם מפורשת דאי הוה תני בפירוש אבל נשים מעכבין הוה סתמא מבורר' כר' יהודה אבל השתא דלא תני אלא קטנים יש לומר דגם נשים נמי אין מעכבין והאי דתני קטנים משום דבעי למיתני אבל מתעסקין בהן עד שילמודו דדוקא עם קטנים אתעסקין כדי לחנכן במצות אבל עם נשים אין מתעסקין דבטורח שרי להו למיתקע אינהו לשם רשות והאי דלא תריץ ליה הכי לרווח' דמילתא קא עבד ולפי שיטתו השיבו שאפי' אם תדחוק אותי לדקדק האנשים מעכבין לא קשיא משום דהיא פלוגא דרבא. ולעולם אין זו סתם מבורר' דלא כר' יוסי הלכך יש לסמוך על ר' יוסי ולהניחן לעשות בלא ברכה.

[הגהה זו נמצאה כתובה בגליון לא נודע למי מקדושים] פליאה נשגבה לא אוכל לה דהיכי תיסק אדעתין דמאן דאמר סומא פטור מכל המצוה שיהא פטור אפילו מכל לאוין שבתורה כקטן ולא יענש בע"ז וג"ע וש"ד וחילול שבת ושאר כל העבירות מפני היותו סומא והוא איש ישראל בן דעת אין הדעת סובלתו דבר זה ולא עלה על לבו דההוא מ"ד כלל מעול' זולתו לפוטרו מכל מצו' עשה אבל מצו' דשב ואל תעשה ודאי חייב וחייב ובל תוסיף אזהרה דשב ואל תעשה הוא ואפילו מאן דאמר סומא פטו' מכל המצות מודה ודאי דחייב בלאו דבל תוסיף כבשא' כל לאוי' שבתורה דיקא נמי לישנא דרב יוסף לעיל דאמ' דלא מיפקידנא ועבידנא ולא אמר ונטירנא בלשון שמיר' שיכוין על הכל לכן מדקאמ' ועבידנא בלשון מעשה משמע דעל פטור מן המעש' לבד דיבר וזה ברור כשמש ונשא' דיוק הרב נדף ואינינו.

עכ"מ.

סימן עט

גרסינן בפרק הגוזל עצים תנו רבנן הנותן מעות לשלוחו ליקח חטים ולקח שעורים שעורים ולקח חטים תני חדא אם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לו ותניא אידך אם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע.

אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי מאיר והא רבי יהודה הא רבי מאיר דאמר קני להו בשינוי פי' כי היכי דאמר רבי מאיר גבי צבע דבשנוי דעת בעלים הוי גזלן ה"ה הכי נמי האי שליח בשינוי דעתו של בעל הבית הוי כגזלן וכי היכי (דלא) [דאם] גזל ממנו מעות

וסחר בהם והרויח בהם אינו משלם לו אלא מעותיו ה"ה הכי נמי השתא אינו משלם לו אלא מעותיו וכל הריוח הוא לשליח.

והא דתניא הותירו לאמצע היא ר' יהודה דאמר התם כיון דבהתירא אתא לידיה מעיקרא ולאו בתורת גזלנותא לא הוי גזלן והכא נמי כיון דמעיקרא לא אתו הני מעות לידיה בתור' גזלנו' אין לו דין גזלן אלא כבר נשתעבד מתחלה שיעשה שליחותו של בעל הבית.

ואם תאמר כל השבח יהא לבעל המעות דהא במתניתין מי לא תנן אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו את ההוצאה וכל השבח דבעל הצמר והכא נמי כל השבח יהיה לבעל המעות תשובה בודאי במתניתין דגוף הצמר הוי דבעל הבית ואע"ג דשינהו הצבע אינו יכול לקנותו בזה השינוי כי אשכח האי צמר ברשותא דמאריה אשבח שקל מיניה ומעות מי אשכחי שיהו המעות בעין ויהיה השבח עליהן לא השביחו אלא החטים שקנה בהם והחטים הללו של בעל הבית היו שנאמר חטין השביחו ודין היה כיון שגילה השליח דעתו שלא בעבור בעל הבית הוא טורח אלא לעצמו הוא קונה שכל השבח יהיו שלו אלא כיון שמתחלה קיבל המעו' מידו על דעת שיעשה שליחותו ונשתעבד בכך ועכשיו הוא חוזר בו די לו שנעשה לו כמו שותף עמו וחולקי' שניהם זה במעותיו וזה בשכר טורחו שלא כל הימנו לסחור ולהרויח במעותיו של חבירו בגזילה והם לא באו בידו בגזילה אלא על דעת שיעשה שליחותו.

והוא הדין נמי אם אמר לו לקנות חטים וקנה חטים לא בעבור בעל הבית אלא בעבור עצמו דפליגי רבי מאיר ורבי יהודה והאי דנקט חטים ושעורים משום דהשתא מצי טעין שליח דכי זבני לעצמי זבני ולא בעבו' בעל הבית שהמעשי' מוכיחי' אבל אם אמר לו לקנו' חטי' וקנה חטים אע"פ שאומר עכשיו השליח כי לעצמי קניתים אינו נאמן אלא אמרינן בעבור בעל הבית קנאם והשתא הוא דקא בעי למיהדר ביה ולא מהימן לומר שלעצמי קניתי עד שיביא ראיה.

וכי שינה דעתו נמי של בעל הבית דאמר רבי מאיר כוליה שבחא דשליח הם ורבי יהודה אמר חולקין הני מילי כי טעין ואמר שליח דאנא לעצמי זבני אבל אם הביא חטים ושעורים אלו ונתנו לבעל הבית ואמר לו קבל מה שקניתי לך כיון שגילה דעתו שכל מה שעושה על דעת שיקנה בעל הבית עשה בודאי שכל השבח הוא לבעל הבית והפחת הוא של שליח דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

ובמתניתין נמי כי אמר רבי מאיר נותן לו דמי צמרו דכל המשנה דעתו של בעל הבית נקרא גזלן הני מילי כי טעין צבע דכל מה שצבעתי לא על דעת ליתן לך לעצמי עשיתי דמגלה דעתו שעל דעת לגוזלו עשה אבל אם אמר לו בשגגה עלתה לי ותן לי שכירות

שהתנית לי וקח את שלך הכי נמי דידו על התחתונה דלא שקיל אגריה ולא קני להההוא צמר אלא אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו את ההוצאה וכל השבח הוא של בעל הבית.

אמר רבי אלעזר ממאי דילמא עד כאן לא אמר רבי מאיר התם אלא במידי דחזי ליה לגופיה אבל לסחורה לא אמר אלא אמר רבי אלעזר הא והא רבי מאיר ולא קשיא כאן לסחורה כאן לאכילה פירוש ר' יוחנן לא אפליג בין היכא דקא בעי לה בעל הבית לאכילה ובין היכא דלא קא בעי להו לאכילה אלא בכולהו פליג רבי מאיר ואמר המשנה דעתו של בעל הבית נקרא גזלן וכל השבח הוא שלו והלכך הא דתניא באמצע לא מיתוקמא אלא כרבי יהודה ואמר ליה רבי אלעזר ממאי דלא שני ליה לרבי מאיר דילמא עד כאן לא אמר רבי מאיר דהוי גזלן אלא כשרוצה אותם לדרך אכילה דומיא דצמר שרוצה לעשות ממנו בגד אז ודאי הוי שינוי גמור וקנה השליח כל השבח בגזלן אבל לסחורה לא יקרא זה שנוי אבל אכתי בשליחותא דבעל הבית קאי והלכך אין דינו כגזלן גמור שיהא כל השבח שלו ואע"פ שאומר אני לעצמי אני קונה להשתכר בהן די לו שנעשה אותו שותף עם בעל הבית אבל שיקנה כל השבח לעצמו כגזלן גמור לא אלא מודה בהא לרבי יהודה דיחלוקו והלכך תרווייהו מצינו לאוקמי כרבי מאיר.

והא דתניא הותירו לשליח לאכילה לא שינוי גמור דינו כגזלן והאי דתניא לאמצע לסחורה דלא הוי שינוי גמור ודינו כגזלן שותף עמו אבל ודאי רבי יהודה בין לסחורה בין לאכילה לא מצי למיקני כוליה שבחא כגזלן אלא דיו להיות שותף עמו וכיון דקיימא לן הלכה כרבי יהודה בין אם נתן לו מעות ליקח לו חטים לאכילה בין אם נתן לו לקנות חטים להרויח בהם וזה השליח הלך ושינה דעתו וקנה לעצמו השבח הוא לאמצע. ורבי אלעזר ורבי יוחנן לא פליגי אלא במילתיה דרבי מאיר אבל במילתיה דרבי יהודה שניהם שוין כדפרישית.

ורבינו יצחק זצוק"ל כתב וכיון דקיימא לן כרבי יהודה חזינן אם לסחורה נתן לו בתורת שותפות אם פיחתו פיחתו לשליח מפני שהוא משנה ואם הותירו לאמצע דאדעתא דרוחא יהיבינהו ניהליה ואם לא נתן לו בתורת שותפות אלא לקנות בהן חטים בסחורה ולא יטול ממנה כלום אם פיחתו פיחתו לשליח מפני שהוא משנה ואם הותירו הותירו לבעל המעות וכן אם נתן לו מעות ליקח ממנו חטים לאכילה וקנה לו שעורי' אם פיחתו פיחתו לשליח ואם הותירו הותירו לבעל המעות דלא אמרינן הותירו לאמצע אלא שנתן לו מעות בתורת שותפות לקנות מהן חטים ולקח מהן שעורים שעורים ולקח מהן חטים

אבל שלא בתורת שותפות בין לסחורה בין לאכילה אליבא דרבי יהודה דינן שוה אם הותירו הכל לבעל המעות ואם פיחתו פיחתו לשליח וכן הלכתא.
הנה רבינו יצחק סוב' שאע"פ ששינה דעתו של בעל הבית כל השבח הוא של בעל המעות וזה לא יתכן כלל דהא בפירוש תני הנותן מעות לשלוחו דאלמא לאו שותפא שווייה ואפילו הכי תני הותירו לאמצע ואוקימנא לה כרבי יהודה והלכך גם הפסק אינו עולה על סוגיא דשמעתא כלל אלא סברת לבו הוא אומר בלא דעת ההלכה.
ומפני שראה רבינו יצחק במתניתין דאמר רבי יהודה דכל השבח הוי דבעל הבית ולא היא דהתם צמריה דבעל הבית הוא בעין וכל היכא דקאי ברשות' דמארי' קאי גבי אשבח ברשות' דמארי' אשבח אבל הכא דחטין דאשכחן לאו דבעל הבית הוו והאי שליח זבנינהו לנפשיה אדרבה מן דינא הוה דליהוי כל שבחא דידיה אי לאו דלא מצי למהוי גזלנא בהנהו מעות משום דמכי אתו לידיה לאו בתורת גזלנותא אתו לידיה אלא למיעבד שליחותא של בעל הבית והשתא דהדר ביה דיו שנעשה אותו שותף עמו כדפרישית.
גם רבינו חננאל זצוק"ל כתב וכיון דקיימא לן הלכתא כרבי יהודה דמתניתן דאמר אם השבח יתר על ההוצאה נותן לו את ההוצאה ואם ההוצא' יתירה על השבח נותן לו את השבח ותנן נמי כל המשנה ידו על התחתונה הנותן מעות לשלוחו לקנו' לו דבר ידוע ושינה השליח בין לאכילה בין לסחור' אם פיחתו פיחתו לשליח ואם הותירו לאמצע בעת שנתן לו המעות בתורת שותפות אבל אם נתן לו בתורת שליחות הכל לבעל המעות כדגרסינן בפרק אלמנה נזונת מנכסי יתומים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כאן שנה רב הכל לבעל המעות ואוקימנ' בדבר שאין לו קצבה.
הנה רבינו חננאל משמע מדבריו שאינו פוסק על פי הברייתות אלא על פי ר' יהודה דמתני' אבל לפי הברייתות משמע יחלוקו וזה לא יתכן לומר דפליגא ברייתא אמתניתין דאם כן היכי מוקי רבי יוחנן לברייתא דתני הותירו לאמצע כר' יהודה דמתני' והא ר' יהודה דמתניתין אמר דבעל הבית שקיל כוליה שבחא והכא היכי אמר לאמצע אלא ודאי שינוייא דהא מילתא הוא כדשנין ומאי דאייתי ראיה ממאי דאמרינן בפרק אלמנה נזונת כאן שנה רבי הכל לבעל המעות אין זו ראיה יפה דהתם לא שינה שליח דעתו של בעל הבית כלל ושליחותיה עביד אבל הכא מיירי דשינה השלי' בדעתו של בעל הבית ועקריה לשליחותיה ומה דומה דין זה לזה תדע דלא דמו דהא התם תניא הוסיפו לו אחת יתירה הכל לשליח דברי רבי יהודה והא אמר רבי יהודה הכל לבעל הבית שמע מינה טעמא דהאי לחוד וטעמ' דהאי לחוד ולא בטעמא חדא תלי תרווייהו הלכך נראה לי דהלכה כרבי יהודה וכדתני בברייתא הותירו באמצע ואע"ג דשנוייה שליחא

ולא שותפא ואי יהיבנהו ניהליה בתורת שותפות וזה שינה וקנה על דעת שיהיה לו כל הריוח החצי לוקח שהוא חלקיו ובחלק בעל הבית נמי שקיל פלגא כיון דשינה דעתו ולא רצה שיקנה בעבורו משווינן ליה שותף בההוא חולקא ושקיל שליח תלתא תלת רווחא ובעל הבית ריבעא. כך עולה דין זה מכח סוגיא דשמעתא.

מחכו עליה במערבא לרבי יוחנן אליבא דרבי יהודה וכי מי הודיעו לבעל חטים שיקנה חיטים לבעל המעות פירוש ואינו דין שיקנה המעות כלום אלא כל השבח יהיה לשליח דלא דמי למתני' דמתני' משום הכי הוי כוליה שבחא לבעל הבית משום דצמריה הוא דאשבח דשבחא על גבי צמרי' קאי וכיון דלא קני לצמריה צבע כי אשבח ברשותא דבעל הבית אשבח' אבל הכא דחטין הוא דאשבח וחטין הוי דמוכר מי הודיעו לזה המוכר שהמעות אינן של זה השליח שיקנה חטין לאותו בעל המעות וכיון דלא ידע בי' הדין הוא שכל המעות יהיה לשליח ורבי יהודה לא משבח ביה משום דקסבר בעל המעות קונה ואע"פ שלא ידע בו המוכר.

וכך כתב רבינו חננאל זצוק"ל וליתא להא דמחכו עלה במערבא מיהו מצינן למילף מהאי חוכא דמן דינא היה דליהוי כוליה שבחא לשליח ולא יקנה בעל המעות כלום דלא דמי' למתניתין דצבע כדפרישית ולאפוקי מרבינו חננאל ורבינו יצחק דמדמו לה למתניתין ואע"ג דליתא להא דמחכו עלה במערבא נהי דליתא דליקני שליח כוליה שבחא אבל פלגא מיהת קני כרבי יוחנן.

סימן פ

גרסינן בפרק הגוזל עצים איתמר שליח שעשאו בעדים רב חסדא אמר הוי שליח רבה אמר לא הוי שליח הכי קאמר ליה איניש מהימנא הוא איבעית שדורי לי בידי שדרי. רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו שליח שעשאו בעדים הוי שליח.

אמר רב יהודה אמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקני ואפי' עדים חתומים עליה ורבי יוחנן אמר אם עדים חתומים עליה משלחי' אלא שמואל כי הא דרבי אבא הוה מסיק ביה זוזי ברב יוסף בר חמא אמר ליה לרב ספרא בהדיה דאתית אייתינהו ניהלאי אזל להתם אמר לי' רבא בריה אי כתב לך התקבלתי נמי ולא כלום הוא דילמא עד דאתית שכיב ר' אבא ונפלי זוזי קמי יתמי והתקבלתי דרבי אבא ולא כלום הוא.

אמר ליה ואלא מאי תקנתיה זיל נקנייהו ניהלך אגב ארעא ותא את וכתוב לי התקבלתי כי הא דרב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי' חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אחא אגב סיפא דביתא כי אתא נפיק לאפיה עד תואך. וקם ליה רבא בשיטתיה דשמואל

ורבה דאמרי שליח שעשאו בעדים לא הוי שליח ואע"ג דרב חסדא פליג עליה דרבה ור' יוחנן ור' אלעזר קיימי כותיה.
וקיימא לן כל היכא דפליגי שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן כיון דקם רבא דהוא בתרא הלכתא כותייהו ואע"פ שעשאו בעדים לא מקבל עליה אונסא דאורחא עד דמפרש ורבינו חננאל זצוק"ל כתב ומדמקשינן ומפרקינן אליבא דרב חסדא שמע מינה דהלכתא כותיה.
ותו דר' יוחנן ור' אלעזר קיימי כותיה ואמרי שליח שעשאו בעדים הוי שליח.
וכך כתב גם רבינו יצחק והלכתא כרב חסדא דקיימי רבי יוחנן ורבי אלעזר כותיה והוה ליה רבה יחיד אצל רבים ולית הלכתא כותיה ובפלוגתא דשמואל ורבי יוחנן פסקי הלכתא כשמואל משום דרבא קאי כותיה.
ואינו נראה לי דשמואל ורבי יוחנן נמי בפלוגתי דרבה ורב חסדא פליגי וכולה פלוגתא חדא ורבא נמי לא אשכח תקנה אלא שיכתוב לו התקבלתי ואם איתא דסבר רבא כרב חסדא אמאי לא אמר ליה דליעבדיה שליח בעדים אלא לאו שמע מינה סבירא ליה לרבא דשליח שעשאו בעדים לא הוי שליח והלכך לית ליה תקנת' עד שיכתוב לו התקבלתי וכך כתבו חכמי נרבונ' אין משלחין מעות בדיוקני על ידי סימן ואפי' עדים חתומים עליה על הדיוקני עצמה כלומר דשליח שעשאו בעדים לא הוי שליח ורבי יוחנן אמר אם עדים חתומים עליה משלחין ר' יוחנן לטעמיה דאמר לעיל שליח שעשאו בעדים הוי שליח אלמא פלוגתא חדא היא עם פלוגתא דרבה ורב חסדא וכיון דהלכה כשמואל דקם רבא כותיה ממילא אידחא ליה מילתיה דרב חסדא.
ובפסקים של גאונים ראיתי כתוב הלכתא כשמואל דאמר אין משלחין והיכי ליעביד כי הא דרבי אבא וכו' עד נפיק לאפיה עד תואך. עוד כתב ואי שויה נגזל שליח שלוחו כמותו והני מילי לענין גזילה אבל מלוה דשוי שליח לא מפטר לזה עד דמקבל עליה מלוה אונסא דאורחא.
ובזה שחילק בין נגזל ובין מלוה אינו נראה לי אלא דין אחד להם והכי אזלא סוגיא דשמעתא וכולה שמעתא לא מיירי אלא כשרוצה מי שהמעות בידו לשלוח לו ומתפחד מאונס הדרך אבל אם אינו רוצה ליתנם לאותו השליח הכי נמי דמצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את עד דכתיב ליה הלוה אדרכתא כדכתבינן לעיל בפרק מרובה.
ורבינו האי גאון זצוק"ל כתב והאידנא נהוג כולי עלמא התגרים והסוחרים לשלח זה אל זה בכתבי' ועל ידי שליח וכיון דנהוג תגרי הכין דנין ביניהם כפי מנהג' והשול' ממון

לחבירו בכתבו או על פיו ואבד בדרך או נאנס לא יכיל אידך למימר ליה לא איבעי לך לשדורי בדיוקני ובכתבא דקיימא לן מנהגא הלכתא הוא.
ואינן נראין לי דברים הללו דמה קשה לו לשליח בכתבו שלח לי ממוני על יד זה וכל אחריותו יהיה עלי כדאמרן מי כתב לך התקבלתי ושמא אותם התגרי' שנהגו לשלוח בכתבים ועל ידי שליח כך היו כותבין להם אונס הדרך עליהם. אבל לעולם אם לא כתב כך אינו נפטר מן שהיו המעות בידו מן האונס וכל האחריות מוטלת עליו עד שיגיעו המעות לידי בעל המעות.
וחילוק יש בין כשאומר לו בפיו שלח לי ביד פלוני ובין כששלח לו בכתב ידו שלח לי על יד פלוני כשאומר לו בפיו תנן ואם אמר לו השואל שלחה לי ביד בנך וכו' עד ושילח' ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה ועל ידי כתב אמרינן מי כתב לך התקבלתי טעמא דכתב ליה התקבלתי אבל אם לא כתב לו התקבלתי אע"ג דשלח לו בכתבו שלח לי לא נפטר מן האונס וטעמא דמילתא הוא דקאמר ליה שלח לי בפיו כיון דקיימי פנים בפנים כאילו אמר ליה כל האחריות יהא עלי דמי שאין לומר שליח אזמני' כשעומד עמו אבל כי משדר ליה מדוכת' אחרינא מה לי אם שדר ליה בכתבא מה לי על ידי שליח כל כמה דלא כתב ליה התקבלתי לא מיפט' כיון דלא קאי באפיה.

סימן פא

גרסינן בפרק מרובה אמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי אמר לי' רב אסי לאמימר מאי טעמא משום דר' יוחנן דאמר רבי יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו.
איכא דאמרי אמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכת' אמטלטלי דכפרי' טעמ' דכפריה דמיחזי כשיקרא אבל לא כפריה כתבינן מדקא אמרינן בלישנא בתרא מטלטלי דכפריה מכלל דלישנא קמא מיירי אפי' במטלטלי דלא כפריה ומדקא (מרמינן) [מדמינן] רישא לרבי יוחנן מכלל דרישא לא מיירינן אלא במטלטלי דצריך להוציאם בדיינין דרבי יוחנן לא אמר אלא גזל שחבירו מעכבו בידו ואינו רוצה ליתנם לו אבל אם היה לו פקדון ביד אחרים ואינן כופרים לו ואינם מעכבים מליתן לו לא אמר רבי יוחנן בההוא דאינו יכול להקדישו דכל היכא דקאי ברשותא דמאריה קאי ויכול להקדישו.
וכך כתב גם רבינו יצחק זצוק"ל בפרק שנים אוחזין ואמר דהכי נמי איתמר משמיה דגאון וכיון דיכול להקדישו כתבינן עליה אדרכתא ולא אמרינן לא כתבינן אדרכתא אלא אמטלטלי דצריך להוציאן בדיינים דומיא דרב' יוחנן כגון גזל וכיוצא בו ולישנא

בתרא הוסיף דאפילו אמטלטלי דצריך להוציאן בדיינים כתבינן אי איכא סהדי דגזל ולא מצי למיכפרינהו והיכא דלא כתבינן אמטלטלי דכפרי' ומשום דמיחזי כשיקרא אבל אי כפריה אלא מחזיק בהם בגזלנותא כתבינן ולית להו דרבי יוחנן ופליגא האי לישנא בתרא אדרבי יוחנן אי נמי יש לומר דלא פליגא דסברי נהרדעי דאינו יכול להקדיש ואפילו הכי אמרי דכתבינן עלייהו אדרכת' משום דלאו קנין מקנה ליה אלא דליזיל ולידון ולפיק ולייתי לי' אבל לעולם אם רוצה ליתנם לו קנין גמור אינו יכול כרבי יוחנן.

וראיתי שרבינו חננאל זצוק"ל תולה גם טעם איכא דאמרי כרבי יוחנן דאמר גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש.

ואינו נראה לי דבפירוש מוכח דלישנא בתרא לית להו דרבי יוחנן ואפילו אם תמצא לומר דאית להו טעמא דנהרדעאי לאו משום דרבי יוחנן הוא דאם כן אפילו בלא כפריה נמי לא נכתוב. אלא טעמא דידהו הוי משום דמיחזי כשיקרא כתבינן ואע"פ שאינו יכול להקדישו כדכתבית טעמא.

וכך כתב גם רבינו אלחנן זצוק"ל דלישנא בתרא דנהרדעאי פליגא אדרבי יוחנן.

אבל הנכון בעיני דלא פליגא כדפרישי' והאי דכתבי' אדרכתא אמטלטלי דוקא אמטלטלי דאיתנהו בעין דבני הקנא' נינהו אבל אם היתה לו מלוה אצל חבירו שאינה בעין שאותן המעות שהלוה לו הוציאן כבר ואינן בעין אינו יכול להקנותו לחבירו שאין קנין חל אלא על דבר שהוא בעין ואפילו הקדש שהוא חמור אינו חל אלא על דבר שהוא בעין שאם אמר מה שפלוני חייב לי יהא הקדש לא אמר כלום עד שיהא דבר המסומן לו ועינו כעינו.

ורבינו ברוך זצוק"ל כתב לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי. פירוש אם יש לראובן אצל שמעון כסף או כלים או בהמה או שאר מטלטלין חוב או הלואה או גזילה או גניבה וכו'. ומשמע מפירושו דהיכא דלא כפריה כתבינן אדרכתא אפילו אחוב דמטלטלין ואמלוה. ודבר זה אינו נראה לי כלל דמה קנין שייך בדבר שאינו בעין בין על ידי חליפין בין על ידי זיכוי קרקע אינו חל אלא על דבר המסומן ועומד בעינו אבל החוב שאינו מסומן ואינו עומד בעין היאך יתכן שיקנהו אדם לחבירו בשום פנים שבעולם או שיקדישהו אם היה לו שטר על אותה הלואה מקנה אותו שטר לחבירו במסירה ובכתיבה מפני שהשטר הוא חפץ וחייל קנין עילויה וכיון שקנה חבירו אותו השטר קנה כל שיעבודא דאית ביה ואפילו הכי אם חזר ומחל חובו ללוה מחול וטעמא דמילתא משום שהחוב אינו בר קנין כדפרישית.

וקיימא לן בכל דוכתא דהלכתא כלישנא בתרא והלכך אכל מטלטלי דאיתנהו בעין כתבינן אדרכתא אבל אמטלטלי דכפריה לא כתבינן אדרכתא וכך כתב גם רבי' יצחק זצוק"ל מאן דמייתי אדרכתא אמטלטלי דכפריה לא מהניא ליה ולא מידי ולית לי' רשותא לאשבועיה ולא לאישתעויי דינא בהדיה כלל דלא כתבינן אדרכתא אלא אמאן דלא כפר בההיא מידי (דמורכין) [דמודין] ביה אבל אמאן דכפר לא כתבינן דקיימא לן כנהרדעי.

וכך כתב גם רבינו חננאל זצוק"ל איכא דאמרי אמרי נהרדעאי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי דכפריה.

אמר ליה רב אשי לאמימר מאי טעמא אמר ליה משום דרבי יוחנן דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ולא אשכחן עלי' פלוגתא לבטוליה שמעתייהו.

ושמועה זו בפרק שבועת העדות בענין המשביע לעדים אם לא תבואו ותעידוני שיש לפלוני אצל פלוני.

ואקשינן והא אמרינן עד שישמעו מפי התובע ומוקים לה שמואל בבא בהרשאה והא אמרי נהרדעי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי הני מילי היכא דכפריה היכא דלא כפריה כתבינן.

וכמוה עוד בפרק יש בכור לנחלה וכיון דליכא דדחו לה להא דנהרדעאי ולא להא דרבי יוחנן ורב אשי ואמימר דאינון בתראי מוקמ' לה כר' יוחנן שמע מינה דהלכתא הכי וכל דאשכחן בתלמודה כגון מעש' דרב פפא דאקני זוזי דהוי לי' בי חוזאי לרב שמואל בר אחא וכיוצא בו כמה דלא כפריה הוא כדאיתמ' בהדיא אבל אי כפריה לא איתברר משמעתא דכתבינן אדרכתא עליה.

והא דנהגו למיכתב אדרכתא אפילו אמטלטליה דכפריה לא ידעינן מנין ועל מה סמכו והמוציא מחבירו עליו הראיה וכל דברי רבינו חננאל הם ראיות נכוחות שאין מקשינן אלא מהלכה פסוק' וכיון שהקשו ממנה בשבועות ובבכורות שמע מינה דהכי הלכתא אבל במה שאמר דרב אשי ואמימר מוקמי לה להא דנהרדעאי כרבי יוחנן לא סבירא לי דלישנא קמא דידהו אתי כרבי יוחנן אבל לישנא בתרא לא אתי כרבי יוחנן דרבי יוחנן אפילו אמטלטלי דלא כפריה אמר דלא כתבינן אם צריך להוציאו בדיינים דומיא דגזל כדכתבית לעיל.

אבל מיהו אפילו אם תמצא לומר פליגי הלכה כנהרדעאי דבתראי נינהו ותו דתלמודא מקשה ומתרץ אליבא דידהו שמע מינה דהלכתא כוותייהו ומיהו מדברי כולם נלמוד

דאמטלטלי דכפריה לא כתבינן דלא פליגי אלא אמטלטלי דלא כפרי' דרבי יוחנן אמר לא כתבינן ונהרדעי אמרי כתבינן והלכתא כנהרדעאי.
או יש לומר דגם רבי יוחנן מודה לנהרדעי דשני ליה בין היכא דקא מקני ליה קנין גמור ובין היכא דלא מקני ליה אלא זכותא דאית ליה דלידון וליתגליה כדכתבית לעיל.
אבל רבינו אלחנן זצוק"ל כתב אמרי נהרדעאי לא כתבינן אדרכתא אגב קרקע בין במטבע בין במטלטלין ואפי' קרקע נותן לו דבר שלו וברשותו ואגבו נותן לו מה שירצה ואע"פ שאינו ברשותו.
ואין הלכה כאיכא דאמרי בכל מקום אלא היכא שיש הלכה ויש מהן שאין הלכה דהא הכא איכא תרי איכא דאמרי ולית הלכתא כחד מנייהו חד דאמרי משום דמיחזי כשיקרא ואנן אדמיחזי כשיקרא לא חיישינן כרב נחמן ועוד דבין כפריה ובין לא כפריה לא כתבינן משום דרבי יוחנן דהא ממון שיכול להוציאו בדיינים בדלא כפריה הוא ואפי' הכי בעינן ברשותו כההיא מסותא דאמרינן במסותא מקרקעא עסקינן דכל היכא דאיתיה ברשות' דמרה איתה.
ואינן נראים לי דבריו שדוחה איכא דאמרי דנהרדעאי דלית הלכתא כותיה דהא קיימא לן דכל היכא דמקשה תלמודה ומפרק אליבא דידיה דהלכתא כותיה ובהא אשכחן בתרי דוכתי דמקשה ופריק אליבא דידייהו.
ומאי דקאמר מר דקיימא לן כרב נחמן דלא חיישינן למיחזי כשיקרא והכא תלו נהרדעאי טעמייהו משום דמיחזי כשיקר' נראה לי דלא קשיא ולא מידי דלא כל מיחזי כשיקר' שוין דודאי גבי טופסי גיטין ושטרות ואשרתא דדייני שאין הסופר כותבם אלא להיות מוכנים אצלו בשעה שצריך לכותבם והוא מניח שמות האנשים חלק התם הוא דלא חיישינן למיחזי כשיקרא משום דאין זה שקר גמור שהרי שמות בני אדם אינם כותבין וגם אינם מחתימין שם עדים אלא הסופר מזמינם לו שיהו מוכנים בעת הצורך אבל הכא שרוצה ראובן להקנות לשמעון מטלטלין שיש לו אצל לוי כיון שלוי כופרם היאך יחתמו העדים באותה הרשאה כי ראובן מקנה מטלטלין לשמעון והם אינן יודעים אם הם של ראובן ואע"פ שאינם מעידים כי הם של ראובן אלא מעידים כי ראובן אמר יהיו אותן המטלטלין קנויין לשמעון ואפילו הכי כיון דלא ידעינן דאינון דראובן מיחזי כשיקרא איכא למיחש שהעדים חותמין בו אבל למיחזי כשיקרא דהתם שאין העדים חותמין בו אפילו נהרדעאי מודו דלא חיישינן.
ומה שכתב עוד דבין כפריה ובין לא כפריה לא כתבינן משום דר' יוחנן ליכא למדחיי איכא דאמרי דנהרדעי מודו לר' יוחנן דאינו יכול להקדישן וגם לא להקנותם קנין גמור

ורבי יוחנן מודה לנהרדעי דאע"ג דאינו יכול להקנותן קנין גמור יכול הוא להקנות זכותו לו כדי שידון ויביא לו כדפרישית לעיל ולא פליגי ואפילו אם תמצא לומר פליגי הלכה כנהרדעי דבתראי נינהו ותו דתלמודא מתרץ אליבייהו בשבועות ובבכורות הלכך ליכא למידחי הא דנהרדעי מקמי דרבי יוחנן ובפרק יש בכור לנחלה אמרינן מאי שנא שני כהנים דאזיל לגבי האי ומדחי ליה כהן אחר נמי ליזיל לגבי האי ולדחייה.

אמר שמואל בבא בהרשאה והא אמרי נהרדעאי לא כתבי' אדרכתא אמטלטלי הני מילי היכא דכפריה אבל היכא דלא כפריה כתבינן.

ומצאתי כתוב תימה לי דמתניתין סתמא קתני אפי' ליתנהו השתא ביד כהן מהניא הרשאה והיכי מהניא הרשאה במידי דאינו בעין והלא לא היה יכול להקנות לו מה שאינו בעין וכן נמי בההיא רב פפא דהוה מסיק זוזי בי חוזאי וכו' דאע"ג דאינו בעין מהני בהו הרשאה דהא בהלואה קא מיירי מדנקט לשון מסיק ואפי' הכי מהני התם הרשאה וקשיא מההי' דפרק מי שמת דמסיק מילתא דליתי' בבריא ליתיה בשכיב מרע ופריך והלא הלואתו לפלוני דליתה בברי ואיתא בשכיב מרע ומשני איתא נמי בבריא במעמד שלשתן ואם איתא בלא מעמד שלשתן נמי איתא כגון על ידי הרשאה כדהכא ותירץ דאין ודאי הכי נמי בכל דבר יכול להקנות על ידי הרשאה אפילו אינו בעין והתם לא הוה מצי למימר הכי דנהי דיכול להקנות לו כך מכל מקום אם רוצה לחזור בו רשאי וכיון דיכול לחזור בו תו לא הוי דומיא דשכיב מרע דהתם לא מצי למהדר ביה כל זמן שלא עמד דכמסורים בידו דמי הלכך איבעי לי למימר התם מעמד שלשתן דהתם נמי אינו יכול לחזור בו.

הנה זה סובר שאין אדם יכול להקנו' הלואתו לחבירו קנין גמור מפני שאינה בעין אבל בהרשאה שיביאנה אצלו יכול ואם רוצה לחזור בו יכול לחזור בו דהא שליחא שווייה רבנן.

וא"א להיות תירוץ זה עיקר דשינוי יש בין כשמקנה קנין גמור דומיא דהקדש ובין כשאינו מקנה לו אלא הזכות שיש לו עליה שילך ויוציא הלואתו מידי הלוה ויביאנה אלא כדפרישית לעיל באיכא דאמרי בנהרדעי דלא פליגי עם רבי יוחנן ובפ' שבועת העדות אמרינן טעמא דאיש פלוני כהן ואיש פלוני לוי הא מנה לפלוני ביד פ' חייבין והא אמרת עד שישמעו מפי התובע אמר שמואל בבא בהרשאה והא אמרי נהרדעאי לא כתבינן אדרכתא אמטלטלי הני מילי היכא דכפרי' אבל היכא דלא כפריה כתבינן אלמא כותבין הרשאה בהלואה אע"ג דליתא בעין.

סימן פב

גרסינן בפרק הגוזל ומאכיל תניא ישראל שאנסוהו עכו"ם והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ביד חייב אמר רבא ואם הראה מעצמו כמו שנטל ונתן ביד דמי.
פירוש האי דקתני אם נטל ונתן ביד חייב דוקא בשאנסוהו עכו"ם והיו שואלין ממנו ממון והוא פדה עצמו בממון חבירו ונטל ממון חבירו ונתנו להם וריצה אותם דהאי ודאי מיחייב משום דהציל עצמו בממון חבירו ועשה מעשה בידים אבל אם האונס שאנסוהו היה על אותו ממון חבירו כגון שהיו אומרין לו תן לנו ממון פלוני ונטלו בידו ונתנו להם פטור שאין זה מציל עצמו בממון חבירו שכל האונס לא היה אלא על ממון חבירו והלכך לא מיבעיא אם הראהו להם והם נטלוהו אלא אע"פ שהוא בידו נתנו להם פטור ומנא תימרא דהכין דינא דאמרינן לקמן ההוא גברא דאפקידו ליה כסא דכספא אתו גנבא עליה שקליה ויהביה ניהלייהו אתו לקמי' דרבא פטריה אמר ליה אביי האי כמציל בממון חבירו הוא אמר רב אשי ניחזי אנן אפשר דאמיד הוא עליה דידיה אתו ואי לא אמיד אדעתא דההוא כסא הוא דאתי אלמא מוכיח מכאן בפירוש דכל זמן דאתו אדעתא דההוא כסא אע"פ שבידו נתנו להם פטור ואע"פ שהיה שומר עליו אנוס הוא ושומר פטור מן האונסין וכל שכן אם לא היה שומר עליו לא מחייב רבינו חננאל זצוק"ל דקיימא לן כרב אשי ודייקינן מינה דאי אנסוהו עכו"ם ואמרו לו תן לנו מעות של פלוני ונשא ונתן פטור.
עוד הביא רבינו חננאל מאי דגרסינן בירושלמי בסוף פרק החובל תני ישראל שאנסוהו עכו"ם ושאלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור נטל ונתן להם חייב אמר רבי יוסי הדא דתימר כשאומרין לו תן לנו ממון סתם אבל תן לנו ממון פלוני אפילו נטל ונתן ביד פטור וגם פתרון המורה כדמוכח דפירש ואם נשא ונתן ביד חייב דהציל עצמו בממון חבירו מדקאמר דהציל עצמו שמע מינה כל האונס לא היה אלא עליו שהיו שואלין ממנו ממון ורצה אותן בממון חבירו שנתן להם אבל אם האונס לא היה אלא על ממון חבירו שאמרו לו בפירוש תן לנו ממון פלוני' פטור הוא.
אבל רבינו יצחק זצוק"ל כתב איכא מאן דאמר כי היכי דישראל שאנסוהו עכו"ם והראהו ממון חבירו פטור ה"ה הכי נמי ישראל שאנסוהו עכו"ם להביא ממון חבירו והביא פטור ואנן לא סבירא לן הכי דכי מעיינת בה בשמעתא לא סלקא אליבא דהאי סברא כל עיקר דהאי דתניא ואם נשא ונתן ביד חייב במאי עסקינן אי באנוס קא אמרת פטור ואי מעצמו מאי איריא אם נשא ונתן ביד אפילו הראה נמי חייב אלא לאו הכי קאמר ישראל

שאנסוהו עכו"ם והראה ממון חבירו ופטור ודוקא הראה אבל נשא ונתן ביד חייב ואע"ג דאנוס חבירו וכו'.
ואינן נראים לי דבריו כלל דבודאי האי דתני ואם נטל ונתן ביד חייב ואע"ג דאנוס אבל מיהו לא אניס ליתן ממון חבירו אלא על ממונו אנסוהו והוא הציל עצמו בממון חבירו ושם חילק התנא בין הראה בין נשא ונתן ביד שאם אנסוהו על ממונו והראה להם ממון חבירו אע"פ שהציל עצמו בממון חבירו כיון שלא עשה מעשה אלא גרמא בעלמא פטור דהיכא מחייבינן בהראה בלחוד הני מילי כשהראה מעצמו אבל זה שאנסוהו אע"פ שעל ממונו אנסוהו והוא נתפייס עמהם בממון חבירו שהראה להם פטור הוא אבל אם נשא ונתן ביד הוא חייב כיון שאנסוהו על ממונו והוא הציל עצמו בממון חבירו.
אבל אם אנסוהו על ממון חבירו אע"פ שנטל ונתן ביד פטור הוא כדפרישית. ואילו היה ממון חבירו אצלו בהלואה או בגזילה או בשאלה כיון שהוא חיי' באונסין אבל שאנסוהו על אותו ממון בפי' בין נטל ונתן ביד בין הם נטלוהו מאליהן חייב ולא איפטר מיניה עד שישיב אותן לידי הבעלים.

סימן פג

גרסינן בפרק המפקיד אמר רבא רישא נעשה [כמי] שהפקידו אצלו בשתי כריכות דהוה ליה למידק סיפא נעשה כמי שהפקידו אצלו בכרך אחד דלא הוה למידק.
פסק רבינו יצחק זצוק"ל הלכתא כרבא דמשום דפשע ולא כתב שמא דגברא דאפקיד גביה כי היכי דלא ליחליף ליה משלם לזה מזה ולזה מזה.
ונראה לי דמתוך סוגיית ההלכה דדברי רבא דחויין הן מדאמרינן ורמי גזל אגזל וכו' עד בבא לצאת ידי שמים והכי אוקימנא בין לר' עקיבא בין לר' טרפון אלמא טעמא בבא לצאת ידי שמים בזו דינא דמניח מנה ביניהון ומסתלק ואם איתא לדרבא השתא גבי פקדון דלא עביד איסורא קנסו ליה משום דפשע הכא דעבד איסורא ואיכא נמי פשיעותא דאיבעי ליה למידק ממאן גזל דהא חד הוא לא כל שכן שישלם מנה לכל אחד ואחד אלא ודאי ליתא לדרבא דמשום האי פשיעותא לא מחייבינן ליה. ותו ממאי דתנן ביבמות בפרק האשה שהלכה גזל אחד מחמשה בני אדם ואינו יודע אי זה גזל וכו'.
ואמרינן התם דוקא גזל דעבד איסורא קניס רבי עקיבא אבל לקח מקח מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה מהן לקח וכל אחד ואחד אומר ממני לקח מודה רבי עקיבא שמניח מקח ביניהם ומסתלק ואם איתא לדרבא ישלם לכל אחד ואחד דהא פשע דאיבעי ליה

למידק ממאן זבין ולמה נרצה לחלק בין פקדון למקח וגזל ומתניתין דתני בבא לצאת ידי שמים דהיינו מפני שהודה מפי עצמו תני בין בפקדון בין בגזל.
ואי הוו קיימי דברי רבא היינו מקשין לו ממתניתין טעמא מפני שהודה מפי עצמו הא לאו הכי לא אלא רואה התלמוד כי סברתו לא עמדה ומשום הכי לא הקשה לו אלא מדידיה לדידיה היאך עלה בלבו לתרץ כן שדבריו סותרין זה את זה.
וראיתי שרבינו יצחק וכל רבותי פוסקין הלכה כר' עקיבא ודוקא בבע"ח נגזל דעבד איסורא אבל לקח מקח מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה מהן לקח דלא קא עביד איסורא בין לרבי עקיבא בין לרבי טרפון נותן דמי מקח ביניהן ומסתלק ולגבי פקדון פסקי הלכה כרבא משום דהו"ל למידק ולא רק משלם לכל אחד ואחד.
וזה הפסק אינו נראה לי כלל דאי בפקדון מחייבינן ליה משום דלא דק בלקח נמי ניחייביה משום דלא דק דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה ממי קבל המקח שיתחייב לו המעות אלא ודאי כיון דבלקח לא פליג רבי עקיבא דברי רבא הן דחויין (על שהן) [כ"ש] דבהלכתין מוקי למתניתין בבא לצאת ידי שמים ואמרינן דיקא נמי דקתני שהודה מפי עצמו.

סימן פד

גרסינן בפרק הקומץ בתרא הא דעפיצן והא דלא עפיצן מכאן מוכח דאע"ג דלא עפיצן כשרים לספר תורה וכן לתפילין ולמזוזה וכן הקלפין שלנו העשוין בסיד שכך הוא יפה תיקון הסיד שלנו כמו תיקון העפצים שלהם והם נקראים קלפים והמעופצין נקראים גוילים וכמו שהגוי' אינו יכול להזדייף כך הקלף אינו יכול להזדייף ויקרא הקלף ספר כמו בגויל ומאי דאמרינן בפרק השותפין שאלו את רבי שיעור ספר תורה בכמה אמר להם בגויל ששה טפחים בקלף אינו יודע.
הגוילים פירושו מעופץ והקלף פירושו העשוי בסיד כשלנו ולמה נקרא שמו קלף מפני שמסירין קליפה מעליו מצד השיער והוא הנקרא דוכסוסטוס כמו שאני עתיד לבאר ואותו הנשאר על המיתוח יקרא קלף בעבור שנקלף אבל הגויל אין דרכו להקלף מצד הבשר אינו מועיל לכתיבה כי אם צד השיער אבל הקלף הצד הנאה שלו הוא צד הבשר ובגויל שהיא עב שיעורו ששה טפחים ובקלף שהוא דק מפני שהוסרה קליפתו אמר אינו יודע.
ואין לפרש מאי דאמרינן הא דלא עפיצן שאינו מדבר על הקלפים שלנו העשוים בסיד אלא על הגוילים מעופצים מדבר שהם משימים אותם בקמח ואחרי כן מעבדין אותם

בעפצים ובא לומר לך שבין המעופצי' בין שאינם מעופצין אלא עשויין בקמח בלבד הם כשרים.
זה לא יתכן כי אותם העשויים בקמח ואינם מעובדים בעפצים יקראו דיפתרא והם פסולין לספר תורה דתנן בפרק הקורא את המגילה למפרע היתה כתובה בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדיפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית ובספר ובדיו ומפרש בגמרא דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ נייר מחקא עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו אשורי' שנ' ככתבם וכלשונם על הספר בדיו אמר רבא אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא ותכתוב אסתר המלכה וכתיב התם ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו.
פירוש והדיפתרא שהוא מליח וקמיח ולא עפיץ ולא תקרא ספר הלכך פסולה למגילה וכיון שהיא פסולה למגילה כל שכן לספר תורה דכתיב ביה ספר.
ובפרק המביא גט תניין תנן רבי יהודה בן בתירה אומר אין כותבין לא על הנייר מחוק ולא על הדיפתרא מפני שיכול להזדייף וחכמים מכשירין פי' נייר מחוק יוכל להזדייף וכן הדיפתרא מפני שאינה מעופצת והלכך פסילי תנא קמא וחכמים דהיינו רבי אלעזר דמצריך עידי מסירה וליכא למיחש לזייופא מכשר.
ואמרינן בגמרא אמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא שלשה עורות הן מצה חיפה ודיפתרא מצה כמשמעו דלא מליח ולא קמיח ולא עפיץ למאי הלכתא להוצאת שבת וכמה שיעורו כתני רב שמואל בר יהודה מצה כדי לצרור בה משקולת קטנה וכמה אמר אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא. חיפה מליח ולא קמיח ולא עפיץ למאי הלכת' להוצא' שבת וכמה שיעורו כדתנן עור כדי לעשות קמיע. דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ למאי הלכתא להוצאת שבת וכמה שיעורו לכתו' עליו גיטי נשים.
פירוש אליבא דרבי אלעזר דמכשר אע"פ שיכולה להזדייף אבל אי עפיץ הוה ליה ספר גמור ולא יקרא עור ושיעורו כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין כדתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין וכך הוא הקלף העשוי בסיד ספר חשוב כמו הגויל מעופץ ואיתא להאי שיטה בשבת בפרק המוציא מכל זה למדנו שהדיפתרא שהוא מליח וקמיח ולא עפיץ שאינה נקראת ספר והיא יכולה להזדייף ואינה כשרה אלא לגט ואליבא דר' מאיר אם כן הא דאמרינן הא דלא עפיצן בעל כרחנו אינו מדבר אלא באלה הקלפים שלנו העשוים בסיד שהן כשרין לספר תורה כמו הגוילין המעופצים.

והכי גרסינן בירושלמי בפרקא קמא דמגילה אין עושים יריעה פחות משלשה דפים ולא יתר על שמונה הדא דתימר בתחלה אבל בסוף אפילו כל שהוא ובקלפים לא נתנו בו חכמים שיעור וצריך שיהא כותב על הגויל במקום שיער ועל הקלף במקום נחושתו.
פירוש הצד התחתון הסמוך לבשר קורא נחושתו ואם שינה פסול לא יהא אלא כותבו חציו על העור.
פירוש הגויל קורא עור וחציו על הקלף אבל כותב הוא חציו על עור חיה טהורה וחציו על עור בהמה טהורה אלמא כותבין ספר בין על הגויל בין על הקלף.
וכך כתב גם רבינו אליעזר זצוק"ל בספר יראים שמעתי מפי רבי דלא מצריך תלמודא עפיץ אלא לעיבוד שלהם שהוא במליח וקמיח אבל עיבוד שלנו שהוא בסיד וחזק עיבודו לא מצרכי' עפיץ ומקרי ספר בלא עפיץ.
וראיה לדבריו מביא ממאי דאמרינן הכא הא דעפיצן הא דלא עפיצן וכולה שמעתא מיירי במזוזה וס"ת אלמא יש עיבוד כשר בלא עפיצן וכך מצאתי כתו' בתשובת הגאונים נקרא בלשון ערבי דק והוא עשוי בסיד הוא הנקרא קלף בתלמוד ועושין ממנו ספר תורה וראיתי שהשיבו לאותן שאין להם מי שיודע לעשות גוילים או דק ומצאו דק שבא ממקום רחוק אם יש להם רשות לכתוב באותו דק ספר תורה דלא מיעבד לשם ספר תורה אי לא.
ואמרו כי זה הדק קורא רב משה גאון דמתא מחסיא קלף והוא מליח ולא קמיח ולא עפיץ ואם יש לכם יכולת להחזיר את יריעות הדק לבית המיתוח ולהעבי' עליהם מעט סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה מכאן מתברר כי זה הדק הוא עשוי בסיד ורבינו מנשה גאון קורא לו קלף והן הן קלפים שלנו העשויים בסיד.
ובכמה מקומות מצינו כתוב שספר תורה כשר לכותבו על הקלף כמו שכשר לכותבו על הגויל חדא ההיא דרבי דכתבינן לעיל שאמר בגויל ו' טפחים ובקלף אינו יודע אלמא כתבי ספר תורה על הקלף. ועוד מן הירושלמי שכתבנו. ועוד דאמרינן בשבת בפרק המוציא יין תנא ר' מנשה כתבה על הנייר ועל המטלת פסולה על הקלף ועל הגויל ועל דוכסוסטוס כשרה. ומוקמינן לה התם כי תניא ההיא בספר תורה.
מכל הני מוכיח שכותבין ספר תורה בין על הגויל בין על הקלף ובלא ספק הקלף יקרא העשוי בסיד ומי שמפרש שהקלף הוא מעובד אינו אומר כלום.
ופירש המורה נייר של עשבים גויל מעובד בעפצים. וכך פירש גם במגילה דאמרי נייר מחקא ואמר מן העשבים והוא עשוי על ידי דבק. אבל רבינו נתן זצוק"ל פירש בערוך

שהנייר הוא חיפה והוא מחקא. ופתרון המורה נראה לי עיקר שהחיפה הוא דמליח ולא קמיח ולא עפיץ והיאך מועיל לכתיבה כלל.
ובפרק המוציא יין תנן נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין נייר מחוק כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פלייטון אלמא שמועיל לכתיבה.
ובפרק המביא תניין תנן רבי יהודה בן בתירה אומר אין כותבים לא על הנייר מחוק ועל הדיפתרא מפני שיכול להזדיי' דמשמע דוקא נייר מחוק יכול להזדייף אבל נייר שאינו מחוק אינו יכול להזדייף וכותבים עליו את הגט והחיפה הוא עור גמור והיאך יועיל לכתיבה ולגבי שבת כל דבר שיערו חכמים אותו בדבר שהוא עשוי לכך והיאך היו משערין החיפה לכתוב עליו וקשר של מוכסין דלאו לכתיבה קאי אלא ודאי הדבר ברור שנייר הוא זה הבא מארץ ישמעאל אבל אינו נעשה מעשבים כדפירש המורה אלא מבלאי בגדים וחבלים עושין אותו והוא חלק ונאה לכתיבה ואינו יכול להזדיי' שלא יהא המחק ניכר בו אך אם הי' כתוב ונמחק כדתנן בגיטין לא על הנייר מחוק מפני שיכול להזדייף והגיטין והשטרות דלא בעי ספר אלא כתב שאינו יכול להזדייף בלחוד כותבים על הנייר שאינו מחוק אבל ספר תורה ומגילה הצריכים ספר אין כותבים אותם על הנייר אע"פ שאינו מחוק דנהי שאינו יכול להזדייף ספר מיהא לא מיקרי מפני שאינו בר קיימא ואינו חזק והוא נימס כמים ולא יקרא ספר אלא העשוי מעור בהמה.

סימן פה

גרסינן בפרק הקומץ בתרא הא מורידין עושין והא בעיא שירטוט דאמר רב מנימין בר חלקיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב כל מזוזה שאינה משורטטת פסולה ורב מנימין בר חלקיה דידיה אמר שירטוט מזוזה הלכה למשה מסיני תנאי היא דתניא רבי ירמיה אמר משום רבינו תפילין ומזוזות נכתבים שלא מן הכתב ואין צריכות שירטוט והלכתא תפילין לא בעו שירטוט ומזוזה בעיא שירטוט ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מאי טעמא מיגרס גריסן פירוש מתפילין מקשה ולא מספר תורה דאילו ספר תורה בעי שירטוט כדאמרי' בפרק החולץ ובפרק מצות חליצה מר זוטרא הוה משרטט וכתב כל הפרשה כולה.
ובהלכתא קמייתא דגיטין אמרינן אמר רבי יצחק שתים כותבים שלש אין כותבים במתניתא תנא שלש כותבים ארבע אין כותבין ואמרינן התם ר' אלעזר שירטט וכתב לה ומר עוקבא נמי שירטט וכתב לה.

ובשילהי פרקא דמגילה אמרינן דברי שלום ואמת אמר רבי תנחום אמר רב אסי ואמרי לה אמר רבי חייא בר אבא אמר רב אסי מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה.
ושמעתי אומרים משם רבינו תם זצוק"ל דספר תורה נמי לא בעי שירטוט כתפילין אבל מיהו צריך לסרגל מארבע רוחות ולא יותר בין בספר תורה בין בתפילין אבל לשרטט בין השיטין אינם צריכין חוץ ממזוזה שצריכה שירטוט אף בין השיטין ומאי דאמר רבי יצחק שתים כותבים שלש אין כותבים זהו בלא שירטוט מד' רוחות ומאי דאמרינן מגילה צריכה שירטוט באמיתה של תורה אמיתה של תורה היא המזוזה אבל כל התורה אינה צריכה שירטוט כי אם מארבע רוחות.
וכך מצאתי שפירש רבי' נתן זצוק"ל בערך אמת באמיתה של תורה פירש במזוזה שהיא אמיתה כדגרסינן בפ' הקומץ רבה בגמרא דשתי פרשיות שבמזוזה אמר רב כל מזוזה שאינה משורטטת פסולה. ועוד אמרו שירטוט של מזוזה הלכה למשה מסיני.
ובתשובות רב עמרם גאון זצוק"ל ראיתי כתוב כאמיתה של תורה בעיקר של תורה כאמת שלה כגון חוקים מצות ומשפטים שבה.
ושמעתי שמסתייעין מכאן מדקא מקשה הא מורידין עושין ומשמע להו דבין מתפילין בין מספר תורה מקשה דאלמא ספר תורה נמי לא בעי שירטוט.
ואינו נראה לי כל זה הדוחק שנדחקין לפרש הא דאמרינן שלש אין כותבים בשירטוט דמארבע רוחות קאמר ואמתה של תורה לפרש על מזוזה דוקא דאי משום האי דאמרינן הא מורידין עושין לאו אספר תורה נמי קאי אלא אתפילין קאי בלחוד דלא בעי שירטוט אבל ספר תורה הכי נמי דבעי שירטוט כדמוכח בכמה דוכתי'.
וגם פירש המורה הא מורידין עושין והא מזוזה בעיא שירטוט כדמפרש לקמן ובתפילין לא אשכחן דבעי שירטוט אלמא מתפילין בלחוד מקשה ואין אנו צריכין לכל זה הדוחק ועוד שנוכל להביא ראיה בפירוש דספר תורה בעי שירטוט דגרסינן בירושלמי בהלכתא קמייתא דמגילה רבי חלבו בשם רבי אלעזר נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור הרי היא כאמיתה של תורה מה היא צריכה שירטוט אף זו צריכה שירטוט אלמא לא על מזוזה בלחוד קאמר אלא על כל התורה שנקראת אמת ובעבור זה אמר כאמיתה של תורה שדומה אמיתה של מגילה לאמיתה של תורה.
ובריש פרק כל כתבי אמרינן דכתבי הקדש שהיו כתובים בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתום יש להם קדושה ומצילי' אותם מפני הדליקה דתניא אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו פירוש מדקא מדכר דיו גבי מגילה שמע מינה דספרים לא בעו דיו אלא נכתבים אפילו

בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתו' ואם איתא דספר תורה לא בעי שירטוט אמאי לא קתני לה בהך מתנית' עם הנך דאיכא בין ספרים למגילה אלא שמע מינה שוין הם בדבר הזה שכולם צריכים שירטוט.

ומצאתי כתוב בתשובות רבינו פלטואי גאון זצוק"ל כך ראינו דכל דבר שהוא קדושה צריך שירטוט בין מדרבי יצחק בין ממתניתא בין מדמר זוטרא בין מדמר עוקבא ורבי אלעזר ואפילו לכתוב פסוק אחד בלא שירטוט אלא תפילין מה טעם אין צריכים שירטוט מפני שמצווין לקובען ואין צריך לקרות בהם בספרים אלא מצוה לכורכן ולקומען לכורכן בשערן לתופרן בגידין ונעשין כקמיע ואין רגילין לפותחן ולקרות בהן לפיכך אין צריכים שרטוט שהשרטוט לא נאמר אלא משום קריאה ולפי דברי הגאון יש לומר דקאי דפליגי במזוזה משום האי טעמא דמאן דסבר דלא בעי שירטוט משום דלאו לקריאה עבידא ודמיא לתפילין ומאן דאמר בעיא שירטוט מפני שאינ' נקמע' כתפילין ואע"ג דאמרינן דתפלין לא בעי שירטוט הני מילי בין השיטין אבל מארבעה רוחותיהן בעי שירטוט דגרסינן בירושלמי בפ' א' דמגילה בהלכה אין בין ספרים הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות וכותבי' בדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בשיער וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין.

מסרגלי' בקנה הוא השירטוט של ארבע רוחותיהן וטולין במטלי' הוא מה שכתב רבינו האי גאון זצוק"ל שאחר שכתב התפילין על הקלף כורכן בדוכסוסטוס ומכניסן בבתי'.

סימן פו

גרסינן בפרק הקומץ בתרא תנו רבנן כיצד סודרן קדש לי והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והא תניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימין של קורא כאן מימין המניח והקורא קורא כסדרן.

אמר רב חננאל אמר רב אם החליף פרשיותי' פסולה אמר אביי לא אמרן אלא גוויותא לברייתא ובריית לגווייתא אבל גוויותא לגווייתא ובריית לברייתא לית לן בה.

אמר ליה רבא מאי שנא גווייתא לברייתא ובריית לגווייתא דלא דהנך דבעיא למיחזי אוירא לא חזיאן והנך דלא בעיין למיחזי אוירא קא חזיאן. גווייתא לגווייתא ובריית לברייתא נמי הך דבעיא למיחזי אוירא דימין קא חזייא דשמאל ודשמאל חזייא אוירא דימין אלא לא שנא.

ופירש המורה כשהקורא עומד כנגד המניח הויא ימינו של זה לשמאלו של זה והקורא קורא כסדרן כסדר שהן כתובין בתורה המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר.

וגווייתא לברייתא פירוש שכתב והיה כי יביאך קודם לקדש דנעשת פנימית זו חיצונ' אי נמי הקדי' והי' אם שמוע לשמע דנעשת פנימית חיצונה וחיצונה פנימית אבל גווייתא לגווייתא כגון והיה אם שמוע משמאל קדש מימין של מניח. וכך פירש גם רבינו גרשום זצוק"ל.

אבל רבינו אליעזר זצוק"ל כתב בספר יראים שחיבר נותן קדש משמאל המניח בבית החיצון ואח"כ נותן בבית השני והי' כי יביאך וחוזר לצד אחר ונותן שמע בבית החיצון לימינו של מניח ובבית שני והיה אם שמוע.

וכן שמעתי מפי רבינו יעקב ז"ל שקבלה היתה ביד רב האי גאון הווייות באמצע פירוש והיה כי יביאך והיה אם שמוע באמצע שמע חיצון לצד ימין קדש חיצון לצד שמאל.

ולא כדברי רבותי שמפרשים קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע נמצאו והיה כי יביאך ושמע באמצע והלשון מוכיח כדברי רב האי גאון דאי כפירוש רבותי הכי איבעי ליה למיתני כיצד הדרך קדש והי' כי יביאך שמע והיה אם שמוע ומתחיל לימין וכמו שכתב רבי' אליעזר משום רבינו האי כך ראיתי כתוב משום רב שרירא גאון זצוק"ל דליהוו ההוויות באמצע וכך מצאתי כתוב בשימוש תפילין אחד.

ובשימוש תפילין אחר מצאתי כתוב יביא עוד קלף מן צבי וחותך ארבע חתיכות כחשבון הבתים וכותב על כל חתיכה וחתיכה פרשה א' בחתיכה אחת יכתוב קדש ובחתיכה שניה יכתוב והיה כי יביאך ובחתיכה שלישית שמע ישראל ובחתיכה רביעית והיה אם שמוע.

וזהו סידורן בבתים קדש לי לצד ימין בבית ראשון ובבית שני הסמוך ליה והיה כי יביאך ובבית שלישי סמוך לו שמע ישראל ובבית רביעי שהוא לצד שמאל והיה אם שמוע.

וזה הסדר נראה לי עיקר שהוא כסדר שהן כתובות בתורה ומאן דאמר הוויות באמצע הוא סדר כתיבתן לא יצא בהן ידי חובה כדאמר רב חננאל אמר רב אם החליף פרשיותיה פסולה שאילו היה משמע לשון הברייתא בפירוש שצריך לכתוב הוויות באמצע היה מקשה בעל התלמוד מה ראה התנא להפך סדר כתיבתן בתורה מה טעם יש בזה לכתוב הוויות באמצע כל שכן של' הברייתא אינו מוכיח אלא כסדר הכתובים בתורה דאמר קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל. ומאי דאמר רבי אליעזר דהכי איבעי ליה למיתני כיצד סדרן קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע ומתחיל לימין.

תשובה דהתנא בא להודיע שלא תכתוב הפרשיות של תפילין כדרך שאתה כותב הפרשיות של מזוזה שהן נכתבו בדף א' ולמטה מזו והם כתבם בשתי דפים פסולה אבל הפרשיות של תפילין אין נכתבות כך אלא כותב ארבע פרשיות בד' דפים זו בצד זו

שיבאו קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל ויעמדו בארבעה בתים זו בצד זו לפיכך תפש זה הלשון מימין ומשמאל כדי למונעך שלא תכתבם זו תחת זו כולן בדף אחד בקלף אחד ויניחו בארבעה בתים כדתניא לעיל ואם כתבו על עור אחד והניחם בארבעה בתים בעור אחד יצא אלא זו בצד זו ולא זו תחת זו שדין אחד לתפיל' של יד ולתפילה של ראש אבל רבינו אליעזר כתב בס' יראי' שתפלה של יד כותב כל ארבע פרשיות בשש שורות זו למטה מזו.

ואינו נראה לי מדתניא לעיל אמר רבי יוסי ומודה רבי יהודה שאם אין לו תפילה של יד ויש לו שתי תפילין של ראש שטולה עור על אחת מהן ומניחה ומדמכשר תפילה של ראש לעשות של יד שמע מינה סדר אחד יש לשתיהן שכמו שארבע פרשיות של ראש נכתבות זו בצד זו כך ארבע פרשיו' של יד נכתבו' זו בצד זו ולא תחת זו והכי תני' במכילתא בפרשת והיה כי יביאך והיה לך לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך בארבעה מקומות פרשת תפילין קדש לי והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע מכאן אמרו מצות תפילין ארבע פרשיות של יד שהן בדף אחד ארבע פרשיות של ראש שהן ארבע טוטפות אלו הן קדש לי והיה כי יביאך שמע ישראל והיה אם שמוע כותבם כסדר ואם כתבם שלא כסדרן הרי אלו יגנזו.

הרי לך בפירוש כסדר האמור בתורה שהרי לא הוזכר כאן לא מימין ולא משמאל אלא סדר הכתוב בתורה. וכך כתב גם רבינו יצחק בר מלכי צדק זצוק"ל בפרק י"ח דכלים בית ראשון קדש לי בית ב' והיה כי יביאך בית שלישי שמע בית ד' והיה אם שמוע.

(תולעת יעקב. זה הפסק הזכירו ריא"ז נכדו והביאו בשלטי הגבורים בהלכות תפילין שכתב וז"ל וכן הסכים מז"ה בספר המכריע ערך פ"ז יע"ש).

סימן פז

גרסינן בפרק הקומץ בתרא אמר רבא בר רב שילא אמר רב חסדא סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך וכו'.

על ענין תפילין שכתבת אלי פירש רבי יהודה חסיד מברך שתים אע"פ שלא סח ורצית לדעת מה דעתי נוטה בזה.

אודיעך כי בעל הלכות גדולות כתב כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. על תפילה של יד מברך להניח תפילין ועל תפילה של ראש מברך על מצות תפילין אמר רבא בר רב שילא אמר רב חסדא סח בין תפילה של יד לתפילה של ראש חוזר ומברך שתים.

הנה בעל הלכות גדולות מצריך לברך על של יד בפני עצמה ועל של ראש בפני עצמה אע"ג דלא סח ואם סח בנתי' חוזר ומברך על של ראש לבד שתים.
ורבינו יצחק כתב אמר רבא בר רב שילא אמר רב חסדא סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך סח אין לא סח לא והא אמר רב חייא משמיה דרבי יוחנן על תפילה של יד הוא מברך להניח תפילין ועל של ראש הוא אומר על מצות תפילין. אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא סח מברך אחת סח מברך שתים וכן הלכתא.
וחזינא בהלכות גדולות בהא מילתא טעותא והלכתא כדכתבינן דלא מברך שתים אלא היכא דסח אבל לא סח אינו מברך אלא אחת והכי נמי אשכחן בירושל' כשהוא לובשן מברך להניח תפילין ושמעי' מינה דאינו מברך אלא אחת על שתיהן.
והכי כתב רבינו האי גאון זצוק"ל כדכתבינן גם המורה כך פירש מילתא דאביי ורבא כרבינו יצחק סח מברך שתים כדשלח רב חייא לא סח אין מברך אלא על של יד בלבד.
וזה הפתרון אינו נראה לי שאם אביי ורבא דאמרי סח מברך שתים אמילתא דרבי יוחנן קיימי ולפרושי מילתא קא אתי דמאי דקא אמר רבי יוחנן דמברך על של יד ועל של ראש היכא דסח בנתים הוא ולא כדקא סלקא דעתיה דאע"פ שלא סח נמי חוזר ומברך על של ראש.
אי הכי כלומר הכי הוה ליה למימר אביי ורבא דאמרי תרוייהו הכא נמי היכא דסח כלומר לאו כדסברת דרבי יוחנן בלא סח נמי קאמר אלא היכא דסח ולעולם לא תיקשי מינה לרב חסדא ומה להם לומר לא סח מברך אחת סח מברך שתים אלא ודאי הכי משמע מילתייהו דלא אתו לפרושי אלא מילתא דרב חסדא אבל מילתיה דרבי יוחנן לא מיפרשא אלא אע"ג דלא סח כדקא סלקא דעתיה ומשום דניקשי מינה לרב חסדא פרישו מילתא דרב חסדא הכי דהאי דאמר רב חסדא סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך שתים קאמר שחוזר ומברך על של ראש להניח ועל מצות דכיון דסח הפסיד הברכה שבירך להניח וחייב עוד לחזור ולשנותה אבל אם לא סח מברך על של ראש אחת על מצות תפילין ולא קשיא דרב חסדא ודרבי יוחנן דרב חסדא איירי היכא דסח ואמר שחוזר ומברך עוד הברכה שבירך ונמצא אינו מברך על של ראש אלא א'.
ותו אם כפתרון המורה היאך ראוי לומר לא סח אין מברך אלא על של יד והרי לא סח אינו משמע אלא אחר שבירך על של יד כבר והיאך יתכן לפרש האי דאמר מברך אחת דאינו מברך אלא על של יד בלבד והרי כבר בירך והכי הוה ליה למימר לא סח אינו מברך עוד אלא על מה שבירך מדקאמר לא סח מברך אחת שמע מינה על של ראש קאמר.

ומה שכתב בהלכות גדולות הוא הנראה לי עיקר. ורבינו יצחק תפס את דבריו בלי שום ראיה.
ומה שנסתייע מן הירושלמי אדרבא הירושלמי מוכיח בהלכות גדולות דהכי גרסינן בפרק היה קורא כיצד הוא מברך עליהם רבי זריקן בשם רבי יעקב בר אידי כשהוא נותן של יד מהו אומר אקב"ו להניח תפילין וכשהוא נותן של ראש מהו אומר אקב"ו על הנחת תפילין ופשט הירושלמי בשלא סח משמע שלא חילק דבריו ודקית ואשכחית שגם רבינו שלמה בן היתום משום רבינו גרשום זצ"ל פירש בדבריו וכך כתב אביי ורבא דאמרי תרווייהו לא סח מברך אע"פ שהן שתים הרי הן כאחת לפי שמה שהוא מברך על של ראש במצות תפילין היינו במצות הינוח ודמיין כחדא ברכה כשלא סח אבל סח בנתים חוזר ומברך פעם שניה להניח תפילין והא מברך שתים.
וגם רבינו אליעזר זצוק"ל כתב בספר יראים אמר רבא בר רב שילא אמר רב חסדא סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך ומסקי אביי ורבא לא סח מברך אחת על של ראש על מצות תפילין ולהניח תפילין אינו מברך שכבר בירך על של יד סח מברך שתים על של ראש להניח ועל מצות שאינה עולה ברכת להניח שבירך על של יד לתפילין של ראש שכבר סח.
וכך מצאתי כתוב בתשובות רב עמרם גאון זצוק"ל שמי שאין לו אלא תפילה אחת או של יד או של ראש מברך עליה שתי ברכות להניח תפילין ועל מצות תפילין.
על הדברים הללו אני סומך וכך נראה לי עיקר שהרי של יד ושל ראש שתי מצות הן והיאך יתכן לפוטרו בברכה אחת אלא ודאי על של יד מברך בפני עצמה ועל של ראש בפני עצמה אע"פ שלא סח בנתים.

סימן פח

גרסינן בפרק התכלת אמר רחבה אמר רב יהודא חוטי צמר פוטרין בשל פשתן וכו'.
מה שכתבת אלי על טלית של שני מינין כגון צמר גפן ופשתים אי נמי שאר מינין אם היא כשרה אם היא פסולה.
אודיעך שדבר זה הויא פלוגתא דאמוראי אם שאר מינין שאינן מצמר או מפשתים אם חייבין מדאוריית' או מדרבנן דהכי אמרינן במנחות בפרק התכלת אמר רחבה אמר רב יהודא חוטי צמר פוטרים בשל פשתן וחוטי פשתן פוטרין בשל צמר וחוטי צמר ופשתן פוטרין בכל מקום ואפילו בשיראין פירוש חוטי צמר ופשתן ביחד דהוי כלאים ואפילו הכי שפיר דמי מפני שהשיראין חייבין בציצית מן התורה וכל היכא דאיכא מצות ציצית

אישתראי בה כלאים ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן שיראין פטורים מן הציצית פירוש דלא חייבה התורה בציצית אלא בגדי צמר ופשתים כדלקמן ולא שאר מינין וכיון שהשיראין פטורין מן התורה אי שרי בהו כלאי' הוו כלאים שלא במקום מצוה.
איתיביה רבא לרב נחמן השיראין והכלך הסיריגון חייבין בציצית ומהדר מדרבנן פירוש אין חייבים מן התורה אלא מדרבנן אי הכי אימא סיפא ובכולן צמר ופשתים פוטרין בהם אי אמרת בשלמא דאורייתא היינו דמשתרי בהו כלאים אלא אי אמרת דרבנן היכי מישתרי בהו כלאי' פירוש קא סלקא דעתיה דהאי דתנא צמר ופשתים פוטרין בהם שניהם ביחד קאמר כדאמר רב יהודא ומהדר אימא או צמר או פשתים. הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא והן עצמן במינם פוטרין שלא במינם אין פוטרים. אי אמרת בשלמא דרבנן היינו דפטרי במינם אלא אי אמרת דאורייתא צמר ופשתים הוא דפטרי בהו.
פירוש דמדקדק מדקא תני הן בעצמן דהיינו ציצית דשיראין במינן דהיינו טלית דשיראין פוטרין ואי סלקא דעתך דחיוב טלית דשיראין דאורייתא היכי מיפטרא בציצית דשיראין שאין קרוי ציצית מן התורה אלא מצמר ופשתים דכתיב צמר ופשתים יחדיו וסמיך ליה גדילים תעשה לך דמשמע שאין גדילים אלא מצמר ופשתים.
ומהדר אי משום הא לא קשיא כדרבא דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינם בין שלא במינם שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין.
פירוש רבא דייק מדכתיב על ציצית הכנף דדרשינן מיניה שתהא הציצית מין כנף ומשמע מכל מין שיהא הכנף תטיל בה ציצית ואפילו אינו מצמר ופשתים אלא משאר מינין וכתיב צמר ופשתי' יחדיו דמשמע אין ציצית כשרה אלא מצמר ופשתים אלא הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין ואשתכח רבא דמרבה שאר מינין לציצית ורב נחמן אמר לך כדתנא דבי ר' ישמעאל דאמר הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים פירוש גבי נגעים כתיב בבגד צמר או בבגד פשתים.
אמר אביי והאי תנא מפיק מאידך תנא דבי רבי ישמעאל דתנא רבי ישמעאל בגד צמר אין לי אלא בגד צמר מנין לרבות צמר גמלים צמר ארנבים ונוצה של עזים והשיראין והכלך והסריקון תלמוד לומר או בגד למדנו מכאן דהויא פלוגתא דרב יהודא ורב נחמן ורבא דהוא בתרא סבירא ליה כרב יהודא וקיימא לן בכל דוכתא דהלכתא כבתראי כל שכן דהוה ליה רב נחמן אחד במקום שנים ואי משום תנא דבי רבי ישמעאל הא אידך תנא מפיק מיניה.

וראיתי מי שאמר וקיימא לן כתנא דבי רבי ישמעאל דאמר אין בגד אלא מצמר ופשתים. ואינו נראה לי דהא אידך תנא מפיק מיניה ויש לנו לחזור לפלוגתא דאמוראי ולמיפסק הלכה כרבא דהוא בתרא כל שכן דרבי יהודה קאי כותיה.

ומאי דאמרינן בפרק במה מדליקין רב נחמן בר יצחק אמר אף כל לאתויי ציצית ציצית בהדיא כתיב בה לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו גדילים תעשה לך סלקא דעתך אמינא כדרבא דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים יחדיו הא כיצד צמר ופשתים פוטרין בין במינם בין שלא במינם שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין סלקא דעתך אמינא כדרבא קא משמע לן ומשמע מהכא דליתה לדרבא והכי נמי אמרינן בהלכתא קמייתא דיבמות הא לאו מילתא היא דהא סלקא דעתיה כדרבא תנא דבי רבי ישמעאל הוא דקאמר הכי משום דמקשינן ליה מצמר ופשתי' הכתיב גבי ציצית ופשיטא ודאי דתנא דבי רבי ישמעאל לא סבירא ליה כוותי' ומש"ה לא מידחיי' מילתא דרבא בהכי והלכתא כוותיה.

נמצא עכשיו דלדברי רבא כל המינין חייבין בציצית מן התורה ואפילו שיראין וכלך והסריקין ולדברי רב נחמן פטורים הן מן התורה וחייבין מדרבנן.

ולי נראה שהלכה כרבא אבל רבותי הקדמונים זכרונם לברכה פסקו כרב נחמן וכתנא דבי ר' ישמעאל והרוצה לצאת ידי שמים ולאפוקי נפשיה מפלוגתא יעשה טלית של צמר והיא מצוה מן המובחר.

וטלית של פשתן שנהגו העולם להטיל בה ציצית של פשתן אינו נראה לי כלל משום דהויא פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דאמרינן בפרק התכלת תנו רבנן סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין והלכה כבית הלל.

אמר רבי אלעזר בר צדוק והלא כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים אינו אלא מן המתמיהין אמר רבי אם כן למה אסרוה מפני שאינן בקיאין פירוש בית שמאי לא דרשי סמוכין למשרי כלאים בציצית ודין הציצית הוא להיות חציו תכלת וחציו לבן ממין הטלית דנפקא לן מעל ציצית הכנף מין כנף דהיינו לבן ופתיל תכלת היינו דליעביד שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת ואם יטיל תכלת בסדין של פשתן הוו להו כלאים שלא במקום מצוה שלא חייבה התורה תכלת אלא בטלית של צמר ואף על גב דמצי למעבד כולו לבן שהרי אין התכלת מעכבת את הלבן ונמצא שאין בו כלאים מכל מקום עיקר ציצית הכתוב בתורה תכלת היא והלכך ממילא שמעינן דלא דברה תורה אלא בטלית של צמר אבל הסדין פטור היא מדין ציצית שכשאמרה תורה על כנפי בגדיהם לא דברה אלא בבגד צמר ולא בבגד פשתים.

ובית הלל מחייבין דדרשי סמוכין דאתי עשה ודחי לא תעשה ודין אחד יש לסדין ולטלית של צמר והלכה כבית הלל אע"פ שבכל מקום הלכה כבית הלל איצטריך התנא הכא למיפסק הלכה כבית הלל מפני שהעולם עושין כבית שמאי ובא לומר לך אע"פ שאינן מטילין ציצית בסדין לא מפני שהלכה כבית שמאי אלא הלכה כבית הלל דדרשינן סמוכין ואתי עשה ודחי לא תעשה.

אמר רבי אלעזר בר צדוק היאך היא הלכה כבית הלל שכל המטיל תכלת בסדינו בירושלים מתמיה העולם עליו שאומרים ראו היאך זה לובש כלאים ורבי נמי אמר אם כן שהלכה כבית הלל למה אסרוה העולם שלא יטילו תכלת בסדין ואמר מפני שהעולם אין בקיאין למידרש סמוכין ואתי למישרי כלאים שלא במקום מצוה ושקלי' וטרי' ומוקמינן טעמא משום כסות לילה וכיון דגזרו עליו חכמים ואסרוהו מכל וכל אסרוהו ואפילו להטיל בו לבן שאם יחייבוהו חכמים בלבן יבאו עמי הארץ להטיל בו תכלת שבמקום שהיתה התכלת מצויה בכל ציציותיהם היו מטילין תכלת ואי אמרת להו להטיל לבן בלא תכלת לא צייתי ולעולם אתו למילבש כלאים שלא במקום מצוה הלכך אסרו חכמים הסדין בציצית ואפילו לבן ואע"ג דעקרו למצות עשה שב ואל תעשה הוא וכח יש בחכמים לעקור מצות עשה בשב ואל תעשה והיא מתבטלת מאליה מפני גזירתם כדאמרינן ביבמות בפרק האשה רבה ומשום דסדין אסור בציצית אפילו בלבן כעס המלאך על רב קטינא ואמר ציצית מה תהא עליה שאילו לא נאסר הסדין אלא בתכלת לבדה אבל בלבן מחויב הוה ליה למימר תכלת מה תהא עליה מדקאמרו ציצית מה תהא עליה שמע מינה שום ציצית לא היה בו ואפילו לבן וגם בחלוקת בית שמאי ובית הלל מדקאמרו סדין בציצית ולא אמרי בתכלת שמע מינה דכל ציצית קאמר ואפילו לבן דקסברי בית שמאי כל היכא דמצינן לקיומי ביה מצות תכלת מיתכשר לבן לחודיה ותכלת לא מעכב ליה וכל היכא דלא מצי לקיומי מצות תכלת לא מיתכשר ביה לבן ודיקא נמי מדקתני פוטרין דמשמע פטור לגמרי מכל מצות ציצית ואפילו מלבן דאי סלקא דעתך מתכלת דוקא קא אמרי' אבל בלבן דליכא כלאים מחייבי הכי הוה ליה למיתני תכלת בסדין בית שמאי אוסרים ובית הלל מתירין השתא דקתני סדין בציצית בית שמאי פוטרין וב"ה מחייבין משמע דפטרי ליה בית שמאי מכל דין ציצית ואפילו מלבן וכמו שהיו פוטרי' אותו בית שמאי לגמרי מדין תורה כך גזרו חכמים משום כסות לילה ואסרו שלא יטיל בה שום ציצית ואפילו לבן שלא יבא להטיל בה תכלת ויתכסה בו בלילה ויעבור ביה בלאו.

זו היא סברתי אבל רבים מפרשים דסדין דוקא בתכלת נאסר אבל בלבן מחייבי וכך מצאתי שהשיב רב נטרונאי גאון זצוק"ל בתשובותיו ואמר מעולם לא ראינו ולא שמענו למירמי חוטי דכיתנא ומאן דרמי חוטי דכיתנא ומברך עליהן עובר משום לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וחייב מלקות עוד השיב ושפירשתם מצינו בתשובות שאלות דעבדו רבנן תקנתא לאחותי חוטי דכיתנא משם אבא מרי גאון ומר בר רב יעקב אחריו ומר רב אבימי אחריו ומר רב צדוק אחריו וכל גאונים שאחריהם זכר קדושי' לברכה ובהא עמידתן בקרוב שלא היה אחד מהם שהורה להטיל חוטי דכיתנא ואף אתם אל תעשו כן הלכך בעל נפש יתעטף בטלית של צמר ויצא מכל ספק.

סימן פט

גרסינן בפרק שבועות בתרא דאיתמר מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי.

אמר רבינו יצחק זצוק"ל וקיימא לן כרבא והיכי דמי מתפיס בשבועה כגון דשמע חברי' דאישתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו אנא נמי דכותך לאו כמוצי' שבועה מפיו דמי אבל מתפיס בנדרים חיל נדרה עליה דתנן הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירים ותניא נמי איזהו איסר נדר האמור בתורה אמר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחרבנה אסור ואמר שמואל והיא שנדור ובא מאותו היום דכתיב איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנאה וכן אמר גם רבינו משה בן מיימון זצוק"ל בספר ההפלאה שחיבר בפרק שני דהלכות שבועות שמע חבירו נשבע ואמר הריני כמותך הואיל ולא הוצי' שבועה מפיו ולא השביעו חבירו הרי זה פטור וזהו מתפיס בשבוע' שהוא פטור.

וכן אם נשבע שלא אוכל בשר זה וחזר ואמר והרי הפת ההיא כבשר הזה הרי זה פטור על הפת והרי לא הוציא שבועה עליה אלא התפישה ובפרק שלישי דהלכות נדרים אמר ד' דברים יש בין נדרים לשבועת ביטוי ששבועת ביטוי אין שבועה חלה על שבועה ובנדרים יחול נדר על נדר המתפי' בשבועה הוא פטור ובנדרים חייב אין שבועת ביטוי חלה על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש ונדרים אינן חלין אלא על דבר שיש בו ממש כיצד המתפיש בנדרים חייב שמע חבירו שנדר ואמר ואני כמותך בתוך כדי דיבור הרי זה אסור במה דברים אמורים במה שנאסר בו חברו שמע השלישי זה שאמר ואני ואמר ואני אפילו היו מאה וכל אחד ואחד אומר ואני בתוך כדי דיבור של חבירו

כולן אסורין וכן האומר הרי הבשר הזה עלי אסור וחזר ואמר לאחר כמה ימים והפת הזה עלי כבשר הזה הרי הפת נתפשה ואסורה חזר ואמר ודבש זה כפת הזאת ואין זה כדבש זה אפילו מאה כולם אסורין. הרי שמת אביו או רבו היום ונדר שיצום אותו היום ולאחר שנים אמר הרי זה עלי כיום שמת בו אביו או רבו הרי זה אסור לאכול בו כלום שהרי התפיש יום זה ואסרו כיום האסור לו וכן כל כיוצא באלו.

ואינם נראי' לי דבריה' שיש חילוק בהתפשה בין נדר לשבועה שבנדר אדם יכול להתפיש דמאי שנא נדר משבועה אי התפשה כמוציא נדר מפיו דמי גם השבועה כן ואי התפשה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי גם בנדרים נמי כן ומה ראית לומר בנדרים דכמוציא נדר מפיו דמי ובשבועות לאו כמוציא שבועה מפיו דמי.

ובפרק ב' דנדרים שמונה החומרות והדינים שיש בין שבועות לנדרים השלשה דברים שפירש רבינו משה מונה וההתפשה אינו מונה דתנן שבועה שאיני ישן שאיני מדבר שאיני מהלך אסור וכו' עד זה חומר בשבועות מנדרים וחומר בנדרי' משבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה קונם לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצות יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כיצד הריני נדר אם אוכל הריני נזיר אם אוכל ואכל חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת. כל הני תנן ואילו ההתפשה דמועלת בנדרים ובשבועות לא תנן שמע מינה שניהם שוין.

ובהלכתין אמרינן בפי' בשלמא לאביי מתפיש בנדר נדר ומתפי' בשבועה שבועה אלא לרבא קשיא וכו' ואם איתא דיש חילוק בין נדר לשבועה בהתפשה אמאי לא אהדר ליה רבא הכי אלא אהדר לתרוצי דהכי קאמר איזהו איסר נדר וכו' ולאוקומי ברייתא דלאו בהתפשה מיירי אלא בנדר גמור כגון דאמר הרי עלי שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ביום זה ומיהו בעינן שיתפוש את נדרו כנדר הנדור כדנפקא לן מכי ידור נדר ואביי גופיה היכי מסתייע מינה והא ברייתא לא מיירי אלא בלבד כדאמרינן ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום אלא לאו שמע מינה לא שנא בין נדר לשבועה לענין התפשה דלאביי בתרווייהו מהניא ולרבא בתרווייהו לא מהניא ומאי דתנן ואני ושמע חבירו ואמר ואני הרי כולן נזירים ואין זו התפשה אלא כמוציא נדר מפיו הוי דכיון דחבירו אמר הריני נזיר והוא ענה ואמר ואני כאילו אמר ואני נזיר דמי ומשום הכי בעינן שיאמר ואני תוך כדי דיבור של ראשון כדאמר בנזיר ולא תיקרא התפשה אלא כשמתפיש חפץ בחפץ ואמר חפץ זה יהא כחפץ זה אבל על גופו אינה נופלת לשון התפשה שיאמר גופי אסור כגופו הלכך כשאמר חבירו ואני כאילו אמר ואני נזיר דמי שזהו נודר בנזיר

גמור ולא מתפיש ואשמי' תנא דאע"ג דלא אמר נזיר כיון דסמך דבורו בתוך דיבור חבירו כאילו אמר הריני נזיר דמי והוא הדין בשבועות (אלא) [אם] אמר שבועה שלא אוכל היום בשר ושמע חבירו ואמר ואני אסור דכמוציא שבועה מפיו דמי ואין זו התפשה ומודה רבא בזה.

תדע דלא יקרא ואני התפשה דאי התפשה הוי ומשום דמתפיש בנדר כי נדר הוא הוי טעמא אמאי בעינן בהא שיאמר בתוך כדי דיבור.

ובמתפיש חפץ בחפץ אמר רבי' משה דאפילו לאחר כמה זמן הוי התפשה ויליף לה מהרי עלי שלא לאכול בשר ביום זה כיום שמת בו אביו דהוי אפילו לאחר זמן כי היכי דהתם מהני התפשה אפילו לאחר זמן כי הכי תיהוי אפי' לאחר כדי דיבור אלא בודאי שמעת מינה דטעמ' דואני אינו משום התפשה דתילף מינה דמתפי' כנדר הוי אלא משום דכיון דאמר ואני בתוך כדי דיבורו של ראשון כאילו אמר ואני נזיר דמי אבל מתפיס שלא הוציא נדר מפיו לא ומשום הכי לא אותבינן מינה לרבא כדמותבינן ליה מהרי עלי שלא לאכול בשר וכו' משום דמוכחא מתניתין בנזיר דלא הויא התפשה אלא נדר גמור משום הכי מותבינן ליה מתני' שאמר יום זה הוא עלי כיום זה דמשמע התפשה ממש וקא סלקא דעתיה דטעמא משום דאמר יום זה יהא עלי כיום זה ולא הוציא נדר מפיו על יום זה ובפרקא קמא דנדרים אמרינן בעי רב פפא יש יד לקדושין או אין [יד] לקדושין היכי דמי אילימ' דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לה לחבירתה ואת מי אמרינן ואת נמי אמר לה לחבירתה ותפסי בה קדושין או דילמא ואת חזאי קאמר לה ולא הויא חבירתה מקודש' ופשי' דהיא מקודשת והא גבי קדושין אין התפשה מועלת שהאומר לאשה הרי את כזאת שנתקדשה לא אמר כלום וטעמא משום דכיון דאמר חזית כאילו אמר ואת מקודשת דמי כל שכן אם אמר ואת נמי ואין זו התפשה דפליגי בה אביי ורבא ולעולם קסבר רבא האומר חפץ פלוני יהא עלי כחפץ פלוני שנדר עליו כבר אינו כלום עד שיתפיס בדבר הנדור לכל העולם כולו דהיינו הקדש אבל בדבר הנדור עליו לבד אינו יכול להתפיש בו דבר אחר עד שיפרש על אותו דבר נדר דהוי לשון יד ואחרי כן התפישו בזה כדפרישי בריש פירק' ואין חילוק לענין התפיש' בין נדר לשבועה כלל.

והלכך הסיוע שנסתייע רבינו יצחק ממתני' דנזיר בטל דאין זו התפשה דפליג עליה רבא והוא הדין בשבועות דאילו שמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בישרא ואמר איהו ואנא נמי דכותך שבועה גמורה הויא ואסיר למיכלי ואפילו לא אמר אלא ואנא בלחוד אסור כל שכן אם אמר ואנא נמי דכותך והסיוע שנסתייע מהרי עלי שלא לאכול בשר כיום שמת בו אביו בטל דהא תירצה רבא דאין זו התפשה וסלקא דעתיין דאפי' דלא

אפיק על האי יומא נדרא מפומיה אלא כגון דאפיק נדרא מפומיה ודכותה בשבועות חייב שאם נשבע על יום ראשון שלא לאכול בשר וחזר ואמר על יום שני הריני נשבע על יום זה שלא לאכול בשר כיום ראשון אסור והכא לא צריך כיום ראשון כלל כי אם בנדרים בדבר הנדור אבל אם נדר על הככר וחזר ואמר בשר זה יהא עלי כפת זאת לא אמר כלום אליבא דרבא בין בשבועות בין בנדרים ובכל התלמוד לא ימצא שהמתפיש חפץ החפץ הנדור עליו לבד שיהא אסור אך אם התפיש בדבר הנדור ואסור לכל העולם דהיינו הקדש וכיוצא בו.

ודברי רבי' משה שאמר שהנודר מן הבשר וחזר להתפיש הפת כבשר הרי הפת אסור' אינם נמצאי' בתלמו' אלא סברא דנפשיה קאמר והלך אחר סברת רבינו יצחק ודימה דבר זה למתניתין דנזיר דתני ואני ולא דמו אהדדי כדפרישית דואני לא הוי התפשה אלא נדר גמור.

סימן צ

גרסינן בפרק שבועת העדות משביע אני עליכם מצוה אני עליכם ואוסרכם אני הרי אלו חייבים בשמים ובארץ הרי אלו פטורים בשי"ן דל"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות וכו'.

מזו ההלכה מוכיח שכל השבועות אינו חייב עליהם עד שיזכיר את השם או אחד מן הכינויים וכן בשבועת ביטוי בין להתחייב קרבן בין לעבור בבל יחל ואם לא הזכיר השם ואמר שבוע' שלא אוכל ככר זו אינה כלום עד שיאמר שבוע' בשם דהא כל שבועה ילפינן משבועת ה' תהיה בין שניהם ושבועה האמורה גבי נדרים העובר עליה בבל יחל לא משניא משאר שבועות והשתא בשבועת העדות דלא כתיבה [דלאו בת] שבועה בעינן שם הכא דכתיבה שבועה לא כל שכן והתנא שלא הזכיר בכל מקום שם אלא שבועה סתם לאו למימרא דשבועה סתם בלא שם הויא שבועה אלא מפני שלא רצה להזכיר את השם דהא גבי שבועת העדות לא תני אלא שבועה שאיני יודע לך עדות בלא שם ולא מתחייב עד שיזכיר את השם וכן בכל הברכות האמורות בתלמוד לא תמצא בהם שם אלא ברוך הטוב והמטיב ברוך דיין האמת ברוך שהחיינו ובכולם צריך להזכיר שם שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות לאו שמה ברכה.

וכך אמר רבינו משה בר מיימון זצוק"ל בספר הפלאה שחיבר בפרק שני בהלכות שבועות אחד הנשבע או שהשביעו א' בשם המיוחד או באחד מן הכנויים כגון שנשבע במי שהוא חנון ובמי ששמו רחום ובמי ששמו ארך אפים וכיוצא בהם בכל לשון הרי זו שבועה גמורה וכן אלה וארור הרי הן שבועה והוא שיזכיר שם מן השמות או כינוי

מן הכנויין כיצד כגון שאמר באלה או בארור לה' או למי ששמו חנון מי שיאכל דבר פלוני ואכלו הרי זה נשבע לשקר וכן בשאר מיני שבועות וכן האומר שבועה בשם או במי ששמו חנון שלא אוכל ואכל שזו אשה והוא איש שאין לך בידי כלום ויש לו שאיני יודע לך עדות והוא שיודע הרי זה חייב.

אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם או כינוי הרי זה אסור (כדבר) [בדבר] שנשבע עליו אבל אינו לוקה ולא מביא קרבן אם עבר על שבועתו עד שיהיה שם מן השמות המיוחדין או כינוי מן הכינויין כמו שביארנו ולא בשבועה בלבד אלא כל כינוי שבועה כשבועה כגון שהיו אנשי אותו המקום עלגין והיו קורין לשבועה שביתה או שבוקה או שהיו ארמים שלשון שבועה בלשונן מומתא והיו העלגין מכנין אותה ואמרי' מוהא כיון שאמר לשון שמשמעו ועניינו שבועה הרי זה חייב כמי שהוציא שבועה וכן האומר לאו לאו שני פעמים דרך שבועה או הין הין והזכיר שם או ביטוי הרי זה נשבע וכן ימין שבועה ושמאל שבועה שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו וכן האומר שלא אעשה כך וכך והזכיר שם או כינוי הרי זו שבועה. אמר אשר לה' או למי ששמו חנון שלא אעשה או שאעשה הואיל והוציאו בלשון שבועה הרי זו בשבועה.

והמורה פירש בריש נדרים כל כינוי שבועות כשבועות אם אמר שבוקה שלא אוכל ככר זו אע"פ שלא הזכיר שם הוה ליה כמאן דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו וקם ליה בלא יחל ואע"ג דקיימא לן בשבועות דבעינן השבעה בשם הני מילי לגבי שבועת העדות או שבועת הפקדון או שבועת ביטוי להתחייב קרבן אבל לענין לא יחל לא בעינן שבועה בשם כלל משום דהוה ליה כידות שבועה דאנן סהדי כל המזכיר שבועה מתכוין לישבע בבורא הוא הלכך אע"ג דלא הזכיר השם קם ליה בלא יחל וכי אמר שבוקה נמי לא שנא שהוא כינוי לשבועה.

וכדברי רבינו משה נראה לי אע"פ שיש דברים בתלמוד שמשמע דלא בעינן שם בשבועת ביטוי כמו כל האומר לאו לאו שני פעמים דהיכי דמי אי דאמר שם כגון בשם שלא אעשה דבר זה בחד לא מחייב ומה צורך לשני לאוין אלא ודאי בלא שם ויש לפרש כגון שאמר דבר שיכול לומר לאו לשבועה נתכוונתי כגון ההוא דאמר לאלהא דישראל לא מגלינא ודעתו היתה לאלהא דישראל לא מגלינא הא לעמו ישראל מגלינא ולא נתכוון לישבע אלא אמר פעמים לא מגלינא כאילו הוציא שבועה מפיו דמי ואינו יכול להערים ולעולם הזכרת השם בעינן.

ומאי דאמר בפירקין דלעיל גבי אסר הוציאו בלשון נדר נדר ובלשון שבועה שבועה ופירושו אם אמר אסר עלי ככר זה זהו בלשון נדר אסר שלא אוכל ככר זה זהו בלשון

שבועה ואי סלקא דעתך בשבועת ביטוי בעינן שם השם יוכיח שאם הזכי' שם הוא שבועה אם לאו הוא נדר.

יש לומר אם אמר אסר עלי ככר זה אע"פ שהזכיר את השם ואמר לה' נדר הוא ולאו דבעינן הזכרת שם אלא דשייכא נמי הזכרת דשם בנדרים ואילו אמר קונם עלי ככר זה לה' נדר הוא דהא אשכחן דכתיב איש כי ידור נדר לה' ומשמע לשם ה'.

ובפרקא קמא דנדרים אמרינן וטעמא תקינו רבנן כינויין דלא לימא קרבן ולימא קרבן לה' דילמא אמר לה' קרבן ולימא לה' קרבן דילמא אמר לה' ולא אמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה וכו' ומשמע מהכא דבשבועה אינו [צריך] להזכיר את השם אלא כיון שאמר בשבועה כאילו אמר בשם דמי דאם איתא דצריך להזכיר שם בשבועה כדפרישית אם כן למה תקנו כינויין בשבועה כדי שלא יזכיר שבועה ויבא לומר בשם והרי אתה מצריכו להזכיר השם בשבועה עצמה ואם לאו אינה שבועה וכל שכן בכינויין אלא לאו שמע מינה אם אמר בשבועה הרי קשר עצמו בשבועה וקאי בלא יחל על זדונה ועל שגגתה מביא קרבן עולה ויורד ומשום הכי תקנו חכמים כינויין שלא יאמר שבועה ויזכיר השם.

והכי נמי מסתברא ממאי דאמרינן משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני עליכם הרי אלו חייבין ואמרינן בגמרא מאי קאמר אמר רב יהודא הכי קאמר משביע אני עליכם דאמר בתורה מצוה אני עליכם בצואה האמורה בתורה אוסרכם אני באסר האמורה בתורה אמר ליה אביי דתני רבי חייא כובלכם אני הרי אלו חייבים כובל בתורה מי כתיב אלא אמר אביי הכי קאמר משביע אני עליכם בשבועה מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם בשבועה כובלכם בשבועה כל הני מוכיחי בלא הזכרת השם דאם איתא דצריך הזכרת השם כדפריש המורה ומזכיר השם באחד מכל הלשונות הללו אם כן כובלכם אני אמאי קשיא ליה לאביי מי כתיב כובל דאורייתא אע"ג דלא כתיב כובל כיון דאמר כובל אני אתכם בשם הבורא או קושר אני אתכם בשם שתעידו לי אמאי לא הויא שבועה אלא ודאי כולהו בלא הזכרת השם נינהו ומשום הכי מקשה אביי דכובל אני לאו כלום קאמר והכי נמי מסתברא ממאי דאמרן תנא רבנן ומבטא שבועה אסר שבועה וכו' עד אמר אביי הכי קאמר מבטא שבועה מהכא אם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה ואילו שבועה לא אמר ואם איתא דצריך הזכרת השם אמאי בעינן למילף מקרא דמבטא שבועה אילו אמר מבטא בה' אינה שבועה אלא ודאי בלא הזכרת השם קאמר דמבטא בלבד הוא לשון שבועה וכל שכן כשאמר שבועה והאי דתנן בשי"ן דל"ת ובכל הכינויין הכין פירושה בשמים ובארץ הרי אלו פטורים שאין זו שבועה דודאי

כשהשביעם שבועה סתם הם חייבים שסתם שבועה בשם משמע אבל כשפירש בשמים ובארץ אין זו שבועה של כלום ומשום הכי אצטריך למיתני דדוקא בשמים ובארץ אינו כלום אבל אם פירש באחד מכל אלו הכינויים שבועה הוא שלא תאמר עד שיפרש בשם המיוחד ושי"ן דל"ת ויו"ד ה"א כינויים הם שלא הזכיר כל השם שלם אלא שתי אותיות לבד הזכיר לו ולא גרע מכל הני כינויין אבל לעולם הכא דהזכיר לו שבועה סתם כאילו הזכיר בשם דמי והכי מוכחי כל הני הלכתא דמסכת נדרים ומסכת שבועות דאין לפקפק בהם ולהתירם.

סימן צא

גרסינן בפרק השוכר את האומנים המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר וכו'.
בדין המלוה את חבירו על המשכון ראיתי חלוקות בין הגאונים רבינו האי גאון זצוק"ל אמר בספר מספרי שבועות שחייבר המלוה את חברו על המשכון ואבד אם קיבל את המשכון בהלואה אנו סומכין אותו בדרך זכרון דברים ואינו מתחייב המלוה באחריותו אם אבד מפני שהוא כשומר חנם אלא מתחייב המלוה שבועה ששמרתיו כראוי לו ולא פשעתי בשמירתו וגם לא נשאתי ונתתי בו וגם שבועה שאינו ברשותי כמו שאמר רב הונא ג' שבועות משביעין אותו אחת שלא פשעתי בו ואחת שלא שלחתי בו יד ואחת שאינה ברשותי.
ואם לקח המשכון אחרי עת ההלואה אנו סומכים אותו כעין שומר שכר שלקחו שלא יאבד מעותיו בענין דרך אפותיקי למלוה וקנה המשכון והוא באחריותו אם נאבד או נגנב לדבריהם הלוהו על המשכון שומר שכר ודינו כמו זה נושא שכר והשוכר משביעין על השבירה ועל השבויה ועל המיתה ומשלמין את הגניבה ואת האבידה ואם אבד יראה אם היו דמי המשכון פחות מן המלו' יפרענו הנשאר הלוה מביתו ואם היה כנגד החוב כבר נפרע חובו ואם יותר יחזיר המלוה הנותר ללוה מביתו כמו שאמרו המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון אבדו מעותיו והלכה כרבי עקיבא.
ואינו נראה לי שהמקבל את המשכון בעת ההלואה דהוי שומר חנם דמתניתין דתנן בפ' השוכר את האומנים הלוהו על המשכון שומר שכר ובריית דפליגי הכא רבי עקיבא ורבי אליעזר דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד וכו' ומתניתין דתנן הכא וכו' כולה במשכנתו בשעת הלואתו קא מיירי כדאמרינן בפרק השוכר את האומנין לימא מתניתין דלא כרבי אליעזר וכו' עד אפילו תימא רבי אליעזר ולא קשיא כאן שמשכנו בשעת הלואתו וכאן שמשכנו שלא בשעת הלואתו והא אידי ואידי על המשכון קתני

אלמא במשכנו בשעת הלואתו קא מיירי והכא נמי מקשינן ממתניתין לשמואל דאמר האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עלייהו למימר' דמתני' בהניח לו משכון בשעת ההלואה משמע ואפילו הכי קתני דאם אבד המשכון אבדו מעותיו ולא פליגי אלא רבי אליעזר על רבי עקיבא בהא מילתא ורבי יהודא על רבנן בפרק השוכר את האומנין דאמר הלוהו פירות שומר שכר הלוהו מעות שומר חנם ואין הלכה כרבי אליעזר אלא כרבי עקיבא ולא כרבי יהודה אלא כרבנן. ותו דבשומר אבידה פליגי רבה ורב יוסף וקיימא לן כרב יוסף דאמר שומר שכר הוי ולא יגרע המלוה על המשכון משומר אבידה.

ונראה לי דמשום דאמרינן הכא ובפרק השוכר את האומנין דבמשכנו שלא בשעת הלואתו דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק אלמא לא אמרינן דמשכון קונה אלא דמשכנו שלא בשעת הלואתו אבל במשכנו בשעת הלואתו לא משום הכי סבר רבינו האי דהוי שומר חנם ולא היא דהא אמרינן דהוי כשומר אבידה ושומר אבידה כשומר שכר הוי כרב יוסף ובפירוש תנן ותניא דהוי שומר שכר והאי דאינו קונה משכון שמשכנו בשעת הלואתו הוא כדבעינן למימר לקמן.

ורבינו יצחק זצוק"ל פסק והלכת' המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו לא שנא הלוהו פירות לא שנא הלוהו מעות בכולהו שומר שכר הוי שאם אבד או נגנב והיה המשכון כנגד החוב אין למלוה על הלוה כלום אלא יצא משכנו בחובו ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון ואם המשכון יתר על החוב משלם המלוה ללוה היתר על החוב ואם אבד לו באונס ששומר שכר פטור גם המלוה על המשכון פטור וגובה חובו מן הלוה עד גמירא וצריך שבועה כשבועת השומרין.

וכן כתב גם רבינו משה זצוק"ל בפרק עשירי מהלכות שכירות שחיבר המלוה את חבירו על המשכון בין שהלוהו מעות בין שהלוהו פירות בין שמשכנו בשעת הלואתו בין שמשכנו אחר שהלוהו הרי זה שומר שכר לפיכך אבד המשכון או נגנב חייב בדמיו. ואם נאנס המשכון כגון שנלקח בלסטים מזויין וכיוצא בו משאר אונסין ישבע שאנסוהו וישלם בעל המשכון את חובו עד פרוטה אחרונה.

וכך אמר רבינו חננאל זצוק"ל בפרק השוכר את האומנים וסוגיא דשמעתא לתנא קמא דמתניתין בין הלוהו מעות בין הלוהו פירות והא הדין בין בשעת הלואה בין שלא בשעת הלואה ונקיט עליה משכון שומר שכר הוא עליה וקיימא לן כותיה דהא רבי עקיבא כותיה קאי ופטור מן האונסין וחייב בגניבה ואבידה.

ובהלכות הגאונים ראיתי כתוב דרב צמח גאון ורב מתתיה גאון זצוק"ל פסקו הלכתא כתנא קמא דפירות ומעות שוין וליתא לדרב יהודה ורב עמרם פליג עלייהו ואמר הלכה כרבי יהודה דהלוהו מעות שומר חנם ואתיא דרב עמרם כרבינו האי. ופסק שאר הגאונים נ"ל דהוי שומר שכר כדפרישית.

אבל הא קשיא לי לפסק שלהם כי כולם השוו לדעת אחת שאם נאבד המשכון שנשבע המלוה כדין שומר שכר ונפטר וגובה מעותיו. ולא חילקו בדבר זה בין משכנו שלא בשעת הלואתו ובין משכנו בשעת הלואתו.

ואינו נראה לי דכיון דקיימא לן כרבי יצחק דאמר דהיכא דמשכנו שלא בשעת הלואתו דבעל חוב קנה משכון כדאמרינן הכא ובפרק השוכר את האומנים דהיכא דמשכנו שלא בשעת הלואתו דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק.

אם נאנס המשכון חייב המלוה לשלמו כקונה קנין גמור משמע לעמוד ברשותו ולהתחייב באונסין ואם קידש בו את האשה מקודשת כדאמרינן בפרקא קמא דקדושין ואי אמרינן דלא קני ליה קנין גמור להתחייב באונסין אמאי יכול לקדש בו את האשה. אילו הפקיד לו חבירו חפץ ויתן לו שכר לשומרו וקידש בו את האשה מי הוי מקודשת הכא נמי לא תהיה מקודשת כיון שגוף המשכון אינו שלו.

ואי אמרינן אע"פ שגוף המשכון אינו שלו להתחייב באונסין אפי' הכי מקודשת באותו החוב שיש לו לגבות עליו ונתנו לאשה. מי עדיף ממאי דאמרינן התם אמר רבא אמר רב נחמן התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליו אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן. והכא נמי נימא מנה אין כאן משכון אין כאן אלא ודאי מדאמרינן מקודשת שמע מינה שגוף המשכון קנוי לו קנין גמור עד שיפרענו להתחייב באונסין ותו אי קנין דרבי יצחק לעמוד עליו כשומר שכר היא ותו לא אמאי איצטריך למילתיה מולך תהיה צדקה תיפוק לי' דלא גרע משומר אבדה לרב יוסף ותו אי לא קנייה קנין מה צדקה כאן בדבר שאינו שלו אלא ודאי קנין גמור קאמר.

תדע דקנין גמור קאמר קנין דרבי יצחק להתחייב באונסין דאי סלקא דעתך לא אמר אלא להתחייב בגניבה ואבידה ולא באונסין כשומר שכר.

אי הכי אמאי אמרינן בפ' השוכר את האומנין ותיסברא אימר דאמר רבי יצחק דמשכנו שלא בשעת הלואתו משכנו בשעת הלואתו מי אמר.

והכא אמרינן דרבי יצחק אפי' משכנו בשעת הלואתו קאמר אבל הני תנאי במשכנו שלא בשעת הלואתו דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק במשכנו בשעת הלואתו לית להו דרבי יצחק ובשומר אבידה פליגי.

ואם איתא דקנין דר' יצחק להיות כשומר שכר ותו לא מאי שנא משכנו בשעת הלואתו ממשכנו שלא בשעת הלואתו והא תנא קמא אפילו משכנו בשעת הלואתו אמר דהוא שומר שכר והיכי אמרינן דבמשכנו בשעת הלואתו דכולי עלמא לית להו דרבי יצחק ואמרינן נמי עד כאן לא משכנו שלא בשעת הלואתו אבל משכנו בשעת הלואתו לא אמרינן.

והא מתניתין דמשכנו בשעת הלואתו היא וקתני דהוא שומר שכר. ורבי עקיבא נמי פליג על רבי אליעזר ואמר דהוא שומר שכר והלכתא כרבי עקיבא. אלא לאו שמע מינה קנין דרבי יצחק קנין גמור קאמר שהרי הוא שלו עד שיפרענו וחייב באונסין. ואע"ג דהוה בעינן מעיקרא לאוקומי פלוגתא דרבי עקיבא ודרבי אליעזר בדרבי יצחק לא תימא דוקא באבד הוה מחייב רבי עקיבא כדין שומר שכר ותו לא. אלא סלקא דעתי' למימר דאפילו באבד על ידי אונס הוה מחייב. לעולם דרבי יצחק אפילו באונסין הוה מחייב והלכך אם משכנו שלא בשעת הלואתו נראה לי שחייב באונסין כרבי יצחק ואם קידש בו את האשה אינה מקודש' ואע"ג דיש לו לגבות חובו מנה אין כאן משכון אין כאן. ואע"ג דאמרינן הכא ובפרק השולח גט לאשתו דרבי יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו קאמר דקונה משכונו. הא אמרינן דבמשכנו בשעת הלואתו דכולי עלמא לית להו כרבי יצחק. וטעמא דאין משמיטין כדפרישית. אשר יהיה לך את אחיך ולא כל מה שלאחיך בידך דלא קרינא ביה לא יגוש.

ואמר רבינו יצחק בפרקא קמא דקדושין המקדש במשכון של אחרים מקודשת כדרבי יצחק ולא שנא משכון דשעת הלואה ולא שנא שלא בשעת הלואה דהא תנן המלוה על המשכון ואוקימנא כרבי יצחק.

ואינו נראה לי דהא אמרינן הכא דבמשכנו שלא בשעת הלואתו דכולי עלמא לית להו דר' יצחק למימרא דלית הלכתא כותיה.

ורבינו יצחק הלך אחר סברתו דסבר שאם משכנו שלא בשע' הלואתו אינו אלא כשומר שכר ובשעת הלואתו שומר שכר.

ולא יתכן דבר זה מכמה ראיות שהוכחתי וכך מצאתי שפירש המורה בפרק השוכר את האומנין במילתי' דרבי יצחק שקונה משכון לכל מילי להתחייב באונסין.

ובפסחים בפרק כל שעה פירש נמי שקונה משכון כל ימי ההלואה משכון קנוי לו להתחייב באונסין שאינו עליו לאו כשומר שכר ולא כשומר חנם שפטורין באונסין אלא כולו ברשותו ובשמירתו עומד.

סימן צב

גרסינן בפרקא קמא דבכורות תנן שהיוצא מן הטמא טמא.
בעו מיניה מרב ששת מי רגלים הוא דסוסי' וגמלים לא מיבעי להו דלא שתו אנשי פירוש והוו להו פירשו בעלמא כי קא מיבעיא דחמור דהוא דשתו אינשי ומעלו לירקינא מאי. אמר להו תניתוה שהיוצא מן הטמא טמא פירוש לא פשט רב ששת אם מתמצין מי רגלים מן הגוף אם לאו אלא פשט לאיסורא שאפילו אם תמצא לומר שאינן מתמצין מן הגוף כיון שיוצאים מן גוף טמא אסורין הן. ואותבינן ליה ממאי דתניא מפני מה אמרו דבש דבורים מותר מפני שמכניסות אותן לגופן ואין מוצצות אותן מגופן דאלמא כל דבר שאינו מתמצה מן הגוף אע"פ שיצא מותר הוא. ואהדר הוא דאמר כרבי יעקב דשרי דבש דבורים ואסר דבש הגזין וצרעין דאלמא סבירא ליה דבש הגזין וצרעין אסור אע"פ שאינו מתמצה מן הגוף לבד שיצא מן הגוף שהוא טמא ודבש דבורים משום דשרייה רחמנא וגזירת הכתוב היא, ואמרינן כמאן אזל הא דתניא דבש הגזין וצרעין טהור ומותר באכילה דלא כרבי יעקב.
פירוש דהאי תנא סבר כל דבר שאינו מתמצ' מן הגוף אע"פ שיצא מגוף טמא מותר הוא, רבינו תם זצוק"ל פסק כי האי ברייתא דבמסכת מכשירין בפרק בתרא סתם משנה כי הך ברייתא דהכי תנן התם דבש צרעין טהור ומותר באכילה והאי דלא אייתי הכא המשנה משום דלא קתני בה דבש הגזין כדקתני בברייתא.
ופסק רבינו תם דמי רגלים של חמור אע"ג דעכורי שרו וכל שכן דסוסים וגמלים.
ומטעם דבש הגזין וצרעין דאע"ג דנשתנו בגופן שפיר דמי וכן נמי מי רגלים של אדם מותרין מטעם חלב האשה ואינם נראים לי כל דבריו מראש ועד סוף במה שפסק כסתם מתניתין דמכשירין אינו נראה לי דאימת קאמרינן הלכה כסתם משנה וסמכינן עלה היכא דליכא שום אמורא דדחי לה.
אבל הא איכא רב ששת דלא סבר לה כוותה. ודייק מסתם מתניתין דבכורות מדקתני שהיוצא מן הטמא טמא דכל היוצא מגוף טמא אע"פ שאינו מתמצה מגופו אסור. וסבר לה כרבי יעקב דפליג על מתניתין דמכשירין ואמר דבש הגזין וצרעין ולא אשכחן שום אמורא דפליג עליה דרב ששת.
וכיון דרב ששת דהוא בתרא חזא למתניתין דמכשירין ולא סבר לה כוותה אלא סבר כרבי יעקב דפליג עלה אי לאו דקים ליה שפיר דהכי הויא הלכתא לא הוה שביק לה ואזיל בתר רבי יעקב.

וקיימא לן דכל היכא דאיכא מתניתין ומתניתא ואמוראי לא סבר דכוותה ופליגי עלה, אאמוראי סמכי דאינהו בתראי ואינהו ידעי אמאי שבקי לה ופליגי עילווה והן הן בעלי הוראה וחקרו הכל וידעו שאין הלכה כמותה וגם במה שפסק דמי רגלים של חמור שרו אינו נראה לי חדא דהלכה כרב ששת כדפרישית.

ועוד אם תמצא לומר דהלכה כסתם מתניתין מאן לימא לן דמי רגלים של חמור אינן מתמצין מן הגוף והלא שאלו לרב ששת דבר זה ולא פשט להכי אם מתמצין ואם לאו משום דקסבר אע"ג דאינן מתמצים אסירי אבל אכתי בספק עומד אם מתמצין מן הגוף ואסירי אלא דכולי עלמא כ"ש שחכמי הרופאים אומרים שמי רגלים הן מתמצין מכל האיברים הלכך אין להתירם.

ובמה שאמר דמי רגלים של אתון אסור משום דאתיא לאיחלופי בחלבה אינו נראה לי דאי מי רגלים של חמור שרו כדסבר מר אין לחלק בין חמור לאתון מה שלא חילק התלמוד ולא גזר דילמא אתו לאיחלופי אלא הכל דין אחד להם ומי רגלים של סוסים וגמלים אע"ג דאיכא למימר דמתמצים מגופם שרו משום דלא שרו להו אינשי והוו להו כפירשא בעלמא כעור שעל פני החמור דאמרינן לקמן דשרי משום דפירשא בעלמא הוא ומי רגלים של אדם נמי שרו אע"פ שמתמצין מגופן דהא חלב מהלכי ב' ודם מהלכי ב' טהור כדאמרינן בפ' אע"פ בכתובות.

ספר המכריע תם ונשלם שבח לאל בורא עולם